

МИШЕЛ МОРАН

ПОСЛЕДНАТА КРАЛИЦА
НА
ИНДИЯ

МИШЕЛ МОРАН

ПОСЛЕДНАТА КРАЛИЦА НА

ИНДИЯ

Превод: Антоанета Дончева-Стаматова

chitanka.info

Сита: Беше отдавна, когато бях малка и живеях в малкото кралство Джанси, чиито владетели бяха махараджа Гангадхар и рани Лакшми... Станах дургаваси — войник в Дурга дал — елитен женски отряд на нашата рани, състоящ се от най-доверените стражи на господарката. И ако някой ме пита кой е върховният господар в двореца, за мен е само и единствено рани Лакшми — Последната кралица на Индия!

1840 г., Джанси

Сита Бхосале е новата дургаваси на рани Лакшми. И двете от малки са обучавани като момчета от своите бащи не само в бойни умения, а и да защитават честта и живота на поверените им хора. С всеки изминал ден бременната кралица се доверява все повече на Сита, но не може да ѝ повярва, че трябва да се пази от най-близките си.

Всички се надяват, че рани Лакшми ще роди момче, защото новият закон на Британската източноиндийска компания не позволява тронът да се унаследява от жени и ако няма наследник, властта преминава в ръцете на англичаните. По този безкръвен начин голяма част от индийските кралства вече са паднали под властта на Британската империя.

Единствено кралството Джанси дава изненадващ и неочакван отпор. Рани Лакшми отказва да се предаде на империята, решена да защити земята, която обича. И когато не успява с дипломатически ходове, повежда народа си в битка...

Всички ще умрем някой ден. Но някои от нас имат големия късмет да загинат, борейки се за справедливост!

Роман за живота и драматичната съдба на рани Лакшми, Непокорната кралица — символ на борбата на индийците за независимост и свобода.

Мишел Моран е автор на седем исторически бестселъра, преведени на повече от 20 езика. Родена е в Южна Калифорния, магистърска степен получава от *Клермонт Греджуът Юнивърсити*. Шест години е гимназиален учител, а през летните ваканции пътува по света и работи като доброволец на археологически разкопки, което ѝ

дава идеи за историческите романи. През 2012 г. се омъжва в Индия и там черпи вдъхновение за „Последната кралица на Индия“. Живее със съпруга си и двете им деца в САЩ.

*На моя съпруг Амит Кушваха.
И на нашия син Лиъм.*

БЛАГОДАРНОСТИ

Тази книга никога нямаше да може да бъде написана без помощта и подкрепата на моя удивителен съпруг Амит Кушваха. Без него надали щях да попадна на историята за живота на рани Лакшмибай. Дължа огромни благодарности и на Хедър Лазар, която купи ръкописа на тази книга за издателство „Саймън и Шустър“, както и на моя прекрасен агент Дан Лазар, който помогна всичко това да се случи. Благодарности и на редакторката, която работи с мен по тази книга — Сали Ким, ти си удивителна личност! Имах голям късмет, попадайки на теб! Благодарности и на семейство Кушваха, които ме разведоха из цяла Индия — не само до Джанси, но също така и до Гвалиор и други места, където рани е живяла и се е борила. Не знам как ще ви се отблагодаря за всичко това! Благодарности и на моя фантастичен екип от „Саймън и Шустър“, в това число Шерилин Ли и Мелиса Виперман-Коен. На моето семейство и приятелите ни, които винаги са подкрепяли писателската ми кариера — семействата Моран, Кушваха, Балинджър, Портър, Карпентър, Индиг и Авилдсън. Както и на Тина Монкада, чиито нежни и любящи грижи към сина ми Лиъм ми предоставиха необходимото време, за да завърша тази книга. И накрая, но не на последно място най-сърдечните ми благодарности са за Алисън Маккейб, която редактира първата версия на тази книга и чието остроумие и непресъхващо чувство за хумор неизменно успяват да ме вдигнат на крака.

БЕЛЕЖКА НА АВТОРА

В стремежа си да направя Индия от XIX век по-достъпна за читателите от XXI век си позволих да променя някои неща в историята на Сита. Например в цялата книга съм използвала наименованието „Индия“, въпреки че държавата Индия такава, каквато я познаваме днес, възниква едва през 1947 година. Терминът „хиндуист“ също е анахроничен, а окончанието „-изъм“ е добавено от Запада поради погрешното убеждение, че хиндуизмът е религия. А той е нещо много повече от религия — той е начин на живот. Терминът „хиндуист“ идва от думата „Синдху“, която всъщност е име на река и в този смисъл е съвсем светска по значение. Дори атеистът може да бъде хиндуист.

Позволила съм си леки изменения и в историческите данни. С цел придържане към модерното изписване някои имена на градове са дадени такива, каквито са днес, а не каквито са били по времето, за което се разказва в тази книга. Така Каши тук е Варанаси или Бенарес, а Конпор е Канпур.

И накрая, някои от титлите, с които в онези времена са се обръщали към владетелите, тук са или скъсени, или направо пропуснати. Например раджа Гангадхар рао тук се среща просто като раджа Гангадхар, а рани Лакшмибай е скъсена на рани Лакшми.

Всеки англичанин се ражда с определена чудодейна мощ, която го превръща в господар на света. Когато англичанинът иска нещо, той никога не си казва, че го иска. Просто чака търпеливо, докато накрая, неизвестно по какви пътища, в съзнанието му не назрее пламенното убеждение, че е негов морален и религиозен дълг да завладее онези, които имат онова, което той иска.

Джордж Бърнард
Шоу

ПРОЛОГ

1919 ГОДИНА

Дневници, прикътали седемдесет и пет години от моя живот, са разпръснати по леглото ми и покриват почти цялото одеяло, което Рааши уши за мен през последната зима. Отворени до един, те приличат на остарели нощни пеперуди, прекалено уморени и изтощени, за да имат сили да излетят. На осемдесет и пет годишна възраст вече ми е доста трудно да разчета дори собствения си почерк. Ала съм чела написаните думи в тях толкова често, че те са се отпечатали завинаги в съзнанието ми като шарките по черно-оранжевите криле на пеперуда.

Вземам от писалището си един плик и го нося на леглото. Напоследък повечето от писането ми се извършва тук. Адресирам внимателно плика до мис Пениуел и се гордея с факта, че съобразих да я наричам „мис“, а не „мисис“. Именно този вид детайли спасиха живота ми, когато нейните сънародници пристигнаха в родината ми с намерението да я превърнат в една малка Англия — но с допълнителната облага от екзотични жени и изобилие от чай. Но ако мис Пениуел е права и англичаните благоволят да прочетат историята на пишещата в момента старица, това може би ще се промени.

Когато бях малка, живеях в малкото кралство Джанси, чиито владетели бяха махараджа Гангадхар и неговата кралица рани Лакшми. Сега живея в огромна страна, наречена Индия, чиито граници се простират от Бирма до Кашмир. Вместо от махараджа, днес ние сме управлявани от чуждестранен император — синът на кралица Виктория, крал Едуард VII. И там, където някога към небето се възправяха изящни ступи, съхраняващи свещените изображения на хиндуисткия принц Сидхарта (който накрая стана Буда), вече си имаме високи английски кръстове, кацнали върху църковни островърхи кули. Да, аз съм много стара и никой на този свят не би могъл да очаква да достигне до подобна възраст, без да стане свидетел на големи промени.

Но аз преживях и една ужасна война между Индия и Великобритания и в продължение на почти столетие наблюдавам как нашите древни традиции бавно, но сигурно биват изличавани.

Има една стара хиндуистка поговорка, която баща ми някога често обичаше да повтаря: *Бандар киа джаане адарк ка сваад*. Кое то ще рече: „Какво ти знае маймуната за вкуса на джинджифила?!“. Смятам, че това важи в пълна степен за англичаните. Те не знаят абсолютно нищичко за народа, който дойдоха да управляват. Тогава как бихме могли да очакваме от тях да пазят нашите храмове и да уважават нашите богове? В най-добрия случай те гледат на тях като на екзотични украшения. В най-лошия — като на останки от „езическото варварство“, което се шири необуздано из една страна, дала на света шаха и цифрата нула.

Поглеждам отново адреса, който мис Пениуел ми даде преди два месеца. Стояхме заедно с Рааши на железопътната гара в Бомбай, когато към нас се втурна една жена. Тракането на остриите ѝ токчета отекваше по каменната платформа. В страна на червени *сарита* и шафранени *дупати* тя беше облечена в сива блузка и шапка в същия нюанс на сивото. Черната ѝ пола стигаше едва до прасците ѝ. Беше англичанка.

— Хиляди извинения, че ви притеснявам, мисис Ратод! *Вие* сте мисис Ратод, нали?

За миг се поколебах. Но британското правителство вече не се занимава с преследване на бунтовници, затова ѝ казах истината.

— Да — кимнах.

Тя подаде ръка, а от обучението си по английски маниери аз знаех, че трябва да я поема.

— Ема Пениуел — представи се тя.

Предположих, че е поредната журналистка, опитваща се да научи какво е станало със съкровищата на нашата рани, след като беше убита. Но ето че тя каза:

— Преди шейсет и пет години дядо ми ви е ескортирал до Лондон. Казва се Уилкс и много би се радвал отново да се види с вас!

Бяха ми необходими няколко секунди, докато осмисля казаното от нея. А когато го направих, поклатих глава и отговорих:

— Много съжалявам, но това беше в друг живот! — Хванах Рааши под ръка и докато двете се насочвахме към влака, допълних: —

Тогава бях от една друга Индия.

— Точно затова съм дошла! — занарежда бързо младата жена, когато видя, че не проявявам интерес. — Дядо ми е издател и иска да издаде мемоари от колониите! Искане да разкаже *вашата* история! Знам, че бързате за влака, но...

Спрях, за да ѝ обясня, че в миналото ми има неща, които не бих искала да си спомням, обаче младата жена не прояви дори приличието да се престори на шокирана и отсече:

— Всеки от нас си има неща, които би предпочел да държи в пълен мрак. Но само осветяването им може да прогони завинаги демоните!

Аз се разсмях. В най-буквалния смисъл на думата. Мис Пениуел надали беше на повече от двайсет и две. Какво би могла да знае *тя* за мрака и демоните?

— Мис Пениуел — рекох, — не виждам никакъв смисъл от подобна книга.

— Не съжалявате ли за начина, по който британците са променили вашата страна?

— Някои от нещата им бяха за добро — отговорих с надеждата това да сложи край на разговора ни. — Примерно тази гара, на която се намираме в момента. Без британците тя никога нямаше да бъде построена.

— Ами всички онези ваши храмове, които са били разрушени от тях?

Постарах се да запазя неутрално изражение на лицето. Не исках тя да разбира колко често всъщност мисля точно за това.

— Моля ви, поне си помислете! — извика тя и натика в ръката ми визитната си картичка. — Ами ако вашата история успее да убеди британците, че индийските традиции също са важни? Ами ако самият крал на Великобритания прочете книгата и заключи, че вашата рани е била права? Че тя не е бунтовник, не е Непокорната кралица, както отдавна я наричат в Англия, а истинска кралица, готова да вдигне, ако трябва и меч, за да защити народа си от нахлуването на империята? Точно каквато сте били и вие, мисис Ратод!

Да, тя се опитваше да ме изкуши. Разбрах го веднага. Но все пак взех визитката ѝ и след двумесечна упорита кореспонденция от нейна страна тя най-сетне успя да ме убеди да преосмисля решението си.

Рааши смята, че съм невероятно смела, щом пиша за миналото си. Но според мен иска да каже, че съм глупава. Защото мемоарите в крайна сметка не са отворени врати към дома на автора. Те са по-скоро като счупени прозорци, а собственикът на дома се опитва да обясни каква е причината за щетите. И аз не съм сляпа за истината. Пиша тези спомени колкото за себе си, толкова и за Индия.

Къщата се изпълва със сладките аромати на гарам масала и кориандър и аз разбирам, че Рааши готви. Вероятно няма да е зле да започвам да пиша, преди хладното утро да се е разтопило в прежурящ следобед, когато не можеш да правиш нищо друго, освен да спиш. Но ето че продължавам да гледам към разтворените си на леглото приятели — изтърканите им кожени корици са сбръчкани и познати като ръцете ми. Когато приключа с писането на тези мемоари, не смятам да пазя повече дневниците си. Ще ги занеса на брега на Ганг по време на Васант Наваратри, когато всички пускат в реката старите си календари, и ще оставя богинята на реката да прецени дали нещата, които съм сторила, са били правилни. Дали случилото се със сестра ми и с най-храбрата кралица на Индия трябва да продължава да тежи толкова много на сърцето на една старица.

Сядам и с най-красивия си почерк изписвам адреса ѝ на плика:

Мис Ема Пениуел
„Рътлидж и Кийгън Пол Пъблишърс“,
Лондон, Англия

А после погледът ми се плъзга по плика в кремаво и червено. Голям е, но и трябва да бъде голям, щом се кани да побере в празната си паст всички подробности от моя живот. Да погълне всички истории, за които мис Пениуел смята, че биха могли да помогнат на краля на Великобритания да управлява нашата страна по-добре от майка си преди него. Пък и кой знае? След като двама американски братя могат да построят машина, която се издига и носи в небето, то тогава защо да не може книгата на една обикновена селянка да попадне в ръцете на крал?

ПЪРВА ГЛАВА

1840 ГОДИНА

Представете си, че ви повеждам по дълъг черен път до края на една нива и после ви каня да влезем в селска къща, построена от слама и кал. А сега си представете, че ви казвам: „Ето тук отседнахме с господарката на Джанси по време на бягството си от британците. А там, в онзи ъгъл се преоблякохме в селски дрехи, за да успеем да се доберем до крепостта Калпи.“ Сигурно ще ме погледнете, ще огледате доста приличното ми сари и златните бижута, а после ще сведете очи към мръсния под на тази едностайна къщичка и ще се изсмеете. Но когато видите, че моето изражение си остава все така сериозно, постепенно ще ви осени прозрението, че всички истории, които сте чули, сигурно са истина. Господарката на Джанси, или кралица Лакшми, както настояваха да я наричат британците, наистина успя да избяга от могъщата британска армия, като се преоблече като обикновена селянка.

Не знам защо хората толкова се изненадват от този факт. Та нима Одисей не постигна целта си, след като се преоблече като просяк? Ами виенският херцог от „Мяра за мяра“ на Шекспир? Но може би изненадата им се дължи по-скоро на факта, че аз бях тази, която предложи да прибегнем към тази стъпка, вдъхновена от героите, живеещи по страниците на книгите. Защото аз не бях родена, за да чета подобни книги. Всъщност аз изобщо не бях родена да чета. Баща ми беше този, който настояваше да се образовам. Ако зависеше от баба ми, никога нямаше да зърна нищичко отвъд стените на моята къща. Защото, както вероятно вече знаете, жените в Индия са под постоянна пурда.

Когато бях на седем години, попитах татко как се е родила тази идея да затварят жените. И тогава той ме заведе на хладно под сянката на фикусовото дърво. Нашата градина беше достатъчно голяма, за да се радва на дърво от вида „пийпал“, но трябваше да минат още доста

години, докато осъзная, че не всяка къща в Барва Сагар е толкова просторна, че да си има и дърво. Но ние бяхме *кшатрии*, което ще рече, че предците ни са се родеели с крале, точно както техните предци са били родственици на крале и така нататък, сигурно до началото на началата. Хората често ме питат какво означават различните касти. Обяснявам им ги така. Представете си пчелен кошер, в който има пчели работници, търтеи и царица. Е, нашите касти са приблизително същите. Имаме *брахмани*, чиято задача е да бъдат жреци. Имаме *кшатрии*, които са воините и кралете. После идват *вайшите*, които са земеделци, занаятчии и търговци. И накрая са *шудрите*, които слугуват и чистят. Както пчелата работник се ражда, за да бъде пчела работник, и умира като пчела работник, така и човекът никога не може да смени кастата си.

Но в онази привечер, когато залязващото слънце обагреше облаците над нас, превръщайки небето в огромно оранжево море, татко ми обясни какво означава пурдата. Потупа коляното си и когато се покатерих в скута му, зърнах възлестите мускули на ръцете му. Те изпъкваха под кожата му като големи камъни. Поднесох му дланта си и както ни беше обичаят, той започна да рисува думите си върху нея.

— Спомняш ли си историята за първия моголски водач на Индия?

— Той е бил мюсюлманин, а ние сме хиндуисти.

— Да. Но точно той донася пурдата по нашите земи.

— Значи император Бахадур шах е виновен, че не мога да излизам от дома си?

Ръката на татко се стегна и аз веднага разбрах, че написаното от мен е погрешно.

— Никой няма вина за пурдата — изписа бързо той. — Благодарение на нея жените са в безопасност.

— От какво?

— От мъжете, които иначе биха им причинили много злини.

Застинах върху коляното на баща ми. Той да не би да искаше да каже, че до края на живота си аз няма да мога да видя какво има отвъд зидовете на нашата градина? Усетих, че в гърдите ми се надига огромно вълнение.

— Хей! — написа баща ми. — Какво те тормози, паунче?

Не че татко използваше думи като „хей“ или други такива. Това е добавка от мен, начинът, по който си представях, че би говорил, ако не си беше изгубил слуха, докато се биеше рамо до рамо с британците срещу бирманците. Сега вероятно се питате какво са правели британците в Индия и защо изобщо нашите хора са се били срещу бирманците. Всичко започнало през 1600 година, когато в моята страна пристигнали първите английски моряци. Ако сте чували историята за носа на камила и как в една студена зимна нощ камила помолила господаря си да ѝ позволи да си пъхне носа в палатката му, за да се стопли, много бързо ще схванете подхода на Британската източноиндийска компания.

В началото тя не била нищо повече от обикновена търговска компания, купуваща нашите прекрасни подправки и коприни, за да ги откара с кораби в Англия, където правела цяло състояние от продажбата им. Но с течение на времето преуспяла толкова много, че се наложило да започне да пази богатите си складове с въоръжена охрана. В началото охраната наброявала няколко стотици души. После тези няколко стотици охранители станали няколко хиляди въоръжени войници. И един ден владетелите на Индия се събудили, за да установят, че Британската източноиндийска компания има могъща армия. Компанията постъпила точно като прословутата камила, която обещала да пъхне само носа си, обаче после пъхнала и предните си крака, след това и гърба си, докато накрая станало така, че камила заела цялата палатка, а господарят ѝ бил принуден да зъзне навън в студената нощ.

Не след дълго станало така, че когато някой от нашите господари имал нужда от военна помощ, той вече се обръщал не към друг свой събрат махараджа, а към Британската източноиндийска компания. И колкото повече услуги искали нашите махараджи, толкова по-могъща ставала Компанията. Накрая, през 1824 година група владетели от Северна Индия решили, че им е писнало. От доста време насам наблюдавали как бирманците превземат кралство след съседно кралство и осъзнали, че точно като онази подла камила бирманците няма да се спрат, докато не седнат и на техните тронове. Не мога да разбера само едно — защо същите тези махараджи не са успели да проумеят, че историята с камила важи и за британците. Човек би си помислил, че най-безопасният им ход би бил да се обърнат за помощ

един към друг. Ала нито един от тези могъщи мъже не желаел да бъде задължен на друг махараджа. Затова избрали да се чувстват задължени на външен фактор. Успели да убедят Британската източноиндийска компания да им помогне, която пък на драго сърце се съгласила да обяви война на Бирма по свои собствени, предимно икономически причини.

Та баща ми е участвал тъкмо в тази война. Поради кастовия му произход бил произведен в командир и Компанията му плащала по сто рупии на месец за офицерското му звание. Била съм само на няколко месеца, когато той заминал за Бирма, и по онова време съществували съвсем реални основания да се смята, че Нихал Бхосале го очаква блестящо бъдеще. Изпращал на шестнайсетгодишната ми майка писма от фронта, в които ѝ разказвал, че макар британските обичаи да били доста трудни за разбиране, боят рамо до рамо с британците си имал и своите предимства. Започнал да научава английския език, а негов приятел офицер го запознал с творчеството на един брилянтен, ненадминат писател на име Уилям Шекспир.

„Според полковника, ако искам да разбера британците, първо трябва да се науча да разбирам този Шекспир“ — написал веднъж баща ми. И той приел присърце този съвет. Прочел всичко, написано от Шекспир — от „Отело“ до „Венецианският търговец“, а когато две години по-късно войната му отнела слуха, само Шекспир бил този, който му правел компания в болничното легло.

Много години по-късно аз попитах баща ми в коя от пиесите на Шекспир е намирал най-голяма утеха по времето, когато се е опитвал да се помири с живота в свят, в който никога няма да може да чуе гласа на своето дете или как съпругата му пее *ragi* на повелителя Шива. По това време самата аз вече бях станала войник в Дурга дал на нашата рани — елитен женски отряд, състоящ се от най-доверените стражи на господарката. И към този момент аз също бях прочела всички произведения на Шекспир.

Татко се замисли за момент, а после ми каза онова, което вече подозирах. „Хенри V“. „Защото на света не съществува по-убедителен аргумент от тази пиеса за причините, поради които тръгваме на война.“

Но не войната беше главната ми грижа в онази вечер, в която татко ми обясняваше за пурдата. Тогава бях твърде малка, за да

разбирам нещо от политика. Единственото, което знаех, бе, че не мога да играя навън като момчетата, които пиеха сок направо от мъхнати кокосови орехи и играеха на войници с отчупени пръчки от бамбук. Погледнах към татко, чиято плешива глава блестеше като полирана купа на слънцето, и написах:

— Винаги ли ще бъда в пурда, дори когато порасна?

— Да. Също като майка ти.

Ала ето че точно както враната строи гнездото си на дървото само за да види после как идва врабчето и го разбутва, така и животът, който баща ми беше планирал за мен, беше раздробен на парчета от една малка птичка.

ВТОРА ГЛАВА

Сестричката ми се появи в разгара на летния мусон. Горещият порой шибаше селото ни, събираше се на езера наред нивите и наводняваше улиците толкова много, че дори децата на земеделците, свикнали отдавна с капризите на сезоните, започнаха да късат листа от дървото *таро* и да ги използват като чадъри. Гледах момчетата как сгъват гигантските листа над главите си и си мислех колко забавно би било да използваш едно такова листо като жив щит срещу стихииите. Цялата Барва Сагар се намираше под обсадата на дъжда и докато гледах през прозореца, си представях всяка дъждовна капка като миниатюрен войник, пристигащ с марш от небето в нашите поля.

— Какво правиш там? — подвижна баба ми, когато ме видя край прозореца.

Очакваше се да съм в кухнята и да следя огъня да не загасне.

— Водата продължава да се излива, *дади джи*. Аз просто...

Тя ме зашлеви през лицето и извика:

— Ти не знаеш ли какво става там, а?

— Да, знам. Мама *джи* ражда — отговорих и прехапах устни, за да не се издам, че треперя. „Джи“ е уважително обръщение в нашия език и ние го добавяме към името на всички по-възрастни от нас хора.

— Нека ти кажа нещо за раждането, *бети*, което може и да не откриеш в книгите, които синът ми чете заедно с теб!

Баба така и не беше в състояние да проумее защо баща ми ще си губи времето да дава образование на някаква си дъщеря. Днес, благодарение на британското управление, някои неща в нашата страна се промениха към по-добро — например забраниха убиването на малки момиченца. Но по времето, когато бях още дете, тази практика беше нещо съвсем обичайно, което сигурно ви подсказва колко са били ценени момичетата като мен. И до ден-днешен раждането на син се посреща с музика, танци и сладки, които се раздават на бедните. А при раждането на дъщеря върху къщата, в която това се е случило, се спуска тежкия покров на мълчанието, тъй като няма никаква причина

за разговори, а какво остава — за празненства. В крайна сметка кой ще иска да отдаде почит на раждането на едно дете, което ще бъде принуден да храни, облича и образова само за да види как всичките му похарчени за тези цели пари се стопяват в мига, в който момичето се омъжи?

Това в никакъв случай не означава, че дъщерите никога не са обичани. Но за един баща раждането на дъщеря означава, че трябва да започне да спестява пари от мига, в който тя поеме първата си глътка въздух, тъй като само след девет-десет години ще има нужда от зестра. За майката пък раждането на дъщеря означава да обикне едно момиченце, което най-вероятно няма да зърне никога повече, след като съпругът му го отведе в своето село.

Подозирам, че когато съм се родила, баба ми е предложила да се прибягне до опиум — един от най-предпочитаните начини по нашите места да се отървеш от дъщеря. Когато съседите попитат какво се е случило с бебето, което предишния ден са чули да плаче, любимият отговор гласи, че са го взели вълците. Когато бях малка, вълците взеха толкова много момиченца в Барва Сагар, че сигурно голяма част от тези зверове отдавна са починали от преяждане.

Така че, когато баба ми заяви: „Нека ти кажа нещо за раждането, *бети*“, можете да бъдете сигурни, че намерението ѝ изобщо не беше да ме просветли по въпроса. Това просто беше нейният начин да ми втълпи през колко големи мъки е трябвало да премине майка ми, за да ме роди — мен, едно безполезно момиче. И докато светлината от прозореца обрамчваше високите скули и дългия, тънък врат на баба ми, аз си спомних за една птица, която съм виждала на езерото зад укреплението на Барва Сагар. Татко беше нарекъл тази птица лебед и ми беше обяснил, че най-специалното в нея била способността ѝ да се придвижва през водата, без да се намокри. По мое мнение точно това правеше и баба ми през целия си живот. Носеше се през къщата ни, без да бъде докосната от нищо около себе си — нито от моите сълзи, нито дори от виковете на майка ми от задната част на къщата.

— Да доведеш дете на този свят е най-опасното пътешествие, което трябва да извърви всяка жена — започна тя. — Сега майка ти е там с акушерката, но като нищо би могла да бъде и със свещеника. Когато аз раждах, се мъчих два дена. Знаеш ли какво означава това?

Това не беше въпрос. Това беше сигнал да поклатя глава, което и направих.

— Означава, че в продължение на цели два дена стоях без вода и без храна! Затвориха вратите и прозорците и аз се мъчих като животно, докато накрая не реших, че дори богинята Шакти ме е изоставила!

Разбрах, че това трябва да е истина, защото когато акушерката пристигна, я чух да инструктира баба ми да стори всичко възможно в стаята, където е майка ми, да не влиза нито въздух, нито светлина. Представих си майка ми затворена като в капан и сълзите замъглиха погледа ми.

— Слушаш ли ме? — извиси глас баба ми.

— Да, дади джи. Ама водата...

Тя проследи погледа ми към ведрото на огъня и подвижна:

— Е, защо стоиш още тук? Хайде, носи го!

Вдигнах врящото ведро от огнището и тръгнах след баба ми по коридора. Нашите варосани стени и измазани с кирпич подове може и да не бяха особено красиви, обаче имахме повече от две стаи и винаги сме разполагали с достатъчно храна.

Баба ми почука силно по вратата. Когато акушерката се появи, аз успях да зърна зад нея майка ми — беше покрита с толкова много пот, че сякаш пороят отвън беше успял да пробие и да падне само върху тялото ѝ, оставяйки всичко наоколо напълно сухо.

— Водата! — отсече акушерката.

Подадох ѝ ведрото с надеждата, че тя ще съобщи нещо за състоянието на мама, но старицата само грабна горещата вода и тресна вратата под носа ми. Е, може и да не е много възпитано да я наричам старица, защото тя беше на същата възраст като баба ми. Но ако трябва да бъда честна, двете си приличаха толкова, колкото си приличат котката и лъвът. Лицето на акушерката беше кръгло и меко, с дълбоки бръчки около устните и очите. Лицето на баба ми беше опънато и с много ъгли. Леля ми веднъж отбеляза, че аз съм била наследила тези ъгли. А после беше добавила: „Това е комплимент, Сита! Не прави такива физиономии! Именно остротата на лицето на дади джи е онова, което я прави толкова красива, дори и на шейсет и три! А ти имаш същите зашеметяващи черти на лицето като нея!“.

Двете с баба ми останахме неподвижни пред вратата, заслушани във виковете от другата страна, а накрая дади джи рече:

— Върви и кажи на баща си да доведе леля ти!

Работилницата на татко беше най-любимата ми стая в нашата къща. Имаше си четири прозореца, обърнати към оживените улици, а таваните бяха високи почти колкото нашето фикусово дърво на двора. В мига, в който се приближих, чух гласа на редовния *сабдживала* от улицата, бутащ количката си въпреки дъжда и изреждащ на висок глас имената на зеленчуците, които продаваше — лук, домати, краставици, бамя. Ако майка ми беше добре, в този момент със сигурност щеше да се пазари с него, скрита зад решетката на прозореца, за да съблюдава своята пурда.

Но сега тук седеше само татко, с гръб към вратата. Подът около него беше покрит със стърготини, които ми напомняха на портокалови корички, и цялата работилница ухаеше на тиково дърво. Когато баща ми дялаше изображението на някой бог, въздухът се изпълваше с благоухания — той запалваше една пръчица с аромат на сандалово дърво пред олтара, а после застилаше пода с дълга рогозка от юта, която беше работното му място за такива случаи. Но в дните, когато изпълняваше някоя обикновена поръчка за оръжие, помещението миришеше само на дърво и пръст.

Приближих се към него бавно, тъй като татко не обичаше да го изненадват. Сигурно с всички, изгубили слуха си, е така.

— Пита джи — изрекох, когато заставах пред него.

Той плъзна поглед по лицето ми за някакви признаци за неприятности, а после раменете му се отпуснаха. Остави настрани лъка, който дялаше, и ми поднесе дланта си.

— Баба каза да доведеш *еша-маси* — изписах върху мазолите на ръката му.

— Сега ли?

Кимнах.

Той се изправи и дървените стърготини се разлетяха от неговото *дхоти* като малки кафяви пеперуди. Чувала съм англичаните да наричат нашите *дхоти* поли, килтове — и може би донякъде си приличат. Но за разлика от мъжката шотландска пола, която те наричат *килт*, нашето *дхоти* е бяло и се носи без риза. Татко излезе от работилницата си, за да се преоблече с панталони и дълга памучна риза, която ние наричаме *курта*. Когато се върна, аз все така продължавах да съзерцавам недовършения лък, който той правеше.

— Барта — изрече той с много висок глас, с което ме осведоми, че този лък е за нашия съсед Парта. Когато нещо го притесняваше и тревожеше, татко можеше да говори, но сега, когато беше изгубил способността си да чува, не правеше никаква разлика между буквите „п“ и „б“.

И въпреки това аз го разбрах. Погледнах към лъка — който татко би могъл да изработва и за мен, ако бях момче — и очите ми се напълниха със сълзи.

— Страхуваш ли се? — написа баща ми.

— Ами ако пак е момиче? — написах аз.

— Тогава ще се считам за двойно благословен!

Трябваша му двацет минути, докато стигне до къщата на леля ми в другия край на Барва Сагар, където тя живееше със съпруга си и двамата си синове, и после да се върнат в нашата. Гледах през решетката на прозореца как безмилостният дъжд продължаваше да шиба косо по улиците. В нивата на съседа даже на биволите им беше дошло в повече — горкичките се бяха скрили под дърветата, а опашките им висяха между краката им като мокри въжета.

После се появи носилката на леля ми. Носачите я отпуснаха внимателно на земята във вътрешния ни двор и повдигнаха завеските. В мига, в който пристъпи навън, тя скри лицето си от очите на чуждите мъже със своята *дупата* — или шал — метната върху главата ѝ. Татко я придружи веднага до нашата врата.

— Къде е дади джи? — попита леля, когато ги посрещнах. В този момент осъзнах колко си приличат с майка ми — дребни кости, малки устни. Всеки, който ги видеше заедно в една стая, веднага би познал, че са сестри.

— Акушерката имаше нужда от нея — отговорих. — Баба ми заръча да стоя тук и да те чакам.

— Надявам се, че не се е случило нищо лошо, нали? — прошепна тя. Но нямаше нужда да се тревожи. Татко и без това не би я чул. Хората често забравяха този факт.

— Не, не — тръснах глава.

Тя хукна напред по коридора. След две почуквания вратата се отвори и затвори.

Човек би си казал, че при толкова много хора у дома едновременно къщата би била весела. Ала наместо веселие аз усещах

как в гърдите ми се надига странна тревожност, както когато долавяш първите пристъпи на треската. Татко сигурно се чувстваше по същия начин, защото се стрелна веднага по посока на работилницата си, макар нещо да ми подсказваше, че в този момент работата е последното, което му е на ума.

А аз останах в коридора, загледана в прислужницата ни Авани, която зареждаше пиринчените лампи със синапено олио. Пълнеше ги, а после ги запалваше и поставяше в малките каменни ниши в стените. Може и да изглежда странно скромно семейство като нашето да си има прислужница, но в онези години това не беше никак необичайно, както си е и до днес. Освен ако човек не е член на най-низшата каста, обикновено наема помощница за готвенето и чистенето. Колкото по-заможно е домакинството, толкова повече прислужници има. В нашия случай ние можехме да си позволим само една.

Подобно на повечето момичета, нашата прислужница Авани е била омъжена малко след навършване на десетата ѝ година — достатъчно млада, за да може свекърва ѝ да я оформи по свой вкус. Съпругът ѝ, който беше с петнайсет години по-стар от нея, бил проявил добрината да ѝ позволи да остане при родното си семейство, докато навърши възрастта за раждане на деца. Но три години по-късно, когато Авани заминала да живее в къщата на свекъра си, съпругът ѝ внезапно се разболял и умрял. И до ден-днешен в Индия, въпреки британското управление, съществува един кошмарен обичай, наречен *сати*. Предполагам, че бих могла да ви обясня откъде произхожда този обичай и как нашата богиня Сати издигнала погребалната си клада със собствените си ръце и влязла доброволно в пламъците заради своя съпруг повелителя Шива само за да се прероди като втората му съпруга Парвати — но това надали би могло да оправдае въпросната практика, тъй като тя е свързана не толкова с богинята Сати, колкото с проблема на нежеланите жени. Поради това и до днес във всеки град на Индия може да бъде видяна поне по една жена, която се качва по стълбичката на погребалната клада на съпруга си. Отказът да извършиш сати, като изгориш в пламъците до мъртвия си съпруг, лепва петното на позора върху цялото ти семейство. А още по-голямо безчестие носи подобен акт на дома на свекъра ти.

Фактът, че и свекърът на Авани, и собственият ѝ баща били против изпълнението на сати, бил крайно необичайно явление,

особено в онези години. От само себе си се подразбирало, естествено, че тя никога повече няма да се омъжи и никога повече няма да вкуси от радостите на семейния живот, но поне я оставили жива.

Което обаче не означава, че беше успяла да избегне напълно жестоката съдба.

Много години по-късно научих от татко, че нито едно от семействата в Барва Сагар не желало да приеме Авани в дома си освен нашето. Това всъщност е единственият благороден акт, извършен от баба, за който съм чувала — може би защото и тя на времето е била спасена от пламъците, когато овдовяла. Защото къде би могла да отиде една нежелана жена, когато семейството ѝ отказва да я приеме? Къде би могла да работи, след като никоя къща не желае да я наеме?

Тогава обаче нямах никаква представа за тези неща. Просто знаех, че ми харесва да гледам как Авани работи — как тъмната ѝ плитка се люшка насам-натам, докато пали лампите, и как кожата ѝ се сдобива с наситен кехлибарен блясък под светлината на пламъците. Тя беше женствена по начин, какъвто според мен аз никога нямаше да мога да бъда, и притежаваше знанията на по-възрастния човек, които тогава, когато бях дете, ми изглеждаха недостижими.

— Смяташ ли, че ще продължи още дълго? — попитах.

Тя свали надолу буркана със синапено олио, който носеше, замисли се и накрая отговори:

— Не знам. Никога не съм имала собствени деца.

Тогава възпитанието изискваше да кимна безмълвно и да си отида в стаята, обаче аз бях само на девет и често страдах от пълна липса на такт.

— И защо? Дяди джи казва, че всяка жена иска деца! — извиках безсърдечно.

Авани отпусна тъжно лице и изрече:

— Защото съпругът ми имаше нещастieto преди шест години да умре!

Знаех, че тя носи бялото сари на вдовица също като баба ми, но, честно казано, никога до този момент не ми беше хрумвало, че за да има деца, жената трябва да има и съпруг.

Авани очевидно долови смущението ми, защото прекоси коридора и хвана ръката ми.

— Не се тревожи! — рече успокоително. Под златистата светлина на лампите тя ми заприлича на Лакшми, богинята на богатството и красотата. — Скоро всичко ще свърши.

Ала виковете на майка ми продължиха цели два дена. Към втората нощ леля беше привикана обратно у дома от съпруга си — била стояла предостатъчно време с нас.

— Сита — каза ми тя на прага, преди да си тръгне. Гласът ѝ беше нисък, като дъждовните облаци, свесили се над нас. — Трябва да се грижиш много за майка си! Прави всичко, което ти казва акушерката! Без въпроси!

— Не можеш ли да останеш още една нощ, еша-маси? — проплаках.

— Съжалявам, Сита! — сведе глава тя с насълзени очи. Не искаше да си тръгва. — Ако мога, другата седмица пак ще дойда.

Татко тръгна до паланкина ѝ. Щеше да я изпроводи чак до другия край на Барва Сагар. Проследих ги с поглед как заминават, а когато се изгубиха от очите ми, усетих присъствието на баба ми зад гърба си така, както човек долавя присъствието на освирепяло животно. Тя ме сграбчи за рамото и изсъска:

— Веднага влизай в стаята на майка си и да не си излязла оттам, докато детето не се появи!

Ако ме беше накарала да направя нещо друго, каквото и да е, само не това, с радост щях да се подчиня. Но само от мисълта да вляза в онова тъмно задушно пространство се задъхах така, сякаш някой беше седнал върху гърдите ми.

— Но ако там стане нещо, дади джи? — извиках. — Ти няма ли да дойдеш?

Лицето на баба ми изглеждаше като издялано от тиково дърво. Веднъж споделих тази мисъл с баща ми, но вместо да ми се скара, той се разсмя. А после му казах, че лицето на мама ми прилича на кедър, защото дървесината на кедъра е по-мека и по-лесна за дялане. А него самия виждах като кипарис. При последното сравнение баща ми доста се озадачи, защото знаеше, че никога не съм виждала кипарис с очите си. Напомних му за „Укротяване на опърничавата“ на Шекспир и допълних:

— Там Кремио казва, че съхранява най-ценните си неща в ракли от кипарис. Е, за мен *ти* си най-ценното в живота ми!

Татко ме беше изгледал втрещено — сякаш казаното от мен беше особено оригинално.

В деня след този разговор намерих на леглото си книга. Сигурно беше струвала цяло състояние, защото върху корицата ѝ беше изрисувана Сарасвати, нашата богиня на изкуствата, и всяка страница си имаше красива рамка от цветя. Но освен това бяха празни.

— Разбира се, че ще са празни, Сита! — беше написал баща ми и край очите му се бяха появили бръчици от смях. — Защото са за теб!

Не разбирах.

— За да записваш мислите си, паунче! В Англия наричат това „дневник“ — изписа той по дланта ми. — А ти си много умно малко момиченце!

Надали щях да бъда толкова шокирана, ако ми беше довел слон и ми беше казал, че очаква от мен да го обуча.

— Може би никой друг освен децата ти няма да прочете написаното от теб — беше продължил татко, — но ти си истински *калакаар*, Сита!

На хинди това означава „човек на изкуството“. Това беше най-големият комплимент, който татко ми беше правил някога.

Именно за това си мислех, докато вървях към стаята на майка ми. Но каква полза имаше от това да си *калакаар*? Та аз нямах никакви житейски умения от вида на тези на акушерката или дори на баща ми! Още докато чуках на вратата, вече усещах вонята на пот.

— Къде е баба ти? — извика акушерката в мига, в който отвори вратата.

— Заръча ми да не излизам от тази стая, докато детето не се роди — рекох.

Бръчките между веждите на акушерката станаха още по-дълбоки, но не каза нищо. А аз затворих вратата и се приближих към маминия *чарпай* — дървено легло, покрито с гъсто наредени въжета. Тя протегна ръка към мен, но когато я хванах, майка ми нямаше сили дори да стисне пръстите ми.

— Сита — прошепна едва чуто. Красивото ѝ лице беше сбръчкано, а върху влажната ѝ от потта кожа беше метнато само едно тънко бяло одеяло. — Бебето не иска да идва. Къде е баба ти?

Акушерката ме погледна, от което разбрах, че трябва да си мълча и да я оставя тя да говори.

— Отиде до храма — рече. — А ти се концентрирай върху напъните.

Плитката на майка ми беше метната върху възглавницата ѝ. Приличаше на дълга черна змия, увиваща се около нея, за да я задуши. Аз останах край леглото ѝ и изпълнявах всички нареждания на акушерката. Когато имаше нужда от топла вода, аз ѝ давах. Когато искаше помощ, за да натърка корема на мама с масло от иглика, аз ѝ помагах. Но когато дишането на мама стана по-учестено и акушерката се обърна към мен и ми каза: „Върви да извикаш баба си“, аз се поколебах.

— *Веднага!* — извика тя. — Това дете няма да дойде на бял свят без доктор!

Обърнах се и хукнах към нашата стая *пуджа*, където държим олтара си и статуите на боговете. Мислех си, че ще открия баба ми там да се моли. Но я намерих в кухнята, където тя си седеше преспокойно и похапваше *чапата*.

— Дади джи, акушерката поръча да отидеш!

Баба ми остави чапатата на масата и изрече:

— Аз какво ти казах, а?!

— Че трябва да изляза оттам само когато детето се роди. Ама, дади джи, акушерката казва, че бебето не може да дойде на този свят без доктор!

Очите на баба ми се разшириха и тя най-неочаквано скочи. Изми ръцете си в купа с лимонова вода, а после хукна по коридора и отвори вратата. Щом влезе вътре, веднага покри нос със сарито си. Миризмата беше задушаваща.

— Шримати — обърна се уважително акушерката към баба ми. На английски това означава приблизително „мадам“. — Твоята снаха има отчаяна нужда от лекар! Аз не мога да сторя нищо повече, за да ѝ помогна!

Очите на мама бяха затворени и единственият звук в стаята беше от тежкото ѝ дишане.

— Ние няма да позволим това дете да бъде изродено от мъж! — отсече баба ми.

— Но твоята снаха *ще умре* без лекар, а заедно с нея ще умре и детето! Отивам да го доведе веднага, преди да е станало твърде късно! — извика притеснена акушерката.

Обаче баба ми продължи да стои непоклатима и безчувствена като дърво.

— Синът ми никога няма да опозори дома си, като позволи друг мъж да докосне съпругата му! — отсече.

— Дади джи! — изведнъж изпаднах в истерия аз. — Грещиш! Знам, че пита джи не би искал...

— Вън!

— *Моля те!* Пита джи ще се върне и ще видиш, че...

— Не ме карай да грабвам пръчката, момиче!

Но трябва да ви кажа, че точно в този момент изобщо не ме интересуваше. Какво значеше един бой с пръчка, ако майка ми умреше? Обърнах се към акушерката, но тя беше свела глава от срам, че ѝ се е наложило да стане свидетел на подобна сцена. После избягах от стаята. И за първи път през живота си — от къщата. И на улицата. Нямах никаква представа по какви пътища беше тръгнал баща ми, за да отведе леля при съпруга ѝ и синовете ѝ в другия край на Барва Сагар, но хукнах така, сякаш ме беше подгонил демонът Равана. Едва когато стигнах едно разклонение на пътя, осъзнах, че идеята ми не е била никак добра. Първо на първо, татко ме беше предупредил, че не е никак необичайно бродещите по улиците деца да изчезнат. И второ на второ, сигурно не е необходимо да ви казвам какво би могло да се случи на едно момиче посред нощ.

Заковах се на място и се огледах. Пълната луна посребряваше нивите на нашия съсед. Високите стъбла на ориза се полюшваха от вятъра. Дори и да започнех да пицця, къщата на съседа ни беше толкова далече, че никой нямаше да ме чуе. Какво изобщо си бях мислела, когато хукнах така безотговорно навън? Сърцето ми заби толкова силно, че когато чух нечийи сандали да хрущят по чакъла, приближавайки по пътя към мен, се зачудих дали този звук е реален, или не е само в главата ми. Просто застинах и се вцепених от ужас.

— Сита!

— Пита джи! — хукнах към баща ми и започнах да нареждам на глас, в ужаса си напълно забравила, че той е глух. Скоро обаче се усетих, хванах ръката му и започнах да пиша: — Дади джи отказва да доведе доктора! Мама джи умира!

ТРЕТА ГЛАВА

Виковете продължиха доста дълго, но след това изпратиха акушерката да доведе лекаря. Викащият, разбира се, беше баба ми, а ужасните думи, с които тя наричаше мама, ме накараха като никога да бъда благодарна на съдбата, че баща ми е глух.

И тъй като баба ми продължаваше да беснее, аз предпочетох да се скрия в стаята си. Легнах на леглото. Дъждът отново беше започнал да плющи, така че, ако се доближах до прозореца и се заслушах само в него, бях в състояние да се изолирам от звука на кошмарния й глас.

— Сита? — на вратата ми се появи Авани. Беше късно и тя би трябвало вече да се е прибрала у дома си, но през последните три нощи беше избрала да остане с нас. — Помислих си, че не би имала нищо против една чаша топло мляко, нали?

Седнах на леглото си, преглътнах непоносимата болка в гърлото си и промърморих:

— Тя ще умре ли?

Авани прекоси стаята и приседна до мен.

— Не знам — прошепна и ми подаде млякото. Обаче аз не бях в състояние да сложа нищо в устата си.

— Какво е усещането ти? — не я оставих на мира аз. Впих изпитателно очи в изражението й и забелязах, че долната й устна потрепва.

— Че има бури, които могат да бъдат издържани — отговори тя, — а други просто поглъщат всичко по пътя си. Само боговете знаят от кой вид ще бъде тази сега.

— И какво ще правим?

— Ще си построим възможно най-издръжливия кораб! — отсече тя. — Баща ти поръча да доведат най-добрия лекар в Барва Сагар!

Ала най-издръжливият кораб беше отплавал твърде късно.

Няколко часа по-късно Авани ме събуди, за да ми съобщи, че детето се е родило.

— Момиченце — добави. — Красиво и здраво. Баща ти вече изпрати да доведат дойка. Но, Сита... — и не довърши. Не беше необходимо. Истината се четеше в очите ѝ така, сякаш четях книга.

Изстрелях се от стаята си и хукнах право към стаята на мама. Татко лежеше до нея на леглото, обгърнал нежно с ръце тялото ѝ.

— Мама джи! — изкрещях.

— Махай се оттук! — изсъска баба.

Но въпреки че не беше в състояние да я чуе, баща ми очевидно разбра и вдигна ръка, за да ми даде знак да остана.

Ако някога сте ставали свидетели на нещо неизразимо болезнено, сигурно знаете какво имам предвид, като ви казвам, че тогава сякаш всичко изведнъж спря — дъждът, който се лееше като порой отвън, виковете на новородената ми сестра в скута на акушерката. Майка ми лежеше бездиханна на леглото, а чаршафът, увит около нея, беше подгизнал от кръв. Погледнах към лицето ѝ. Как беше възможно някой толкова красив да си отиде толкова рано от този свят?!

— Мама джи? — прошепнах и видях, че очите на баща ми плувнаха в сълзи.

— Сита, майка ти е мъртва — обади се докторът. — Никога повече няма да се събуди.

Протегнах ръка и погалих бузата на мама, но кожата ѝ беше студена и аз бързо се дръпнах.

— Дойката ще пристигне утре, а дотогава за Ануджа ще се грижа аз! — отсече акушерката.

Това беше името, избрано от майка ми в случай, че се роди момиченце.

Акушерката се приближи до мен, сложи ръка на рамото ми и изрече вече по-тихо:

— Така върви светът, детето ми. Раждане и смърт. *Самсара*. Промяната е единственото постоянно нещо на този свят.

Сведох очи към мама, която изглеждаше толкова самотна там, на леглото, въпреки прегръдката на баща ми. Но как ще продължи животът в нашия дом без майка ми? Кой ще учи сестричката ми на нейните любими химни или как да украсява косата си с жасминови цветове?

— Но защо трябва да се променя към по-лошо? — отроних едва чуто.

Акушерката преглътна с мъка сълзите си и отвърна:

— Предстоят трудни дни за вашето семейство.

И се оказа напълно права — дните, които последваха, бяха кошмарни и безкрайно болезнени.

И въпреки това, когато от дистанцията на времето се връщам към този период, си давам сметка, че помня много малко неща. Вероятно това е начинът, по който собственият ни ум ни предпазва от събития, които са толкова опустошителни, че ако не успеем да ги забравим, губим разсъдъка си. Така както гущерът, когато е застрашен, се разделя с опашката си, за да разсее хищника и да успее да се спаси. А скръбта — за всеки, който някога я е преживявал — е точно като хищник. Открадва първо щастието ти, а после, ако ѝ позволиш, би могла да ти отнеме абсолютно всичко.

Все пак си спомням някои неща и едно от тях, естествено, е омразата към баба ми. Интересно защо в пиесите на Шекспир няма почти никакви баби. Ако тогава можех да взема писалка и да зачеркна тази жена завинаги от моя живот, с удоволствие бих го направила. Бях абсолютно убедена, че ако бяха извикали доктора навреме, още когато татко беше отишъл да изпрати леля до дома ѝ, майка ми нямаше да умре. Но баба ми беше избрала за нея смъртта и заради това бях твърдо решена никога повече да не ѝ проговоря или поне да говоря само в краен случай.

През дните непосредствено след смъртта на майка ми жителите на селото се изреждаха да изказват почитта си към нея, а баба ми изнасяше представление след представление. Повеждаше всяка новодошла жена бавно към стаята на майка ми, попивайки сълзите си с ръба на бялото си сари и всеки път, когато стигнеше до открития паланкин, където беше поставена мама, въздишаше дълбоко и измъчено. От нея можеше да излезе невероятна актриса!

Посетих мама само веднъж през трите дена, през които тялото ѝ преседя в къщата ни, а и защото се появи свещеникът, който трябваше да изготви хороскопа на новородената ми сестра, нейния *джанам кундли*. Хороскопът на човека определя почти всяка част от живота му. Какво кариера ще има, дали ще има късмет в бизнеса, даже за кого ще се ожени или омъжи. Последното е от изключителна важност, защото,

ако двата *джанам кундли* на евентуалната двойка не се съгласуват, бракът няма да се състои, независимо колко държат на него младите или родителите им.

Когато Авани се появи в стаята ми, за да ми помогне да се облека за пристигането на свещеника, аз седях на леглото и четях „Крал Лир“. Тя се загледа в мен и по едно време изрече:

— Разбираш ли ги всичките тези думи?

Кимнах, защото смятах, че ги разбирам. Преди бях чела всяка отделна пиеса заедно с баща ми и той ми беше обяснил всичко. Беше ми написал дори кратко обобщение на съдържанието, така че, даже и да не разбирах всяка английска дума поотделно, бях напълно наясно какво се случва в пиесата и какво да очаквам по-нататък.

— В тази история тук кралят е предаден от двете си деца. Собствените си деца. Собственото си семейство! — изрекох и погледнах многозначително Авани, напълно уверена, че тя е достатъчно умна, за да схване какво искам да ѝ кажа.

— Знам, че си много гневна — изрече изненадващо тя, а преди да успея да отговоря каквото и да било, продължи: — Но трябва да знаеш нещо много важно за живота на баба си!

И после Авани ми каза нещо, което майка ми беше предпочела да пази в тайна от мен.

— Баба ти е родена в много заможно семейство. Слугите им са били много повече, отколкото тя е можела да брой. Само при обличането ѝ са ѝ помагали шест жени! Освен това е била много красива. Говори се, че по онова време мъжете често се промъквали в градината им само за да зърнат лицето ѝ.

Това вече го вярвах. Въпреки че подлостта и безчестието бяха втвърдили очите ѝ до две парченца оникс, баба си оставаше и до днес изумителна красавица.

— Когато се омъжила за дядо ти, семейството ѝ платило най-голямата зестра, която някога Барва Сагар било виждало — продължи Авани. — Всички очаквали този брак да бъде щастлив и успешен. И защо да очакват друго? Младоженците били млади, много богати, красиви и здрави. А после баба ти забременяла и родила момиченце. През следващите пет години се появили още две момиченца.

— Но татко няма никакви сестри! — намесих се изненадано аз.

Авани само кимна безмълвно и прошепна:

— Сигурно и тях са ги взели вълците.

И този тих отговор беше толкова кошмарен, че в продължение на няколко минути в стаята ми се възцари гробно мълчание. Не можех да си представя човек да гледа съвършеното личице на едно дете, а после да сложи в млякото му опиум. Струваше ми се твърде жестоко, дори и за безсърдечната ми баба.

Накрая се обадох:

— Татко знае ли за това?

— Да.

— Значи той е бил четвъртото дете, така ли?

— Не. При раждането на третото си дете сестрата на баба ти починала. Било момченце. Към този момент дядо ти вече се бил отчаял, че някога ще могат да имат син, така че, когато баба ти му предложила да осиновят племенника ѝ, той се съгласил. И тъй като съпругът на сестра ѝ предпочитал пиенето пред работата, осиновяването било добре дошло за всички заинтересовани страни.

Отново замълчах, докато се опитвах да осмисля всичко това. Значи баба ми не ми е баба, а моя пралеля. А *истинската* ми баба е мъртва! Започнах да си фантазирам каква можеше да бъде истинската ми баба — красива, търпелива, мила, добра. Значи *ето защо* дади джи не ме обичаше!

После Авани продължи:

— Два месеца след осиновяването обаче дядо ти се разболял и умрял. Така от обект на най-голяма завист баба ти се превърнала в обект на най-голямо съжаление.

— Но нали не е трябвало да извърши сати! — възкликнах. — Нали баща ѝ все пак я е прибрал обратно в дома си!

Авани отпусна ръце в скута си и с измъчен поглед прошепна:

— Това е много труден живот, Сита! Да нямаш нито приятели, нито пари, никой да не те обича! — говореше по-скоро за себе си.

— Аз те обичам, повярвай ми! — извиках и я притиснах до гърдите си колкото сили имах. Тя ухаеше на жасмин, точно като майка ми и изведнъж се изпълних с всепоглъщаща нужда да продължа да я прегръщам и да не я пускам. Но не след дълго с въздишка се откъснах от нея. Ако баба ми ни видеше, щеше да стане ужасно лошо. Защото Авани беше просто наша слугиня.

Тя изтри насъбралите се в очите ѝ сълзи с опакото на ръката си и прошепна:

— Сита, миличка, всеки ден се моля на Дурга ти никога да не разбереш какво е да преминеш от богатство към бедност! А за баба ти е било съкрушително, повярвай ми!

— Буда е бил хиндуистки принц — изтъкнах, но като че ли по-скоро напук. — Бил е кшатрия, също като нас, и е открил свободата, като е загърбил трона и богатството си и е приел да живее в бедност!

— Но това е негов личен избор, Сита! Освен това е бил мъж! Отлично знаеш, че мъжът може да променя живота си, колкото си иска! А жената може да променя само външността си!

С тези думи Авани се изправи и ми подаде едно бяло сари. Сега двете с нея щяхме да изглеждаме по един и същи начин. Само дето аз щях да нося бялото сари едва тринайсет дена след погребението на мама, а после пак щях да премина към цветните дрехи, а Авани до края на живота си щеше да бъде принудена да спазва забраната за носене на цветни неща.

Увих бялото сари около тялото си, а Авани го оправи така, че да пада на равномерни дипли чак до краката ми. Навън слънцето вече беше изгряло, а над оризищата крякаха ята птици. Беше непоносимо да осъзнаеш, че докато мама лежи на погребалното си ложе, животът все пак продължава. Това ме подсети за онази сцена от „Крал Лир“, в която кралят открива трупа на любимата си дъщеря. Пита боговете как е възможно конят, кучето, та даже презреният плъх да продължават да живеят, „а ти да лежиш бездиханна“. Песента на птиците отвън ми се струваше като предателство към паметта на майка ми. Не беше ли редно Господарят Брахма да ги накара да млъкнат от жалост?

Стоях до прозореца и съзерцавах оризищата пред мен. Свещеникът щеше да дойде не само за да състави хороскопа на сестра ми, но и за да благослови духа на майка ми, който вече се беше отправил към Сварга, където отиват душите преди следващото си прераждане. Опитах се да си я представя там, като дух, но тъй като тялото ѝ все още лежеше в съседната стая, не ми беше никак лесно.

Накрая се появи баба ми и поиска да знае защо Авани не ме е завела в нашата пуджа, където отправяхме ежедневните си молитви.

— Свещеникът вече пристигна! — изтъкна намусено.

— Сита не се чувства добре — поясни Авани.

— Никой от нас не се чувства добре! — отсече баба. — И ще станем още по-зле, ако това момиченце се окаже *манглик*!

Двете с Авани ахнахме едновременно.

Манглик е най-лошото, което може да бъде един човек. Ако свещеникът каже, че си манглик, значи си прокълнат! Последиците за хората с подобна присъда в хороскопа са много и разнообразни, а бракът става почти невъзможен. Повечето манглици обикновено се женят за други манглици, така че прокобите да могат взаимно да се унищожат.

Ала дори и баба ми не притежаваше властта да контролира звездите. Само свещеникът можеше да ги разчете.

Последвах я към нашата стая за пуджа, където свещеникът щеше да се помоли първо за напътствия от боговете, преди да се заеме с *джанам кундли* на сестра ми. Двете с Авани се настанихме една до друга на нови рогозки от юта. Сигурно татко ги беше купил сутринта. Тази мисъл ме накара да се огледам за него. Той седеше близо до свещеника пред нашия *мандир* — дървеният храм, в който бяха поставени дяланите от дърво изображения на нашите богове. Опитах се да привлека погледа му, но макар да гледаше към мен, той изобщо не ме виждаше. Беше някъде другаде. Свещеникът до него разговаряше с наскоро пристигналата у нас дойка относно сестра ми и за начина, по който се беше появила на този свят. В този момент аз за първи път имах възможността да огледам бебето както трябва. Сестра ми се оказа красиво бебе, приликата ѝ с майка ни се натрапваше от пръв поглед. Имаше същия малък нос, гъста черна коса и трапчинки на двете си бузи. Дойката я беше увила в голямо жълто платно. Усетих в гърдите си невероятна тежест — щеше ми се мама да е тази, която държи бебето.

— Красива е, нали? — обади се до мен Авани. — Има цвета на кожата на баба ти, но очите ѝ са по-тъмни.

— Мисля, че прилича на мама! — отсякох предизвикателно аз.

Свещеникът зае мястото си в центъра на стаята и ние зачакахме в мълчание, докато той подготвяше пуджата. *Пуджа* означава молитва — като онези, които се казват и в църквите. За изпълнение на нашата церемония човек се нуждае от тамян, цветя, чисто масло и кръгла купа за стъкване на малък огън. Ако човек държи да бъде изчерпателен, би могъл да добави изрисувани маслени лампи и големи пиринчени

звънци. С изключение на присъствието на свещеника и на огъня, тази пуджа за предстоящия хороскоп на сестра ми не се различаваше почти по нищо от онова, което семейството ни правеше всяка сутрин, когато, след задължителната баня, ние влизахме в молитвената ни стая, за да застанем пред изображенията на боговете закрилници на дома ни. С течение на годините научих, че католиците и хиндуистите имат доста подобни ритуали — католиците палят свещички пред статуите на своите светци и повтарят една мантра, която те наричат „Аве Мария“, а хиндуистите палят ароматна пръчица и повтарят мантрите си към боговете.

Една пуджа може да бъде продължителна и настойчива, но може да бъде също така кратка и простичка. През този следобед пуджата беше от дългите, а тъй като до края на молитвата на никого не беше разрешено да се храни, на мен ми се стори, че продължава цяла вечност. След като най-сетне млъкна, свещеникът се обърна към мен и ме попита:

— Виждала ли си тялото на майка си?

Поклатих глава.

— Детето трябва да види майка си, преди да отнесат тялото ѝ! — обяви тържествено той. — Кога е кремацията?

Тъй като татко не беше в състояние да отговори, вместо него заговори баба.

— Утре — рече. — Днес синът ми ще отиде, за да направи необходимите приготовления.

След това всички последвахме баба ми към свободната стая. Мама беше облечена в ново жълто сари, а носилката, върху която беше поставена, беше осветена от подредени в кръг маслени лампи. Жените от селото бяха разпръснали в краката ѝ невени, а когато свещеникът се приведе над нея, добави рози. След това намаза челото ѝ с крем от сандалово дърво и изпя още една мантра. Погледнах към баща ми, но очите му бяха фокусирани в някаква много далечна точка, като моряк, който от толкова дълго време е гледал само вода, че вече отдавна е изгубил надежда да зърне земя.

Свещеникът ми подаде оранжев карамфил. Беше мой ред да сложа цвете върху мама. Приближих се към носилката ѝ колкото ми беше възможно по-бавно. Тя изглеждаше студена и самотна. Преди, когато беше жива, много рядко я бях виждала да спи. Винаги беше в

движение — дори краката ѝ да не се движеха, движеха се ръцете ѝ, както и, разбира се, устните, защото много обичаше да пее. Поставих цветето в ръцете ѝ, а после отстъпих и я зачаках да помръдне. Да, беше детинско от моя страна, но тогава вярвах, че ако се концентрирам достатъчно силно, Брахма ще се смили над мен и ще върне живота на мама. Ала нищо такова не се случи. И аз за пореден път се запитах с какво толкова бях разгневила боговете, че да ми отнемат мама.

Преместихме се в предната стая, за да ядем ориз и леща, а после свещеникът се зае с тълкуването на хороскопа на сестра ми, който се оказа благоприятен.

— Искам да знам още едно нещо — рече той тъкмо преди тръгване. На вратата бяхме само баба и аз. — Какво смята да прави синът ти с това момиче? — и сведе поглед към мен, а аз веднага извърнах очи, за да не ме помисли за безсрамна.

— Сега, когато станаха две, няма да имаме пари за зестра, ако това имате предвид — отговори баба ми.

— Тя вече е на осем, нали?

— На девет — поправи го баба ми.

— При това много красива. Но щом няма да имате пари за зестра...

— Ще я посветим на храма! — отсече баба ми. — Тя ще стане девадаси.

На времето нямах никаква представа какво точно е девадаси, освен че означава „слуга на бога“. И затова едва от днешна гледна точка съм в състояние да разбера ужаса, който тогава се изписа по лицето на свещеника, когато баба ми изрече това, тъй като девадаси не е много по-различно от проститутка. Много години по-късно попаднах на един английски превод на поема, написана през петнайсети век за девадасите, „тайните слугини на бога“:

*Аз не съм като другите. В моя дом можеш да
влезеш.*

Но само ако имаш пари.

*Да прекрачиш прага на вратата ми, ще ти струва
сто златни рупии. За двеста можеш да видиш спалнята
ми и коприненото ми легло и да легнеш в него.*

Но само ако имаш пари.

Да седнеш до мен и да пъхнеш дръзко ръка в сарито ми, ще ти струва десет хиляди. А седемдесет хиляди ще ти позволят да докоснеш кръглите ми сочни гърди.

Но само ако имаш пари.

За трийсет милиона рупии можеш да приближиш устни до моите, да ги докоснеш и да ме целунеш.

А за да ме притиснеш силно до себе си, да докоснеш моето кътче на любовта и да влезеш в пълно единство с мен, трябва да ме окъпеш със злато.

Но само ако имаш пари.

Свещеникът се втренчи в баба ми и започна само да отваря и затваря уста, сякаш беше изгубил думите, които беше искал да каже. Накрая изрече тихо:

— Баща й знае ли за това?

— Все още не. Но това е най-разумната крачка при наличието на две момичета, без нито един наследник.

И тогава свещеникът я изгледа по начин, който по-късно щеше да се превърне за мен в голяма утеха, когато бях в състояние да се върна мислено към тези събития и да ги видя доста по-ясно. Оказваше се, че аз не бях единствената, прозряла нечовешката жестокост на жената, която наричах своя баба.

По-късно същият следобед баща ми ме откри в градината, докато плетях диви цветя на венец така, както ме беше учила майка ми. Седна на тревата до мен и ме зачака да му поднеса ръката си, но аз нямах какво да му кажа. Накрая той сам я взе и написа върху дланта ми:

— Някой ден, когато ние с дади джи си заминем, само ти ще можеш да разказваш на Ануджа каква е била майка й.

Очите ми моментално се насълзиха, но си давах сметка, че сега не му беше времето да плача.

— Имаш ли още празни страници в дневника, който ти подарих? Кимнах.

— Вероятно би могла да започнеш да записваш всички прекрасни неща за майка си, които си спомняш. Преди да си ги забравила.

Все още пишех заръчания от него списък, когато той излезе заедно със съседа ни Шиваджи да уреди кремацията на майка ми. Видях от прозореца на моята стая как двамата вървяха заедно през оризищата. Всеки, който ги видеше заедно, би си помислил, че все още са войници. Вероятно беше нещо в начина, по който ходеха или както изглеждаха — високи, мускулести мъже с рамене като на биволи. Леля казваше, че в Барва Сагар нямало нищо по-голямо от Шиваджи. Аз нямаше как да знам дали това е истина, но със сигурност можех да го повярвам за мустаците му — намазани с восък и извити в двата края. С дългата си тъмна коса Шиваджи ми приличаше на герой от „Хиляда и една нощ“.

— Обличай се! — заповяда баба ми до вратата, макар изобщо да не я бях чула как я отваря. — Тръгваме!

Преди смъртта на мама вълнението от излизането извън нашата къща би ме накарало моментално да попитам къде отиваме, но сега просто се изправих и обух сандалите си. А за преобличане в цветно сари изобщо не можеше да става въпрос.

Срещнахме се при вратата на къщата. Затворената носилка вече беше пристигнала и тя ме изчака да се кача първа, влезе след мен и бързо дръпна завесата. Никога не съм обичала да стоя в тъмни, затворени пространства, но нямаше никакъв друг начин, по който бихме могли да пътуваме. Жените не трябваше да бъдат нито виждани, нито чувани, затова живеехме като сенки зад стените на домовете си.

Ако се возех с когото и да било друго, щях да надникна тайничко иззад завесата, за да видя какво става на улицата. Но бидейки с баба ми, седях сгъшена в ъгъла на дървената носилка, питайки се къде ли отиваме.

— Изправи се на мястото си и да не си посмяла да си отвориш устата, когато пристигнем!

Когато не казах нищо, баба ми се вбеси.

— Слушай какво, може да си мислиш, че синът ми те обича, но недей да бъркаш чувството за дълг с любов!

Помислих си, че този съвет би трябвало да го даде по-скоро на себе си, защото бях сигурна, че татко няма как да обича една толкова жестока жена като нея, но предпочетох да запазя мълчание, което вбеси дади джи още повече.

— Надявам се, че ме слушаш, *бети*, защото никога повече няма да повторя онова, което сега ще ти кажа! В теб няма нищо специално или различно! И ти ще живееш, ще плачеш и ще страдаш така, както страда всяка жена на този свят! А там, където отиваме, умът няма да ти бъде много полезен! — довърши заплашително.

Не каза нищо повече, а аз пък изобщо не се опитах да проумея какво е искала да каже. Но и да си беше направила труда да ми обясни, тогава бях твърде малка, за да го разбера.

Но когато чух дълбокия рев на тръбите, веднага разбрах къде се намираме. Нищо на този свят не би могло да се сравни със звуците на един храм — мощният звук на тръбите, ромоленето на фонтаните, песента на звънчетата.

— Храмът на Анапуерна! — изкрещя един от носачите на паланкина и ние бяхме свалени на земята.

Когато излязох навън, видях, че се намираме в двор с много високи зидове, а наоколо още десетина други жени плащаха на своите носачи за преноса дотук. Баба ми плати на нашите от кесия, която носеше втъкната в пояса на бялото си сари. После оставихме сандалите си на гладкия мраморен под и изкачихме петнайсетте стъпала до храма на Анапуерна. Никога досега не бях идвала в този храм, така че всичко ми изглеждаше непознато и ново. Не само изящните бронзови лампи, които осветяваха пътя ни до портите, въпреки че беше ден, а и гигантските метални гърнета, в които растеше свещеното растение тулси. Някой очевидно беше похарчил значителна сума пари, за да осигури добрата поддръжка на храма. Мраморните стъпала бяха чисти, а в скъпите висящи кандилници с изображението на богинята Анапуерна горяха скъпи благоухания.

Тъй като в нашата религия има триста и трийсет милиона богове, надали ще се изненадате да научите, че аз никога не бях чувала за Анапуерна. Когато хората чуват тази бройка, сигурно си казват, че индийците на всяка крачка си измислят богове. Но в хиндуистката религия всъщност има само един бог — Господарят Брахма, а всички останали богове и богини са различни проявления на самия Брахма. Например Дурга е богинята воин, покровителка на женската сила. Тя символизира способността на Брахма да отвръща достойно на всяко предизвикателство. Или пък Шива, Унищожителят — той илюстрира силата на Брахма както да дава, така и да взема. Истината е, че в

ежедневието ни фигурират само няколко богове и богини и това са тези, към които всяка сутрин отправяме молитвите си за закрила и подкрепа — Дурга, Рама, Лакшми, Кришна, Буда, Сарасвати, Ганеш. Само шепа индийци биха могли да ви кажат имената на повече от десетина или най-много двацет проявления на Брахма.

Когато стигнахме върха на стълбището, аз се поклоних така, както правеха всички около мен, а после се заковах на място, за да се вгледам за няколко секунди в златистото лице на Анапурна, увенчано с жълти и оранжеви карамфили.

— Не сме дошли тук за молитва! — сопна се баба ми. — Не забравяй какво ти казах! Затваряй си устата!

Погледнах вляво от мен и видях висок, кльощав свещеник, който се носеше към нас. Беше облечен по много особен начин, с черни и бели мъниста около врата и плътни нанизы от същите около китките и глезените. Но най-голямо впечатление ми направи друго — необичайната корона от листа от нийм върху главата му. Осъзнах, че съм се вторачила в тях, макар да си давах сметка, че би трябвало да извърна очи. Той притисна длани в уважителния жест на *намасте* и едва тогава забелязах колко млад беше всъщност. На не повече от двацет-двацет и пет.

— Шримати, вие се върнахте — рече. Звучеше изненадано, макар и не толкова, колкото бях изненадана аз. Нямах никаква представа, че баба ми е идвала и преди в този храм. Но дните след смъртта на майка ми бяха минали като в някаква мъгла — беше напълно възможно тя да е излизала от къщата ни, без изобщо да забележа.

— А това би трябвало да е момичето — продължи свещеникът. Имаше нещо крайно притеснително в начина, по който усмивката му си остана на мястото си, докато очите му ме оглеждаха от горе до долу. — Слабичка е.

— Така е, но е само на девет.

Той кимна замислено, но после започна да ме обикаля и спря едва когато се озовахме отново очи в очи.

— Много е красива. С лице като вашето. Човек би си помислил, че ще си намери добър съпруг. Защо баща ѝ се съгласява на подобна крачка?

— Няма значение защо. Колко е готова да плати богинята?

Той повдигна вежди и отговори:

— Зависи. Девствена ли е?

— Разбира се! Отгледана е в моя дом!

В този момент покрай нас минаха група жени и кискайки се, се поклониха много ниско на свещеника. Стъклените им гривни пееха на ръцете им и бяха облечени в най-изящните сарита, които някога бях виждала — коприна, общита със сложни фигури от сребърни и златни мъниста. Платът прошумоля, докато минаваха покрай нас, и на мен ми се прииска да протегна ръка и да ги докосна.

— Три хиляди рупии — изрече свещеникът, след като жените отминаха.

— Нали си давате сметка, че тя не е някакъв си *далит*! Това дете е *кшатрия*!

— Ако беше далит, сега с вас нямаше да разговаряме. Този храм обслужва най-богатите мъже в Барва Сагар!

— А момиче като това ще ви доведе мъже чак от Джанси! Мислите си, че не знам какъв вид мъже плащат за момиче, което говори не само хинди, но и английски, а? Та нейни клиенти ще бъдат дори британските войници!

Не можех да си представя откъде накъде ще имам клиенти. Може би храмът имаше нужда от мен като преводач? Баба ми каза, че това било място, където умът нямало много да ми трябва, така че кое би било по-досадно от това да превеждаш писма на разни войници?

— Пет хиляди и толкова!

— Петнайсет хиляди!

Усмивката на мъжа се стопи.

— Шримати, очевидно забравяте, че се намираме в Барва Сагар, а не в Джанси!

— А вие забравяте, че мога като нищо да я посветя на храма на Дурга малко по-надолу!

Двамата се вторачиха един в друг, но свещеникът не знаеше нещо много важно — че баба ми можеше да бъде непоклатима като скала. Накрая той въздъхна дълбоко и изрече:

— Тринайсет! Но това е най-голямата сума, която някога сме плащали за девадаси!

И това беше един от шепата случаи, в които видях усмивката на баба ми да достига до очите ѝ. После тя ме сграбчи за ръката и закричи

обратно.

— Но къде отивате? — извиси жалостиво глас свещеникът. — Нали имахме сделка?

— Детето изгуби майка си, а погребението е утре. Ще се върна с нея следващата седмица.

— Ама...

Баба ми се обърна и отсече:

— Знам, че нямате търпение, но ви уверявам, че след като ми дадете парите, аз ще ви дам момичето! Но не по-рано от другата седмица!

Свещеникът сведе очи към мен и ме погледна. Уверявам ви, че и на сто години да стана, пак няма да забравя този поглед. Ако някога сте имали възможността да посетите някоя зоологическа градина, няма начин да не сте видели как хранят лъвовете — и онова свирепо, необуздано изражение в очите им. Е, точно такова изражение имаше в очите на свещеника, когато си тръгнахме. Нито един мъж на този свят преди или след този момент не беше посмял да ме погледне по този начин, а по целия път обратно към нас се опитвах да си отговоря на въпроса защо този поглед ме беше обезпокоил толкова много.

Когато закритата носилка спря отново в нашия двор, баба ми опря буза в моята така, че усетих дъха ѝ в ухото си и изсъска:

— Днес не сме ходили *никъде*, разбра ли?! Ще изненадаме баща ти с добрите новини следващата седмица!

Но когато тази вечер татко се прибра вкъщи, изглеждаше толкова изтощен, че забраната да говоря ме накара да се чувствам като предател. Нямам представа как баба ми беше успяла да убеди дойката и Авани да си държат устите затворени за нашето пътешествие, но беше постигнала своето. В крайна сметка работата им, та защо не и животът им бяха в нейните ръце. Само особено глупава жена би застрашила положението си чрез бърбрене за някакво пътуване до храма. А за мен беше още по-трудно. Не можех да спра да мисля за кльошавия свещеник с неговата абсурдна корона от листа, който ме обикаляше като котарак. Какво очакваше от мен този човек? И защо онези жени се кискаха, когато отминаваха?

Ето такива въпроси не ми дадоха възможност да мигна цяла нощ.

В живота на една индийска жена има само шепа случаи, в които ѝ е разрешено да наруши своята пурда. И един от тях бяха погребенията. На следващата вечер цялото ни семейство, заедно с приятелите ни се събрахме на брега на река Синдх. Огромно черно петно върху пясъка бележеше мястото, където преди са се издигали други погребални клади, а сега няколко мъже се заеха да издигнат следващата. Чувала съм жени да казват, че ако нарушат своята пурда, се изпълват с ужас и срам. Но сега, въпреки че се намирах на погребението на собствената си майка и тялото ми се тресеше от скръб, тук, край реката аз усещах едновременно с това едно всепоглъщащо чувство на свобода. Докато наблюдавах как гъските се издигаха в небето и се подреждаха в прословутото си клиновидно ято, очертаващо се ярко на фона на пурпурния сумрак, аз се запитах: „Това ли е да си мъж?“. Лек ветрец подръпна плитката ми и аз затворих очи, опитвайки се да си представя, че всеки ден от живота си разполагам с подобна свобода.

Но когато погребалната клада беше издигната и завършена, аз изведнъж се почувствах хладна и незначителна като песъчинките под краката ми. Разплаках се, когато свещеникът започна да гласи тялото на майка ми с крака на юг, така че духът ѝ да не се обърка и да тръгне право в посоката на мъртвите. И когато огънят пламна и се разгоря, аз се запитах дали баба ми щеше да се осмели да ме заведе в онзи храм, ако майка ми беше жива? Нещо дълбоко в мен ми подсказваше, че отговорът е „не“.

Татко ме прегърна през раменете. Знаех, че в момента ме наблюдава, обаче бях твърде разстроена, за да погледна в очите му и да зърна там отразена собствената си мъка, затова си останах така, свела глава към земята. Издигащите се все по-високо пламъци загаряваха лицето ми и изсушаваха стичащите се сълзи. Татко ми поднесе дланта си, но аз нямах какво да му напиша. В момента през съзнанието ми се нижеха твърде много образи и картини: мъжът с короната от листа на нийм, жените в красивите сарита, храмът с меките купчинки кункума — прах, приготвен от изсушена куркума, с който поклонниците мажеха челата си в знак на преклонение пред боговете. Опитах се да

върна мислите си обратно към майка ми и в ума ми изникнаха две картини — тя в градината, беряща тулси (наричан от някои свещен босилек) за домашния олтар, и тя с онази малка жълто-кафява четчица, с която сутрин оформяше очната си линия. А после тези две картини отново бяха изместени от образите от храма и в гърдите ми се надигна неистов ужас.

Забелязвайки, че дланта на баща ми си стоеше все така протегната към мен, аз я грабнах светкавично и написах:

— Моля те, не ме изпращай да работя в храма!

— Какъв храм?

— Където вчера ме води дади джи. Но аз не искам да работя за войници! Моля те, пита джи, позволи ми да остана с теб!

Татко погледна през горящата клада на мама към баба ми и когато очите ѝ срещнаха моите, разбрах, че тя се е сетила какво бях направила току-що.

* * *

Нямаше никакво значение, че всичките ни съседни се бяха събрали в нашия двор или че половината жители на Барва Сагар бяха по улиците. Никога досега в къщата ни не беше имало такъв грандиозен скандал. Стените буквално се тресяха от рева на баща ми и писъците на баба ми и двамата напълно нечленоразделни от ярост. Аз се скрих в стаята си, а малко по-късно при мен дойде леля.

— Тя наистина ли те заведе в храма, Сита? — попита леля.

— Да — кимнах. — Свещеникът каза, че ще ѝ плати тринайсет хиляди рупии. Ти знаеш ли какво би могло да означава това?

Леля ми само кимна със затворени очи, но нищо не ми обясни. Независимо дали искахме или не, продължихме да слушаме скандала, докато накрая вратата ми внезапно не се отвори и при нас не влетя татко. Посочи към дневника ми и аз веднага го грабнах и му го подадох, макар да няхах никаква представа дали аз трябваше да пиша нещо в него, или той се канеше да пише.

Миг по-късно се появи баба ми и татко взе една писалка от бюрото ми. На празна страница от дневника ми написа: „Нека всички присъстващи в тази стая ми бъдат свидетели, че ако някога с мен се

случи нещо, нито една от моите дъщери никога и за нищо на света — подчерта последните думи — няма да стане девадаси! Не разполагаме с достатъчно пари за зестра, за да осигурим подходящи съпрузи и на двете. Затова от утре аз започвам да тренирам Сита за постъпване в Дурга дал!“.

И тъй като баба ми не можеше нито да чете, нито да пише, тя се обърна към леля ми за помощ. Когато чу какво е написал баща ми, ахна и извика:

— Но Дурга дал е най-елитната група жени в цялото кралство! Досега нито една жена от Барва Сагар не е успяла да стане *дургаваси*! И въпреки това ти искаш Сита да стане една от жените, които не само охраняват *рани*, но и я *забавляват*?!

Ноздрите на баща ми се разшириха. Може и да не беше чул думите ѝ, но отлично схващаше смисъла им.

— За тази роля се избират едва десет жени, при това само най-красивите и най-умните! — продължи тя, после пое писалката от ръката на баща ми, подаде я на леля и добави: — Питай го какво ще стане, ако тя се провали? Хайде, питай го!

Леля написа въпроса със ситния си, изящен почерк.

— Тя няма да се провали! — отговори писмено баща ми. — Разполага с мен, както и с нашия съсед Шиваджи. Ние ще я обучим добре!

В мига, в който леля прочете отговора, бузите на баба ми пламнаха.

— От три години не са провеждали изпити за нови членове! Значи не разполагате с достатъчно време за тази цел — инструктира тя леля ми да напише. — Защо не се замислиш за нова съпруга? За жена, която би могла да отгледа бебето и да дари това семейство с наследник?

Татко отговори:

— Докато Сита не стане член на Дурга дал, аз няма дори да си помисля за втора съпруга! Заклевам се!

И остави писалката. Решението му беше окончателно.

От този момент нататък баба ми започна да се преструва, че аз не съществувам. И тъй като не можеше да пише, поради което общуването ѝ с баща ми ставаше само с най-груби сигнали, изведнъж в къщата ни се възцари мъртворешка тишина. Бих искала да ви кажа, че

това е било идеално за мен и че ми е давало много повече свобода отпреди, но както всеки, запознат с напрегната обстановка, знае, ситуацията изискваше да ходиш буквално на пръсти.

Сутрин, когато Авани идваше при мен, за да ми помогне да се облека, вече не се смеехме. Баба ми ѝ беше казала, че аз съм безсрамно дете и макар да не знам дали Авани ѝ беше повярвала или не, от някогашната близост между нас нямаше и следа. Но докато я гледах как се отнася с Ануджа и каква нежност демонстрира към сестра ми, постепенно осъзнах, че ако бях по-малка, по-податлива на чуждо влияние и не толкова безсрамна, нещата може би щяха да бъдат различни. Постепенно обаче свикнах дотолкова с постоянната тишина в нашия дом, че се превърнах в замръзнал поток — твърд и непроницаем отвън, кипящ от живот отвътре.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

1846 ГОДИНА

Баща ми съвсем искрено вярваше, че ще бъда приета в Дурга дал на нашата рани и ще стана член на елитната кралска охрана. Верен на думата си, той привлече съседа ни Шиваджи, за да помогне в подготовката ми за деня, когато една от *дургавасите* се оттегли от служба. Можеше да се случи другия месец, а можеше да се случи и след пет години — никой не знаеше кога — но аз трябваше да бъда готова за този момент, защото рани винаги беше охранявана от точно десет жени и в мига, в който една от тях се пенсионираше, моментално се провеждаше изпит за намиране на нейна заместничка.

Въпреки че Шиваджи имаше трима синове, никога не пропускаше ден, за да дойде у дома за по няколко часа и да ме обучава. Аз бях единственото дете в нашето село, което сутрин ставаше преди изгрев-слънце, за да започне уроците си по поезия, санскрит, английски, хинди и всички бойни умения, които се изискваха за членовете на Дурга дал — боравене с меч, стрелба с пушка, ръкопашен бой, стрелба с лък. Преди да започна, съзнанието ми беше пълно с разказите за обаятелни герои и битки, които бях чела с баща ми в „Тримата мускетари“ и „Приключенията на Робин Худ“. А за първия ден от тренировките ми татко ми подари нови пантофки — съвсем обикновени, кожени, с простички рисунки на лотос в червено и златно, но за мен те бяха най-изящното нещо, което някога бях виждала.

— Виждаш ли тези дебели кожени подметки? — каза татко, обръщайки обувките, когато ми ги поднасяше. — Те ще те пазят от подхлъзване!

— Всеки ден ли ще мога да ги нося? — възкликнах, неспособна да повярвам на късмета си.

— Да. Особено когато вали.

— Ами онази риза там? — кимнах по посока на зелената *ангарка*, която той беше донесъл заедно с обувките — памучна риза с

дължина до коленете, която се пристягаше в кръста. — И тя ли е за мен?

— И тя е за теб. Както и тези *чуридари* — изтъкна той, вдигайки чифт зелени панталони. Никога до този момент не бях обувала панталони. Те бяха стегнати в глезените и кръста, но широки и проветриви на краката, улесняващи бързите движения. Облечена с целия този екип, плюс бялата кърпа *мурета*, завързана като лента през главата ми, за да пази очите ми от потта, аз се чувствах недосегаема.

Но реалността беше далеч по-различна от книгите, които бях чела. Няма нищо бляскаво и обаятелно в това да те будят преди зазоряване, да излизаш сред все още нощния студ и да стреляш с лък не веднъж, а сто, даже двеста пъти, докато всичките ти стрели не попаднат в центъра на мишената. През лятото горещината в нашето село беше непоносима. През зимата обаче, когато вятърът духаше подобно на река от студен въздух, аз го усещах чак в костите си, независимо с колко пласта дрехи бях навлечена. Когато стоиш наред открития двор със замръзнал ятаган в ръка и се биеш с мъж, който е над три пъти по-едър от теб, изобщо не ти е до очарованието на „Тримата мускетари“. Защото такава няма. Всичко е здрав, упорит, изтощителен труд.

Но се научих да се бия дори само с пръчка. И да обезглавявам човек само с един замах на меча си. А за случаите, когато по някаква причина останех без оръжие, се научих как да се отбранявам с юмруци, ритници, задушавачи удари и изкълчване на рамената. Упражнявах тези движения ден след ден, месец след месец, докато накрая те не се превърнаха в естествена част от мен като ходенето или бягането.

И през следващите няколко години бавно, но сигурно аз се трансформирах от детето Сита в напълно различен човек. В началото промените бяха неуловими. По ръцете и краката ми се появиха мускули на места, където не подозирах, че има такива. Дланите ми, които преди бяха пълни и меки, станаха силни и мазолести. Постепенно обаче физическите промени станаха доста по-очевидни. Кръстът ми изтъня, бузите ми хлътнаха. Закръглеността на детството ми си отиде. И на нейно място се появи високо, жилаво и здраво момиче, което можеше да носи тежки камъни от единия край на нашия двор до другия сутрин след сутрин, без изобщо да се умори. Това

момиче можеше да върти с лекота метален меч, да носи мъжки товари на гърба си и да повдига по много кофи с вода и в двете си ръце едновременно. Детето Сита не умееше нито едно от тези неща. Тя беше обикновено момиче с обикновена сила. А сега аз се бях превърнала вероятно в най-силната жена в Барва Сагар.

Когато за първи път прокървих, казах на Авани, която веднага побърза да съобщи на баба ми, че съм станала жена. Това ми се струваше по-страховито от всички бойни умения, които бях учила в двора с Шиваджи. Не може да се каже също така, че яростта на баба ми помогна особено. Чувах я чак от кухнята как крещи на Авани:

— И какво от това? Всичко свърши! В Барва Сагар вече не остана мъж, когото бихме успели да измамим да я вземе!

През онзи ден ме болеше твърде много, за да имам сили да тренирам с Шиваджи. Вместо това се отпуснах пред кошничката ми с играчки и плъзнах ръка по всяка от тях. Когато бях малка, татко ми беше подарил две парцалени кукли, дървено конче и малко дървено трупче, издялано във формата на мече. Сега взех в скута си куклата с дългата черна коса и я залюлях. Спомних си как преди си преправях гласа от името на куклата и я разхождах из стаята, но сега всичко това ми изглеждаше детинско и глупаво. Вече бях на цели дванайсет години.

После седнах на бюрото си и се замислих за другите момичета на моята възраст. Онези, които бяха станали жени като мен, се подготвяха да напуснат родните си къщи, пълнеха булчинските си ракли със зестра и се сбогуваха с родителите си. В това отношение аз бях извадила много по-голям късмет от тях. Никога нямаше да ми се наложи да се сбогувам с баща си със съзнанието, че сигурно следващият път, когато го видя, ще бъде на погребалната му могила. Можех да си остана у дома, да гледам Ануджа как расте, да си спя в собственото легло и да похапвам гъстата леща на Авани, докато настане денят да се явя на изпита за Дурга дал. До който можеше да минат още много години. Но дори и после, ако успеях да стана член на елитния отряд Дурга дал, пак никога нямаше да мога да се омъжа. И със сигурност нямаше да имам деца. От този момент нататък щях да принадлежа изцяло и само на нашата рани.

— Какво правиш? — обади се зад мен сестра ми, появила се неусетно в стаята ми. Беше на три и пълна с въпроси подобно на

вряща тенджера, криеща твърде много пара под капака си.

— Мисля — отговорих.

Ануджа се покатери в скута ми и попита:

— Може ли и аз да мисля с теб?

Тя имаше не само деликатните черти на нашата майка, но и нейната нежност. Непрекъснато искаше да знае защо баба ѝ крещи непрекъснато или защо малкото птиченце отвън беше умряло. Хамлет казва, че смъртта на едно врабче е знак от провидението. Но това нямаше как да ѝ го обясня. И сега отговорих:

— Да, разбира се.

В продължение на няколко секунди тя мълча, но накрая любопитството ѝ взе връх и тя извика:

— Защо днес не тренираш с Шиваджи?

— Защото той ми даде свободен ден — импровизирах аз. — Каза: „Върви да намериш Ануджа и ѝ кажи, че днес Сита ще я научи как да върти меч!“.

— Не меч! — тръсна къдравата си главица сестра ми. — Искам да играя с Муули! — Това беше нейното котенце играчка, защото в къщата ни не беше позволено да влизат истински котки.

— Но нали вчера пак играхме с Муули?

Тя се сгуши в мен и измърка:

— Тогава ще ми разкажеш ли приказка?

Затворих очи и си представих, че разговарям с човек, който разбира отлично какво е да тренираш безмилостно в очакване на ден, за който дори не си сигурен, че ще настъпи. Нямаше никакво съмнение, че в същия този момент още стотици жени тренират за изпитанието в Джанси — градът, където се намираха нашите махараджа Гангадхар рао и неговата рани. Но аз не познавах нито една от тези жени, за да си поговоря с някоя от тях. В нашето село аз бях единствената. Бях уникална.

Затова, когато Ануджа, или Ану, отпусна меката си главица върху гърдите ми, на мен ми се прииска тя да беше достатъчно голяма, за да схване същността на тренировките ми. Разтрих замислено прасеца си, който се беше схванал от вчерашните упражнения, и проточих:

— Хммм... Приказка значи... Какво ще кажеш за „Паун и костенурка“?

Сестра ми кимна и аз започнах.

Може и да беше вярно, че в Барва Сагар почти не беше останало семейство, което да не беше чуло скандала между баща ми и баба ми след погребението на мама. И със сигурност беше вярно, че всички в моята къща бяха наясно с мнението на татко относно това някоя от дъщерите му да стане девадаси. Но докато баба ми беше жива и ако с баща ми се случеше нещо, съществуваше много голяма вероятност ние със сестра ми все пак да се озовем в онзи храм. Сигурно сега се питате как би могло да стане това, но ако баща ми умреше, смятате ли, че наоколо имаше човек, готов да приеме в дома си две допълнителни момичета? Леля си имаше собствени деца и съпругът ѝ нямаше да се съгласи да увеличи работния си ден, за да храни и облича мен и сестра ми, докато сме живи. Защото от него би се изисквало точно това — аз бях твърде стара, за да бъда годна за женене, а тъй като все още не се чуваше нищо за очаквания изпит, дори не бях започнала да печеля пари за зестрата на Ану като член на Дурга дал. Та кой в Барва Сагар би поел на раменете си такъв тежък товар като нас?

Затова сигурно ще разберете защо, когато тази зима татко се разболя, Шиваджи настоя да престана да изучавам предмети като хинди и санскрит (които вече и без това бях усвоила до съвършенство) и вместо това да се науча да яздя.

— Всеки член на Дурга дал владее ездата — написа Шиваджи в малката червена книжка на баща ми. — Знам, че се страхуваш да я видиш на кон, но няма да я пускаме веднага на жребец. Първо ще ѝ намерим скопец. Ездата е единственото ѝ слабо място!

Баща ми беше увит в три ката дрехи и беше седнал до горещия мангал. Докторът беше казал, че това е болест на белите дробове, затова подобрение на състоянието му можело да се очаква чак след няколко седмици. Но беше заръчал на баща ми три пъти на ден да си прави инхалации с евкалиптово масло — аюрведическа медицина.

Ако никога досега не сте чували за аюрведа, трябва да ви кажа, че това е най-старата медицина на света. Базира се на няколко „Веди“, написани преди повече от две хиляди години, и изброява в подробности всичко, което би трябвало да знае един лекар — от очна и носна хирургия до израждане на дете, което не е разположено

правилно в матката. Преди сто години британските лекари пристигнали чак от Англия, за да гледат как нашите правят операции на пациенти. Отнесли наученото със себе си до другия край на океана и разпространили новото си познание в цяла Европа. Някои хора обаче не могат да повярват, че информацията във „Ведите“ (както ние наричаме определени текстове, написани на древен санскрит) е актуална и до ден-днешен, две хиляди години по-късно. Но защо толкова се изненадват? Все пак санскрит е езикът, на който Пингала преди две хиляди години написал трактат за поетическата метрика — трактат, за който математиците хиляди години по-късно си дали сметка, че всъщност касае бинарните числа.

Ала дори и с помощта на аюрведа татко не беше излизал от стаята си вече два дена. Бях му донесла половин дузина книги, но всеки, който някога е бил тежко болен, може да ви каже, че да четеш за удоволствие и да четеш, за да минава времето, са две съвсем различни неща.

Писалката на татко застина под изреченията на Шиваджи. Накрая той написа:

— Откъде ще намерим по-спокоен кон?

— Само ми дай позволение да работя със Сита всяка сутрин и аз ще намеря такъв!

— Кога време за това? Сутрин учим езици.

— И как ще помогне това, ако рани обяви изпит още догодина?
— написа Шиваджи. — Сита може и да се престори на седемнайсет, но уменията ѝ ще я издадат. Нихал, тя трябва непременно да се научи да язди!

Татко се загледа през прозореца към земите на Шиваджи, които граничеха с нашите — бяха покрити с тънък слой скреж, който им придаваше вид на широко стъклено езеро. Сега, когато оризът беше прибран, Шиваджи нямаше почти никаква работа. Беше най-подходящото време да се заеме с моето обучение по езда.

— Хубаво — написа баща ми. — Вече няма да учим хинди и санскрит.

Шиваджи изви замислено краищата на мустаците си и накрая написа:

— Не виждам смисъл и от английската поезия.

Сърцето ми заби като лудо. Никой не би могъл да бъде благодарен на учителя си, отколкото аз бях на Шиваджи, но и той си имаше ограничения, с които аз бях напълно наясно. Ако някога сте поглеждали разлюляно от вятъра дърво и сте го сравнявали с дълги женски коси или сте вдигали очи към преминаващ облак и сте виждали в него костенурка, значи вие сте човек с прекалено развинуто въображение за вкуса на Шиваджи. Затова сега аз се втрених в баща ми и мислено му се приложих да не слага край на сутрешните ни поетични четения. В ден, пълен с въртене на меч, стрелба с лък и стрелба с пушка, досегът до поезията беше за мен единственото време, когато умът ми се чувстваше истински свободен, подобно на ястреб, освободен от оковите си.

— Целта на английската поезия е да превърне Сита в по-добър войник! — написа тогава баща ми.

Веждите на Шиваджи се повдигнаха толкова, че на практика изчезнаха под буйната му коса.

— В кои области при теб е най-силна? — продължи татко.

— Стрелбата с лък и въртенето на меч — написа Шиваджи.

— Защото и двете дисциплини изискват чувство за ритъм. Изстрелването на четири стрели една след друга право в десетката изисква не само точност, но и преценка за правилния момент. Не по-различно от това да четеш сонетите на Шекспир.

Никога досега не бях разглеждала стрелбата с лък точно по този начин. Но като се замислих, в самия акт по това да се пресегнеш назад към колчана на гърба си, да извадиш оттам стрела, да я поставиш, а след това да я пуснеш, наистина имаше някаква особена ритмика. Това наистина беше поезия в действие, същата, съобразно която Шекспир е подреждал думите си. „Изгрей, о, слънце, и надвий луната, която и така е побледняла, защото си по-хубава от нея!“^[1], ямбически пентаметър, отразяващ естествените ритми на човешкото сърце — и ритъма на тренировките по стрелба с лък, ръководени от Шиваджи в нашия двор.

Шиваджи ме погледна за потвърждение и аз изненадах и себе си, като изрекох на глас:

— Напълно вярно.

Той издиша дълбоко през носа си и отсече:

— Добре тогава. Почваме от утре. От мен коня, от вас — времето!

След като съседът ни излезе, татко посочи към дъската за шах, която беше поставена върху дървения стол в другия край на стаята. Беше изработил фигурките от манго и тик преди много години, доста преди аз да се родя. Обикновено играехме на шах вечер, но откакто се беше разболял, не бяхме играли.

— Сигурен ли си? — написах върху дланта му. — Може би трябва да си почиваш?

Той се разсмя и написа:

— И да се откажа от възможността да те победя? — татко не ме беше побеждавал вече от няколко месеца. Ученикът беше надскочил учителя си. — Знам, че няма да позволиш на един болен човек да изгуби, нали така?

— Охо, и още как! — ухилих се аз.

Но ето че от трите изиграни игри баща ми спечели две.

— Или си много разсеяна — написа после той, — или много ме съжаляваш.

Може би по мъничко и от двете.

— Притесняваш се заради ездата ли? — предположи той.

Свих рамене.

— А не трябва! — изтъкна той. После вдигна една от шахматните фигурки и добави: — Всяко умение, което овладяваш, е като поредната фигурка от шаха, предназначена да те доведе все по-близо до краля. Сигурен съм, че ще се справиш!

— Надявам се — отвърнах.

— Вече овладя шаха. Ще овладееш и ездата. Стига да не позволиш на това тук да ти попречи! — протегна ръка и ме почука лекичко по главата.

* * *

Когато Шиваджи се появи отново в късния следобед, за да уведоми баща ми, че възнамерява да вземе назаем кон от местния гледач на сватбени коне, бях сигурна, че животното ще пристигне натруфено със сатенено покривало и украсено с цветя. В крайна

сметка единствената му цел в живота беше да носи младоженеца през улиците на селото към неговата булка, така че всички подобни коне, които бях виждала, имаха седла, инкрустирани със скъпоценни камъни и сребърни звънчета. Затова когато на следващата сутрин Шиваджи доведе коня в двора ни и той се оказа без нищо подобно, макар и да ми е крайно неудобно, трябва да ви призная, че тогава го помислих за гол. Това беше първата ми мисъл. А втората гласеше: този звяр е огромен!

Да кажа, че бях уплашена, е все едно да отбележа, че мишката има известни резерви относно котката, която обикаля около дупката ѝ. Никога досега не бях виждала кон толкова отблизо и със сигурност никога не бях докосвала подобно животно.

Шиваджи ми направи знак да се приближа и ни запозна:

— Сита, запознай се с Радж! Радж, това е Сита.

А аз не чувах нищо освен кръвта, бучаща в ушите ми. Бях твърде парализирана от страх, за да протегна ръка и да погала коня по муцуната, както правеше съседът ни. Тайничко се молах да не ми отхапе ръката.

— Това е кон, Сита, а не диво животно! — възкликна Шиваджи.
— Хайде, приближи се!

Взе ръката ми и я насочи към дългата муцуна на коня. Татко ми беше дал строги инструкции да изпълнявам стриктно всяка заповед на Шиваджи, независимо колко ме е страх. „Животните надушват страха“ — беше ме предупредил, преди да се отпусне обратно на възглавниците си и да затвори очи. И тъй като не исках да разочаровам баща ми, особено сега, когато беше толкова немощен, послушно погалих бялата грива на коня.

— Май му харесва! — обърнах се силно изненадана към Шиваджи.

— Нали? Е, казах ти, няма от какво да се страхуваш! Все пак всеки младоженец в Индия е яздил такъв кон. Даже на Ануджа ѝ е интересно.

Обърнах се и наистина зад себе си видях сестра ми, нетърпелива да провери какъв е този звяр, който се е наместил в нашия двор. Очевидно беше успяла да избяга от Авани, защото косата ѝ още не беше сплетена и висеше на къдрици около лицето ѝ. И вместо да носи на краката си *джути*, стоеше съвсем боса върху твърдата пръст.

— Това е кон — поясни Шиваджи за сестра ми. — Искаш ли да се приближиш и да го видиш?

Очите на Ануджа се разшириха от вълнение, а аз бях дълбоко благодарна за всеки допълнителен миг, отлагащ качването ми на гърба на това животно.

Шиваджи я вдигна на ръце и я занесе до Радж, който я подуши и силно кихна.

— Харесва те! — възкликна Шиваджи. — Конете кихат само пред момиченца, които харесват!

Ануджа се засмя щастливо. После протегна ръка, потупа муцуната му и с тъничък кикот изрече:

— Козината му гъделичка!

— Нарича се грива — поясни Шиваджи. — И според мен иска да ти каже, че много ще му хареса да седнеш на гърба му.

И после постави Ануджа върху седлото и я хвана здраво, а тя започна да се киска още по-силно. Това ме накара да се засрамя, че само преди броени минути аз изпитвах истински ужас да сторя абсолютно същото.

— Имаш ли някаква представа какво ще кажат съседите, ако тя си счупи врата? Кое нормално семейство позволява на едно момиче да язди?! — гласът на баба ми накара и трима ни да се обърнем рязко към къщата. Тя също беше излязла на двора съвсем боса.

Шиваджи хвана здраво Ануджа и я свали на земята.

— Влизай веднага вътре! — изпищя баба ми. Ануджа хукна към вратата, а после баба ми се обърна, впи злобно очи в мен и изсъска: — Тази вечер *и двете* оставате без вечеря!

— Аз съм виновен! — обади се Шиваджи.

— Не, *тя* е виновна! — изкрещя баба ми и ме посочи с пръст. — Тя, която възнамерява да язди из Джанси като някаква непокрита курва, с развяна назад коса и меч в колана си!

Други жени на същата възраст биха разтресли двора с тежките си стъпки. Баба ми обаче се носеше над земята подобно на призрак, с абсолютно същата доза внимание и нежност към живите.

Приблжих се бавно към коня. Шиваджи каза, че конят имал английско седло и че не трябва да ме е страх, но досега не бях виждала друго същество, което да ме е плашело толкова много, колкото това. И затова ми беше много трудно да се концентрирам. Извърнах глава и

зърнах Авани, която беше излязла да пере бельото ни в една кофа на стълбите.

— Май не си тук — промърмори Шиваджи.

— Съжалявам — смотолевих аз.

Той скръсти ръце пред гърди и заговори много тихо, въпреки че единственият, който би могъл да го чуе, беше нашата прислужница:

— Кажи ми, Сита, кой ще издържа това семейство, когато баща ти остарее твърде много, за да работи?

— Аз.

— Точно така. Ти и само ти. Затова *на всяка цена* трябва да бъдеш приета в Дурга дал! Баща ти е спасявал два пъти живота ми в Бирма и сега аз съм длъжен да спася неговия, макар и чрез теб!

Баща ми никога не ми беше споменавал за това. Искаше ми се да поразпитам още Шиваджи, но погледът му беше повече от красноречив.

Бяха ми необходими три опита, докато накрая успея да яхна Радж. Все пак го направих и изпитах огромна благодарност към всички богове, че когато първият ми урок завърши, конят не ме беше изхвърлил от гърба си.

* * *

Тази вечер, след като занесоха на татко в стаята му горещо *тахари*, на мен и сестра ми беше заповядано да напуснем кухнята. Ануджа се втренчи в тенджерата с ориз и картофи, вдиша с пълни гърди топлите аромати на чесън и грах и проплака:

— Ама аз съм гладна!

Усмивката на баба ми беше тънка и остра като извивката на моя ятаган, когато изрече:

— Трябваше да помислиш за това, преди да последваш сестра си при онова мръсно животно днес!

Ануджа не разбираше.

— Ама защо? — пак проплака.

Аз я тласнах лекичко по посока на моята стая.

— Хайде, ела! Ще четем! — подвикнах с радост, каквато не чувствах. — Храна за ума вместо за стомаха!

Когато влязохме в моята стая, аз извадих от полицата с книгите ми „Приказките на Братя Грим“ — съкровище, което татко ми беше подарил за десетия ми рожден ден, като ми обясни, че е дошло чак от Джанси.

— „Пепеляшка“ или „Снежанка“? — попитах сестра ми.

— „Рапунцел“! — извика тя.

Започнах да чета приказката с надеждата сестра ми да заспи и да забрави, че е гладна, но точно когато очите ѝ започнаха да се затварят и миглите ѝ да докосват бузите ѝ, баба ми отвори рязко вратата. Носеше поднос с купа, върху която имаше капак.

— Тахари! — извика сестра ми и се хвърли към дади джи, като уви ръце около краката ѝ.

— Махай се! — изсъска баба ни.

Сестра ми моментално се дръпна. Това не беше тахари. Купата беше твърде малка.

— Станете!

Изпълнихме казаното. А после баба ни вдигна капака на купата и с една лъжица започна да сипва сол на пода на стаята ми.

— Коленичете! — когато нито една от нас не се подчини, тя извика заплашително: — Повдигнете ризите си и клякайте, иначе ще взема пръчката!

Аз първа вдигнах своята курта, като показах на Ану как да се подчини и притиснах колене в солта. Но когато Ану направи като мен, солта моментално започна да щипе меката ѝ детска кожа и тя рязко скочи.

— Коленичи! — изкрещя баба, сграбчи я за рамото и я натисна надолу. Ако татко не беше глух, щеше да чуе писъците ѝ чак от полята на Шиваджи. — Ще стоите така, докато не се върна!

По бузите на Ану започнаха да се стичат сълзи и писъците ѝ станаха истерични.

— Дади джи! — извиках аз. — Но тя не може да диша!

— Достатъчно! Млъкни или ще ти завържа устата! — изсъска заплашително баба ни на малката ми сестра.

Аз погледнах Ану и разширих очи, за да я накарам да разбере, че баба ни не си поплюва.

Тя се върна след един час. Дотогава очите на Ану вече бяха пресъхнали от плач. Не можех да кажа на татко. Защото, ако го сторех,

баба ми просто щеше да изчака, докато ме приемат в Дурга дал, след което отново щеше да накаже Ану по същия начин — а може би и с нещо още по-лошо. Отнесох сестра ми до нейния *чарпай* в стаята ѝ и ѝ налях чаша вода.

— Защо дади джи ме мрази? — попита тя.

— Не те мрази — прошепнах. — Просто е имала много труден живот и това я е направило гневна и зла — вдигнах завивките и изчаках Ану да се намести удобно. — Помниш ли котенцето, което се беше появило в нашия двор миналия месец?

— Онова със счупеното краче ли?

— Същото. А помниш ли какво стана, когато се опита да докоснеш крака му?

— То ме ухапа!

— Точно като дади джи. Болката може да ни превърне в отблъскващи същества!

— Но какво толкова я боли дади джи?

„Нищо — помислих си аз. — Има си син, който я обича, добри съседи и достатъчно храна.“

— Болката ѝ не е отвън като при котенцето — изрекох на глас. Тя е тук! — докоснах Ану там, където се намираше сърцето ѝ. — Когато болката идва отвътре, понякога за нея не може да се намери лек.

— Значи тя винаги ще бъде подла и зла, така ли?

Поколебах се, питайки се дали да не излъжа. Но какъв смисъл имаше от подобна лъжа?

— Да, опасявам се, че винаги ще бъде такава — отговорих.

[1] Шекспир, „Ромео и Жулиета“: II действие, 2 сцена. Превод: Валери Петров. — Б.пр. ↑

ПЕТА ГЛАВА

1850 ГОДИНА

Когато жена от Барва Сагар празнува шестнайсетия си рожден ден, винаги се организира специална вечеря, която тя споделя със съпруга и децата си. Къщата на свекъра ѝ се украсява с цветя, а съпругът ѝ би могъл да ѝ подари нещо дребно — може би нов гребен или много специално сари. И тъй като аз нямах свекър с къща, която да украсявам с цветя, отпразнувах рождения си ден, като направих подарък, вместо да получа такъв.

Ану чакаше на леглото ми, когато аз донесох малко пакетче, увито в платно. А когато го извадих от кошницата, където го бях скрила преди няколко седмици, очите ѝ се ококориха. Загледах се в нея и с много болка осъзнах, че тя е седемгодишно миниатюрно копие на майка ни.

— За теб! — изрекох тържествено, като ѝ подадох пакетчето.

Тя опипа ръбовете на подаръка и възкликна:

— Дневник? — бях започнала да я уча да чете и да пише още когато навърши шест. — Като твоя?

— Отвори го!

Тя разви платното и извади оттам книга.

— Наистина е дневник! — извика.

Поклатих глава и казах:

— Погледни вътре!

Малко след като сестра ми отвори дневника, очите ѝ се зачервиха и насълзиха. Страниците бяха пълни с всеки мой спомен за майка ни. Хубавите, лошите спомени, миговете, когато двете седяхме в някое тихо и уединено местенце и тя пееше раги за повелителя Шива.

— Благодаря ти, Сита, благодаря ти! — извика Ану и ме прегърна с все сили. — Но защо сега? Та днес е твойт рожден ден, не моят!

— Защото знам, че ще накараш мама джи да се гордее много с теб. И искам да я опознаеш.

— Когато вземеш изпита — изрече внезапно Ану, — нали ще идваш понякога да ме виждаш?

— Разбира се! Никога няма да се разделяме за дълго! — отговорих аз, макар изобщо да не бях сигурна дали някога ще го обявят този изпит.

— Това обещание ли е? — погледна ме тя с очите на майка ни.

— Да. А сега е време за пуджа!

Поведох я към стаята за молитви и ѝ позволих да звънне с камбанката, за да уведоим боговете, че сме тук. После коленичихме пред изображенията на Дурга и Ганеш и аз изрецитирах мантрата към Дурга. Докоснахме краката на боговете с ръце, а после със същите пръсти докоснахме челата си. Накрая аз запалих две ароматни пръчици и се замолих денят ни да премине добре, като не забравих и редовната си молба изпитът за Дурга дал да бъде обявен колкото е възможно по-скоро.

* * *

Няколко дена по-късно, докато тренирах с лъка, боговете отвърнаха на молитвата ми. Невероятните новини бяха съобщени от Шиваджи. Той се появи в двора ни и извика:

— Нашата рани е пенсионирала една от нейните дургаваси! Изпитът за мястото е обявен и ще се проведе след дванайсет месеца!

— Но тогава аз наистина ще бъда вече на седемнайсет! Даже няма да ми се наложи да лъжа!

Шиваджи тъкмо щеше да ми отговори, когато беше прекъснат от Ану.

— Сита! — провикна се тя, докато тичаше към нас. — На земята лежи едно птиченце със счупено крило!

Приблжихме се към мястото, посочено от нея, и видяхме малък персийски славей с тъмни пера и яркочервени бузи, прибрал счупеното си крило близо до миниатюрното си тяло. Ану протегна ръка и взе малката птичка.

— Може ли крилото му да бъде оправено? Някой дали би могъл да му помогне?

Изражението на Шиваджи регистрира две противоречиви емоции — желанието да започваме уроците си и желанието да помогне. Накрая изрече:

— Най-малкият ми син може и да успее да го оправи. Той има дарба на лецител. Понякога се отбива в болницата за животни, за да помага на лекарите.

И после отиде да доведе сина си, а през това време аз влязох вкъщи, за да метна на главата си своята дупата — лекия шал, с който жените в нашата страна покриваха косата и врата си.

— Помните ли Ишан? — изрече Шиваджи вместо представяне.

Момчето до него се усмихна срамежливо. Бях чула, че наскоро е празнувал четиринайсетия си рожден ден, но изглеждаше доста крехък за възрастта си — очевидно бе не само най-младият, но и най-дребният сред братята си. Той се приведе, за да докосне крака на баща ми с дясната си ръка, а веднага след това докосна третото си око и сърцето си. Това е типичен индийски поздрав, особено ако по-младият човек не е виждал по-възрастния доста време.

— Ишан? — провикна се баба ми от вратата на къщата. Хукна към двора, а Ану инстинктивно направи крачка към мен. — Вижете го само! — извика баба, сякаш виждаше великолепно животно за първи път. — Същински бащичко! Висок и красив!

Всъщност Ишан не беше нито едно от тези неща, но ако човек слушаше баба, можеше и да го повярва. Тя беше като опал. Човек никога не можеше да бъде сигурен кои цветове са на самия камък и кои — просто игра на светлината.

— Боговете винаги са били благосклонни към теб, Шиваджи! — продължи тя. — *Трима* синове и нито една дъщеря!

— Вероятно затова съм толкова привързан към внучките ти — отговори той. — Те са момиченцата, за които винаги съм мечтал, но така и не ми се родиха!

Никога през живота си не съм била по-благодарна на нашия съсед, отколкото в онзи момент.

Но въпреки че баща ми седеше до нея, баба ми изобщо не си направи труда да скрие отвращението си.

— Все му повтарям на Нихал, че достойнството на един дом се определя по наличието на синове в него! Той трябва да си намери втора жена, иначе е обречен да гние тук само с дъщери до края на живота си. Не съм ли права, Шиваджи?

Съседът ми се почувства крайно неловко от този въпрос. Започна да подръпва мустаците си, а синът му сведе очи към земята. Накрая Шиваджи изрече:

— Не е моя работа да казвам какво трябва да прави друг мъж. Ишан, защо не отидеш да погледнеш птичето?

Сестра ми държеше малкия персийски славей в скута си, притиснала го леко към гърдите си, за да го топли. Макар и неохотно, тя го поднесе в ръцете на Ишан, който го отнесе до малка масичка под нашия кухненски прозорец.

Докато той работеше, Ану стоеше неотклонно до него. Ишан я помоли да държи здраво птичето, докато той увиваше парче плат около тялото му, за да обездвижи счупеното крило. Без да си кажат и думица, двамата работеха в пълна хармония. Погледнах крадешком към Шиваджи. Той ги наблюдаваше, очевидно потънал в дълбок размисъл.

* * *

Тази вечер, когато отидох в нашата молитвена стая, заставах пред статуята на Дурга — богинята на женската сила и унищожителката на демони. Помолих я да ми помогне не само да взема изпита за дургаваси, но също така и да спестя необходимата сума пари, която би могла да спечели почтен съпруг за моята сестра.

— Някой нежен — молах се аз, — който да се грижи за нея, когато татко се спомине, а аз съм далеч оттук!

Опрах чело о рогозките от юта, а после запалих втора ароматна пръчица и се загледах в дима, който започна да се вие около тялото на богинята. Много преди да се родя, татко беше положил специални усилия да издяла всяка от десетте й ръце, държаща различно оръжие — съвсем скоро аз щях да използвам повечето от тези оръжия в изпитанието, което щеше да реши не само моята съдба, но и съдбата на Ану.

Отвъд коридора до мен долетя хълцане. Когато станах, за да проуча положението, заварих Ану на леглото ѝ. Плачеше.

— Защо плачеш? — попитах.

Тя само зарови лице във възглавницата си.

— Ану?

Тя се обърна към стената. Аз приседнах на ръба на леглото ѝ и я зачаках да каже нещо. Накрая тя изрече:

— Никой не ме иска.

— Кой ти каза това?

— Ти! Ти заминаваш!

— Ану, аз заминавам, за да се опитам да ти осигуря по-добър живот! Не искаш ли да се омъжиш и да имаш деца?

— Искам да бъда с *теб*!

— Но ако издържа този изпит, аз ще заживея в града като войник! Никога няма да се омъжа. Никога няма да имам деца. Ти не искаш ли да опиташ от всички тези неща?

— Ама ти ще заминеш и ще ме оставиш тук с дади джи!

— И с пита джи! Не го забравяй!

— Но той винаги е зает!

— Така е, но никога няма да откаже да ти почете нещо.

При тези думи тя леко се усмихна. После обаче страхът се върна обратно по лицето ѝ и тя прошепна:

— Моля те, не ме оставяй тук сама с нея!

— Ану, аз не заминавам завинаги! Тази къща винаги ще си остане мой дом!

И трябва да знаете, че в онзи момент това изобщо не бяха празни думи. Аз наистина вярвах в онова, което казвах.

ШЕСТА ГЛАВА

1851 ГОДИНА

Веднъж, когато бях пет-шестгодишна, един от пратениците на махараджата мина през Барва Сагар на път за някакъв голям град. Когато влезе в селото, всички наизлязоха по улиците, за да наблюдават удивителната процесия. Пратеникът пристигна с керван от каруци, теглени от камили и волове, покрити със сатен, а зад тях се виеше дълга редица от понита, чиито ездачи се криеха от следобедното слънце с големи сребърни чадъри. Жените от селото стояха скрити зад решетъчните паравани на нашия най-голям храм и наблюдаваха с благоговение парада на тези богато облечени мъже, яхнали инкрустирани със скъпоценни камъни седла. Даже майка ми, която по принцип не се впечатляваше от лъскави и златни неща, беше ококорила широко очи през онзи ден. „Това е нещо, което никога повече няма да видиш!“ — ми беше прошепнала тя.

А сега се питах какво ли би казала мама, ако знаеше, че само след няколко дена в Барва Сагар ще пристигне още по-голяма процесия чак от кралския град Джанси, при това с единствената цел да прецени дали аз притежавам необходимите умения да стана десетият член на великия отряд Дурга дал на нашата рани.

За всеки друг би било крайно притеснително да знае, че независимо дали издържи изпита или не, за това ще разбере не само цялото село, но и всички села наоколо. Почти веднага след обявяването на резултата. Аз обаче бях твърде заета да тренирам, за да си позволя да се поддам на нервите си. Не знаех какво ще правя, ако се проваля. Но знаех, че ако взема изпита, още на следващата сутрин ще трябва да потегля към новия си дом в двореца Джанси заедно с девана на кралицата — нейния главен министър.

През следващите два дена, когато не тренирах с Шиваджи, подготвих оръжията си — лъсках камата на баща ми до блясък, поправях и пристягах тетивата на лъка си. От всички жени, стремящи

се към този пост, аз сигурно щях да притежавам най-старите оръжия, но за мен по-важното бе да демонстрирам уменията си за боравене с тях. Бях сигурна, че ако нервите ми не ми погодят някакъв номер, за нищо на света няма да се проваля в тази част от изпита.

По едно време, докато баба ми ме гледаше как изстрелвам стрела след стрела по мишената, поставена от Шиваджи под короната на нашето дърво, я чух да казва на Авани:

— Е и какво от това, че можела да изстрелва стрели? А кой ще я обучи да бъде забавна и чаровна?

Знаех, че не трябва да обръщам внимание на нито една дума на баба. Нейната мечта беше да се проваля, затова полагаше усилия да засее у мен бурена на съмненията. И въпреки това на следващата сутрин, докато оранжевото зарево пълзеше към двора ни, аз попитах Шиваджи дали баба ми е била права, че трябва да бъда и чаровна.

— Вярно е. Жените от охраната на кралицата не се избират само заради уменията им — каза той, докато седеше с кръстосани крака под нашето дърво редом до баща ми. — Дургавасите се избират и заради способността им да правят компания на кралицата и да я забавляват. Това означава, че трябва да бъдат също така красиви и умни.

През последните осем години бях тренирала почти всеки ден. Отдавна бях станала по-добра от Шиваджи с лъка и стрелите. Ала никой досега не ми беше казвал нищо за това, че освен добър боец, трябва да бъда красива и умна.

— И как се очаква от мен да покажа подобни способности?

— Няма нужда да показваш нищо, Сита. Ти отдавна си всички тези неща!

Погледнах към татко, който като че ли разбра какво ми казва Шиваджи, защото се усмихна.

— Мисля, че днес трябва да поработим върху моята чаровност! — отсякох.

Шиваджи се разсмя с глас и когато се успокои, отбеляза:

— Чаровността е нещо, което жената усвоява в мига, в който осъзнае колко е красива! Очевидно не достатъчно хора са ти казвали колко красива си всъщност, Сита!

Попипах смутено косата си.

— Не само там, но и там! — посочи Шиваджи лицето ми. — Както и тук! — постави ръка върху сърцето си. — Чаровна си, защото

си образована и честна. Подобни качества като твоите могат да се оказат свеж полъх за живота в двореца. И тъй като си имаш всичко, което ти трябва, нека днес поработим върху онова, което ще кажеш, когато пристигне деванът.

И така през следващите три дена баща ми и нашият съсед посветиха обичайното ни време за тренировки на моята подготовка за предстоящия ми разговор с девана. Репетирахме отговорите на въпросите, които би могъл да ми зададе главният министър, сред които имаше и съвсем изненадващи от рода на: „Коя е любимата ти храна?“.

В последния ден преди пристигането на процесията Шиваджи каза:

— В това кралство има стотици момичета, които също като теб са се подготвяли години наред за посещението на девана. И за почти всеки пост в двореца се очаква да бъдат дадени подкупи.

Когато чух това, сърцето ми се изпълни с униние.

— Но досега никой и по никакъв начин не е успял да си пробие път до Дурга дал с подкупи! — продължи ухилен Шиваджи. — Последната дума е на главния министър — когато прецени, че е намерил подходящото момиче, автоматично слага край на търсенето и на изпита!

Замълчах. Ами ако са намерили подходящото момиче днес, преди да съм имала възможността да се докажа пред девана?

— Когато дойде време за разговора — продължи съседът ни, — деванът ще се опита да те заблуди. Ще те пита за разни въображаеми ситуации, включващи нашата рани, но във всеки един от тези случаи има само един верен отговор — самата рани! Ако те пита кой е върховният господар в двореца, за теб е само и единствено рани Лакшми! Ако иска да знае на кого дължиш верността си, отново е на рани Лакшми. Дурга дал е нейна лична охрана, не служи на махараджата. Отрядът е създаден, за да защитава и забавлява кралицата и никого друго!

Тогава татко хвана писалката и написа в книжката си:

— Преди три месеца изпратихме на девана списък с твоите умения. Може да реши да провери всяко едно от тях!

— Кои мои умения включихте? — написах аз.

— Само онова, в което си безпогрешна — стрелба с лък, въртене на меч, стрелба с пушка, езда, латхи, малкхамба.

Ако не знаете, *латхи* е един вид упражнение, което се изпълнява с пръчка. *Малкхамба* пък е вид гимнастика.

— Както и всичките ти интелектуални умения — продължи татко. — Включихме таланта ти в шаха, както и способността ти да говориш хинди, маратхи и най-важното — английски!

Нямаше нужда да питам защо определят английския като най-важен. Това можеше да се окаже единственото умение, което моментално да ме направи уникална сред стотиците други момичета, надяващи се да получат този пост, тъй като всеки имаше право да извика девана в своя дом, за да проведе изпита. През 1803 година раджата на Джанси подписал договор за приятелство с Британската източноиндийска компания. Тринайсет години по-късно бил подписан нов договор, чрез който британците се съгласили да позволят на тогавашния ни владетел да продължи да ни управлява както сметне за добре, без английска намеса. Но само след няколко години договорът се превърнал от съгласие за взаимна защита в документ, заради който махараджата на Джанси е трябвало да иска одобрението на британците, за да седне на трона. Така в палатката вече се намираще не само носът на камилата — цялата камила се беше намърдала вътре. Към момента, когато на трона на Джанси се изкачил нашият махараджа Гангадхар рао, това станало само защото британците са избрали точно него. И сега в двора на Джанси се говореше колкото на хинди, толкова и на английски.

Но Шиваджи ме предупреди:

— Главният министър със сигурност ще говори добър английски! Затова, ако има дума, в чието значение не си много сигурна, по-добре не я използвай, само и само за да го впечатлиш! — после грабна червената книжка на баща ми и допълни: — Ако утре издържи изпита, ще ѝ трябват нови дрехи. Най-малко две ангарки за път и още една за двора. Плюс обувки.

Но ние не разполагахме с пари за нови дрехи, а какво остава — за нови обувки.

— Не може ли да си нося дрехите, които имам? — попитах аз.

Шиваджи беше непреклонен.

— Не и в Джанси! — отсече.

— Ако издържи изпита — написа баща ми, — до следобеда ще взема всичко необходимо.

Ала аз не бях в състояние да мисля толкова напред в бъдещето. Мислите ми бяха насочени само към девана, който вече пътуваше на изток, за да ме види.

* * *

На следващата сутрин, още докато се къпех, Ану започна да ме следва като сянка. После коленичи с мен в нашата пуджа стая и започна да се моли наравно с мен да успея да впечатля девана. След това седна до мен, докато Авани изписваше очите ми с черна очна линия и червеше устните ми. Но накрая, докато Авани сплиташе косата ми, а аз протегнах ръка към ръката на сестра ми, тя се дръпна. Разбихах отлично защо е толкова разстроена.

— Спомняш ли си, когато четяхме заедно „Бхагават Гита“? — попитах.

Тя не отговори.

— Помниш ли как повелителят Кришна убедил Арджуна да започне война срещу собствените си братя, въпреки че той нямал никакво желание за това? Защо, според теб, той е участвал в тази битка?

Ану продължи да мълчи, а през това време Авани сложи зелени гривни на ръцете ми. Знаех, че сестра ми няма да отговори, затова отговорих вместо нея:

— Защото това било правилното нещо, което трябвало да се направи! Смъртта на братята му щяла да спаси живота на хиляди невинни същества в бъдещето. Понякога, Ану, макар и с огромна тъга, се налага да постъпим по определен начин, защото това е правилното нещо, което трябва да се направи с оглед на бъдещето!

Сестра ми се загледа в Авани, докато вадеше златните обеци и тънката златна огърлица на мама от заключената ракла. А когато прислужницата ни се канеше да ми ги сложи, сестра ми внезапно изрече:

— Може ли аз да го направя?

Авани отстъпи встрани. Усетих мъничките ръце на Ануджа на тила си и едва успях да се сдържа да не се разплача. Наложих ми се да си напомня, че правя това не само за себе си, но и за нея. В

продължение на няколко седмици я бях наблюдавала как се грижи за малкия персийски славей и как го връща към живот, а после как се разплаква от радост, когато го вижда как полита отново в небето. Понякога птиците биват ранени и умират. Но после се прераждат в здрави тела. Това е *самсара*. Ала сестра ми беше твърде чувствителна и крехка, за да осъзнае подобни неща. Загуба, болка, раздяла... Това са все неща, от които тя трябваше да бъде пазена.

— Погледни се в огледалото! — възкликна внезапно тя сега. — Та ти си същинска принцеса!

И беше права. Изобщо не познах момичето с лебедовата шия, увита в злато, и с пълните устни, изпъкващи като червени пъпки наред бледото лице, което ме гледаше от огледалото. Това беше жена, принадлежаща на заможно семейство, с добър брак, най-малко две деца и дълъг живот, пълен със семейни задължения пред нея. Но нито едно от тези неща не се бяха случили за мен, затова сега, докато стоях пред огледалото на мама, аз взех твърдото решение да сторя всичко по силите си, за да ги получи поне Ану.

Всички се бяха събрали в нашия двор — татко, свещеникът, Шиваджи и тримата му синове плюс безброй съседи, преструващи се, че са дошли заради баща ми, докато всъщност изгаряха от нетърпение да зърнат девана. Даже леля беше изминала пътя от другия край на Барва Сагар заедно със съпруга и децата си, за да гледа моя изпит. Къщата ни не беше виждала толкова гости от деня на погребението на мама.

Жените от селото се бяха събрали в кухнята, където Авани и баба бяха приготвили подноси с храна. Имаше теракотени купи, пълни със сладко мляко, пресни резени плодове, пържени млечни топки, напоени с гъст сироп, и шербет, украсен с розови листенца. Но аз не бях гладна. Седях си сама в стаята и чаках да чуя звука от приближаването на процесията. Не трябваше да излизам от къщата до появата на главния министър. Днес за първи път в цялата история на Барва Сагар жителите на селото щяха да видят как една жена нарушава закона на пурдата.

— Това изобщо не е срамно! — беше ми казал Шиваджи. — В Джанси нито една жена не е в пурда! — напомни ми. — Там всички жени яздят свободно по улиците като мъжете!

— Във всички големи градове ли е така?

— О, не. Само в Джанси. Но пък кой ли там му мисли за такива неща!

От неговите уста всичко звучеше много просто, но когато татко се появи и написа на дланта ми, че процесията на девана вече влиза в селото ни, сърцето ми заби лудо в гърдите ми.

— Няма от какво да се страхуваш — допълни той. — Или ще си вземеш изпита, или не — бръкна в своята курта и извади оттам дълга кожена огърлица, която постави в ръката ми. В центъра на огърлицата висеше един-единствен талисман — паун, издялан от бамбук. — Днес ти трябва да си всевиждаща като паун със сто очи — написа баща ми. — Но също така трябва да бъдеш като бамбук. Когато връхлети буря, бамбукът не се чупи. Само се огъва и после пак се изправя!

В двора ни грѣмна музика. Процесията на главния министър беше пристигнала у нас. Гостите в двора автоматично мѣкнаха, а малките крачета на Ану се чуха да шѣпат по коридора. Идваше да ме вземе.

Рѣката на татко обгрѣна моята.

— *Субхамна*, паунчето ми — изобрази с уста. — Кѣсмет!

Завързах кожената огърлица около врата си и пѣхнах талисмана под ангарката си.

— Сита, той е тук! Деванът на кралицата е тук! — влѣтя в този момент Ану в стаята ми. — Хайде, време е!

Хукнах към вратата на кѣщата, кѣдето вече чакаше баба ми със сребѣрен поднос в рѣка. В Индия новите гости се посрещат, като завъртиш този поднос близо до главата им. В различните кѣщи слагат различни неща на подносите си, но задължително има запалена *аарти* — лампа, и малка купичка с цинобѣр, яркочервена боя на прах, с която трябва да направиш *тилак* — знак върху челото на госта, за да му покажеш, че е добре дошѣл.

Вѣпреки цялото си перчене пред Ануджа, пѣрвата си крачка в собствения си двор аз направих със същата трепетна неувереност, с която странникът пристѣпва в непозната земя. Главният министър чакаше точно пред нашата дѣрвена порта, обкрѣжен от две дузини бляскаво натѣкмени мѣже в сака и жилетки в западен стил. Слуга дѣржеше над главата му малѣк чадѣр с пискюлчета, за да го предпази от сутрешното слѣнце. Слугата беше слабичѣк, но пѣк самият деван

беше още по-слаб. И толкова висок, че с голямата си глава ми заприлича на гигантско стъбло царевица.

Татко зае мястото си вляво от мен, Шиваджи застана отдясно.

— Спокойно! — прошепна ми той, докато приближавахме към гостите.

Хванах платото с *аарти* колкото ми беше възможно по-стабилно пред девана, а след това го завъртях бавно и почтително. Когато настана моментът да бръкна с палец в малката купичка с цинобър, за да изрисувам червения знак върху челото му, осъзнах, че ръката ми трепери. „Дишай дълбоко!“ — напомних си мислено. От мен се очакваше да изпълня същата кратка церемония пред всеки от тези мъже.

Когато приключих с приветстването на всеки от процесията с добре дошъл, деванът прекоси двора ни и зае мястото си върху широка жълта възглавница, която един от слугите му беше поставил под нашето дърво. Всички негови придружители веднага се разположиха вляво от него, а жителите на Барва Сагар застанаха вдясно. А аз останах в средата, с татко от едната ми страна и Шиваджи — от другата. Тримата едновременно се поклонихме дълбоко пред главния министър. Усещах как погледите на всички жители на селото ни са вперени в мен — първата жена в Барва Сагар, нарушила пурдата, откакто съществува.

— Сита Бхосале — започна деванът с изненадващо дълбок, топъл глас. А аз очаквах да бъде тъничък и писклив като тръстика, на каквато приличаше той. — Ти си дъщеря на Нихал, който е син на Адинатх, член на кастата на кшатриите. Така ли е?

— Да.

— И си на седемнайсет години?

— Миналият месец навърших седемнайсет.

Деванът щракна с пръсти и един от слугите до него моментално му поднесе лула, която побърза да запали. Главният министър вдиша дълбоко от лулата, а после издиша и през цялото това време нито за миг не свали очи от мен. През двора ни премина важно паун в търсене на сянка и аз се сетих за пауна, скрит под дрехата ми. Сега разбирах защо баща ми беше избрал да ми направи тъкмо такъв талисман — в Индия паунът се почита като убиец на змиите. Той е всевиждащ, на пръв поглед и всемогъщ — защитник на младите и невинните от

влечугите, които се крият в земята и чакат удобен момент, за да нападнат.

— Приличаш на една от картините на Нихал Чанд — изрече накрая деванът. Приведе се напред на възглавницата си и димът от лулата му се уви около лицето му. — Виждала ли си ги?

Знаех си, че сигурно бях поруменяла, когато отговорих:

— Да, деван джи.

Че кой не беше виждал репродукции на творбите на Нихал Чанд, един от най-великите художници на Индия?! Когато бил жив, махараджа Савант Сингх веднъж му дал скица на любимата си певица, красивата Бани Тхани. Художникът взел протичката рисунка на краля и създал по неин образец серия от картини, символизиращи идеалната жена — бледи бузи, чувствени устни, високо чело, тънки вежди, огромни, подобни на цъфнали лотоси очи. Използвал лицето ѝ и за всичките си изображения на нашата богиня Радха така, както някои европейски майстори на четката са използвали проститутки за лицата на своите мадони. Да бъдеш сравнена с Бани Тхани на Нихал Чанд, беше... е, беше колкото комплимент, толкова и обида.

— Ще можем ли да видим дали уменията ти са така впечатляващи, колкото е красотата ти?

След тези думи главният министър накара слугите си да ми поднесат всяко от оръжията, с които бях тренирала в продължение на осем години: пушки кремъклийки, ножове, лъкове, мечове, револвери, пистолети, брадви и кинжали. Из целия двор бяха поставени мишени и аз бях подканена първо да избира любимото си оръжие. Решението ми изобщо не беше трудно — тиковият лък на девана. Беше инкрустиран с абанос и полиран до блясък. Толкова красив лък бях виждала само веднъж през живота си, когато баща ми беше получил поръчка от един много богат търговец, който държеше да включи нещо особено впечатляващо към зестрата на дъщеря си. Но макар да си знаех, че в крайна сметка ще избира лъка, все пак се задържах по малко пред всяко от оръжията — исках да оставя у девана впечатлението, че съм ненадмината с всяко едно от тях, затова ми е много трудно да реша. Накрая все пак избрах лъка. Метнах кожения колчан през рамото си, а после застанах пред малката бяла мишена, поставена в другия край на двора, и запратих първата си стрела. Татко винаги ме беше карал да се

упражнявам с различни видове лъкове и стрели, така че изобщо не ми беше трудно да се приспособя към оръжието на главния министър.

Усещах как очите на всички присъстващи са вперени в мен. Как ме гледат да изстрелвам една, две, три стрели право в десетката. И чух зад себе си радостните възгласи на жените, когато четвъртата стрела мина директно през първата, като разтrese дървената мишена. Не мога да не отрека, че тогава се изпълних с немалка доза самодоволство. Отчаяно копнеех да зърна изражението върху лицето на девана. Но вместо това просто се обърнах и свела свенливо очи към земята, поставих оръжието пред него.

— Революерът! — отсече той. Беше невъзможно да се разбере по гласа му дали е доволен, или просто е отегчен.

След това много бързо бях изпитана с всяко от останалите оръжия. Представих се великолепно и бях сигурна, че всеки в този двор ме гледаше поне с елементарна доза възхищение, защото до този момент съселяните ми бяха познавали само момичето Сита, а не воина Сита. А после дойде ред за разговора. „Готова съм за това! — помислих си, докато отново заемах мястото си между татко и Шиваджи пред главния министър. — Питайте ме каквото си поискате!“

Но деванът мълчеше. Когато рискувах да хвърля един кос поглед към лицето му, установих, че изражението му е неразгадаемо. Това лошо ли беше или добре? И защо свитата му зад него мълчеше и всички само пристъпваха сковано от крак на крак?

— Кажи ми — започна най-сетне деванът — това ли са мъжете, които са те обучили за поста на охранител в Дурга дал на нейно височество?

— Да, деван джи. Представям ви пита джи и нашия съсед, почитаеия Шиваджи.

— Повтори същото на английски!

Направих го и деванът като че ли остана доволен.

— Би ли умряла за нашата рани? — попита внезапно главният министър.

— Да.

— Предпочитаното от теб оръжие е лъкът, нали така?

— Точно така.

— На кого ще дължиш вяност в двореца Джанси, ако утре бъдеш отведена там?

Сърцето ми се разтуптя от вълнение. Значи Шиваджи ме беше подготвил много добре за този разговор.

— На нашата рани! — отговорих, без да се замислям.

Деванът вдигна пак лулата си и вдиша дълбоко. Когато издиша, щракна с пръсти и трима от слугите му пристъпиха напред. Двама от тях носеха на главите си женски дупати и очите им бяха изрисувани с очна линия. Свитата на министъра се разсмя, но нито един от нашите селяни не се усмихна. Знаех си, че сега всички се чудят и маят: „Така ли правят мъжете в Джанси — обличат се като жени със звънчета на глезените и големи гривни на ръцете?“.

— Един ден — обади се деванът и аз осъзнах, че той разказва някаква история — ще се озовеш в една стая с кралицата на Джанси.

Един от мъжете, облечени в женски дупати, пристъпи напред в празното пространство между мен и самия деван. И свитата на министъра отново се изсмя.

— Но в стаята се намира също и майката на махараджата.

Вторият мъж, облечен като жена, се присъедини към приятеля си и се поклони леко.

— Аз също съм там!

Последният от слугите, на глава с отпуснат жълт тюрбан като самия деван, пристъпи в центъра и се престори на много сериозен.

— Внезапно в двореца нахлува натрапник!

Слуга, когото не бях забелязала, облечен изцяло в черно, скочи в центъра на тази пъстра групичка и тримата слуги се престориха на ужасени.

— В стаята има само един револвер, с който да ни отбранявате — продължи деванът. — На кого ще го дадеш?

Из двора се понесе тих шепот, а хората на министъра се спогледаха многозначително. Те вече бяха чували този въпрос и преди. Очевидният отговор, разбира се, беше рани. Но пък майката на махараджата? Тя не беше ли с най-висок ранг от всички в стаята? Или може би самият деван? Той няма как да не смята, че е заслужил честта да защитава царското семейство, нали така?

Беше станало почти пладнe и слънцето се беше издигнало високо на хоризонта. По гърба ми започна да се стича пот. Погледнах към

селяните около мен, които отпиваха сок от манго от нашите теракотени чашки, излъчващи абсолютно безразличие към въпроса дали ще издържа изпита или не. Важното бе, че днес имат забавление, за което после ще клюкарят месеци, че и години наред. Застаналият до мен Шиваджи прочисти гърлото си. Беше неспокоен и внезапно аз осъзнах защо. Защото ми беше дал погрешен съвет.

— Няма да дам револвера на никого! — отсякох аз и из двора се понесоха изненадани възгласи.

Деванът се приведе напред на възглавницата си и попита:

— Защо?

— Защото ще го задържа за мен!

С периферното си зрение видях, че селяните наоколо клатят глави. Обаче свитата на девана беше потънала в гробно мълчание.

— Няма да го дадеш на нашата рани, така ли? — попита главният министър.

— Не! — отсякох.

Той остави лулата си и вече в очите му долових съвсем искрен интерес, когато ме подкани:

— Защо? Обясни, моля!

— За какво ѝ е на нашата рани револвер, когато има мен, за да я пазя? Нали именно затова съм близо до нея, в стаята?!

Деванът се отпусна назад на възглавницата си и се усмихна широко.

— Сита Бхосале от Барва Сагар — обяви тържествено, — утре до изгрев-слънце да си готова да потеглиш заедно с мен към Джанси!

* * *

На следващата сутрин преди изгрев-слънце всички изпълнихме тържествена пуджа в нашия дом, а татко ми подари четири нови ангарки и два чифта нови обувки. Леля подреди всяко от тях в резбованата дървена ракла, която щях да взема с мен, и внезапно аз изпитах неконтролируем подтик да се разплача. Ами ако минат години, преди да успея пак да се върна в Барва Сагар? Ами ако рани изобщо не позволява на своите дургаваси да посещават семействата си? Никой наоколо не можеше да ми каже какъв ще бъде животът в Джанси.

Големият град беше на цял ден път оттук и дори татко, който в младостта си беше ходил чак до Бирма, никога не беше стъпвал в двореца на раджата.

Изправих се пред нашата статуя на Дурга и огледах присъстващите. Всяко лице около мен разказваше различна история. Леля и съпругът ѝ се усмихваха и излъчваха надежда, татко беше много горд и същевременно тъжен, баба беше както винаги критично настроена, сестра ми беше съсипана.

Татко прекоси стаята и хвана ръката ми. Известно време просто я задържа. Накрая отвори дланта ми и написа:

— Много, ужасно много ще ни липсваш, Сита! Но аз съм невероятно горд с теб! — постави ръката ми върху сърцето си, а после докосна медальона с пауна, който беше изработил за мен, и изобрази с уста: — Като бамбук! Превивай се, но не се чупи!

Един от слугите на девана почука на вратата и ние го чухме как съобщава, че навън ме очаква кон. Точно както беше предрекла баба ми, аз щях да яздя към Джанси на кон, препасала меч през кръста си. От този момент нататък законът за женската пурда никога повече нямаше да важи за мен.

Ануджа се разпищя:

— Не тръгвай! Моля те, не отивай! — и уви ръце около кръста ми, докато слугите отнасяха дървената ми ракла на една от волските каруци.

Погледнах към баба ми, която се усмихваше по много странен начин. След това се изсмя и подвижна:

— Да не мислиш, че щеше да остане завинаги с теб тук, а? Сита дължи вяност само на един човек — на себе си!

— Ану, не я слушай! — прошепнах на сестра си. — Ще се върна, преди да си се усетила!

— Кога?

— Не знам. Но обещавам!

Излязохме на двора и хората на девана ме проследиха с погледи как се качвам на сивия кон с тъмни петна и английско седло. Пауните се разлетяха около нас, когато конят изпръхтя и запристъпва на място, докато свикваше с новия си ездач.

— Остани поне още един ден! — замоли се Ануджа.

Хората на девана се усмихнаха, безсъмнено мислейки за собствените си дъщери, но съм сигурна, че самият деван сви неодобрително устни.

Развързах любимата си синя *мурета* от главата си и я подадох на сестра ми.

— Пази ми я, докато се върна! — подвикнах.

Тя протегна ръка към подаръка ми и моментално го притисна до гърдите си. Кимна, а след това дойде ред на татко да си вземе сбогом с мен.

До момента, в който вече наистина потеглихме, буцата в гърлото ми беше станала толкова голяма, че едва преглъщах.

* * *

Макар да изглеждаше като предателство спрямо тъгата ми, бих излъгала, ако кажа, че не се вълнувах да зърна света отвъд тесните предели на нашето селце. Мъжете се бяха подредили край пътя, за да видят бляскавата ни процесия, а иззад дървените решетки на храмовете и къщите усещах погледите на жените на Барва Сагар, които наблюдаваха моето заминаване. Яздеца точно до главния министър на кралицата, аз се чувствах като наперен паун или птица начело на голямо ято. Бях наясно, че някои ме мислят за *вешя* — най-обикновена проститутка, задето яздех непокрита с дупата и нарушавах пурдата, но най-важното бе, че нито един човек не издаде звуци на неодобрение, докато минавахме. Аз вече бях важна клечка.

Когато оставихме зад себе си селото ни с къщите от кирпич и камък, пейзажът пред очите ни започна да се променя. Пред нас се простираха обширни царевични ниви и златистите глави на царевицата се поклащаха под ранния сутрешен бриз. Докато яздех, мъжете се шегуваха един с друг, но никой не говореше с мен. В далечината по небето се появиха нежните пръсти на слънчевите лъчи, а заедно с тях по нивите се появиха момчета. Звънчетата по вратовете на говедата им издаваха пискливи, игриви звуци. Хората се подготвяха за поредния ден на къртовски труд, но когато зърнеха процесията ни, спираха и ни изпращаха с погледи. Край нас подтичваха момчета, поднасящи ни сок

в глинени чашки. „Но това е момиче!“ — извикаха някои от тях, когато ме видяха, и тогава всички започнаха да се кискат.

Сигурна съм, че за девана и неговата свита нито едно от тези неща не изглеждаше особено интересно. Но що се отнася до мен... До този момент аз бях напускала пределите на моя двор едва шест пъти през живота си. Всичко наоколо ми изглеждаше удивително — разнообразието от цветя, които растяха край пътя, сергиите с подправки, храмовете... От стотици години насам нито една жена от моето семейство не беше виждала подобни неща.

Но когато наближи пладне, жегата стана непоносима. Прашните пътища проблясваха под маранята и аз съжалих, че дадох муретата си на Ануджа. Деванът се помести неудобно на седлото си и после, без всякаво предупреждение, извика: „Обяд!“. И цялата процесия се закова на място. Мъжете завързаха конете си под сянката на няколко индийски смокинови дървета и половин дузина слуги изведнъж се засуетиха да вадят възглавници, чайници, чаши, купи и буркани, пълни с ориз, зеленчуци и сладки. На мен ми беше дадена червена възглавница точно до девана, а един слуга ми поднесе красива пиринчена купа с ориз и пържена бамя. Ядохме също така и *гаджар халва* и аз моментално се сетих за сестра ми, тъй като морковите и бадемите бяха две от най-любимите ѝ храни.

Когато обядът приключи, мъжете от свитата на главния министър започнаха да си чупят тънки клечки от близкото дърво нийм. След това се излегнаха на земята, отпуснаха глави върху копринените си възглавници и започнаха да си чистят зъбите с тези клечки. В Барва Сагар използвахме подобни клечки веднъж сутрин и веднъж вечер. Значи в Джанси поне едно нещо щеше да бъде същото като на село.

— Една игра на шах? — предложи ми деванът. — Ако се вярва на писмото на баща ти, ти можеш да играеш шах.

От един резбован сандък беше извадена красива дъска за шах. Изчакахме безмълвно, докато редяха фигурките ни, а през това време аз буквално чувах сърцето си как бие в ушите ми. Шахът е измислен в Източна Индия преди повече от хиляда години, но малцина бяха успели да го усвоят истински. Какво щеше да направи деванът, ако изгубех? Дали тогава щеше да си промени мнението за мен?

Спомням си сухотата в устата си, докато местех белите фигурки по шахматната дъска, и колко трудно ми беше станало изведнъж да

дишам. Това беше първата ми игра на шах с човек, различен от баща ми или Шиваджи. Поиграхме известно време, докато деванът — който през цялото време подпираше брадичката си така, сякаш се опитваше да я задържи над вода — внезапно не обори рязко глава, когато си даде сметка, че съм му обявила шах и мат.

— Тя ме победи! — възкликна, като че ли беше станал свидетел на чудо. А после го повтори, като че ли повторното изричане на тези думи щеше да направи факта не чак толкова невероятен. — Тя ме победи! Тя е истински майстор!

Съмнявам се да беше точно така. Сигурна бях, че повечето от неговите подчинени нарочно се оставяха да изгубят от него, за да поддържат самочувствието му. Но както и да стояха нещата, сега всички наоколо закимаха енергично и аз си дадох сметка, че най-сетне мога отново да си поема дъх.

Не след дълго се качихме обратно по конете и отново поехме по сухия, пращен път. Зачудих се дали деванът ще каже на останалите жени от Дурга дал за моето „майсторство“. Това би ги накарало да ме подложат на изпитание, а не така исках да започна живота си в двореца. Размишлявайки върху тази вероятност, аз постепенно увесих нос, за което със сигурност ми помогна и задушаваният покров от горещина и влага, който се стовари върху нас. А после, в далечината пред погледите ни се извиси град Джанси, приличащ на планина в бяло и златно, издигаща се до брега на река Пахудж. Не бях виждала нищо подобно през живота си — целият град се простираше пред нас подобно на огромно бяло одеяло под слънцето. Мрачното ми настроение моментално се стопи и всяка тревога, която таях в сърцето си, се изсипа от ума ми подобно на пясък през сито.

Забелязал реакцията ми, деванът отбеляза:

— Да, гледката наистина е великолепна! Дори и за нас, които сме я виждали многократно.

Когато приближихме с конете си, зърнах сгради, които се извисяваха на четири-пет етажа над земята. Беше хипнотизиращо. А отвъд самия град Джанси, подобно на бяла чапла сред хълмовете, се издигаше бялата фасада на крепостта на раджа Гангадхар.

Конете ни минаха пред градските порти и ако можете да си представите мравуняк с хиляди мравчици, щураци се насам и натам, ето на такъв ми заприлича градът. Навсякъде беше пълно с хора. Но не

от вида, които виждате по селата, ходещи боси по *дхоти* и с тояги в ръце. Това бяха хора, облечени в най-фини памучни и копринени одежди, носещи тежки златни обеци и колани от скъпоценни камъни. И навсякъде, където се обърнех, се виждаха *жени*. Разхождаха се съвсем сами на групи и мъжете им обръщаха точно толкова внимание, колкото и на листа, довели от вятъра.

— Направете път за нашия деван! — изкрещя един мъж, когато тръгнахме напред. Споделяхме пътя с прасета, кози и крави, които се лутаха безцелно наоколо — точно както правят и до ден-дневен в цяла Индия. И въпреки това улиците бяха безупречно чисти. Деванът ми обясни, че били почиствани от голям екип мъже по три пъти денем и веднъж нощем. От двете страни на пътя бяха подредени стотици каменни урни, в които растяха приказни червени и жълти цветя. И толкова много дървета! Някои имаха плодове, но повечето бяха представители на дървото палаш, обсипани с типичните красиви червени и оранжеви цветове, ярки като залез по време на мусонния период. Шекспир би срещнал значителни трудности да опише улиците на Джанси такива, каквито бяха в моята младост — толкова невероятно беше всичко! А магазините бяха навсякъде. Един от тях веднага привлече вниманието ми с табелата си в синьо и златно, на която пишеше: „Книги — на хинди, маратхи, английски“. Чувствах се като стръкче трева редом до огромен пийпал — толкова много неща имаше за гледане!

Процесията ни беше следвана от маймуни, които скачаха от покрив на покрив с надеждата да получат нещичко за ядене. След нас вървяха и жени, които ни поднасяха кошниците си, пълни с коприна от Муршидабад, гривни от раковини от Гоа, ярки платна от Дхака. „Една рупия!“ — изкрещя жената с гривните. Поклатих глава, зяпнала от изумление. Какво ли би казала баба ми, ако можеше да види всичко това?

Минахме през града и продължихме към крепостта на раджата на хълма. Когато приближихме, видях, че крепостта е защитена от високи гранитни стени, пронизани от десет порти, всяка от които е достатъчно голяма, за да може през нея да мине слон (както разбрах от девана). Насочихме се към една от огромните порти и облечените в червените и златни цветове на град Джанси стражи моментално се отдръпнаха настрана, за да пропуснат процесията ни. Поехме по

калдъръмена алея в колона по един, а после деванът вдигна ръка и процесията се закова на място. Бяхме спрели пред величествена сграда, за която главният министър съобщи, че това е Панч Махал на нашата рани. Този дворец щеше да бъде моят нов дом. Веднага забелязах, че това е постройка на въздуха и на светлината — високите сводести прозорци и огромните тераси бяха като видения от приказките.

От портата на двореца се показва жена, с цяла глава по-висока от мен, носеща сребърен поднос в ръцете си. Косата ѝ беше дръпната назад от лицето ѝ в стегната плитка и беше облечена в най-изумителната червена ангарка, която някога бях виждала — комбинация от златиста нишка и лека коприна, която изглеждаше невероятно удобна даже в най-големите горещини.

Деванът слезе от коня си и ми направи знак да сторя същото. А после изрече тържествено:

— Това е момичето! Сита Бхосале от Барва Сагар!

Високата жена направи крачка напред и се наведе от кръста. След това изпълни церемонията по посрещането, като завъртя подноса с лампата над главата ми. Топна палец в купичката с паста от сандалово дърво и изписа тилак върху челото ми. След това се загледа внимателно в мен. Около очите ѝ забелязах миниатюрни бръчици, а в дебелата ѝ плитка — сребристи нишки. Видях също така, че мускулите на ръцете ѝ са изключително здрави и гъвкави, като на котка, а очите ѝ също имат златистия отблясък на котешките.

Тя остави подноса си на земята и се обърна към девана, който вече беше свалил жълтия си тюрбан и го държеше в ръка.

— Благодаря ви, деван, че открихте нашия най-нов член! — изрече. — Рани няма търпение да се запознае с нея, но първо смятам, че момичето трябва да си почине, тъй като е поуморено от пътя си.

— Моля, предайте на нейно височество моите най-дълбоки почитания! — изрече деванът и се поклони.

След като ми пожела късмет, той и мъжете му си взеха довиждане и жената с котешките очи ми се представи. Казваше се Сундари и беше командир на Дурга дал на нейно височество. Предупреди ме, че не трябва да се обръщам към останалите дургаваси с „диди“, както човек обикновено се обръща към почтените жени, а трябва да ги наричам с истинските им имена. Единственото

изключение била рани, към която трябвало да се обръщам само с „ваше височество“, въпреки че съпругът ѝ я наричал „Лакшми“, а най-добрите ѝ приятели от детството Татя Топе и Нана Сахеб я наричали „Ману“.

— Татя Топе е син на много важен благородник — поясни Сундари. — А сега е най-довереният генерал на Сахеб.

А бащата на Сахеб, разбира се, беше пешва Баджи рао, когото британците бяха лишили от трона преди доста години.

— Покланяме се, когато приветстваме рани сутрин, а после и вечер, когато напуснем покоите ѝ. Тя е в четвъртия месец от бременността си и през по-голямата част от следобеда спи, но сутрин и вечер от нас се очаква да я забавляваме. Трябва да знаеш, че тя не толерира глупостите. Макар и само на двайсет и три, тя е практична жена. Баща ѝ я е отгледал като син, затова любимият ѝ начин за бягство от скуката е играта на шах!

Усетих как лицето ми става бяло като платно.

Сундари продължи:

— Ти трябва да си много умна, след като деванът те е оценил толкова високо, та да те избере, макар да си от село. Тук имаме само още едно селско момиче — казва се Джалкари. Тя успя да направи много добро впечатление на рани. Надявам се, че можем да очакваме подобно представяне и от теб! Знай, че рани няма да се поколебае да освободи някое момиче от служба, ако прецени, че не е достатъчно добро!

— Няма да я разочаровам! — обадох се най-сетне аз.

Сундари пристъпи в хладното фоайе на двореца и аз я последвах. Двата стражи се поклониха първо на нея, а после и на мен. Досега никой мъж не ми се беше покланял. С всяка следваща крачка напред навлизах не само в нов свят, но и в напълно нов живот.

Сундари изхлузи от краката си бродираните си *джути* и аз последвах примера ѝ. Автоматично сякаш от нищото се появиха двама слуги, за да поставят обувките ни в дълъг шкаф. И на сто години да стана, съмнявам се, че някога ще забравя онова първоначално чувство на досега на краката ми с мекия килим, докато вървях след Сундари по широките, богато украсени коридори. Даже най-богатият човек в нашето село нямаше в дома си килими.

Минахме покрай няколко входа, покрити с дълги, въздушни завеси, които се полюшваха от лекия ветреца. Зад тях зърнах очертанията на мъже — някои от тях говореха, други спореха. Чувала съм хората да описват Сварга — нашия еквивалент на рая, като място на несравнима красота. Според мен Сварга изглежда така, както изглеждаше дворецът Панч Махал в най-добрите си дни, с ухаещите си на жасмин покои и високите си, сводести прозорци, гледащи към пъстроцветните градини на раджата.

Когато най-сетне стигнахме другия край на коридора, зърнах широко стълбище.

— Раджата живее на втория етаж — поясни Сундари, — а неговият Дурбар хол, тронната зала, където посреща официалните лица, е на четвъртия. Рани посещава Дурбар хол веднъж дневно, винаги след следобедната си дрямка. В момента тя спи, така че това е много подходящ момент за теб да се запознаеш с двореца.

Сундари се спря пред широка врата, покрита с полупрозрачни завеси. Тук, под пряката светлина на близкия прозорец, сребристите нишки в косата ѝ станаха бели, сякаш някой беше взел креда и беше начертал тънки линии по скалпа ѝ.

— Ти си десетият член на Дурга дал на нейно височество — изрече тя, преди да влезем, — което означава, че има още осем жени, които са крайно амбициозни и се надяват някой ден да заемат моя пост. Слугините, които ни обслужват, са до един наши членове, но вече пенсионирани, така че те съветвам да се отнасяш към тях почтително, защото някой ден това ще бъде и твоята съдба. Дългата кариера като охрана не е гарантирана за никого, така че много внимавай какво казваш на жените в тази стая! Деванът каза, че имаш сестра, така ли е?

— Да.

— Тя също ли иска да се присъедини към нас?

— Ни най-малко. Всичко, което спечеля тук, ще бъде използвано за нейната зестра. Тя е на девет и семейството ми иска да я омъжи.

Веждите на Сундари скочиха към челото ѝ като двойка подплашени птици и тя възкликна:

— Май не е останало много време за събиране на зестрата ѝ, а?

После разтвори завесите и двете се озовахме в най-голямата стая, която някога бях виждала. Таванът беше резбован и покрит със злато, а стените блестяха като полирани яйчени черупки и бяха гладки точно

като тях. В центъра ромолеше нежно фонтан. В основата му бяха подредени дузина жълти възглавници, като повечето от тях бяха заети от жени, облечени с най-елегантните ангарки, които някога бях виждала. За разлика от простичката дълга до коляното туника, която аз носех, тези бяха дълги до земята, ушити от коприна и пристегнати по сложен начин на кръста. И докато аз миришех на коне и пръст, тези жени ухаеха на жасмин и рози. В мига, в който ни видяха, се изправиха. Преброих седем. Сундари очевидно също броеше наум, защото изражението ѝ изведнъж стана много строго и тя попита:

— Къде е Кахини?

— В градината — отговори най-ниското момиче. Имаше кръглото, ярко лице на перла и беше облечена в красива ангарка в тъмнопурпурно и златисто.

— Моля те, доведи я при нас в стаята на кралицата, Моти!

Момичето излезе и аз се запитах дали това е истинското ѝ име или просто някакъв прякор, защото на хинди „Моти“ означаваше едновременно „перла“ и „дебел“.

Останалите жени се събраха около мен.

— Това е Сита Бхосале от Барва Сагар — представи ме Сундари. — И очаквам от всички вас да се отнасяте към нея така, както към момичетата от градовете.

— Ти наистина ли си от село? — попита една от жените.

— Чухме, че говориш английски — добави друга.

Коментарите заваляха толкова бързо един през друг, че нямаш време да отговоря на нито един. Докато не се появи Моти, водеща жената от градината. И над групата се възцари странно мълчание.

Кахини беше зашеметяваща. И до ден-дневен не съм виждала лице като нейното. Чертите ѝ бяха толкова остри и съвършени, сякаш бяха изваяни от алабастър. Беше облечена в синя копринена ангарка и плътно прилепнали *чуридари*. И двете дрехи бяха обшити със сребро и изрисувани с нежни изображения на цъфнали лотоси. Косата ѝ беше разделена на четири тъмни плитки, увити заедно, глезените и китките ѝ бяха украсени с малки сребърни звънчета, а около врата ѝ се виждаше деликатна огърлица от сребро и тюркоаз.

— Значи ти си новият охранител — изрече тя. В гласа ѝ не се долови нито одобрение, нито критика. Звучеше като празно гърне, което очакваше да бъде напълнено.

— Това е Сита Бхосале от Барва Сагар — повтори Сундари. — Една от вас трябва да разведе Сита из *дургавас*, а след това и до *майдана*. Коя иска?

— Аз ще го направя — изрече Кахини.

Настъпи напрегната тишина, като че ли никой не беше очаквал точно тя да си предложи услугите.

Сундари се поколеба, а накрая кимна:

— Хубаво.

Останалите жени моментално се дръпнаха назад и аз се зачудих да не би Кахини да има някакъв специален статут в Дурга дал.

— Хайде, ела! — подкани ме тя с усмивка.

Жените пред нас се разделиха и аз последвах Кахини през стаята на кралицата в дълъг коридор, изрисуван с изображения на птици. Художникът се беше постарал да представи всяка от птиците в обичайния ѝ хабитат. Имаше пауни, крачещи важно из мраморни дворове, и бели чапли, хранещи се край плитки езера.

— Първо ще отидем до *дургавас* — каза Кахини. После спря под рисунката на една сива чапла и попита: — Нали знаеш какво е *дургавас*?

Поклатих глава и усетих, че бузите ми пламват.

— Никой досега не ти е разказвал как живеят жените от охраната на рани?

Сигурна съм, че стига да можеха, и корените на косата ми щяха да пламнат от срам в този момент.

— В моето село не получаваме много информация за Джанси — смотолевих.

— О, да, вярно — кимна съжалително Кахини. — От кое село каза Сундари, че идваш?

— Барва Сагар.

— Това на север ли е?

— Не, на юг.

Усмивката ѝ беше толкова мимолетна, че може и да ми се беше привиждала.

— Е, *дургавас* не е нищо по-особено от стая с десет легла. Прислужниците ни спят извън тази стая, на пода.

— Предишните членове на Дурга дал — повторих аз наученото преди малко от Сундари.

— Точно така. Въпреки че онези от членовете на Дурга дал, които станат командири, получават собствени имения с доста прилични пенсии.

— Значи и Сундари джи ще получи имение, когато се пенсионира, така ли?

— Естествено. Както и жената, която заеме нейното място — отбеляза Кахини, спря пред драпирана със завеси врата, огледа ме и допълни: — Всички тук се стремим към едно и също нещо.

— И как рани избира командира на Дурга дал?

Тук Кахини вече си позволи да се усмихне истински и между червените ѝ устни проблеснаха две редици перфектни бели зъби.

— По смирението! — изрече, вдигна завесите и влезе вътре.

Покрай изписаните с фрески стени на дургавас бяха подредени десет легла с пухкави дюшеци и масивни дървени рамки. Тръгнах след Кахини през стаята и когато се спряхме пред последното легло до стената, аз не се съдържах и протегнах ръка, за да го докосна. Подобно нещо беше достойно за махараджа!

— Не си ли виждала досега легло? — възкликна Кахини.

— Не. У дома спях на *чарпай*.

— Е, в такъв случай ще се изненадаш още повече, когато видиш Дурбар хол. Макар че надали ще стане още днес. Рани не е ходила там цяла седмица. Прекарва по-голямата част от следобедите си в молитви към Дурга да я пази от купата за повръщане. Което е много лошо, защото съвсем скоро ще стане дебела като свиня и няма да може да мръдне никъде.

Ръката ми автоматично скочи към устата ми. Никога досега не бях чувала някой да говори по такъв начин за бременна жена, още по-малко за кралицата на Джанси.

— О, няма нужда да се преструваш на шокирана! Това е самата истина и аз редовно я казвам на рани.

— Тя не се ли ядосва?

— Може би. Но цени искреността ми.

— И смирението — предположих.

— Точно така — кимна тя и седна на леглото, а аз приседнах до нея, опитвайки се да имитирам елегантността на движенията ѝ. — Искреността е много важно качество в очите на рани. Освен това обърни внимание на нещата, които носи! — сниши глас, като че ли се

канеше да сподели голяма тайна, и поясни: — През повечето дни единствените ѝ бижута са една най-обикновена перлена огърлица и перлени обеци!

— Тогава какво мисли за твоите бижута? — попитах съвсем директно аз.

Кахини отстъпи малко назад на леглото, за да ме огледа по-добре и отговори:

— Само рани демонстрира смирението си чрез начина си на обличане. От нас обаче се очаква да го демонстрираме в действията си! Ако си забелязала, жените в стаята на кралицата бяха до една облечени в копринени сарита, нали? — погледна към пътническата ми ракла, изработена от старо дърво, с изтъркани сребърни катарамии и добави: — Надявам се, че и ти си донесла няколко, нали?

Аз не притежавах нищо, направено от коприна. Само две нови курти и най-добрите джути, които баща ми можеше да си позволи.

— Не съм — отговорих и сведох глава.

— О! — възкликна тя, а после с пресилено весел глас допълни: — Сигурна съм, че останалите момичета ще ти дадат назаем някои от дрехите си, докато ти успееш да си купиш по-добри.

При мисълта за цената на коприната в стомаха ми сякаш се образува топка.

— Но как коприната би могла да бъде доказателство за смирение? — смотолех.

— И не е. Но ние не можем да обикаляме из двореца, облечени като моми на селски пазар, нали? На рани ѝ е позволено да изглежда смирена, защото е кралица! А ние сме просто нейни слуги — в гласа ѝ се долови някакво напрежение, когато изрече последното. После се изправи и отсече: — А сега ще ти покажа майдана!

Последвах я през вратата към открит двор. От урните се изливаха като водопади ярки цветя, в центъра ромолеше фонтан. Обаче аз не си позволявах да се разсейвам от подобни красоти. Бях изцяло фокусирана върху нещата, които ми обясняваше Кахини. Завихме в тясна алея, а хората, с които се разминахме, притиснаха длани в уважителния жест намасте. Кахини игнорира повечето от тях.

— Утре — рече, докато вървахме — ще бъдеш поканена да ни гледаш как тренираме. Би било голяма грешка от твоя страна да

изглеждаш прекалено самоуверена, когато те поканят да се присъединиш към нас. Помни — смирението преди всичко!

— Но как човек може да изглежда смирен, докато тренира стрелба с лък? — изумих се аз.

— Като не приема веднага предложението да се присъедини към нас. А когато Сундари джи настоява, трябва да ѝ кажеш, че си твърде неумела, за да се присъединиш към нас.

Бях много благодарна на Кахини, че предложи да ме придружи из новите места. Съмнявах се някоя от другите жени да си беше направила труда да ми дава подобни съвети.

— Раджата също ли ще присъства на тренировките? — попитах.

— Кой, Гангадхар джи ли? — нарече го по име тя. — Не. Той ще бъде в своя театър — точно тогава спряхме пред голямо затревено поле и Кахини обяви: — Майданът!

Майданът се оказа обширно, открито пространство, граничещо от едната страна с покрит с плочи двор, а от другата — с казармите, в които, както разбрах, се помещаваха войниците на раджата. Ето тук щях да докажа годността си като член на Дурга дал, да променя съдбата си и да подобря живота на Ануджа.

— Е, вече видя ли достатъчно? — попита Кахини. — Да влизаме, защото всеки момент ще завали.

Вдигнах глава. Синьото небе наистина изчезваше зад покривало от облаци. Струваше ми се невероятно, че само преди няколко часа стоях в двора на баща ми. И пътешествието ми още не беше привършило — тепърва ми предстоеше да се запозная с кралицата.

Последвах Кахини по краткия път между майдана и Панч Махал. Когато стигнахме вътрешния двор и Кахини спря, за да оправи дупатата си, аз се втренчих в камъните под краката ни. Бяха с мекия цвят на шлифован тик. В селото ни нямаше толкова изящен под, даже в храма на Шива.

В мига, в който се върнахме в стаята на кралицата, Сундари съобщи, че рани е твърде неразположена, за да бъде ескортирана до Дурбар хол. Кахини ме погледна многозначително, а после се оттегли върху една от възглавниците край фонтана. След това от стаята излезе и Сундари и аз останах съвсем сама. Все така права, аз се огледах и видях, че четири от жените играят пачизи^[1]. Други две играеха шах.

Красиво момиче на деветнайсет-двайсет години с овално лице и бяла кожа ми направи знак да седна до нея в ъгъла.

— И за мен всичко беше напълно ново, когато пристигнах — рече.

— Ти не си ли от Джанси?

— Кахини не ти ли каза? — изгледа ме изненадано момичето. — Интересно. Мислех, че това ще бъде първото нещо, което ще ти каже. Е, аз съм *далит* от едно село, което е по-малко и от твоето. Името ми е Джалкари.

Вероятно си спомняте кастите, за които ви разказах, и как хората в нашата страна се делят на тях още с раждането си — *брахмани*, *кшатрии*, *вайши* и *шудри*. Е, в самото дъно на тези касты, толкова ниско, че дори не се споменават, са *далитите*, наречени още недосегаемите. Далитът се ражда, за да изпълнява задачи, които са духовно нечисти. Тези задачи включват всичко: от миене на тоалетни до подготовка на мъртвите. Човек може да мине през целия си живот, без нито веднъж да говори с човек от тази каста. Така че да седя на една и съща възглавница с неин представител, та даже да говоря с такъв... е, никой от Барва Сагар не би ми повярвал, ако му кажа. По едно време си дадох сметка, че дори не смея да дишам от страх въздухът, който тя издишва, да е нечист.

Знам, че всичко това ви звучи адски абсурдно, а от дистанцията на времето звучи така и на мен. Но ви моля да разберете, че нашата страна е живяла по този начин хилядолетия наред, още откакто е написана „Пуруша сукта“, която излага концепцията за кастите. Та оттогава насам с далитите са свързани какви ли не суеверия — че могат да накарат млякото ти да се пресече само с един поглед, да докоснеш далит е все едно да докоснеш мръсотия, а да говориш с такъв е акт, който надали ще се хареса на боговете. Човек не става далит — той се ражда такъв като наказание за някакво голямо зло, извършено в предишния му живот. И всичко това е част от *самсара* — кармичното колело, което никога не спира.

Безсъмнено сте чували за прочутия Лао Дзъ, който е живял преди хиляда и петстотин години в съседното на нас царство Китай. Той е казал: „Внимавай с мислите си, защото те се превръщат в думи. Внимавай с думите си, защото те се превръщат в действия. Внимавай с действията си, защото те се превръщат в навици. Внимавай с навиците

си, защото те се превръщат в характер. Внимавай с характера си, защото той се превръща в твоя съдба.“ И тъй като повечето индуси са напълно убедени във верността на тези думи, вече вероятно разбирате защо смятат, че далитите заслужават окаяната си съдба. Миналите им действия са оформили характерите им, които в този живот оформят настоящата им съдба.

Но според други хора, разбира се, всичко това са пълни глупости. Една от тях е кралицата на Джанси. Когато я опознах, научих, че според нея разделянето на обществото на различни касти е същото като да разделиш дърво на различни части и да се преструваш, че листът е по-добър от ствола. Че как би могъл листът да съществува без ствола и обратното? „Да, разбира се, че има карма — чух я веднъж да казва, — а Лао Дзъ е бил прав. Но нашите наказания за злините от предишния ни живот се дават вътрешно, а не външно! Ние сами наказваме себе си чрез погрешните избори, които правим!“

Но по времето, когато седнах за първи път при Джалкари, аз не само не бях чувала никога за Лао Дзъ, но и не бях говорила по духовни въпроси с нашата рани. И затова бях буквално потресена да установя, че никой в стаята на кралицата не изглежда ужасен от факта, че двете с Джалкари седим на една и съща възглавница.

— Май съм първият далит, с когото говориш, а? — подхвърли Джалкари.

— Всъщност да — отговорих съвсем искрено. — Но засега не съм разговаряла почти с никого тук, така че не е чак толкова необичайно.

Брей, нищо лошо не се случваше! Двете си говорехме така, както бих могла да говоря с когото и да било друго.

— Някои от жените тук — изрече с висок глас тя — не се чувстват удобно да бъдат в близост с мен, въпреки че аз бих могла да бъда и сестра на нашата рани, двете толкова си приличаме! Къпя се в същата вода като нея, ям същата храна като нея, спя в подобно на нейното легло. Но тъй като съм родена в семейство на далити, продължават да ме считат за нечиста!

Срам ме е да призная, но тогава, тъй като нямах представа дали това е истина, или не, предпочетох да си замълча. Джалкари обаче забеляза, че ме кара да се чувствам неудобно, затова учтиво смени темата.

— Когато рани почива, ние можем да правим каквото си искаме — поясни. — Ето, чуй музиката!

Отвън наистина се чуваше как някой свири на *вина*, но аз бях твърде неспокойна, за да се насладя на мелодията.

Не след дълго Сундари се върна заедно с жена, облечена със зелено *чандери сари*, което падаше на гъсти дипли през кръста ѝ. Освен обикновена перлена огърлица и малък диамантен пръстен тя не носеше никакви други бижута. Но аз веднага разбрах, че това е нашата кралица, защото приличаше удивително много на Джалкари. Чертите им бяха почти еднакви — от перфектните им овални лица, устните във формата на лък и дългите, прави носове. Беше невероятно — един далит и една кралица си приличаха толкова много, че спокойно можеха да бъдат сестри.

Изправих се моментално, както и останалите. Когато рани се приближи към нас, аз последвах примера на Джалкари, като притиснах длани в уважителния жест намасте.

— Сита Бхосале от Барва Сагар — изрече кралицата. — Погледни ме в очите! Никога не се страхувай да гледаш своята рани в очите! Аз не съм богиня!

Направих, както ми беше казано, а след това я зачаках да каже нещо.

— Сундари беше права. Тя е отличен познавач на човешките лица, а за теб ми каза, че твоето е доста сдържано. Май не издаваш много лесно тайните си, а?

И отново ме зачака да кажа нещо. А аз отново мълчах.

Рани се засмя и попита:

— Някой сети ли се да те запознае с другите жени?

— Ваше височество, запознах се със Сундари, Кахини и Джалкари.

Рани плесна с ръце и жените, които не бях споменала, се наредиха около нас в полукръг.

— Това е Моти.

Жената във формата на перла, която беше извикала Кахини от градината, кимна.

— Това е Хира — с красивите дебели плитки.

— Това е Прияла — опитах се да намеря някакъв детайл, по който да я запомня, но нищо не ми хрумна. Може би беше твърде

слаба?

— Каши — сладка и невинна усмивка.

— Мандар — която приличаше на мъж.

— И Раджаси — с конското лице.

Аз отново допрых ръце за намасте и се поклоних, изричайки:

— За мен е чест да бъда сред вас!

Раджаси погледна многозначително Кахини и аз се зачудих дали вече не съм допуснала някаква грешка.

— Тръгваме за храма Махалакшми, за да нахраним бедните — обяви рани. — А от утре си намери нещо по-подходящо за обличане. Сигурна съм, че някоя от тези жени ще може да ти заеме дреха, ако нямаш нищо копринено.

Няколко от жените кимнаха. Сред тях беше и Джалкари.

— Да, ваше височество.

— Предполагам, че си много уморена от пътуването си днес, Сита, така ли е?

— Само мъничко.

— В такъв случай тръгвай с нас!

Не ми беше казано да взема каквото и да било оръжие, въпреки че останалите жени носеха цели арсенали под коланите на ангарките си. Но под моята туника имаше един кинжал, втъкнат в тънка кания. Така че щях да бъда в състояние да изпълня дълга си, ако някой проявеше глупостта да нападне бременната рани по пътя ни.

* * *

Сундари и Кахини вървяха пред кралицата, Хира и Прияла се разположиха от двете ѝ страни, а аз заех място зад нея. Появиха се и слуги, за да ни защитят с чадъри от дъжда, който се стичаше на сиви потоци отвън. Но въпреки чадърите подгъвът на панталоните ми подгизна от кал в мига, в който прекрачихме прага на двореца. Докато се оглеждах, за да видя какво правят другите, Моти ме настигна и отбеляза:

— Само почакай да стигнем в храма! Готвачите на рани приготвят най-хубавите *имерти* за бедните в целия свят! Никога не си вкусвала нещо подобно!

— Какво представляват тези имерти?

Очите на Моти станаха още по-големи, ако изобщо беше възможно, когато възкликна:

— Ти никога не си виждала имерти? — обърна се към Джалкари, която вървеше до нея, и двете се спогледаха. Очевидно нито една от тях не забелязваше колко се бяха намокрили крачолите на панталоните им. — Не ми казвай, че във вашето село не сте яли имерти!

Както бях започнала да схващам, в случаите, когато някой не познаваше нещо, всички се обръщаха за помощ към Джалкари. Защото ако Джалкари го е правила или познава това нещо — някакво си невежо момиче на далити от невежо селце — то тогава всички останали би трябвало да го знаят.

— Извън Джанси жените живеят в пурда — изрече тихо Джалкари. — Така че не съществуват много възможности да ядеш имерти, когато светът ти свършва там, където свършват стените на къщата ти.

Моти забави крачка, за да се изравни с мен, и промърмори:

— Значи ти никога не си излизала навън, така ли?

— Е, няколко пъти. Но само в паланкин.

— Значи всичко това сега сигурно ти изглежда изумително, а?

— Коя част? — отговори вместо мен Джалкари. — Проливният дъжд или красивите гледки?

Докато изричаше това, тъкмо минавахме покрай конюшните за слоновете. Водачите на слонове чистеха отделенията и трупаха изпражненията на големи купчини, които най-вероятно щяха да изгорят, след като дъждът спре. Опитах се да сдържа смеха си, но Джалкари ме погледна и аз се разсмях.

— Сита разбира много добре какво искам да кажа, нали? — обади се Моти.

— Разбира се. И да, животът ми беше крайно ограничен, но успях да го разширя значително с помощта на книгите.

Ако някога сте срещали човек, който рядко пипва книга, то тогава най-вероятно ще разберете празния поглед, с който ме изгледа Моти. За онези, които не обичат да четат, животът се състои просто в онова, което виждат и докосват, а не в чувството, съпровождащо отварянето на страниците на някоя пиеса, или вдъхновението на въображението, отправящо сте чак до Арденската гора или до Илирия.

По мое мнение, докато за четящите светът е изпълнен с хиляди краски, за останалите, които не обичат да четат, той е просто черен и сив. За такива хора дървото е просто дърво и никога не може да се превърне в магически вход към друг свят, населен със същества, които не се срещат в нашия.

Прекосихме голяма улица, пълна с магазини, които продаваха чай и кафе. Покрай нас минаха две англичанки. Чадърите им бяха по-красиви от всичко, което бях виждала, а кожата им беше бледа и прозрачна като лунна светлина.

— Чужденки — отбеляза Моти, когато видя накъде гледам.

Искаше ми се да продължа да ги зяпам, но не щеш ли, само на няколко крачки от сергия, предлагаща свещени броеници, изработени от мангови мъниста, пред нас се разкри храмът на Махалакшми. Беше разположен на брега на езерото Махалакшми и отвсякъде беше обграден с високи фикусови дървета пийпал, които предоставяха почти перфектно убежище от дъжда. Слугите свалиха чадърите си, а ние оставихме мокрите си обувки на мраморните стъпала.

— Махалакшми е божеството закрилник на царското семейство — поясни Джалкари, докато влизахме. — Няма друга богиня, която нашата рани да почита толкова много. Даже Дурга.

Вътре стените на храма проблясваха като живи въглени. Бяха направени от кехлибар и тиково дърво и всеки път, когато някой запалеше маслена лампа, цялото помещение блесваше. Постарах се да не зяпам останалите поклонници, но повечето от тях бяха толкова бедни, че не можеха да си позволят дори свестни курти или дхоти. А от подгизналите им от дъжда тела и парцали се носеше непоносима смрад.

Прекарахме близо час зад дълга дървена маса, надзиравайки разпределението на храната. С изумление установих колко добре познава нашата рани хората на Джанси — човек би си помислил, че ги е познавала цял живот, въпреки че беше станала тяхна кралица едва преди девет години. Те ѝ се покланяха и притискаха уважително длани в намасте, но освен това я гледаха в очите и се шегуваха с нея. Един от тях имаше дори безочието да отбележи, че след още пет месеца рани ще бъде кръгла като имертите, които сервираше. Затаих дъх, когато старецът изрече това. Какво ли сполиташе хората, осмелили се да бъдат прекалено фамилиарни с кралицата? Затвор? Екзекуция? Глоба?

Обаче нашата рани само отметна назад глава и се разсмя. Очевидно сметна тези думи за забавни.

— Не трябва да ги поощрявате да се държат така с вас! — прошепна ѝ Кахини, след като старецът беше отминал.

— И защо? — изглежда я рани. — Това си е самата истина! — при тези думи тя сведе очи към корема си и с обич го потупа. — Чаках девет дълги години за това чудо. Така че да изглеждам като имерти би било благословия!

Обърнах се за някакво обяснение към Сундари, която стоеше до мен с гигантски черпак и помагаше за сервирането на *даал*, но нейното лице остана напълно безстрастно.

— Гангадхар джи също ли е толкова близък с поданиците си? — попитах.

Сундари хвърли поглед към рани, а после свали черпака си и попита:

— Кой ти каза, че можеш да използваш името на раджата?

— Никой! — отговорих и сърцето ми заби учестено. — Но чух Кахини да...

— Тя е братовчедка на раджата. Начинът, по който на нея ѝ е позволено да се обръща към него, си е нейна работа. За всички останали обаче той е негово височество. Раджата!

Погледнах към рани, обаче тя вече разговаряше с друг човек и изобщо не ме беше чула.

— Разбира се — смотолевих. Чувствах се толкова унижена, че направо забравих какво всъщност бях попитала. — Много съжалявам!

— Внимавай! Рани не търпи прекалено самоуверените!

Значи точно както каза Кахини.

— Нека ти обясня нещо — продължи Сундари. — Всеки ден рани се буди в шест часа, за да отправи сутрешните си молитви, а след това ни наблюдава, докато тренираме на майдана. Когато се върнем, тя се изкъпва, а след това всички отиваме на пуджа. След това четем, тя подремва, после я придружаваме до Дурбар хол и накрая тя идва тук. Когато се върнем в Панч Махал, вечеряме и се забавляваме. Накрая заспиваме и следващият ден отново започва в шест. Рани е безрезервен привърженик на дневния режим. Затова той никога не се променя — после допълни: — Кралицата е много предсказуема. Раджата обаче не

е. Единствено на Кахини е позволено да го нарича по име, и то само защото са израснали в един и същи дом.

Сведох глава. И самата рани да бях обидила, надали бих се почувствала по-зле. Прекарах остатъка от времето в храма в пълно мълчание.

Когато приключихме, обухме джутите си, които ни чакаха на мраморните стъпала. Вечерният дъжд беше спрял и локвите под краката ни се къпеха в светлината на маслените лампи, които висяха от стрехите на всяка сграда наоколо. Пътят до храма беше надолу по хълма, а сега трябваше да се катерим нагоре. Но при отсъствието на дъжда задачата беше доста по-приятна. Предполагам, че всяка от нас беше потънала в мислите си, защото никой не говореше.

Когато пристигнахме в Панч Махал, аз се задържах за момент в двора и погледнах отвъд портите, към града. В светлината на залязващото слънце къщите се къпеха в езера от злато и пурпурни сенки. Знаех, че някъде долу има табела, на която пише: „Книги — на хинди, маратхи, английски“. Книгите никога не водеха до неприятностите, които понякога причиняваше общуването с хората, а освен това човек никога не би могъл да бъде прекалено фамилиарен с тях. Щеше ми се да можех да си позволя нещичко от този магазин.

— Идваш ли вътре? — подвижна ми Джалкари.

Последвах останалите жени обратно в стаята на кралицата. На ниска дървена масичка бяха подредени купи със супа. Седнах на празната възглавница до Джалкари и веднага след това слугите започнаха да внасят подноси с вдигащ пара ориз, къри, приготвено със зелено чили и кориандър, и зеленчуци, сготвени с гъст сос. Искаше ми се да опитам от всичко, особено от плодовете, които пристигнаха накрая. Но вечерята беше прекъсната твърде рано, защото рани не беше гладна. Заради казаното от Сундари очаквах оттук нататък кралицата да пожелае някоя от нас да чете на глас или може би да извика дворцовите музиканти. Но вместо това тя обяви, че трябва да присъства на някаква среща.

— В този час? — възкликна Кахини.

— Очаквам Нана Сахеп с Татя Топе и Азимулах Хан. Ще останат само за една нощ. Имаме да обсъждаме важни новини.

Кахини издаде някакъв презрителен звук с гърлото си, който ми се стори крайно непочтителен.

— Важни новини ли? — изсумтя. — Да не би любимият шивач на Сахеп да е умрял?

Рани изглежда остро Кахини и изрече:

— Напомням ти, че Сахеп е син на Пешва!

— Който предаде короната си на британците, защото не успя да научи сина си на нищо полезно! — контрира я Кахини.

— Достатъчно! — повиши глас рани, но не изглеждаше ядосана.

— Басирам се, че той ще носи много повече злато от вас! — отбеляза Кахини.

— Трябва ли да ви придружим? — попита Сундари.

— Не. И сама мога да стигна до Дурбар хол — отговори кралицата.

Изражението на Кахини остана напълно безстрастно до излизането на рани. Веднага след това обаче тя скочи от възглавницата си и възкликна:

— Какви ще да са тези новини, които да налагат толкова тайна среща в този късен час?

— Рани е свободна да прави всичко, което си пожелае — рече Сундари.

— А ние сме нейните дургаваси! И сме тук, за да я пазим и защитаваме!

— От какво? — смръщи Мандар мъжките си черти. — От нейните най-близки приятели от детството ѝ ли?

Но Кахини не мирясваше.

— Ако аз бях рани, никога нямаше да остана приятелка с такива невежи мъже като Азимулах Хан и Татя Топе!

— Какви ги говориш, за бога? — извиси глас Сундари.

— Казвам, че съм израснала в царския двор и видя ли опасни мъже, моментално ги разпознавам!

Но два часа по-късно, когато се върна, рани изглеждаше абсолютно спокойна. Нищо опасно не се беше случило. Тя просто беше уморена и готова да си ляга, затова ние я последвахме по коридора, минахме покрай дургавас, където първото през живота ми легло вече ме очакваше, и влязохме в огромна стая. Покритите с богата ламперия стени бяха боядисани в синьо и бяло, ала първото, което се набиваше на очи, бяха мебелите. Веднага забелязах, че всичко — от огромното легло с балдахин до елегантната тоалетка и прилежащите

към нея нощни шкафчета — беше направено от сребро. Откъм градините нахлу лек бриз и внезапно стаята се изпълни с аромат на ветивер. По-късно щях да науча, че прислугата взема дългите щори от тревата куша и ги кисне във вода, така че и при най-лекия повей на вятъра стаята се изпълва с приятен аромат.

Застанахме в полукръг около леглото на рани и краката ми потънаха почти до глезените в меките бели килими, разпръснати из цялата стая. Сундари дръпна сребристите завеси на балдахина, докато рани се преобличаше в нощницата си. След това балдахинът отново беше вдигнат и кралицата ни пожела лека нощ. Аз тръгнах след останалите жени към вратата, но Сундари остана вътре. Като капитан работата ѝ беше да спи на легло до вратата на покоите на рани, а в коридора пред вратата застанаха трима стражи.

Когато влязохме в дургавас, аз веднага се запътих към леглото, което Кахини ми беше посочила по-рано и където ме очакваше дървената ракла, подарена от баща ми.

— Значи ти си моята нова съседка по легло — каза Джалкари.

Нейното легло беше до моето и докато другите жени се преобличаха в дълги обикновени курти за през нощта, тя седна с кръстосани крака на леглото си и се загледа в мен, докато вадох от раклата си *муртите* от баща ми — беше изработил за мен две статуетки от мангово дърво, внимателно увивайки всяка от тях в няколко парчета плат. Когато ги зърнах, се изпълних с болка по родния дом. Тази нощ щеше да ми е първата, която щях да прекарам далече от него. От всички там. Сведох очи към резбованите статуетки на баща ми. Едната беше на богинята воин Дурга, яхнала любимия си тигър. Другата беше на Ганеш, унищожителят на пречките. Поставих двете мурти на ниската дървена масичка, сложена до леглото ми, а раклата на татко пъхнах под леглото.

— Утре след тренировките ще ти дам една от моите копринени ангарки — обади се Джалкари.

— Много щедро от твоя страна! — изрекох, приседнах на леглото и добавих: — Благодаря ти!

Джалкари сви рамене и аз за пореден път се слисах от изумителната ѝ прилика с рани.

— И на мен ми дадох, когато за първи път се появих тук — рече.

— Кой, някоя от жените тук ли?

— Не. Нея вече я няма — отговори Джалкари, а после се приведе към мен и много тихо добави: — Тя имаше връзка с един от войниците, а рани не търпи безнравственото поведение!

Погледнах през рамото ѝ, за да проверя дали някой не ни подслушва, и видях, че едно от леглата всъщност беше празно.

— Една от нас липсва! — възкликнах.

— Кахини — отговори спокойно Джалкари, разгъна скръстените си крака и започна да се преоблича. — Не я ли забеляза, че си тръгна още след вечеря? Тя ходи в театъра на раджата — поясни, легна на леглото си, обърна се към мен и завърши: — Прави го всяка нощ.

— И какво мисли рани по този въпрос?

— Да не би да ме питаш дали той не я е взел за наложница?

Бузите ми поруменияха от прямотата на Джалкари. Но като се замислих, осъзнах, че точно това всъщност я питах.

— Да — кимнах.

Джалкари погледна към Моти, която беше станала от леглото си, за да изгаси маслените лампи. Изчака я да стигне до другия край на стаята, след което ми прошепна:

— Рани разчита много на Кахини за поддържане настроението на раджата. И е много близка с Кахини, защото Кахини ѝ помага да забавлява раджата. А в Джанси забавлението е всичко! Скоро ще видиш.

Зачудих се какво ли има предвид съседката ми по легло под забавление. След това облякох една от куртките, които си бях донесла от дома, и легнах върху дюшека. Оказваше се, че беше пълен с пух и с чиста съвест мога да кажа, че никога до този момент не бях докосвала нещо толкова меко. Загледах се в последната останала светеща лампа как очертава странни, движещи се фигури по тавана и си казах, че животът всъщност много прилича на тази светлина — в един момент осветява едно нещо, но само за да го хвърли след секунда в мрак и да освети нещо друго. Преди няколко дена моята най-голяма грижа беше да си взема изпита и да осигуря зестра за Ануджа. А сега вече бях в ново легло, заслушана в нови гласове и изпълваща се с нови грижи и тревоги. Ами ако не успея да впечатля рани с моите умения? Ами ако раджата не ме хареса? Ами ако новите ангарки са толкова скъпи, че не успея да спестя нищо за зестрата на Ануджа? Не разполагах с почти

никакво време — сестра ми растеше бързо, а никой мъж не желаше да си взема стара булка.

Предвид дългия ми ден се очакваше да бъде изтощена до смърт, ала ето че мисълта ми се въртеше като пумпал, отново и отново, все в един и същи кръг. Затова накрая извадих дневника си и започнах да записвам впечатленията си от деня. Едва когато приключих, затворих очи. Чувах ритмичното дишане на останалите жени, но дори когато се опитвах да се концентрирам върху този звук, не бях в състояние да заспя. В някакъв момент от нощта вратата на дургавас се отвори с изскърцване и на прага се появи елегантната сянка на Кахини. Заслушах се в тихото подрънкване на сребърните гривни на глезените ѝ, докато се отправяше през мрака към леглото точно срещу моето в другия край на стаята. Очевидно рани имаше огромно доверие на Кахини, след като ѝ позволяваше да се прибира в спалнята си толкова късно и след като знаеше, че Кахини всяка нощ забавлява раджата.

Накрая тя пхна обувките си под леглото и изгаси и последната светеща лампа. В стаята настъпи пълен мрак и гробна тишина. Единствено аз останах будна.

[1] Пачизи — игра прародител на съвременното „Не се сърди човече“. — Б.пр. ↑

СЕДМА ГЛАВА

На следващия ден, докато се обличах, видях как другите жени вадят изпод леглата си тежки кафяви торби. На леглото до мен Джалкари прегледа своята. Всички жени притежаваха еднакви оръжия — кожени колчани, пълни със стрели, полирани лъкове от тис, инкрустирани със скъпоценни камъни мечове, револвери със сребърни дръжки и скъпи двуостри кинжали, които ние наричаме *катари*.

Засега аз не бях получила нито едно от тези неща и затова наблюдавах със завист как всяка от жените препаса първо револвера си, а след това и кинжалите в колана на своята ангарка. Мечовете, колчаните и лъковете оставиха в кожените торби, които метнаха през рамо. Никоя от тях не ми каза нищо, всяка дургаваси се подготвяше за деня в дълбоко мълчание.

След закуската, състояща се от пъпеш и чай, аз последвах жените навън, а след това надолу по хълма, към майдана. Когато стигнахме полето, където предишния ден ме беше завела Кахини, Сундари ме подкани да я последвам в една дълга, тясна сграда, която се намираще наблизо. Вътре миришеше на сено и пръст. Сундари не изрече и дума, докато не стигнахме до самия край. След това посочи към красив жребец — толкова черен, сякаш току-що беше топнат в мастило. Изпъкваше сред мрака на ранното утро само благодарение на яркобелия ромб между очите си. Беше ми казано, че името му е Шер, което на хинди означава „лъв“.

— И защо са те кръстили така? — прошепнах му аз. Нищо в него не приличаше на лъвско. — Не може да е заради козината ти. И със сигурност не заради гривата — протегнах ръка над ниската вратичка, за да погала муцуната му. Предположих, че ще се дръпне от мен, защото не ме познава, но той изобщо не помръдна. — Да не би да е заради храбростта ти, а?

Обърнах се и видях зад себе си Сундари, кръстосала ръце пред гърди, чакаща ме да свърша.

— От теб ще се очаква да яздиш шест дена седмично. Неделя е ден за почивка — рече. После тръгна напред, а аз дръпнах ръката си от коня и я последвах към входа на конюшните. — Това е християнска традиция — продължи тя с язвителен глас. — Британските войници държат в неделя да не се върши никаква работа.

— Тук има британски войници, така ли? — възкликнах и погледнах към близките казарми.

— Не и в пределите на крепостта, разбира се. Британските офицери живеят в казарми на три километра оттук. Но решенията им със сигурност достигат и до Панч Махал.

Сетих се за двете чужденки, които бях видяла снощи, когато отивахме към храма на Махалакшми, и заключих, че те трябва да са офицерски съпруги.

— Тренировките по съответните дисциплини са през ден — смени бързо темата Сундари. — Стрелба с пушка, малкхамба и стрелба с лък са в понеделник, сряда и петък. През трите останали дни са боравенето с меч и *латхи*. Днес ти ще се присъединиш към нас за тренировката по стрелба с лък. Заеми мястото си до рани и гледай, докато не те извикам.

Обсипаната с роса трева на майдана поохлади значително пръстите на краката ми. За утре трябваше да си напомня да си обуя затворени обувки. Недалече от нас беше издигната открита жълта палатка с четири големи възглавници под нея. Една от тях беше заета от рани, други две — от старци, чиито очи бяха толкова дълбоко поставени в сбръчканите им лица, че беше невъзможно да се разбере дали са будни, или спят. Сундари ме заведе до празната възглавница. И тримата приседнали вдигнаха глави към мен, но не бях представена на мъжете. Заех безмълвно мястото си, а после Сундари се запъти към средата на полето.

— Не забравяйте какъв съвет е дал повелителят Кришна на принц Арджуна! — тъкмо казваше единият от старците. Бялата му коса падаше на гъсти вълни около ушите му. Предположих, че на младини е бил много красив. — Днес има смисъл да водим война, ако тя ще спаси живота на хиляди в бъдещето!

— Много добре разбирам всичко това, шри Бакши. Но не съм убедена, че войната е неизбежна — отвърна рани.

— Вижте ги само как се държат в другите кралства! — обади се вторият старец. Той беше по-млад от шри Бакши, но имаше по-малко коса и по-хубави зъби. — Случвало ли се е да се настанят в някое кралство, без постепенно да се опитат да наложат пълния си контрол върху него?

— Шри Лакшман, разбирам и това — повтори рани. — Но войната...

— Войната понякога е най-разумният ход — довърши вместо нея шри Лакшман.

Рани въздъхна. После насочи вниманието си към жените на майдана и през следващия час аз имах възможността да се запозная с уменията на останалите дургаваси. Биваше ги в стрелбата с лък, но нито една от тях не успяваше да уцели мишената всеки път. Лъковете, които използваха, бяха направени от тис, за който знаех, че е изумително дърво. Веднъж един от най-богатите мъже в нашето село купи такова дърво от някакъв англичанин в контролирания от британците град Бомбай и избра баща ми да изработи лък от него. После баща ми ме помоли да направя изпитание на завършения лък. Бях само на четиринайсет, но вече знаех, че използвам нещо наистина уникално. Сега видях как Раджаси изцяло пропусна целта и погледнах дискретно наляво, за да видя реакцията на рани. Тя просто повдигна вежди.

Утринната мъгла постепенно започна да се вдига и разкри и най-далечните части на майдана. Откъм града под нас зазвъняха камбаните на храмовете, а после войниците на раджата започнаха да се изливат от казармите си подобно на пчели от наводнен кошер, облечени в безупречни униформи в червено и златно, които, както разбрах от Кахини, им били дадени от британците, надзираващи армията на раджата. Някои от тях спряха, за да погледат тренировката на жените. Помислих си, че рани ще ги изгони, но тя им позволи да останат. Някои от мъжете останаха петнайсет, двайсет минути, пушещи цигарите си. А после Сундари заповяда да бъдат поставени още мишени за стрели и аз усетих познатия сърбеж в дланите си.

— Сита, заповядай вече при нас! — извика капитанът.

Рани и съветниците ѝ се обърнаха едновременно към мен, но аз знаех какво се очаква да сторя. Моментално скочих на крака, притиснах ръце за намасте и изрекох:

— Поканата ви е огромна чест за мен! И все пак смятам, че не съм достойна да бъда в близост до жени с толкова изкусни умения!

Сундари погледна към рани. Но аз не посмях да се обърна, за да видя одобрителния ѝ поглед.

— Сита, моля те да покажеш на рани уменията си! — изрече Сундари. — Всъщност моля те да ги демонстрираш пред всички. Ако ме последваш, веднага ще ти дам своя лък.

Обаче аз бях твърдо решена да следвам инструкциите на Кахини. Тъй като останалите жени се бяха отместили в края на майдана, за да съм сигурна, че ме чуват, изрекох високо:

— Беше твърде безочливо от моя страна да допусна, че мога да бъда част от подобна елитна група. Но с ваше позволение ще се посветя на гледане и учене, а когато капитанът прецени, че съм готова, за мен ще бъде чест да заема мястото си на полето!

Настъпи миг мълчание. А после рани изрече:

— Капитанът прецени, че си готова сега!

— За мен е голяма чест, ваше височество, но не съм готова.

Бях направила точно както ме беше инструктирала Кахини, но веднага видях как подобно на рязко променящ посоката си вятър настроението на майдана изведнъж се промени. Рани се изправи бързо и извика:

— Доведете ми веднага девана, който е избрал това момиче!

Изражението на Сундари говореше за дълбоко разочарование, а Джалкари, която стоеше зад нея, само поклати глава. И едва тогава аз осъзнах какво всъщност беше сторила Кахини.

Наложих си да не плача. Но трябва да ви кажа, че онези минути, в които чаках появата на девана, бяха най-дългите в моя живот. Потърсих с поглед Кахини, но когато я открих, този път зърнах по лицето ѝ неподправена злоба. И въпреки това, когато очите ни се срещнаха, тя се престори на света вода ненапита.

Деванът пристигна. Изглеждаше като човек, когото току-що бяха измъкнали от леглото му. Когато осъзна, че причината за тази сутрешна суматоха съм аз, между веждите му се образува дълбока бръчка. Поклони се пред рани и я поздрави с уважителния жест намасте. След това тя го дръпна настрани и двамата разговаряха тихо в продължение на няколко минути. През цялото това време аз се стараех

да не вдигам очи от земята, но от време на време поглеждах крадешком към Сундари, която ме наблюдаваше с много странно изражение.

А после, сякаш след цяла вечност, рани и деванът се приближиха към нас.

— Деванът се кълне, че това момиче е всичко, което той е обещал — съобщи рани на Сундари. Но от тона ѝ ставаше ясно, че вече не му вярва. — Освен това твърди, че тя е най-добрият стрелец с лък, когото някога е виждал. По-добра дори от Кахини!

С тези думи рани погледна право в мен и отсече:

— На позиция! Без никакви извинения!

— Разбира се! Веднага, ваше височество!

Сундари ми връчи лъка и колчана си. Докато вървахме заедно към центъра на майдана, тя изрече толкова тихо, че да я чуя само аз:

— Рани казва, че имаш само три изстрела. А аз казвам, че имаш един! Защото оттук нататък нищо не би могло да промени това първо впечатление, което направи!

Заведе ме до червената линия в тревата, където допреди малко бяха стояли другите жени. После отстъпи и аз останах съвсем сама на полето. Войниците започнаха да се събират, за да гледат и ето как аз се превърнах в сутрешното им забавление.

Лъкът от тис беше изключително мощен. Също като останалите, тетивата бяха от конски косми. За опъването му беше необходима здрава и стабилна ръка, затова аз го пробвах няколко пъти, преди да се пресегна назад към колчана за първата си стрела. И тогава се случи нещо изумително. Вместо да мисля за мишената или за растящия брой зяпачи наоколо, или дори за рани, аз чух в главата си една строфа от „Ричард II“ така, както някога ми я четеше баща ми: „Тез, които от твоята милост живи са, се целят с лък от двойно смъртоносен тис в престола ти“^[1]. Да, аз се целех в мишени от дете. Значи нямаше от какво да ме е страх.

И пуснах стрелата.

Тя прониза въздуха и се стовари тежко в самия червен център на мишената. Втората стрела разцепи първата. Третата стрела разцепи втората. Свалих лъка и се обърнах, за да видя реакцията на рани. Беше доволна. Застаналият до нея деван въздъхна облекчено. Но Кахини се обърна, за да каже нещо на момичето с конско лице, наречено Раджаси,

което беше пропуснало многократно мишената по време на тренировките.

Сундари се приближи към мен. Върнах ѝ лъка и колчана и смотолехих:

— Сундари джи, бих искала да обясня...

— Недей! Очевидно си способна — кимна тя, докато нарамваше лъка.

— Ама Кахини джи... — опитах се да се защитя аз.

Тя вдигна ръка, за да ме спре, и отсече:

— Виж какво, вече със сигурност си част от този дворец! Сигурна съм, че вчера Кахини ти е казала доста неща по време на кратката ви обиколка. Но ако не си в състояние да различиш враг от приятел, то тогава най-добре е да бъдеш сама!

В този момент се почувствах като най-невежия човек в Джанси. Но какво беше станало с мен? Животът с баба ми отдавна би трябвало да ме е научил, че е много важно да се пазиш почти от всекиго на този свят!

Сундари тръгна с широки крачки напред, а аз останах далече зад нея. Когато се приближих към останалите дургаваси, първа заговори Кахини.

— Браво на теб! — рече, макар веднага да си пролича, че всъщност иска да каже: „Жалко, че не се провали!“. — Май рани без малко да те прати обратно в глупавото ти село, а? Е, но там надали щеше да имаш такава публика! — докато изричаше това, гледаше над рамото ми към тълпата войници, които бяха наблюдавали трите ми изстрела.

— А аз пък чувам, че в тези селца всички жени били в пурда! — допълни Раджаси.

— Така е. А пурдата прави отношенията между жените изключително важни — отвърнах аз. — Когато разполагаш само с трева, в която да живееш, в нея няма място за змии.

Раджаси като че ли се досети, че я обиждат, и възкликна:

— И какво би трябвало да означава това?

— Достатъчно умна си и сама да се досетиш — намеси се Джалкари, която се беше присъединила към нас на път към двореца. После изостана до мен и тихо изрече: — Кахини ти каза да направиш така, нали?

Не отговорих нищо. Не бях в състояние да различа враг от приятел.

— Вчера, когато тя си предложи услугите, всички бяхме много изненадани — продължи Джалкари. — Очевидно се е почувствала заплашена от теб.

В гърдите ми отново се надигна тревога. Всичките ми мечти за бъдещето на Ануджа зависеха от това да работя в Дурга дал.

— Сундари почти ѝ отказа, когато тя предложи да те разведе, помниш ли? — усмихна се Джалкари. — Сигурно си я забелязала как се колебае, а?

Пак не казах нищо.

— Моля те, не съди за нас останалите по Кахини — не се отказваше Джалкари. — Кахини и Раджаси са единствените змии в нашата трева тук!

— Тогава защо Сундари джи не ги освободи?

Усмивката на Джалкари помръкна, когато отговори:

— Защото се радват на благоволенieto на раджата.

— Но нали ние принадлежим на рани?

— Всичко, което принадлежи на рани, принадлежи и на раджата — поясни Джалкари, а след миг добави: — А всичко, което принадлежи на раджата, принадлежи и на британците.

* * *

В Барва Сагар се къпехме с кофа. Тук на къпането беше посветена цяла стая. През издуващите се завеси проникваха ярки слънчеви лъчи и осветяваха огромна зала от гладък мрамор с дълги кедрови пейки и една-единствена, вградена в пода вана с гигантски размери.

Ето тук влязохме всички след тренировката, за да можем да се подготвим за следобедното посещение в тронната зала Дурбар хол. Оказа се невъзможно да не се оглеждам изумено наоколо.

Следвайки примера на останалите жени, аз се съблякох бързо и взех дълъг памучен халат от лъскавата бронзова кукичка на стената, който пристегнах в кръста си. След това седнах на дървената пейка до Джалкари и направих онова, което видях да прави и тя — сгънах

прилежно дрехите си и ги пъхнах в една от нишите в стената. Огледах се и видях прислугата, която чакаше встрани с плътни хавлиени кърпи и плата от сандалово дърво, върху които бяха подредени сапуни с божествен аромат.

— Колко мило! — изрече зад нас с престорена учтивост Кахини. — Две селски момичета си помагат една на друга! Май беше само преди две години, когато се изкъпа за първи път, а, Джалкари?

В момента, в който Кахини изричаше това, зад нея мина рани.

— Надявам се, че не обиждаш хората, а, Кахини? — подхвърли.

— О, нищо подобно! Просто си спомних деня, в който Джалкари се присъедини към нашия отряд.

Рани се насочи към гигантската мраморна вана и една по една ние съблякохме халатите си и се присъединихме към нея в ароматизираната вода. Никога досега не бях виждала и усещала подобен лукс.

— Тази вечер — обърна се към мен рани — бих искала да ни прочетеш нещо на английски!

— За мен ще бъде удоволствие, ваше височество — сведох глава аз.

Ако можете да си представите рибка, извадена от миниатюрен аквариум и пусната в гигантско езеро, то тогава сигурно ще се досетите как се чувствах онзи първи път, докато се къпех с жените от Дурга дал!

Видях как една от прислужниците се зае да мие нежно косата на рани, докато друга търкаше тялото ѝ. Като я гледах, установих, че е невъзможно да се разбере, че вече е бременна. Тялото ѝ си беше все така слабо и елегантно. Единствено натежалите ѝ гърди подсказваха, че скоро ще дари кралството Джанси може би с момче, дългоочакваният наследник. Първата съпруга на раджата не беше успяла да му роди дете. Когато тя починала, изминали години, преди той да избере нашата рани. А дори оттогава насам бяха изминали девет години. Нямаше никакво съмнение, че проблемът беше в него. Уловила се да мисля подобни нелоялни неща, аз се огледах притеснено с надеждата момичетата да не са разчели мислите ми.

Обаче всички бяха заети да говорят или да се къпят. Само Сундари мълчеше и наблюдаваше безмълвно трите прислужници в другия край на помещението, които подреждаха внимателно сребърни

кутии по дългата мраморна маса. Когато започнаха да ги отварят, забелязах, че в едната от тях имаше английска дантела, в другата — рубинени шноли за коса, в третата — златни гривни за глезен със смарагдови талисмани и какво ли още не.

Беше ми невъзможно да повярвам, че само преди един ден аз клечах в двора на къщата ни със стара кофа пред мен и гъба в ръка. Но още по-невъзможно ми изглеждаше, че до този момент дори не си бях представяла, че къпането може да става и по друг начин. Какви ли други неща щях да откривам тепърва в Джанси, на чийто фон животът в Барва Сагар ще става все по-нищожен и ограничен?

В мига, в който останалите жени започнаха да излизат една по една от водата, аз също излязох и позволих на една от прислужниците да ми помогне да облека халата си така, както правеха другите. Оставихме кралицата и се върнахме групово в дургавас — звукът от босите ни крака, шляпаци по мраморния под, ми напомни за плющене на малък камшик. Очевидно някой щеше да получи задачата да почисти пода от водата, която оставяхме след себе си.

Когато влязохме в нашата стая, Джалкари отиде право до дървената си ракла, за да извади нещо оттам.

— Нямам подходящия тен за този нюанс на зеленото — каза, подавайки ми ангарка от богатата коприна в нефритенозелено, обшита със златна нишка. А после се загледа в мен, докато я пробвах.

— Това е най-прекрасната дреха, която някога съм обличала! — признах си аз. Допирът на коприната до кожата ми беше толкова приятен, колкото и горещата вана, от която преди малко излязох.

— Задръж я! — кимна Джалкари. — Ще ми я платиш, когато можеш.

— Ама аз може и никога да не...

— Когато можеш! — натърти тя. — Аз и без това не я нося.

В гърдите ми се надигна неприятно чувство на безпокойство. Бях проявила глупостта да се хвана на номера на Кахини и това едва не ми беше коствало мястото в Дурга дал.

— Не се тревожи, аз не съм Кахини! — рече Джалкари, разчела мислите ми. — Знам, че засега не можеш да бъдеш сигурна в това, но ти гарантирам, че е така. Въпреки че би било разумно от твоя страна да послушаш и съвета на Сундари джи за приятелите и враговете.

— Ама ти как...

— Не съм чула нищо. Но тя даде същия съвет и на мен. Даде ми и други съвети, разбира се — поколеба се, като че ли се чудеше дали да ми каже, или не, но после продължи: — Предупреди ме също така, че всеки се изненадва, когато за първи път зърне раджата, така че отсега те съветвам да бъдеш готова да прикриеш емоциите си, когато влезем в Дурбар хол!

* * *

Изкачихме се до четвъртия етаж, минахме през тежки златни завеси и се озовахме в зала, ухаеща на камфор и сандалово дърво. В средата, подобно на златна планина, обсипана със скъпоценни камъни, се издигаше гигантски трон на голяма платформа. Пред него във ветрилообразна форма бяха подредени червени копринени възглавници, отгоре имаше балдахин от плътно кадифе.

— Този трон някога е принадлежал на Шео рао Бхао — прошепна ми Джалкари. — Бащата на раджата.

Подът беше покрит с килими, дебели колкото овче руно, боядисани в червено и златно, с изумителни фигури, втъкани в тях. В ъгъла, в ниша без прозорци две музикантки свиреха на ситар и вина. Тук имаше толкова много за гледане, слушане и надушване. Но аз не бях в състояние да сваля погледа си от мъжа, седнал на трона. Раджа Гангадхар имаше дълга коса, която се спускаше по раменете му и се виеше около тежките златни вериги на гърдите му. Скъпоценни камъни проблясваха от цялото му тяло — от тънките му ръце, нежните китки, ушите, тюрбана му, та дори от кръста му. И беше облечен в най-натруфената курта, която някога бях виждала.

Джалкари ме сръга да продължа — не си бях дала сметка, че съм се заковала на място.

До Гангадхар стоеше красив млад носач на *чаури*, хванал церемониалната метличка със сребърна дръжка, символизираща правото на раджата да управлява. Неговото облекло не беше чак толкова натруфено, но двамата приличаха на пъстроцветни птици, кацнали на пръчка в клетка. Точно до раджата беше поставен параван от слонова кост с гъста решетка. Зад паравана се виждаше малък трон и десетина копринени възглавници.

Обърнах се към Джалкари:

— Защо тук рани трябва да бъде в пурда?

— Заради представлението. Според раджата това придава на *дурбара* по-мистериозна атмосфера — наблегна на думата „мистериозна“ така, сякаш параванът беше просто приумица.

Рани зае мястото си на своя трон, но не ми се стори обезпокоена. После, веднага щом и ние се настанихме по възглавниците, тя се приведе към решетката, за да огледа хората, които се събираха пред сцената. Казвам „сцена“, защото си беше точно такава — театър. А после, един по един, започнаха да се появяват второстепенните действащи лица — войници, съветници, един бог знае още кои. И най-натруфените сред тях насядаха пред платформата, точно под раджата. Сред тях разпознах девана, а по-късно щях да науча и всички останали — съветниците Лакшман рао и Лалу Бакши, генерал Джавахар Сингх.

А после в залата беше пусната и публиката и не след дълго се събра солидна тълпа.

Младият носач на *чаури* се поклони благоговейно пред кралската двойка. А после със замах обяви:

— Негово кралско височество, скромният и уважаван махараджа Гангадхар рао от Джанси!

Раджата се изправи и се поклони на трона си, като благодари на боговете и най-вече на Махалакшми, че са го поставили тук. След това се обърна към тълпата, сложи тържествено ръка на гърди и обяви:

— Народе на Джанси, ние сме тук заради вас! С какво можем да ви помогнем?

Надигна се хор от гласове, а раджата даде първо думата на един от по-младите мъже сред тълпата.

— В нивата зад моята къща британците заколиха две крави и сега използват кожата им, за да си правят обувки! — извика той.

Тълпата зажужа потресено. Вярно е, че индусите носеха кожени обувки, но само от крави, споминали се от естествена смърт.

— Къде е къщата ти? — подвижна рани иззад своя параван.

— На север от храма на Махалакшми, близо до олтара на Ганеш.

— Утре ще се срещнем с британските официални лица — обеща рани. — И в Джанси вече няма да има колене на крави!

— Друг? — попита раджата, обикалящ важно като паун нагоре-надолу по сцената. — Ти! — избра друг мъж от първите редици.

И така на всеки от молителите, които раджата избираше оттук нататък, продължаваше да отговаря само рани и само тя отсъждаше и присъждаше. Интересни неща се случиха по време на този мой първи дурбар — бяха взети решения за изкопаване на нов кладенец, реши се дали раджата да си купува дваисет и трети слон (рани каза твърдо „не“) и още какво ли не. Ала онова, което изпъква най-ясно в съзнанието ми от онзи ден, е образът на отрупания в скъпоценни камъни и коприни раджа, крачещ наперено пред покрития си с кадифе златен трон. В края на дурбара неколцина съветници се събраха около рани, за да ѝ искат съвети за ежедневни неща, но абсолютно никой не поиска мнението на раджата. Не че той се обиждаше от това — тъкмо обратното. Бъбреше си весело със своя млад носач на *чаури* и го караше да се смее.

— Твоят първи дурбар! — отбеляза Джалкари, докато напускахме тронната зала на път към следващата си цел — поредното хранене на бедните в храма на Махалакшми.

Тонът ѝ предполагаше, че очаква от мен да изкажа някакво мнение по този въпрос. Обаче аз вече си бях научила урока. И единственото, което отговорих, беше:

— Да.

— Не е каквото си беше представяла, нали? — запълни тишината тя.

Погледнах я и почувствах, че е съвсем искрена с мен. Но въпреки това предпочетох да задържа мнението си за себе си.

— Миналата година един британски генерал сбърка раджата с жена! — прошепна ми тя. — А можеш ли да си представиш какъв шок е изживяла рани, когато е пристигнала тук, за да се омъжи за него?!

Поклатих глава. Не можех да си представя.

* * *

Тази вечер стаята на кралицата беше осветена ярко с висящи лампи. Останалите дургаваси се бяха подредили на възглавниците около фонтана. Бяха им донесени хартия и писалки върху ниски масички и всички се бяха заели да пишат писма. Сундари ме отведе до възглавница от фина коприна точно до рани, където аз седнах с

кръстосани крака и отпуснах чинно ръце в скута си. Както беше изисквала тя по-рано днес, в банята, сега щях да ѝ чета на английски.

— Ваше височество — изрече Сундари, — ще въведа господаря на писмата.

Мъжът, когото тя ескортира при нас, беше нисък и тънък като речна тръстика и с точно толкова възли по тялото си. Лицето му подсказваше, че няма как да е по-стар от четирийсет, но по начина, по който кокалите му стърчаха под кожата, човек би го взел за немощен старец на шейсет и пет. Той притисна длани в намасте, а след това направи най-дълбокия поклон, който бях виждала до този момент.

— Денят на писмата, ваше височество. Заедно с двете, които изискахте от майор Елис.

— Благодаря ти, Гопал!

— А би ли желала ваше височество да ги прочета? — запита той с толкова настървено очакване, че да му откажеш беше почти жестоко.

— Днес ще ги прочете моята нова охранителка Сита.

Гопал ме изглежда така, сякаш му бях откраднала храната от купичката.

— Вие можете да четете и пишете на английски? — изломоти слисано.

— Да — кимнах.

Той погледна към рани и промърмори:

— Може би нейно височество ще пожелае да остана, в случай че нещо не бъде преведено както трябва?

— Добра идея — изрече с усмивка рани, макар да бях напълно убедена, че го каза само от любезност. — Сундари, донеси още една възглавница, моля!

Вляво от рани беше поставена втора възглавница и Гопал ми подаде писмата със същия ентусиазъм, с който би ми връчил ключовете за къщата си. Разгънах официалното послание от майор Елис и зачетох:

— От майор Елис.

Но когато преведох това на маратхи, рани поклати глава и отсече:

— Само на английски, моля! Така се уча.

И аз продължих да чета на английски. Писмото касаше индийските войници, които служеха в британската армия, разположена в Джанси. Те бяха постъпили при британците, защото заплатите бяха

редовни и добри. Британците ги наричаха „сипаи“. В писмото се казваше, че сред редиците на тези войници назрява недоволство. Британските офицери заповядали на всички сипаи да изтрият червените кастови знаци от челата си, да избръснат брадите си и да свалят златните си обеци. Сипаите приели всичко това, но сега имало нови британски изисквания, които индийските войници посрещали с ярост и възмущение.

Новите заповеди изисквали сипаите да заменят тюрбаните си с кожени шапки. И сякаш това не било достатъчно унизително, ами и патроните, които трябвало да се използват за новите им пушки „Енфийлд“, били импрегнирани с волска лой и свинска мазнина. (Да, за англичаните тези неща не означаваха нищо особено. Но тук, в Индия, ние, индусите, не убиваме нашите свещени крави, за да правим от тях шапки или патрони. А ако си мюсюлманин, каквито бяха някои от сипаите, то тогава дори самата мисъл да пипнеш каквато и да било част от прасе е много повече от унизителна и обидна — тя е акт, нарушаващ свещения закон на исляма.) Онова, което влошавало нещата още повече, бил фактът, че за да заредят барута от тези импрегнирани с мазнини патрони в пушките си, сипаите — и индуси, и мюсюлмани — били принудени да ги разкъсват със зъби. Та въпросът на майор Елис гласеше следното: дали не би могла рани да успокои по някакъв начин тези ирационални сипаи?

„Това е само мъничко мас, няма от какво толкова да се страхуват!“ — пишеше той.

Стори ми се интересно, че майор Елис беше адресирал молбата си към рани, а не към раджата. Но когато връчих писмото обратно на Гопал, той изобщо не беше изненадан от този факт.

— Е, преводът ѝ приемлив ли е според теб, Гопал? — обърна се към него рани.

Господарят на писмата нагласи чертите на лицето си в не чак толкова кисело изражение и отговори:

— Ваше височество, способността на вашата нова охранителка да чете английски не подлежи на никакво съмнение!

— Е, ще напишем ли отговор?

Никога досега не бях виждала човек да се движи толкова бързо. Преди рани да уточни кой от нас трябва да напише писмото, Гопал вече беше извадил от чантата си лист и писалка.

Рани улови погледа ми и аз веднага разбрах, че тя осъзнава напълно колко глупав човек е Гопал, но въпреки това няма нищо против да му достави мъничко радост.

— С обичайния поздрав ли да започна? — попита той.

— Не. Този път и едно изречение е достатъчно. Той смята, че нашите традиции са ирационални, затова сега искам от теб да напишеш следното: „Това е само мъничък бунт, майор Елис, няма от какво толкова да се страхувате.“

Гопал се изсмя с глас и възкликна:

— Изключително остроумно, ваше височество! Мъничък бунт, ха!

— Носят се слухове за бунт, така ли? — прекъсна смеха му Сундари. Тя не знаеше английски и не беше разбрала писмото, но беше чула достатъчно, за да се досети. — Сипаите са бесни заради патроните, нали?

— Точно така. И само от британците зависи да поправят стореното от тях. Сипаите не са мои войници — отговори рани.

— Но те са разположени в Джанси! — изтъкна Сундари. — Ако се вдигнат на истински бунт, вината ще падне върху вас! И не само защото те са тук, но и защото са индийци!

Думите на нашия командир прозвучаха логично дори и за мен.

— И не забравяйте, че наскоро загинаха седмина англичани, когато индийци посипаха с отрова част от месото от закланите крави! Внимавайте, ваше височество! Не е добре да загиват още хора!

Рани кимна и изрече:

— Гопал, още две изречения.

Всички зачакахме да чуем следващите й думи.

— Но ако искрено желаете да избегнете бунта — започна да диктува тя, — то тогава се вслушайте в сипаите, мъжете, които вие смятате за ваши събратя по оръжие! Техните традиции са по-стари от вашите с хиляди години и заслужават вашето уважение!

* * *

Тази вечер в дургавас Джалкари се обърна към мен и прошепна:

— Рани ще започне да те цени много високо заради знанията ти по английски, но останалите жени ще започнат да ти завиждат! Но ти никога не забравяй, че това е работа, а не семейство! Така ми каза баща ми, преди да потегля от селото ни, и се уверих, че е напълно прав!

— Той ли те обучи?

— Да. Преди да почине — отговори тя, но повече нищо не добави. А после, когато си мислех, че е отдавна заспала, тя рече: — Съпругът ми казва същото.

Буквално седнах в леглото си.

— Твоят *съпруг*?! Ти си омъжена?

— Да. За един от сипаите, които са принудени да носят кожа и да вкусват животинска мас.

— Но тогава как са те приели в Дурга дал? — прошепнах слисана. — Баща ми казва, че...

— Няма никакъв закон да не се омъжваш, докато служиш при рани, стига да нямаш деца. Но моят съпруг е бил ранен преди много години и оттогава не може да има деца. Никое друго семейство не би го приело за зет. И тъй като аз съм по-добре от нищо, той избра да се ожени за мен.

Не успях да схвана тя шегува ли се, или не.

Преди да заспя, размишлявах доста дълго за съпруга на Джалкари. Колкото и да се стараех, не можех да се отърва от мисълта, че дори една жена далит — уж напълно нежелана от гледна точка на нормите на нашето общество — вече си имаше съпруг, а аз щях да си остана женена за рани Лакшми.

[1] Шекспир, „Ричард II“: III действие, 2 сцена. Превод: Валери Петров. — Б.пр. ↑

ОСМА ГЛАВА

В дургавас имаше само едно огледало. Затова изчаках останалите да тръгнат към майдана, след което се втурнах към него, за да видя как изглеждам. И не успях да откъсна очи от оръжията на колана ми. Въпреки че Сундари ми ги беше връчила лично, пак не бях сигурна дали са мои или чужди. Ето в такива размисли бях потънала, когато зад себе си чух познат глас.

— Аха, ето я и нашата малка *ганваар*! — на вратата се бяха появили Кахини и грозната ѝ приятелка Раджаси и всяко мускулче по тялото ми се стегна. Ако не знаете, *ганваар* е обидна дума за човек, идващ от село. Нещо като „селяндур“. Възприема се много по-зле дори от „глупав“ или „наивен“. — Погледни я само, Раджаси! Вторачила се е като бухал в красивите си оръжия!

Оттогава насам научих, че в западната култура бухалът се счита за символ на мъдростта. Но ако лично сте виждали бухал, сигурно разбирате защо е толкова трудно да повярваш на подобна легенда. Бухалът има огромни очи и най-шокираното изражение от всички други птици, като че ли е постоянно изненадан от всичко, което вижда. Дълбоко се съмнявам тогава да изглеждах точно като бухал, но това беше поредният опит на Кахини да ме обиди.

— Цяла сутрин ли смяташ да стоиш там, или ще благоволиш да ни последваш при рани? — подвикна Кахини.

Побързах да мина покрай тях колкото ми беше възможно побързо, но когато стигнах до прага, Раджаси ми подложи крак и аз се спънах. Щях да успея да запазя равновесие, ако не носех торбата на Сундари. Но стана така, че се появих на двора, като почти се проснах по лице и междувременно скъсах панталоните, които татко ми беше купил, преди да напусна Барва Сагар.

Очите ми се напълниха със сълзи и в гърдите ми се надигна такава дива ярост, каквато нямах представа, че мога да изпитам някога. Моти, която стоеше наблизо, ми подаде ръка. Поех я, изправих се и

изтрих прахта от ангарката си. А после Моти се обърна към Раджаси и каза:

— Имаш голям късмет, че рани не те видя! — въпреки че към този момент, разбира се, всички се бяха втренчили в нас.

— Сякаш на рани й пука какво ще се случи с някаква си нищожна *ганваар*! Когато догодина дойде ред да бъде пенсионирана една от дургавасите, залагам най-добрата си курта, че това ще е тя! — подвикна Раджаси. — Нали така, Кахини?

Без да й обръща внимание, Кахини изрече назидателно на Моти:

— Щом Сита не желае да бъде център на внимание, тогава да не го привлича към себе си!

Моти й обърна гръб, хвана ме за ръката и ме поведе към останалите, като по пътя попита:

— Лошо ли се удари?

— Не.

— Нямам представа защо се отнасят към теб по такъв злобен начин. Но трябва да ти кажа, че преди две години, докато веднъж тренирахме на майдана, Кахини рани една от новите колежки толкова лошо, че момичето трябваше да бъде върнато на баща му!

— Такова нещо с мен няма да се случи! — отсякох.

Моти повдигна вежди, доловила решителността ми, и изрече:

— Ти все пак внимавай!

Когато стигнахме майдана, видях, че там вече се беше събрала цяла тълпа мъже. Моти ми обясни, че онези с белите мурети, завързани през челата им, са част от охраната на кралицата.

— Но нали *ние* сме стражата на кралицата? — възкликнах и веднага след това осъзнах каква глупост бях изрекла. Бях видяла достатъчно стражи, подредени по коридора пред дургавас. Същите униформени мъже стоят на стража и в двора, докато ние отивахме да се къпем с рани.

Но в гласа на Моти нямаше нито капка презрение, когато отговори:

— В мига, в който негово височество научи, че рани носи неговия наследник, изпрати най-добрите си мъже да охраняват покоите й. Онзи там е техният капитан — посочи тя един мъж, облечен в същата разтворена риза и свободни *чуридари*, както и останалите

стражи, така че беше практически неразличим от тях. Стори ми се, че изглежда твърде млад за капитан.

— Арджун беше един от най-опитните войници в армията на негово височество — поясни Моти. — Точно затова раджата го изпрати да пази рани.

Останалите от нашия отряд вече се бяха събрали на полето и сечаха въздуха с мечовете си. По-нататък забелязах и не много висока платформа — Моти ми обясни, че за целта на днешната тренировка ще бъдат избрани две дургаваси, които ще се дуелират на платформата, докато едната от тях не направи контакт с тялото на другата пет пъти. Изгубилата ще бъде заменена от друга, а победителката ще се бие дотогава, докато загуби.

— Рани настоява по време на подобни тренировки да използваме дървени мечове — допълни Моти. — Така че няма почти никакъв шанс Кахи... който и да било да ти причини нещо лошо там.

Двете се насочихме към сцената.

— Добри новини! — отсече Кахини, когато ни видя, но по начин, който веднага ми подсказа, че за мен новините няма да бъдат никак добри. — Сундари джи би желала на сцената да се качиш първо ти.

Погледнах към Сундари за потвърждение и вместо отговор тя ми подаде дървен меч. Веднага ми стана ясно каква й беше целта — организираше нещата така, че да изгубя бързо и да не ми се налага да срещам Кахини в пряк двубой на сцената.

— Късмет! — прошепна ми Кахини, когато се запътих към мястото за двубоя.

— Хира — изрече силно и властно Сундари, — моля те, качи се при Сита на платформата!

Когато се качих, зърнах пред себе си целия майдан. Групата на войниците, които гледаха, се беше увеличила, а рани се намираше под обичайната си палатка и разговаряше с мъжа, когото Моти беше нарекла Арджун. Когато Хира също се качи по стълбите, рани Лакшми и Арджун се обърнаха едновременно, за да ни гледат.

Нямах никаква представа какъв е маниерът на Хира при бой с меч, но тук е мястото да ви кажа една тайна във връзка с въртенето на меч. Каквото и да си мислите, че знаете за него, най-вероятно грешите. За боя с меч съществуват всевъзможни глупави митове, повечето от които са научени от четене на книги или гледане на театрални пиеси.

Например богинята Чандика напада Караласур с обикновен меч — замахва веднъж и демонът е покосен. Или в „Крал Лир“ Едгар се бие с Осуалд с дървена тояга, а публиката остава с впечатлението, че именно той убива Осуалд, който обаче се бие с рапира. Но в действителност боят с меч изисква да бъдеш в постоянно движение, да нападаш и да използваш тежестта си като опорна точка.

В рамките на един час аз бях победила седем от дургавасите, в това число Раджаси и Джалкари. След това на сцената се качи Мандар. Тя беше най-едрата жена в Дурга дал.

— Доста голяма тълпа се е събрала да ни гледа, а? — подметна Мандар.

Опитваше се да ме разсее, обаче аз не се обърнах да погледна.

Внезапно тя нападна. Блокирах удара. Беше невъзможно да ѝ се опра с тежестта си, защото тя беше наистина тежичка и скроена като кладенец, което ще рече кръгла от всички страни и абсолютно непоклатима. Но аз пък бях по-лека и по-бърза, което също не беше без значение. Накрая успях да изтоця и Мандар.

На сцената се качи Кахини като мой последен съперник. Аз бях уморена. Косата ми беше подгизнала от пот. И със съдраните си чуридари със сигурност съм била чудна гледка.

В мига, в който Кахини се качи на платформата, аз я нападнах. А тя моментално се свлече на пода и се хвана за глезена.

— Изкълчен е! — изпищя. — Изкълчих си глезена!

Вярвайте в каквото си искате, но лично аз имах огромни съмнения дали болката на Кахини беше истинска. И въпреки това тя си остана драматично просната на платформата, докато не се появи Сундари, за да ѝ помогне да се изправи на крака. След това закуцука надолу по стълбите с театрално пышкане и охкане. При последното стъпало Раджаси се втурна към нея и Кахини се помести от рамото на Сундари върху рамото на Раджаси.

Сундари ги изгледа и подвижна:

— Колко жалко, че този инцидент се случи точно когато се канеше да се изправиш срещу Сита, Кахини!

Кахини само се намръщи, докато я отвеждаха.

Във всеки случай аз се радвах, че точно през този ден не ми се наложи да се изправам срещу Кахини, която вече се очертаваше като мой основен съперник.

След изпълнението ми на майдана дургавасите като че ли се разделиха на две групи — онези, които се чувстваха застрашени от нещата, на които ме бяха научили баща ми и Шиваджи, и другите, които бяха силно впечатлени. А аз изобщо не бях изненадана, че Кахини и Раджаси не желаеха да имат нищо общо с мен.

Но когато влязохме в банята и аз се пресегнах към халата си, се изненадах значително, когато пътят ми беше препречен от Мандар.

— Извинявай, може ли? — изрекох.

Мандар не помръдна.

— Ако обичаш...

Рани въздъхна и се провикна:

— Отмести се, Мандар!

Пресегнах се към халата си и изведнъж се изпълних с усещането, че всичко, което бях постигнала през тези осем години, се превръща едновременно в благословия и проклятие. Каква беше целта на всичките тези години, след като ми носеха само самота и негодувание?

Излязох бързо от банята и докато останалите жени се преобличаха лениво в дрехите си, аз излязох в малкия двор, седнах срещу фонтана и се загледах в пауните, прехвърчащи от дърво на дърво. Рани плащаше на дургавасите всяка седмица, така че само след два дена щях да мога да купя с надницата си нова ангарка. Ще намеря най-евтината коприна и ще си стъкмя нещо от нея, а каквото остане, ще го изпратя на Ануджа.

Бях потънала в мисли за сестра ми и наум си редях писмото, което смятах да ѝ напиша тази вечер, когато внезапно с периферното си зрение улових някакво движение в другия край на двора. Някой седеше на пейката от другата страна на фонтана и обръщаше страниците на малка червена книжка. Точно в мига, в който го забелязах, той вдигна очи.

— Аха, новото попълнение в Дурга вал, за което всички говорят! — провикна се той. Разпознах в него капитана на стражите. Той затвори книгата си и се насочи към мен.

Сведох очи, защото бях сигурна, че се изчервявам, и промърморих:

— Че какво толкова има, та да говорят?

— Комплименти ли си търсите?

— Търся какво да ви кажа — отговорих и почти съм сигурна, че звучах отбранително. — Вие не се представихте!

Той се поклони и изрече:

— Аз съм Арджун, а мъжете говорят за вас, защото сте красива!

— А аз съм Сита и бих предпочела да говорят за мен, защото съм способна!

Той се ухили и попита:

— Може ли да седна при вас? — посочи място на почтително разстояние от мен, затова аз кимнах. — Видях какво стана тази сутрин — рече той — и съм готов да се обзаложа, че единствената травма, която Кахини получи днес, е на гордостта ѝ.

— Аха, значи славата ѝ отдавна се носи.

— Не бих го изрекъл на глас, но всъщност да, така е — после Арджун погледна над рамото ми към входа за стаята на кралицата и когато се увери, че сме сами, допълни тихо: — Много внимавайте с нея! Раджата се вслушва в съветите ѝ! Знам, че не ме познавате, но повярвайте ми, съветът ми е напълно искрен!

— Моят баща пък винаги ми е давал следния съвет: единствените думи, които са освободени от бремето на подозрителните мотиви, могат да бъдат открити само в книгите!

Арджун си даде сметка, че аз включвах и него сред заподозрените от баща ми, но продължи:

— Баща ви ли ви научи да четете?

— Да — изрекох тихо от страх да не долови болката в гласа ми. — Много обичаше да чете с мен на английски. Предимно Шекспир.

— Има много неща за четене и на нашите езици — хинди, урду, маратхи — рече той. — Чели ли сте някога Руми?

— Кой, персийският поет ли? — бях чувала за него, разбира се. Но баща ми беше настоявал повече да ме учи на западните класици, така че не бях запозната с творчеството на Руми. — Не, не съм го чела.

— Е, той е Шекспир на Изтока!

— Арджун джи! — от стаята на кралицата се появи Кахини. Човек би си помислил, че се опитва да изпее името му, като че ли да ни зърне заедно, е най-хубавото нещо, което може да ѝ се случи на този свят. — Нямах никаква представа, че имаш желание да разговаряш с

ганваари. Ако го знаех — допълни, приближавайки към нас, — щях да накарам слугата на Гангадхар да те навести!

В този момент аз се изправих от пейката, поклоних се официално на Арджун и изрекох:

— Беше много мило от ваша страна да ми се представите, но вътре имам задължения! — после се обърнах към Кахини и с усмивка добавих: — Радвам се да видя, че глезенът ти е оздравял толкова бързо!

* * *

Тази вечер рани беше твърде неразположена, за да ни прави компания в четенето и писането. Аз пък бях леко разочарована, при това по изцяло егоистични причини. Надявах се тя пак да ме покани да ѝ почета.

Но вместо това се настаних до Джалкари и написах две писма — едното до татко, другото до Ануджа. Първо написах писмото до татко, тъй като то беше доста по-лесно. С Ану трябваше да внимавам да не звуча твърде доволна от себе си.

Тук, разбира се, е красиво. Но ми е трудно да се наслаждавам на гледките и звуците без теб. Когато за първи път минахме покрай оборите на слоновете и видях трудолюбивите гледачи, грижещи се за тези гигантски, но нежни създания, автоматично си помислих за теб — колко би се радвала да ги видиш как общуват едни с други, да чуеш звука от рева им, носещ се на километри наоколо. Много ми липсваш, Ану! Но всяка седмица ще печеля пари и скоро, съвсем скоро за теб ще има истинска зестра. И тогава нашите мечти да те видим като съпруга и майка ще се сбъднат!

Препрочетох и двете писма, а след това ги запечатах с восъка на рани. Ануджа щеше да бъде на седмото небе от възторг, че получава

писмо от двореца в Джанси. После забелязах, че Джалкари държи своите писма незапечатани и я попитах защо.

Тя погледна към Гопал, който току-що беше влязъл и се беше настанил до Кахини, и отговори:

— Плащам на частен куриер да доставя писмата ми. Не е зле и ти да помислиш за тази възможност. Господарят на писмата отговаря за цялата кореспонденция, така че всяко писмо, което влиза или излиза от двореца, минава през ръцете му и се чете от него.

Нямах какво да крия. И въпреки това, след като Джалкари не вярваше на Гопал, може би и аз не трябваше да му вярвам.

— Колко струва частният куриер?

— Три *анни* — отговори Джалкари.

Това беше цената на евтина гривна. Но все пак аз пестях за зестрата на Ануджа, а и имах нужда от най-малко две нови ангарки, при това съвсем скоро. Освен това макар и със срам признавам, че през главата ми мина и мисълта за онази книжарница в града, с табелата в синьо и златно. Дори Гопал наистина да прочетеше писмата ми, какво толкова щеше да научи за мен?

— Може би някой друг път — реших сега.

Джалкари се смръщи, но не каза нищо повече.

После аз взех писмата си и ги пуснах в отворената платнена торба на Гопал с думите:

— Нали ще ги доставите?

— Лично ли? — изгледа ме надменно той. — Не, разбира се. Но ще се погрижа да стигнат до крайната си цел.

— Винаги ли е толкова нацупен? — попитах аз Джалкари, когато се върнахме в дургавас.

Тя приседна на леглото ми и отговори:

— Убеден е, че в предишния си живот е бил раджа — засмя се и добави: — Долу-горе като Кахини.

— Май това е проблемът и на баба ми — подметнах шеговито аз.

— С нея не се разбирате, така ли?

Макар и съвсем неволно, когато отговорих, гласът ми изведнъж стана доста по-тих и по-предпазлив, сякаш баба ми беше тук, в стаята.

— Не, не се разбираме. Доколкото знам, когато съм се родила, е предложила да се прибегне до опиум.

— Моята също — кимна Джалкари. — Не е искала внучка. Баща ми обаче не е имал нищо против.

— Също като моя — усмихнах се аз.

— А твоят е имал дори две дъщери! — изтъкна тя. — Сестра ти като теб ли е?

— Тъкмо обратното — тя е сладка, красива и благовъзпитана. Някой ден от нея ще излезе много добра съпруга. Точно затова съм тук.

— Невероятен жест от твоя страна!

— Е, не съвсем. Имаше и доза егоизъм в решението ми. Пък и великият ми избор се състоеше само от два варианта — тук или в храма.

— Да — кимна Джалкари. — Почти за всяка от нас в тази стая вариантите са абсолютно същите — тук или в храма.

ДЕВЕТА ГЛАВА

През третата ми седмица като дургаваси, което беше в началото на месец юли, Сундари ни събуди рано, за да ни съобщи, че днес няма да тренираме на майдана. Погледнах през прозореца и зърнах прииждащите мусонни облаци, които свещениците сигурно имаха предвид, когато казаха, че ни очакват проливни дъждове. А след това Сундари ни уведоми, че днес следобед рани свиквала женския дурбар.

Останалите жени веднага скочиха, извадиха кошниците и сандъците си и започнаха да вадят и оглеждат дрехите си, и да си предават бижута една на друга. Аз просто приседнах на ръба на леглото си. Разполагах само с една ангарка — същата, когато Джалкари ми беше подарила в деня, когато пристигнах. Не можех да си позволя нищо друго. Не и засега. Не и ако исках да събера зестра за Ануджа.

— Не можеш да облечеш същата ангарка, с която ходиш през последните две седмици! — изрече назидателно Джалкари, като приседна до мен. В ранната светлина на утрото приликата ѝ с рани беше потресаваща. — Та това е женският дурбар! Случва се само веднъж годишно! Още сега ще изляза с теб по магазините, за да ти купим нещо.

— Ама няма да има време за шиене! — възкликнах притеснено аз.

Джалкари присви устнички в имитация на Кахини и изрече превзето:

— Не знам какви ги вършите на село, но тук, в града, ние си купуваме дрехи, които отдавна са ушити!

Разсмях се, въпреки че от отсрещния ред легла Кахини чуваше прекрасно и двете ни.

* * *

Отбихме се в съкровищницата, откъдето ежеседмично се изплащаха надниците ни и където се съхраняваха натрупаните суми на всяка от нас, и аз изтеглих сумата, за която Джалкари ме увери, че е напълно достатъчна за копринена ангарка и по-простичка огърлица. След това двете потеглихме под все още лекия дъждец и се насочихме към магазините в подножието на крепостта.

Джанси беше едно от най-процъфтяващите кралства на Индия. Беше потънало в тучна зеленина, изпъстрена с мангови и портокалови дръвчета с огромни, хвърлящи прохладни сенки корони, и градини като развълнувано море. Беше създадено да бъде смарагдът на Северна Индия — скъпоценен камък в златисто и зелено, издигащ се от пясъците край река Пахудж. Както бях забелязала още при пристигането си, и петте порти с кулички, водещи към града, бяха наистина достатъчно големи, за да пропуснат и слон. Зачудих се какво ли биха казали близките ми, ако ме видят да минавам през тези порти с препасан револвер и приятелката ми Джалкари като придружител. На колко сила и власт се радваха жените на Джанси! Беше ни позволено да пазаруваме без роднини от мъжки пол или съпрузи и да харчим парите си, както си пожелаем.

Минахме през три магазина, докато накрая не открихме ангарките, които според Джалкари бяха достойни да бъдат показани по време на женски дурбар.

— Какво ще кажеш за това? — вдигнах аз един костюм от пурпурна коприна от Бенарес^[1]. Беше невероятен. Туниката беше общита със сребърна нишка, а по панталоните бяха избродирани розови и сребристи листа.

— Колко? — обърна се веднага Джалкари към собственика на магазина.

— За дургавасите на рани ли? — изрече мъжът и направи цял спектакъл с въртенето на мустаците си, с което ми напомни за съседа ни Шиваджи на село. — Десет рупии!

Цената ми се стори напълно приемлива, обаче Джалкари се изсмя и изрече:

— Момичето да ти прилича на нашия капитан, а? Та това е най-новото ни попълнение! Ще платим пет рупии!

— А аз да ви приличам на просяк? Или поне такъв ще стана, ако започна да продавам най-хубавите си дрехи по пет рупии. Осем!

— Пет! — отсече Джалкари. — В Джанси има и други магазини, приятелю!

— И в колко от тях се предлага подобна стока, а? С нейния тен ще изглежда като кралица в пурпурно! Сигурен съм, че никъде другаде няма да откриете подобно нещо!

— Ще видим — сбърчи чело Джалкари.

Приех това като намек да върна ангарката обратно на рафта ѝ, макар да бях наясно, че това е най-красивата дреха, която бях зърнала до този момент. Бяхме почти стигнали до вратата, когато собственикът на магазина хукна след нас и извика:

— Шест!

Джалкари се обърна.

— Пет и без пантофките, които вървят с костюма!

Мъжът въздъхна силно и театрално. Двете жени в магазина, които още не си бяха избрали нищо, се изкискаха. Заподозрях, че допреди малко магазинерът е правел подобни сцени и пред тях.

— Добре! — промърмори. — Пет, но без пантофките!

Как само уви покупката ми обаче! Все едно го бяхме помолили да увие кравешки изпражнения — толкова много въздишки и такова клатене на глава! Когато накрая излязохме на улицата, Джалкари завъртя очи и изрече презрително:

— Ама че представление! Та тази ангарка струва не повече от четири рупии и нито една *анна* повече! Това прави цяла рупия печалба за жалкия наглец!

— Ти откъде знаеш? — изгледах я аз, все още с усещането, че бяхме лишили човека от вечерята му.

Джалкари ме изгледа продължително и отговори:

— Дядо ми работил двацет години като уличен чистач, за да спести пари и да си отвори магазин за сарита. Когато накрая спестил достатъчно, никой не пожелал да му даде магазин под наем, защото бил далит. Накрая той си построил свой магазин и започнал да продава дрехи на другите далити. Затова към десетата си година вече можех да ти кажа откъде точно идва всеки топ коприна и като казвам откъде, имам предвид оттук до Китай!

— Трябва да е бил невероятен човек! — отбелязах аз. Вероятно ще се изненадате да научите, че и до ден-днешен самата идея далит да докосва коприна е практически немислима.

— Такъв беше. Почина с надеждата татко да поеме бизнеса му. Обаче татко искаше да отиде в армията. Но там не пожелаха да го приемат, защото не беше кшатрия, затова той стана сипай при британците. И тъй като мама така и не успя да го дари със син, той реши да тренира мен като син.

Докато вървахме, покрай нас минаха две англичанки, борещи се с дългите си поли в непоносимата юлска жегата. Незнайно как кожата им беше започнала да почервява, поради което сините им очи бяха започнали да блестят като полиран аквамарин. Зачудих се каква ще да е тази раса, която променя цвета си като хамелеон.

— Видя ли ги? — прошепнах на Джалкари, след като ги подминахме.

— Кои, англичанките ли?

— Та те бяха *червени*!

— Така става, когато изгориш.

Изпищях и извиках:

— Че кой ги е изгорил?

— Никой! — разсмя се Джалкари. — Това е от горещината. Те не са създадени да издържат на такова слънце като нас.

— Колко ужасно! Да ставаш болезнено червен всеки път, когато напуснеш дома си. Тогава защо носят толкова тежки рокли?

В отговор Джалкари просто обърна длани нагоре. Кой можеше да ти каже защо британците правеха онова, което правеха? По това време вече бяхме стигнали до друг магазин и аз видях редици огърлици, висящи от сребърните си кукички като водопади от ярки, пъстроцветни камъни. Джалкари се задържа за момент на първото стъпало, обърна се към мен и изрече тихо:

— Ти знаеш ли, че и бащата на рани не е имал синове и затова я е отгледал като син? Чувала съм британците да я наричат „истинския раджа на Джанси“. А знаеш ли какво казват за раджа Гангадхар?

Огледах се старателно, за да се уверя, че наблизо няма никой, който да ни чуе, и отговорих:

— Не, не знам. Какво казват?

— Наричат го „истинската рани“ — изрече тя и зачака да види реакцията ми.

— Кой го казва? — прошепнах. Ако някой ни чуеше, бях почти сигурна какво щеше да се случи с мястото ни в Дурга дал.

— Британските войници. Всички са ходили на театралните му представления и са го гледали на сцената. И ние ще гледаме едно такова след два дена, така че ако видиш повечко огърлици, които ти харесват, не е зле да си купиш! Предстоят ни доста театрални представления!

* * *

Когато се върнахме, аз се преоблякох в новата си ангарка, сложих си пурпурните гривни на ръцете, а после и голямата огърлица от аметисти. Джалкари изрисува между веждите ми сребърна *бинди* — точката, която се слага според нашите традиции — и когато препасах оръжията в колана си и се погледнах в огледалото, вместо да се почувствам доволна, аз се изпълних с все по-голямо притеснение от степента, до която се бях променила, откакто бях пристигнала в Джанси.

Жената, която ме гледаше от огледалото, беше похарчила само за ангарката си много повече, отколкото баща ѝ печелеше за цял месец, при това без да се броят новите ѝ сребристи пантофки и тежката огърлица. Това беше същата жена, която много бързо беше свикнала с прохладните води на банята, с меките чаршафи и дебелите килими в двореца. И сега, когато се замисляше за гостуване в Барва Сагар, вместо да се изпълва с гордост, същата тази жена се зареждаше с невероятен гняв от факта, че в продължение на цели седемнайсет години е била държана като в затвор от закона на пурдата, без изобщо някой да ѝ каже, че животът може да бъде и по-различен.

Първоначално реших, че самите дрехи са източникът на чувството ми за неудобство. Но не бяха само те. Промените, които не се виждаха в огледалото, бяха не по-малки от видимите, затова се опасявах, че когато отида на гости на село, никой няма да може да ме познае. Когато споделих тази своя мисъл с Джалкари, тя само се засмя и отбеляза:

— Да не мислиш, че тук има дургаваси, която да не се е променила, откакто е пристигнала в двореца? Онези, които са дошли преди мен, твърдят, че даже Кахини е станала по-привлекателна, отколкото е била в началото!

Ала този следобед, докато женският дурбар напредваше, ми ставаше все по-трудно да повярвам, че някога Кахини не е била чак толкова красива, колкото е сега. Стаята на кралицата беше претъпкана с просители и макар рани да беше облечена в изящно сари от коприна в канелен цвят, Кахини беше тази, към която бяха обърнати погледите на повечето жени. Също като рани и тя беше облечена в коприна от Бенарес, но в бледосин цвят като яйце на червеношийка, на чийто фон кожата ѝ буквално блестеше и засенчваше напълно красотата на нашата кралица. И двете жени носеха диамантени халки за нос, а от глезените им проблясваха широки нанизы с диаманти. Даже голите им крака бяха обсипани със скъпоценни камъни и при всяко тяхно движение някой от пръстените там улавяше лъчите на светлината. Зачудих се откъде Кахини се е сдобила с подобни бижута. Сигурно ѝ бяха подарени от самата рани.

Тъй като просителите бяха само жени, нямаше никаква нужда от дискретност и криене. Рани се беше отпуснала на купчина копринени възглавници, а ние седяхме около нея, всяка от нас върху своя собствена кадифена възглавница. Откъм двора се носеше музиката на дамско трио. През целия следобед всяка от молителките, която пристъпваше към рани, притискаше чело о земята в най-крайната форма на намасте, поднасяше купа с *тилгул* — малки топки от сусам и меласа, а в замяна получаваше захарна тръстика и ориз. След тази размяна следваше изложение на молбата, а после рани обсъждаше недостатъците и достойнствата ѝ.

Към края на срещата към кралицата ни пристъпи младо момиче. Поднесе своя дар в простичка глинена купа. Дребните кръгли сладки изглеждаха като всички останали, но не щеш ли, Кахини скочи рязко от възглавницата си и ахна възмутено:

— Та това момиче е от някакво си село! Кой знае какво може да има в тази купа!

И с тези думи грабна купичката, отиде бързо до най-близкия отворен прозорец и с едно движение изхвърли цялото ѝ съдържание навън, като че ли момичето беше поднесло купчина фъшкии.

Младата просителка се разплака и избяга. Беше поднесла единствения дар, който можеше да си позволи, а той беше изхвърлен като боклук.

Кахини се върна преспокойно на мястото си до рани. Музикантките навън продължаваха да свирят, но останалите просителки се бяха смръзнали по местата си.

— Кахини — изрече спокойно рани, — върни се в дургавас, ако обичаш.

— Но, ваше височество — намеси се Сундари, — сигурна съм, че Кахини...

— Това не е молба — изрече остро кралицата, но без изобщо да повишава глас. — *Веднага!*

Кахини изпълни заповедта.

— Къде е момичето от Рампура? — обърна се рани към просителите. Когато никой не се осмели да се изправи, гласът на кралицата ни омекна, тя кимна към мен и изрече: — Всички ли виждат тази жена? Сита идва от селото Барва Сагар. Онази дургаваси, която допреди малко седеше тук, носеше злато. И всички в тази стая ѝ се възхищаваха. Е, Сита Бхосале носи сребро, но да не мислите, че аз оценявам хората по това? Е, къде е момичето, което стоеше пред мен преди малко?

Морето от двеста жени пред нас отново не помръдна. Рани беше бременна и нямаше търпение да приключи със задачите за деня, но едновременно с това не понасяше проявите на несправедливост.

— Сита, би ли казала и ти нещо, ако обичаш?

Изправих се. Никога досега не бях говорила пред толкова много хора. Но си поех дъх и изрекох:

— Казаното от нашата рани е самата истина. Аз съм от село, от Барва Сагар, точно както тази жена тук — и посочих към Джалкари — е далит от друго село.

През присъстващите жени премина изумен шепот.

— Не се притеснявайте! — допълних. — Някои хора са толкова бедни, че единственото, което имат, е злато. Ние обаче имаме гордост!

И в този момент момичето се изправи и рани ѝ направи знак да се приближи. Беше дошла с молба за някаква земя. Баща ѝ починал без синове и сега искали да дадат фермата им на най-малкия брат на баща ѝ, който бил пияница и мошеник. Въпреки изричната забрана на по-възрастните от нея, тази млада жена беше пристигнала чак от Рампура, за да провери дали няма начин да поправи тази несправедливост.

— Според по-възрастните от селото ти какво би се случило, ако се явиш пред мен? — запита рани.

Момичето сведе очи към краката си и отговори:

— Беше ми казано, че ще си навлека само срам и позор, задето се опитвам да променя отдавна установените традиции, и че никой няма да ми помогне!

— Е, от този ден нататък фермата принадлежи на теб, а всеки, който се осмели да оспори този факт, ще наруши законите на Джанси!

— Браво! — изрече нечий мъжки глас и някой започна да пляска. Жените започнаха панически да се покриват със своите дупати, а голяма част от тях притиснаха чела о пода. — Спокойно, изправете се! — обяви раджата.

Рани се надигна от възглавницата си. Като че ли ѝ беше приятно да го види.

— Ваше височество! — приветства го с лек реверанс.

— Това е като излязло от една от поемите на Руми! — отбеляза той. Прекоси стаята, рецитирайки: „Лъвът е най-красив, когато обикаля за храна“. Ти просто си родена за това, Ману!

Леко смутена, рани попита:

— Откога стоиш там?

— Достатъчно, за да имам удоволствието най-сетне да чуя една от твоите дургаваси да изрича нещо невероятно умно и мъдро.

— Сита Бхосале — представи ме рани, като се обърна към мен. А аз моментално опрях чело о земята.

— Седни! — покани ме раджата.

Изчаках първо рани да се върне на мястото си, след което аз се отпуснах на възглавницата до нея.

— Някои хора са толкова бедни, че единственото, което имат, е злато. Изключително оригинално! Сама ли го измисли?

— Всъщност да, ваше височество. Игра на въображението ми — отговорих, като се стараех да не зяпам твърде дебелия пласт червило, което той беше нанесъл върху устните си.

— Е, Сита Бхосале, ако и прицелът ти е толкова добър, колкото въображението ти, то смятам, че съпругата ми може да се чувства в абсолютна безопасност в Джанси!

С тези думи той се обърна към просителите, дари ги с галантен жест с ръка и напусна залата.

Тази вечер, след като всички се върнахме от храма и влязохме в дургавас, аз установих, че някой беше счупил моята статуетка на Дурга. Красивата ѝ дървена глава лежеше на леглото ми, като че ли извършителят държеше да знам, че изображението е счупено нарочно. Очите ми се напълниха със сълзи, защото татко я беше издялал от издълбано парче мангово дърво. Долната част на тялото ѝ беше отделена по много хитър начин от горната, а вътре той беше поставил молитвени мъниста. Показах счупената глава на Джалкари, която моментално изрече онова, което аз вече мислех:

— Кахини!

Преди да успея да я спра, тя грабна моето мурти от ръцете ми и прекоси стаята.

Кахини седеше на леглото си, решише си косата и я сплиташе на плитки. В мига, в който зърна Джалкари, остави четката си и извика:

— Не смей да се доближаваш до мен! Не ме интересува какво казва рани за далитите, но аз не желая някой от тях да мърси леглото ми!

— Ти ли стори това? — попита директно Джалкари.

— Ха! Значи най-новата ни колежка не желае да дойде и лично да ме попита? Да не би да се страхува от мен, а?

— Отговори на въпроса!

— Ами да — сви рамене Кахини. — Стана случайно.

— И как точно човек чупи едно мурти случайно?

Кахини се изправи, прекоси стаята и се приближи към мен.

— Много се извинявам, Сита. Просто тренирах малкхамба.

— В дургавас?

Отбягвайки въпроса ми, тя добави:

— Ако ми дадеш това мурти, ще намеря някой, който да го поправи.

Погледнах към Джалкари, очаквайки поредния номер. Накрая попитах:

— Колко време ще отнеме това?

— До края на седмицата. Наистина стана случайно! — повтори тя с крайно нехарактерно за нея смирение. — Много съжалявам!

Джалкари очевидно не усети никакъв номер. Защото ми подаде счупената статуетка, а аз я връчих на Кахини.

Но не бях в състояние да се отърва от образа на обезглавената Дурга, лежаща върху леглото ми. Затова взех дневника си и се опитах да се освободя от гнева чрез думите. „От шепата неща, които притежавам — написах, — Кахини избра да счупи най-ценното ми. Според Джалкари това е случайно. Според мен обаче Кахини е змия, която никога не напада случайно.“

[1] Бенарес — свещен индийски град, един от най-древните, обитавани и до днес градове, по-известен като Варанаси. — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

Макар понякога да се чувствахме по-скоро като придворни дами, отколкото като охранители, Сундари никога не ни позволяваше да забравим основното си задължение.

— Бдителността е тънката линия между трагедията и комедията — заяви пред всички ни тя на вечерта, когато ми предстоеше да присъствам на първото си представление в театъра на раджата. — Тази вечер вашата задача ще бъде да наблюдавате публиката, а не сцената! Кой се приближава до нейно височество? Носи ли този човек нещо? Кой я гледа подозрително? Не забравяйте, че нейната бременност е заплаха за всеки претендент за трона на раджата! А те са достатъчно много! И съвсем реални!

Тъкмо реших, че капитанът ни е привършила с наставленията, когато тя си пое дълбоко дъх и продължи:

— Всички вие трябва да бъдете наясно, че британците завладяват все по-обширни територии от нашата страна. Бенгал, Ориса, Бихар... Не забравяйте, че нашият раджа се е качил на трона само защото британците са одобрили възкачването му. И има хора, които са на мнение, че не са избрали правилно. Това са опасни хора, предатели! Няма как да знаем кой би могъл да се съюзи с британците, за да се отърве от нашата рани преди раждането на наследник. Вие сте дургаваси и никога не го забравяйте! — завърши.

След тези думи ние я последвахме към стаята на кралицата. Рани се появи от гардеробната си, облечена в обикновено червено сари. В центъра на черната ѝ коса беше поставена *тика* от рубини и злато, която се спускаше между веждите ѝ, червена и брилянтна като кръвта.

Помогнахме ѝ да се качи в позлатения паланкин, който тя използваше за официални случаи. Сундари извика стражите ѝ да обградят заедно с нас носачите на паланкина. Аз бях поставена отпред, заедно с Моти и двама мъже, които никога досега не бях виждала. След това се насочихме към *барадари* — театъра, в който се изнасяха всички представления на раджата.

Небето беше достатъчно ясно, за да пропусне луната, която къпеше със сребриста светлина покритите с мъх плочи на мократа улица. Никога досега не ми се беше случвало да бъда навън в толкова късен час и затова изпитвах огромно вълнение. Ала звуците на нощта се оказаха по-различни от звуците на деня и шумоленето на листата внезапно ми се стори по-шумно и по-опасно от когато и да било. Пред нас, подобно звезди проблясваха стотици дребни светлинки. Когато наближихме открития павилион, където ни чакаха раджата и неговият двор, светлинките се оказаха лампи, висящи от тавана на барадари. По целия под бяха разпръснати златисти възглавници, а раджата стоеше с някакъв млад мъж в британска униформа и се смееше. В театъра имаше най-малко двеста човека — както индийци, така и британци.

— С кого е? — чу се откъм паланкина гласът на рани.

— С майор Елис — отговори Сундари.

Носачите свалиха носилката на земята и докато рани излизаше, раджата се втурна да я посрещне с думите:

— Ваше височество, невероятно изящна сте тази вечер!

— Не си сложих повече бижута, защото предположих, че вие ще носите предостатъчно и за двама ни! — подкачи го тя.

— Дори и без бижута нейно височество свети така ярко, както онази звезда — намеси се майор Елис и посочи към Северната звезда. Всички се усмигнахме. Той беше висок и добре сложен, с очи с цвета на тюркоаз и кожа като оризово брашно. Поне той не беше изгорял от слънцето. Запитах се дали по цял ден си стои в стаята.

Докато рани продължаваше да говори на английски с майора, ние бяхме отведени до най-хубавите места пред сцената. Стражите на рани заеха местата зад нас. Но от това положение ни беше напълно невъзможно да наблюдаваме публиката. Когато се обърнах, за да огледам тълпата, осъзнах, че гледам право към Арджун, капитана на стражата.

— Чели ли сте някога Калидаса? — попита той вместо поздрав.

Искрено се надявах той да не говори на мен, но бях единствената дургаваси, която се беше обърнала в изпълнение нарежданията на Сундари и проверяваше кой стои около рани, затова отговорих:

— Не. Той ли е написал тази пиеса?

— Да. Нейно височество го има в библиотеката си. Бихте могли да помолите да го прочетете.

Внезапно Джалкари също се обърна назад и изрече троснато:

— И защо да прави подобно нещо, след като всеки момент ще гледаме пиесата?

— Защото някои хора се наслаждават на драматургията много повече с четене, отколкото с гледане — отговори Арджун.

— Не и аз — махна с ръка Джалкари.

И тогава назад се обърна и Кахини, и извика:

— Какви са тези неща за библиотеката на нейно височество?

— Просто предположих, че Сита би желала да заеме една от книгите в кралската библиотека — отговори Арджун. — Нейно височество е проявявала изключително благоволение към мен в миналото.

— И какво те кара да смяташ, че ще иска да прояви благоволение и към Сита?

— О, според мен рани проявява благоволение към всеки, даже към онези, които изобщо не го заслужават!

Сигурна съм, че Кахини моментално щеше да му отвърне с нещо язвително, но в този момент някой призова за тишина. Обърнах се към сцената и видях доста женствено на вид момче, облечено като богинята Индра. Днес на жените е позволено да излизат на сцената и да играят. Но в онези години при нас беше същото, каквото е било и по времето на Шекспир — женските роли се играеха изцяло и само от мъже, колкото по-хубавички, толкова по-добре.

Целият театър притихна.

— Постарай се да не издаваш изненадата си! — прошепна ми Джалкари. — И наблюдавай лицето на англичанина! Майор Елис изобщо не умее да прикрива мислите си.

Погледнах към майор Елис, който беше заел почетното място вляво от рани. Винаги, когато кралицата му казваше нещо, бледата му кожа поруменяваше. Заприлича ми на индийски жерав — бяла птица с издължено тяло и яркочервени бузи.

Засвири музика, а после на сцената се появи красива жена. Тя вдигна ръце към небето и като че ли остана прехласната по начина, по който звънтяха гривните ѝ, докато се плъзгаха от китките към лактите ѝ. И внезапно за мен вече не съществуваше нищо друго — само театърът, сцената и тази красива жена. А после жената започна да говори и аз осъзнах, че жената е раджа Гангадхар.

Погледнах към майор Елис — беше зяпнал. Буквално.

И с основание — раджата приличаше толкова много на жена, че ако го бях подминала на улицата, изобщо не бих се замислила, че е нещо друго освен жена.

Огледах тълпата. Забелязах, че неколцина мъже, седнали близо един до друг, си зашепнаха напрегнато. И те ли бяха шокирани колкото мен? Или ставаше въпрос за нещо по-различно?

Пиесата продължи, а когато засвири мелодията за последното действие, един от въпросната група мъже се пресегна подозрително под куртката си. Стиснах здраво дръжката на револвера си. Да видим кой кого! В момента, в който започнах да се надигам, мъжът внезапно установи, че го наблюдавам и се вцепени на мястото си. След малко се приведе към останалите и им прошепна нещо. Тримата се обърнаха едновременно към мен.

Сундари ме видя да настръхвам.

— Видя ли това? — прошепнах ѝ аз.

Тя само кимна.

От този момент нататък до края на представлението ние нито за миг не ги изпуснахме от погледите си.

* * *

Когато пиесата свърши, цялата публика започна да ръкопляска. И тъй като това очевидно се очакваше в подобни случаи, аз също започнах да пляскам с ръце. Всеки на мое място би си помислил, че раджата ще побърза да свали сарито и перуката си колкото е възможно по-бързо, но той си остана в сценичното облекло и когато прислугата започна да разнася чая и сладките. После се втурна към рани и подобно на малко момченце, търсещо одобрението на майка си, извика:

— Е, как беше?

— Кахини беше права — ухили се рани. — Това наистина е най-доброто ти представление!

Раджата затвори очи и от гърдите му се изтръгна дълбока въздишка на облекчение.

— Адеш! — извика и актьорът, който беше играл съпруга му, крал Дусянта, се приближи. — Ваше височество, запознайте се с един от най-добрите актьори, живели някога в кралство Джанси!

Адеш притисна длани и се поклони пред рани.

— Бяхте великолепен! — изрече кралицата. — Абсолютно достоверен!

Макар да беше невероятно привлекателен и с фалшивата брада и тежкия сценичен грим, сега, без театралните украси Адеш се оказваше още по-красив. Беше доста по-едър от раджата, с толкова широки рамене и силни, мускулести ръце, че моментално ми заприлича на бик. Всъщност единственият мъж с по-широки гърди от Адеш, когото познавах, беше нашият Шиваджи от село.

— Ваше кралско височество ме ласкае твърде много — промърмори актьорът и пак се поклони.

А после раджата сложи ръката си — заедно с боядисаните нокти и гривните от морска пяна — върху рамото на Адеш. Беше странно да видя раджата, облечен като жена, отпуснал толкова нежно ръка върху ръката на друг мъж. А после повтори дословно думите, които на сцената беше изрекъл Адеш:

— „Любовта те тормози, нежна девойко, но мен тя напълно изпълва. Светлината на деня е щадяща към езерото с лотосите, ала унищожава луната.“ Когато Адеш изричаше това, усещах изцяло болката му, сякаш някой забиваше нож в сърцето ми!

Рани се усмихна леко, обърна се към мен и поясни:

— Негово височество се отнася с много страст към пиесите си.

Раджата и Адеш се спогледаха многозначително, след което негово височество изрече:

— Майор Елис изобщо не следеше второто действие. Мисълта му очевидно беше другаде.

— Вероятно има сериозна причина за това — предположи рани.

— Майорът се тревожи много за сипаите. Добре е да го удостоим с аудиенция. С подходящите думи може и да успеем да убедим британците да се откажат от кожените си шапки и патроните с мас и в най-скоро време да оставим това недоразумение далече зад нас!

Раджата въздъхна драматично, сякаш му беше все едно дали проблемът ще се разреши, или не.

Отново в нашата спалня Джалкари все още стоеше облечена в скъпата жълта коприна, за която ми се похвали, че ѝ е подарена от съпруга ѝ, и ме чакаше да ѝ задам въпроса, за който беше сигурна, че изгарях от нетърпение да задам. И накрая аз наистина не издържах и попитах:

— Раджата винаги ли поема женски роли?

Моти и Хира се спогледаха и се намръщиха. Но никой не можеше да ме обвини в каквото и да било, че питам подобно нещо, нито Джалкари, че отговори:

— Не, *не винаги* — под което имаше предвид „в повечето от случаите“.

— Не разбирам! — изгледах ги аз.

— О, защо не ѝ кажеш най-сетне истината? — обади се Кахини, която тъкмо се приближаваше към нас с пакетче в ръка. Едва когато го постави върху леглото ми, осъзнах, че сигурно е моето мурти. — В нощта, когато беше заченато детето на рани — допълни жизнерадостно тя, — рани влезе при братовчед ми, облечена като мъж!

— Не трябва да разпространяваш такива зловерни слухове! — скастри я Джалкари.

— Няма нищо зловерно. През онази нощ всички бяхме при нея. Помоли ни да ѝ намерим мъжка униформа — отсече и побутна пакетчето към мен.

— Това да не би да е моето мурти? — попитах.

Макар и вече отдалечаваща се, Кахини се обърна и през рамо подвижна:

— Поправено, както ти обещах.

Никой не каза нищо повече за пиесата, но след като разопаковах моята статуетка на Дурга и видях, че е поправена перфектно, лежах будна няколко часа и мислих за всичко случило се. Навън дъждът се сипеше като из ведро. Утре майданът щеше да бъде твърде мокър за тренировки, така че най-вероятно щяхме да останем да тренираме в Панч Махал. Стори ми се любопитно, че докато рани рядко пропускаше нашите тренировки, раджата почти никога не можеше да бъде видян сред войниците си. Говореше се, че обичал да язди

слоновете си, но през седмиците, откакто живеех в Джанси, не го бях зървала нито веднъж в близост до оборите. Очевидно беше твърде зает с театъра си.

Или може би с някого от театъра.

Защото, колкото и да се стараех, не можех да спра да мисля за начина, по който раджата беше докоснал рамото на Адеш и как Адеш нямаше нищо против този жест. Очевидно на този свят имаше мъже, за които женската компания не беше достатъчна, затова търсеха близко приятелство с мъже със сходни вкусове и интереси. Ето такъв беше и нашият раджа.

Но дори след като бях разгадала по-голямата част от намеците на Кахини, вместо да ме накара да се почувствам по-добре, това ме накара да се почувствам самотна. Вече знаех за кралското семейство много повече, отколкото за собственото си. Ануджа ми връщаше отговори на писмата ми всяка седмица, но това не ми беше достатъчно. Нямах никаква представа дали е щастлива или тъжна, тъй като ѝ беше невъзможно да ми сподели истината с вечното слухтене на баба ни наоколо. Откакто се бяхме сбогували, беше изминал повече от месец, а както разбрах от Джалкари, докато не дойдеше празникът Дурга Пуджа през октомври, никой нямаше да ни пусне да видим семействата си.

Което означаваше след цели три месеца.

Замислих се за всичко, което се беше променило само за един месец, след което се опитах да си представя какво ли ще бъде след три месеца. Тогава най-вероятно щях да разполагам със значително повече пари, според татко може би достатъчно, за да започне да търси съпруг за Ану. И ако бях по-пестелива, може би щях да успея да отнеса вкъщи и малко сладкиши и дрехи. Но ако и животът в Барва Сагар дотогава се промени? Ако самата Ану стане по-различна? Спомних си колко често беше искала да излезе на двора, за да ме гледа как тренирам и как аз я бях съветвала да ме наблюдава през прозореца. Защо просто не бях рискувала да си навлека гнева на баба ни и да ѝ позволя да остане при мен?

Отворих шкафчето до леглото ми и потърсих последното писмо от Ануджа. Започнах да го препрочитам, като на всяка дума се усмихвах.

Сита, направо няма да повярваш какво се случи! Авани успя да убеди татко да си осиновим малкото котенце, което плака под прозореца на стаята ми цяла нощ! Обясни му колко много искам да го задържа и да си го гледам, и макар баба да заяви, че по-скоро би осиновила демона Равана, Авани все пак го убеди, защото на следващия ден, когато се събудих, мъникът вече беше в стаята ми. Представяш ли си, истинско котенце! С оранжева козинка и чисто бяло носле! Авани смята, че трябва да го кръстя Муули, като играчката си, но според мен той прилича повече на лъв, затова ще го кръстя Шер! Така и двете ще си имаме по един Шер, за когото да се грижим!

Ухилих се широко, представяйки си радостта ѝ и нежността, с която ще се грижи за мъничкия си домашен любимец. Но после се запитах коя ли щях да бъда аз след три месеца и дали Ану изобщо щеше да може да ме познае.

ЕДИНАЙСЕТА ГЛАВА

Докато коремът на рани растеше и ние все по-рядко напускахме Панч Махал, аз имах възможността да опозная по-добре останалите дургаваси. Стараех се да не се мяркам много около Кахини и Раджаси. А тъй като Хира и Прияла бяха с близо десет години по-големи от мен, нямах какво да си кажа с тях. Затова се сприятелих с Моти, както и с Каши и Мандар, които бяха винаги заедно, а освен това бяха забавна компания. Достатъчно бе само да ги зърна заедно, за да ме напуши смях, защото Каши беше невероятно дребничка и крехка, а от Мандар нямаше как да има по-едра жена, освен ако не беше мъж.

Различавах се не само по външност, но и по характер. Каши можеше да говори единствено и само за деца, а Мандар се интересувахе само от тренировките. Нямам никаква представа как бяха станали толкова добри приятелки, но като ги гледаше човек, можеше да си помисли, че са се познавали от люлката.

— Хайде, бъди честна! — обърна се един ден към мен Каши, докато ние петте (моя милост, Джалкари, Моти, Каши и Мандар) седяхме във вътрешния двор. — Ако утре можеше да се омъжиш и да имаш деца, би ли го направила?

Вдигнах очи към облаците, които заплашваха всеки момент да ни залейт с поредния порой, свих рамене и отговорих:

— Не знам. Не мисля по този въпрос.

— Но ако се налагаше да мислиш? — не се отказваше Каши. — Би ли се отказала от свободата си като дургаваси, за да се омъжиш?

— Не и аз — обади се Мандар, но Каши веднага я сръга.

— Аз вече знам какво ще направя. А ти, Моти? Ти какво ще направиш?

Моти свали в скута си сладкиша, който се канеше да се озове в устата ѝ, и изписка:

— Кой, аз ли?

— Да, ти. Няма да ти стане нищо, ако поне за минутка спреш да се тъпчеш, за да отговориш! — смръщи се Каши.

Моти се изкиска и рече:

— Бих се омъжила, но само за да стоя по цял ден в кухнята!

Каши завъртя усмихнато очи и продължи:

— Мисля, че няма нужда да питаме Джалкари.

— Аха, тя е единствената късметлийка сред нас — отбеляза Моти.

— И въпреки това... без деца... — отбеляза колебливо Каши.

Сред петорната ни групичка се възцари неловка тишина.

Накрая Каши изтърси:

— Ами ако някой ден ти се наложи да се откажеш от живота като дургаваси?

— В това отношение съм като Сита — отговори Джалкари. — Не мисля по този въпрос.

— Нарочно ли?

— Разбира се, че е нарочно — кимна Джалкари. — Какъв смисъл има да го мисля отсега?

— Важното е, че на всички ни е позволено да си ходим от време на време у дома, за да виждаме семействата си — обади се внезапно Мандар. — А това е много повече, отколкото получават войниците на раджата.

— Остават само още десет дена до отпуската — рече Каши. — Вие какво ще правите, когато се върнете у дома?

— Аз ще се натъпча с нашия сладък оризов пудинг *кхир*! — отсече веднага Моти.

— Аз пък искам да видя племенницата си — рече Каши. — В деня, в който аз пристигна, тя ще навърши две години.

Представих си миниатюрна версия на Каши, с меки кестеняви къдрици и големи очи.

— А ти какво ще правиш? — обърна се към мен Мандар.

Представих си нашата къща в Барва Сагар и очите ми веднага се напълниха със сълзи.

— Ще се събудя до сестра си — отговорих накрая — и ще изслушам от нея всички неща, които съм пропуснала през тези четири месеца. И ще видя новите произведения на баща ми.

— Той е дърводелец, така ли? — попита Мандар.

— Той е художник — отвърнах. — Именно той изработи статуетката, която ми счупи Кахини.

Повечето от нас рядко споменаваха Кахини. По същата причина, поради която повечето от нас изобщо не се замисляха какъв би бил животът им, ако внезапно станат богати и се окажат свободни да напуснат Дурга дал, когато си пожелаят. Така де! Какъв смисъл имаше да мислим за подобни неща?

— Жалко, че е толкова близка с рани — рече Мандар. — Сигурна съм, че дори в този момент е в покоите на кралицата.

Откакто в ранния следобед Сундари ни беше казала, че можем да си почиваме както желаем, не бяхме виждали нито рани, нито Кахини.

— Е, важното е, че само след десет дена ще бъдем с хора, които нито са чували за нея, нито искат да чуват! — изрече успокоително Каши.

Но не стана точно така.

* * *

На следващия ден, точно когато потегляхме за редовното си посещение в храма на Махалакшми, Сундари ме дръпна настрани и рече:

— Благодаря ти, че си приела доброволно да останеш! Знам колко е трудно да се отделиш за дълго време от семейството си, така че оценявам високо саможертвата ти!

Нямах никаква представа за какво изобщо ми благодари.

— Какво? — изгледах я аз.

— Имам предвид предложението ти да останеш с рани по време на Дурга Пуджа. И без това някой беше длъжен да остане при нея освен мен, така че е много мило от твоя страна доброволно да приемеш тази задача! А рани, разбира се, ти е повече от благодарна!

Усетих как кръвта нахлува в лицето ми и извиках:

— О, не! Не! Аз...

Сундари ме изчака да млъкна и изрече:

— Ти наистина си приела доброволно, нали?

Кахини пак ми беше скроила мръсен номер. Най-голямата ми мечта на този свят беше да се върна при семейството ми за Дурга Пуджа. Но ако сега започнех да отричам, щях да разочаровам дълбоко

рани. Усетих невероятна тежест в гърдите си, когато осъзнах какво се налага да избира.

— С радост ще остана при рани, разбира се! — изрекох.

* * *

През цялата следваща седмица бях принудена да гледам как всички останали дургаваси се подготвят да се приберат по домовете си. Всички бяха наясно с подлия номер на Кахини към мен, но също така знаеха, че изборът да не разочаровам рани, признавайки истината, е бил изцяло мой. Част от мен си мечтаеше да го бях направила, а в нощта преди отпътуването на всички останали това усещане се превърна в могъща емоционална вълна, заплашваща да ме погълне.

Целият дургавас беше пълен с пътнически сандъци. Джалкари се смееше с Моти, като я предупреждаваше да не изяде всички сладкиши, които е приготвила майка ѝ, защото после ще съжалява дълбоко за това, когато се върне на майдана. Кахини и Раджаси се появиха откъм вътрешния двор, следвани от две по-възрастни жени, които някога също са били дургаваси.

— Изрично ви предупредих, че искам жълтото ми сари да е изпрано и готово за днес! — тъкмо мърмореше Кахини. — Раджаси, кажи им, не бях ли изключително ясна тогава?

— Лично те чух да им го казваш — отговори вярно Раджаси.

— Е, къде е тогава? — изгледа Кахини двете жени.

— Много съжалявам — смотолели най-възрастната жена. — Тъканта е много деликатна и...

Кахини вдигна ръка и зашлеви жената през лицето, като изкрещя:

— Не съм ти искала извиненията!

Аз се надигнах от леглото си.

— Не е твоя работа да се месиш! — скочи веднага след мен Джалкари и прошепна притеснено в ухото ми: — Сядай веднага!

— Съжалявам! — разплака се жената. — Ей сега ще го направя.

И веднага напусна стаята ни, следвана плътно от другата прислужница. Кахини забеляза, че съм видяла отвратителното ѝ поведение и лицето ѝ веднага светна, когато изрече ехидно:

— Ти май най-сетне осъзна, че изобщо не си струва да се връщаш обратно в тъпото си село, а?

— Поведението ти в този дургавас е възмутително! — отвърнах аз.

Всички останали се обърнаха едновременно към нас. Давах си сметка, че е изключително глупаво от моя страна да се заяждам с нея, но пък какво значение имаше вече? Тя отдавна ми беше отнела онова, за което най-силно мечтаех — да гостувам на семейството си.

— Така ли? — извиси глас Кахини, проточвайки думата така, като че ли това беше най-интересното, което беше чувала напоследък. — Съжалявам, но май нещо не ми е ясно. Я ми припомни коя от нас беше израснала на село и коя — в кралския двор?

— Остави я на мира! — изръмжа Мандар.

— Ти не се меси! — срязва я Кахини. — Очевидно нашата Сита тук си въобразява, че знае за дворцовия живот повече от мен! — изрече и се насочи към мен. Пантофките ѝ шляпаха звучно по пода. — Е, през следващите три дена и ти ще понаучиш нещо, нали? — изглежда ме с присвити очи. — Между другото, още не си ми благодарила за услугата, която ти направих!

Беше застанала толкова близо до леглото ми, че усещах жасминовия парфюм по кожата ѝ. Искаше ми се да я зашлевя така здраво, че да я накарам веднъж завинаги да съжали за всеки мръсен номер, който ми беше направила. Но после щях да бъда моментално изхвърлена от Дурга дал. И по този начин щях да лиша Ануджа от бъдеще.

— Защото, нали разбираш, реших, че *ще се радваш* да не ти се налага да се връщаш в онази дупка, която ти наричаш свое село. За теб би било по-добре да си стоиш тук, при леглата, тоалетните и течащата вода, нали така?

— Достатъчно! — пак изръмжа Мандар.

— И късмет с раджата! Сигурна съм, че когато посещава рани, с него ще имате да си говорите за много и интересни неща! Особено след като ти очевидно знаеш всичко за театъра. А кой не би желал да обсъжда брилянтността на английската драматургия, когато англичаните са толкова мили и щедри към нас?!

При тези думи Мандар вече се надигна заплашително от леглото си. Но Кахини просто ме дари с поредната си ехидна усмивка и се

отдалечи.

* * *

На следващата сутрин гледах как останалите дургаваси една по една си заминават по родните места и имах чувството, че сърцето ми се вкаменява.

— Джалкари ми разказа за случилото се — изрече Сундари, застанала зад мен, без да я усетя. Прегърна ме и ме насочи обратно към стаята на кралицата.

Там цареше необичайна за мен тишина — единственият звук, който се чуваше, идваше от ромолящия фонтан. Капитанът се настани на дълга жълта възглавница близо до вратата и ме подкани да седна до нея. Отпуснах се на възглавницата, кръстосах крака и зачаках да чуя какво има да ми казва.

— Чувството за справедливост и почтеността са абсолютно чужди за Кахини и тя няма да се промени — започна Сундари. — Затова ще продължи да те дразни и подстрекава. Няма да се откаже да дълбае, дупчица след дупчица, докато не открие мястото, където може да те нарани най-дълбоко. Колкото по-малко говориш, когато тя е наблизко, толкова по-добре! И никога не забравяй, че е голяма любимка на раджата! В случая обаче, макар да си мислеше, че те наказва, Кахини всъщност ти осигури тласък към по-добър живот. Оставането ти тук е невероятна възможност!

— Но тя ме лиши от среща със семейството ми! — възкликнах.

— Съветвам те да погледнеш на ситуацията от друг ъгъл! — изтъкна Сундари. — През следващите три дена имаш невероятния шанс да се докажеш изцяло пред рани! Ще разполагаш с нейното безусловно внимание. Кахини беше толкова нетърпелива да те види да страдаш, че пропусна да вземе предвид нещо изключително важно. Вече имах възможността да те чуя как говориш с рани и знам, че можеш да водиш изключително интересни разговори. Имаш голям късмет, знаеш ли? Твоят баща ти е направил невероятна услуга, като те е научил на английски!

Точно в този момент не се чувствах голяма късметлийка и го споделих с командира.

Но въпреки това тя ме погледна с огромните си очи и прошепна:
— Сита, възползвай се от шанса си и обърни нещата в своя полза! Повярвай ми, това е последното нещо, което Кахини би очаквала!

* * *

Рани ме извика по обед. Последвах прислужницата, която тя беше изпратила, и така се озовахме пред двама стражи, застанали пред огромни, двойни дървени врати. Единият от тях беше със златни обеци и когато го наближих, видях, че е Арджун. Когато ме зърна, той се усмихна топло и по някаква неясна причина сърцето ми се разтуптя.

Старата жена, която прислужваше, притисна длани в намасте, но когато Арджун ѝ отвърщаше със същия уважителен жест, гледаше не нея, а мен. С огромна загриженост.

— Мислех, че ще празнувате Дурга Пуджа със семейството си!
— рече.

— Не и този път — отговорих, стараейки се да не издавам негодуванието си.

Той само кимна и нещо ми подсказа, че вече е чул историята за номера, който Кахини ми беше спретнала за пореден път. Но дори и така да беше, не се издаде с нищо. Само каза:

— Рани вече ви очаква. Исканякой да ѝ почете на английски. Напоследък този език май наистина става доста популярен. Говори се, че ако нещата продължават по този начин, много скоро всички ще бъдем длъжни да говорим на английски.

— И какво още се говори? — не се сдържах аз.

— Ами, мога да кажа само следното — че британците не се молят особено усърдно рани да роди син!

Смръщих се и отбелязах:

— Но те разполагат с много повече войници от нас! Ако искаха Джанси, отдавна щяха да го превземат!

— О, британците не постъпват така! — усмихна се с немалка доза ирония Арджун. — За да оправдаят актовете си на агресия пред своя народ, те се нуждаят от някаква основателна причина.

Независимо дали е истинска или измислена от тях. А каква по-добра причина от наличието на кралство без наследник?!

Прислужницата на рани започна да пристъпва неловко от крак на крак.

— Шримати... — започна, вдигайки глава към мен.

Но аз предпочетох да не ѝ обръщам внимание. Този път исках да зная истината. Беше ми омръзнало да бъда невежо селско момиче.

— Затова ли се правят на глухи и слепи и не сменят кожените шапки и патроните с мас? — попитах Арджун. — Защото се надяват сипаите да се вдигнат на бунт?

— Естествено — кимна той. — А когато това стане, те вече ще могат да превземат Джанси под претекст, че потушават метеж!

Стражът, който беше другар на Арджун по пост, поклати тъжно глава, а по моя гръб, подобно на студени пръсти по топлата ми кожа, пролазиха хладни тръпки. Какви последствия би имало всичко това за рани? Ами за нас, останалите? И точно тогава си дадох сметка защо всъщност другият страж клати глава.

— Обаче рани не вярва да стане така, нали? — подметнах аз.

— За съжаление, не. Британците могат да бъдат много... убедителни. Особено майор Елис и един друг капитан на име Скийн.

Загледах се в затворените врати на библиотеката пред мен и се зачудих какво бих могла да направя по този въпрос.

— Вие не сте неин съветник! — обади се Арджун, сякаш разчел мислите ми. — Това не е ваша работа!

— Готова ли сте, шримати? — намеси се силно притеснената прислужница. — Нейно височество чака доста отдавна...

— Да. Да влизаме!

Арджун и вторият страж отвориха вратата пред мен и за момент аз бях твърде смаяна, за да успея да помръдна.

— И върху мен имаше същия ефект, когато я зърнах за първи път — ухили се Арджун.

Това беше най-красивата стая в цял Джанси. Вратите зад гърба ми се хлопнаха и раздвижиха ароматите на кожа и прах. Стените на тази стая бяха пълни от долу до горе с книги, всяка от тях подвързана в кожа, бродат и изумителни коприни. В далечния край, под висок сводест прозорец, седеше рани, отпусната удобно върху широка кожена възглавница.

— Сита! — възкликна тя така, сякаш посрещаше стар приятел.
— За първи път идваш в библиотеката, нали?

— Да, ваше височество — кимнах аз, притиснах длани в намасте, поклоних се и едва тогава се насочих към нея. — И всичко тук е... направо величествено!

Тя проследи погледа ми нагоре по високите стени на библиотеката, чак до резбованите дървени статуи на Сарасвати при корнизите. Богинята на изкуствата беше сред изображенията, които баща ми създаваше с най-голямо желание. Представих си го сега, как празнува Дурга Пуджа без мен и побързах да преглътна сълзите си.

— И аз винаги се разчувствам, когато вляза тук — обади се рани.
— Убедена съм, че Сундари вече ти е предала, но държа и лично да ти кажа, че ценя високо жеста, който направи за мен, като остана! Затова, когато следващия месец дойде Дивали, ще те пусна да останеш цялата седмица при семейството ти.

— Ваше височество...

Но преди да успея да изразя по какъвто и да било начин благодарността си, тя вдигна ръка, потупа възглавницата до себе си и рече:

— Хайде, ела!

Около нея бяха подредени купи с храна — плодове, ядки, плато с печена царевица. Заобиколих внимателно сребърните съдове и нагласих меча си така, за да мога да седна прилично.

— Получих ново съобщение от майор Елис — премина директно към задачите тя и ми подаде писмото. След като го прочетох наум, тя моментално попита: — Е?

Искаше моето мнение. Да не би да беше чула разговора ни с Арджун пред вратата? Както и да стояха нещата обаче, аз реших да се възползвам от тази възможност и започнах, повтаряйки безспорните факти:

— Британците не правят нищо, за да сменят патроните с мас.

— Точно така.

— Не сменят и кожените шапки.

— Към какъв извод те навежда това?

Сърцето ми заби лудо.

— Съжалявам, ваше височество — смотолевих, — но може би вашите съветници...

— Много добре знам какво мислят моите съветници! Или най-малкото — какво твърдят, че мислят. Точно сега обаче аз питам Сита Бхосале! Момиче на земеделци, от село. И повтарям въпроса си: защо британците не желаят да направят тези най-обикновени промени?

Сведох очи към ръцете си и изрекох с разтуптяно сърце:

— Защото се надяват да се разрази бунт — но защо не можех просто да слушам, без да си казвам мнението, ако ще и да е поискано?!

— И откъде накъде ще се надяват точно на това?

Дадох си сметка, че след като вече бях изразила мнение, нямаше никакъв смисъл да запявам друга песен. Затова продължих:

— Защото, ако ваше височество роди момиче, а сипаите се разбунтуват, на Джанси ще бъде погледнато като на неуправляемо кралство без бъдеще!

— И така британците ще могат да дойдат да ни освободят. Е, точно така смятам и аз! — отсече тя. Сгъна писмото, прибра го в плика и съвсем простичко изрече: — Затова ще родя син.

Точно в този момент вратите на библиотеката се отвориха рязко и на прага се появи истински великан. Очите му гледаха диво и необуздано и аз моментално скочих на крака и хванах револвера си.

— Сита, не! — изкрещя рани и скочи на крака толкова бързо, колкото ѝ позволяваше издутият корем. — Това е баща ми Моропант Тамбе!

Аз веднага свалих револвера и се извиних. Но вместо да се ядоса, Моропант Тамбе се засмя гръмко и извика:

— Очевидно вече няма смисъл да се тревожа за дъщеря си, след като знам, че до нея си ти, момиче! — след това насочи вниманието си отново към кралицата и възкликна: — Ману!

— Тате!

Двамата се втурнаха един към друг и се срещнаха в центъра на библиотеката и макар да бях наясно, че е крайно невъзпитано от моя страна, не можах да откъсна очи от тях. Бащата на рани беше облечен в свободни чуридари и отворена риза, по същия начин, по който бяха облечени Арджун и останалите стражи. От ушите му висяха две големи златни халки, а брадата му беше скрита от тъмна брада. Съмнявам се някой да избере да опише Моропант Тамбе като красив, но излъчването му беше невероятно, магнетично, сякаш беше излязъл от страниците на „Робинзон Крузо“.

— Кое е това момиче? — попита веднага той, загледан в мен.

— Моята най-млада дургаваси, Сита Бхосале — отговори рани. След това двамата си заговориха много тихо, а накрая рани завърши с нормален тон: — Гарантирам ти, че може да ѝ се има доверие!

Моропант прекоси с широки крачки стаята и се приближи към мен. Веднага се поклоних ниско.

— Сита, изправи се, за да мога да те огледам добре!

Веднага изпълних заповедта и бащата на рани се вторачи изпитателно в лицето ми, което ме накара да се почувствам крайно неудобно.

— Красива си почти колкото Кахини — отсече накрая. — Сигурно вие двете сте станали големи приятелки, а?

— Не съвсем, шриман — отговорих.

Когато Моропант се разсмя, рани се смръщи и извика:

— Достатъчно!

— Не го приемай лично! — продължи да ми говори баща ѝ. — Кахини беше отгледана почти както моята Ману тук, убедена, че е предопределена за титли и тронове. И ако сега е озлобена от мястото си в живота, трябва да вини само себе си и никой друг!

Погледнах към рани и се изненадах, когато я видях да кима.

— Кахини беше сгодена за един много заможен мъж — сподели с мен тя. — Но после се оказа, че тайно е имала връзка с друг мъж и когато откриха писмата...

Тук рани просто разпери ръце и в празното пространство между тях се съдържаше всичко, което нямаше нужда да бъде изричано на глас. Да те хванат, че пишеш писма на мъж, докато се водят преговори за брака ти с друг... Е, това веднъж завинаги слага край на шансовете ти за брак.

— Това беше грешка на младостта, разбира се — продължи кралицата, — но за съжаление, и за грешките от младостта си плащаме така, както и за тези от старостта.

Положих максимални усилия да си придам печален вид, когато изрекох:

— Нямах представа.

— Така и не разбрах с кого си пишеше тогава. Писмата бяха открити от слугата на баща ѝ, но само два дена след това същият този слуга беше намерен в река Ганг!

Ахнах.

— Но не го е убила тя — поясни рани. — Тя не би сторила подобно нещо.

— Но баща ѝ — без да му мигне окото — намеси се Моропант. — Познавах го много добре, когато беше млад — напomini на дъщеря си.

— Баща ѝ почина — обясни ми рани, — но преди това се закле и пред мен, и пред цялата фамилия, че между дъщеря му и онзи мъж не е станало нищо друго освен размяна на писма. В противен случай тя не би била тук, ако се сещаш — довърши с намигване.

— Хайде да седнем! — посочи Моропант възглавниците и съвсем определено имаше предвид и мен. — Още едно писмо от Елис? — възкликна, когато зърна плика на килима. — Дааа, сипаите наистина ще се вдигнат на бунт и ти много добре го знаеш, Ману — отбеляза. — И от все сърце се надявам да прогонят британците чак до морето!

— Но ние не можем да си позволим тук бунт! — възрази рани. — Това би било краят на управлението на Гангадхар!

— Само ако изгубим. Но аз бих могъл да ги обуча!

— И какво ще стане, когато британците разберат, че бащата на рани е в съюз с бунтовниците? — изгледа го строго тя.

— Тези мъже не са бунтовници, Ману! — отсече той. — Те са граждани на кралство Джанси!

— Граждани на Джанси, които са подписали договори с британците да се бият за *тях*! — напomini му рани.

— Независимо какви договори са подписали, убеден съм, че все още са верни на Джанси! — изтъкна баща ѝ. — Британската империя се простира от Хонконг до Ирландия. Ако сипаите им създадат достатъчно големи неприятности, на британците може да им се наложи да помислят добре дали едно малко северноиндийско кралство си заслужава усилията!

Рани замълча. Нито един от тях не повдигна въпроса за това, че детето, което тя носеше, би могло да бъде момиче.

— Ще бъда готов при твой знак да започна обучението им! — изрече накрая Моропант. — Просто поговори с раджата.

— Гангадхар е... Е, много добре знаеш какво ще каже.

Бащата на рани погледна към мен и изрече:

— Ману...

— Да, знам. Със сигурност трябва да се направи нещо, при това скоро. Ще поискам мнението на шри Рама по този въпрос.

— Шри Рама е гуру, не генерал!

— Повелителят Кришна също не е бил генерал, но, както знаеш, е успял да даде добър съвет на Арджуна!

Рани имаше предвид, разбира се, онази история от „Бхагават Гита“, в която повелителят Кришна се явил пред принц Арджуна, за да го напътства в особено трудни времена. Семейството на Арджуна било във война и макар че самият той не желал да се включва в битките, Кришна го посъветвал да се бие. Колкото и миролюбив и благ да е даден човек, той е длъжен да се изправи срещу злото и да се бие, когато се налага. Същото важи и за всички нас.

Моропант кимна, а после посочи към мен и завърши:

— Но не забравяй да вземеш със себе си и тази дургаваси! Няма да намериш по-предан човек от онзи, който е готов да застреля дори бащата на рани, за да я защити!

* * *

Когато тази вечер в храма приключихме с раздаването на храната на бедните, аз най-сетне имах честта да се запозная с шри Рама. Обикновено Сундари беше единствената дургаваси, канена да седи пред него редом с рани, но този път рани каза:

— Сита, бих искала да се присъединиш към нас!

Последвах рани, Сундари и слугата през поредица от боядисани стени, старейки се да не вървя много близо до маслените лампи, висящи на дълги вериги от тавана. Кахини беше разказвала истории за жени, които поради невнимание или някой злощастен повей на вятъра бяха подпалвали дупатите си в пламъците и завършвали живота си като факли. Иначе лампите бяха красиви и играещите им пламъчета хвърляха плътни оранжеви отблясъци върху позлатените статуи, наблюдаващи ни безмълвно от многобройните ниши наоколо.

Вървахме ли, вървахме, докато не стигнахме дъното на храма. Слугата спря пред завесата на последната врата и извика високо:

— Нейно височество рани Лакшмибай!

След това разтвори завесите и ние влязохме.

В центъра на стаята, върху рогозки от юта седеше, скръстил крака, един старец. Беше заобиколен от всички религиозни предмети, които могат да се очакват на подобно място — свещи, тамян, цветя, черупки от кокосови орехи. Ала всички тези детайли забелязах доста по-късно — в мига, в който прекрачихме прага на стаята, първото, което зърнах, беше невероятната одухотвореност по лицето на шри Рама. Ако някога сте срещали човек, който е изцяло в мир със себе си, то точно по същия начин изглеждаше и шри Рама. Беше най-малко шейсетгодишен и въпреки това кожата му беше абсолютно гладка, като речен камък, изгладен от ласките на водата. Очите му също бяха по-различни от обичайното. Създавах впечатление, че каквито и дилеми да сложи човек в скута му, те ще бъдат прецизно обмислени и спокойно разрешени.

Рани се приближи към него с благоговееен поклон. От мястото си на земята шри Рама й отвърна със същото. Аз поздравих със същия поклон и ръце в намасте, а след това се настаних вляво на рани. Сундари остана права.

— Довела си нов човек — изрече шри Рама с глас, спокоен и уравнивесен като излъчването му.

— Сита Бхосале, моята най-млада дургаваси — представи ме рани.

Той се втренчи в мен за няколко секунди, а след това кимна и изрече:

— Добре дошла, Сита!

Зачудих се каква ли екзотична церемония ще изпълни гуру от ранга на шри Рама, но тази пуджа се оказа като всички останали. Едва след като изрисува на всяка от нас по един червен тилак на челата, той се залюля обратно върху рогозките си от юта и рече:

— Е?

— Сипаите стават все по-неспокойни и все по-гневни на британците. Татко смята, че трябва да ги въоръжим и обучим за бунт.

Шри Рама осмисли чутата информация и запита:

— Британците извършили ли са някакво зло?

— Според мен вината им е в това, че постъпиха необмислено. Но смятам също така, че може би нарочно подбуждат сипаите към бунт — отговори рани.

— Убийството на британски войници ще бъде ли равносилно на извършване на зло? — попита шри Рама.

— Да — кимна рани. — Лично аз вярвам повече в дипломатията. Дипломатия до самия край. Но какъв ще бъде краят?

— Унищожението на Джанси — отговори, без дори да се замисли, гуруто.

Не можах да повярвам на ушите си. Вдигнах поглед към Сундари, но нейното изражение не разкриваше нищо.

— А това приемливо ли е? — попита рани.

— Всички царства и империи някога срещат края си. Въпросът е какво ги заменя и кой извършва първия акт на агресия!

— Значи да чакам?

— Зависи. Какъв тип управник искате да бъдете?

Рани постави ръка на челото си и прекара няколко минути в дълбок размисъл. Накрая изрече:

— На татко това никак няма да му хареса!

Шри Рама кимна, но не каза нищо.

— Благодаря ви, учителю! — сведе глава рани.

В този момент шри Рама се обърна неочаквано към мен и изрече:

— Някой се старае да ти затруднява живота. Защо го позволяваш?

Бях толкова шокирана, че в продължение на известно време не успях да кажа нищо.

— Аз... не знам — разбира се, че знаех. Защото Кахини беше любимка на рани и братовчедка на раджата.

— Е, след като ти не знаеш, значи и аз не мога да ти кажа! — отсече шри Рама.

Погледнах към Сундари, която изобщо не изглеждаше изненадана, а след това и към самата рани, обаче тя беше потънала в собствените си мисли.

— Дръж Дурга близо до теб! — бяха последните думи на великия учител.

И в този момент в съзнанието ми се появи образът на богинята с десетте оръжия. Всеки от боговете беше допринесъл с нещо божествено за нейното сътворение. Шива беше изваял съвършеното ѝ лице, Индра я беше дарил с гърди като две луни, Вишну ѝ беше дал много ръце, Агни беше оформил блестящите ѝ очи, а Яма беше

изтъкал косата ѝ като черна коприна. Другите богове я бяха въоръжили с невидими оръжия, а Божественият творец я беше облякъл в неуязвима броня. А когато боговете видели колко е съвършена, започнали да ѝ поднасят какви ли не дарове. Скоро от всяка част на тялото ѝ проблясвали бижута със скъпоценни камъни, а гирляндите на гърдите ѝ били от цветя, които никога не увяхват. Накрая получила лъв, за да потегли към великата си мисия по освобождаване на света от насието и злото. Фактът, че шри Рама ми каза да държа именно Дурга близо до себе си, беше повече от любопитен, защото аз винаги си я бях представяла почти до мен.

След като излязохме от храма, рани каза:

— Баща ти е дърводелец, нали? Веднъж ни се похвали, че ти е подарил дърворезба на Дурга.

В този момент си дадох сметка, че паметта на рани е като митологичната *Акшаяпатра* — казанът, в който винаги се стича вода и който никога не може да бъде напълнен. Кралицата беше в състояние да бръкне в ума си и да измъкне оттам всяка подробност, която си пожелае, независимо колко тривиална е тя.

— Вероятно шри Рама искаше да ти каже, че никога не трябва да се разделяш с тази дървена статуетка — допълни рани.

Това пък никога не ми беше хрумвало.

— Хайде да се разходим из градините, искаш ли? — предложи рани. Сундари трябваше да приеме доставката на барут в складовете на форт Стар, така че ни остави сами. Когато капитанът се отдалечи, рани каза: — Искаш ли да ми кажеш кое е любимото ти литературно произведение, а аз да ти кажа моето? — когато ме забеляза, че се колебая, допълни: — В случая такова нещо като правилен отговор не съществува, Сита. Просто ми кажи коя книга най-много ти харесва!

— Шекспир! — признах си веднага аз.

Забелязах, че рани доста се изненада.

— Някога с баща ми четяхме пиесите му — допълних.

— Имаш ли си любима сред тях?

— „Хамлет“.

— Тя май завършва тъжно, нали?

— Така е, но има много проникателни сцени и монолози. А вашето произведение, ваше височество?

— Всичко от „Пураните“ — отсече тя и се усмихна широко. — Обичам старите легенди и разказите за герои. Но най-много харесвам звука на думите, самия език!

Разбирах какво има предвид. С татко бяхме чели и „Пураните“. Те са едни от най-старите текстове, написани за нашите богове, и се отличават не само с особен лиризм, но и с интересни сюжети.

— Какво би казала, ако ти призная, че понякога сънувам някои от историите в тях? — изгледа ме усмихнато рани.

Усмигнах се и отговорих:

— Аз непрекъснато сънувам нещата, които съм чела.

— Сериозно?

— О, да! Особено ако е някоя добре написана история!

— Мисля, че с теб имаме много повече общи неща, отколкото изглежда на пръв поглед — отбеляза с усмивка рани. И ето как си прекарахме оттук нататък времето. Разхождахме се и разговаряхме като приятелки.

Когато стигнахме до една красива беседка край брега на езерото Махалакшми, рани приседна и призна:

— Понякога се питам какво ли е да си зидарят, който е изработил тази красота! — плъзна пръсти по пейката и ме покани с жест да седна до нея.

— Разкажи ми за баща си — рече. — По цял ден ли дяла дървото? По колко неща прави? Как изглежда работилницата му?

Отговорих на всичките ѝ въпроси, след което тя попита:

— И тази работа харесва ли му?

Наложи ми се да помисля, преди да отговоря. Накрая казах:

— Да. Но най-голямата му мечта е да бъде войник — и после ѝ разказах за Бирма, за онзи инцидент и за Шекспир.

— Тези британци... — започна тя, но не довърши. — Значи си израснала с баща си и сестра си, така ли? Никакви братя?

— Не. Само една баба — отвърнах.

— Колко хубаво! Моята беше починала много преди да се родя!

Аз стиснах устни, за да не изрека нещо, което би се отразило зле на мен и семейството ми.

— Каж ми, какъв е животът на село? — продължи да разпитва рани.

— Аз... всъщност нямам представа. Извън Джанси всички жени живеят в пурда.

— О, разбира се! — изчерви се рани. — Значи ти през цялото си детство...

— Да.

— Много съжалявам!

— Но си изградих собствен свят у дома. Чрез четенето.

— О, да! Даже затворниците могат да избягат, стига да разполагат с книги!

Тук тя пак ми се усмихна и аз си казах какъв късмет имам да служа на една толкова образована кралица. Всъщност и двете бяхме имали голям късмет с бащите си.

Тази вечер, когато се прибрахме от езерото, рани ме въведе в покоите си и ме подкани да си избира едно от няколко сарита, които изложи пред мен. Избрах красива жълта коприна, която щеше да си подхожда великолепно с кожата и очите на Ану. След това рани ми връчи цяла кошница с козметика и ми благодари от сърце за прекрасния ден.

— Удоволствието беше изцяло мое, ваше височество! — поклоних се аз.

Когато ме освободи, аз отидох право при Гопал и го помолих да изпрати даровете от рани на сестра ми.

— Но ще бъде по-скъпо от писмо! — предупреди ме той.

— Колко по-скъпо? — изгледах го с присвити очи аз.

— Две *анни*.

Стиснах зъби и отсякох:

— Добре!

Подаръците не бяха същото като да си отида лично в родния дом, но така Ану поне щеше да разбере, че онова, което правя, наистина го правя за нея.

ДВАНАЙСЕТА ГЛАВА

Когато другите дургаваси се върнаха от гостуването при семействата си, установиха, че накъдето и да се обърне, рани вика винаги мен. Само моето име й беше на устните. Всяка вечер ме молеше да й чета. Понякога й четях от събраните съчинения на Шекспир, други път — от най-новите романи на Чарлз Дикенс, и тъй като ние с нея бяхме единствените, които разбират английски, нито една от другите жени не ни правеше компания нито в смеха, нито в сълзите, предизвикани от историите в книгите. Стана точно така, както беше предрекла Сундари. Планът на Кахини да ме накаже се беше обърнал изцяло в моя полза. Дори нещо повече — двете с рани бързо се превръщахме в най-близки приятелки.

Кахини се държеше така, сякаш нищо особено не се беше случило. Дори когато Раджаси реагира със злобно намръщване, дочула в двора, че рани ме кани да я придружа до конюшните, Кахини запази пълно мълчание. Помислих си, че най-сетне е приела смяната в посоката на теченията. Но тя не само че не я беше приела, ами и се беше заела да прегражда реката с бент, за да спре напълно течението й.

— Виждам, че си станала доста близка с рани — отбеляза една вечер Джалкари преди лягане.

Огледах целия дургавас, за да проверя дали някой не ни подслушва. Повечето от жените отдавна спяха.

— Тя е много състрадателна — отговорих тихичко. — И мисля, че понякога наистина има нужда от приятел.

— Но тя е кралица! — изтъкна Джалкари. — И си има много приятели! А ти само печелиш врагове!

Приседнах на ръба на леглото си и я зачаках да обясни.

— Сита, не си мисли, че другите жени не ревнуват! — рече Джалкари.

— Кои други жени?

— Всичките!

— И ти ли?

Тук тя замълча.

— Да не би да ти е неприятно, че съм се сближила с рани?

— Може и да звучи дребнаво, но да! И ме боли. Мислех, че с теб сме приятелки!

— Но ние *сме*!

— Е — сви рамене тя, — моята ревност не е опасна за теб. Но внимавай с ревността на Кахини!

И въпреки това по нищо не личеше, че Кахини ревнува.

А после, два дена преди Дивали — нашият най-голям и най-пищен фестивал, празнуващ завръщането на повелителя Рама след победата му над демона цар Равана, в двореца се появи един лекар, който трябваше да прегледа рани и нейното все по-нарастващо в утробата й дете. И тъй като подобни прегледи се извършваха всяка седмица, нямаше никакви причини да се опасяваме от нещо необичайно. Аз седях в стаята на кралицата с останалите дургаваси, когато на прага се появи Сундари с извънредно сериозна физиономия.

— Има новини от дворцовия лекар — изрече.

В стаята се възцари толкова тягостно мълчание, че чувах дори дишането на Моти от другия край.

— От Бомбай са пристигнали двама вестоносци, носещи опасна зараза. И двамата мъже били много болни още с пристигането си и веднага след влизането си в Джанси починали. Затова днес лекарят иска да прегледа и всички вас. Ако сте болни, ще има признаци за това по гърлото ви.

— След като заразата е дошла от Бомбай — обади се Кахини, — значи е далитска прокоба! Там е пълно с далити и...

— Кахини, сега не е моментът за това! — сръза я командирът ни.

В стаята отново се възцари напрегнато мълчание. Изминаха няколко минути до появата на лекаря, през което време повечето от нас се стараеха едва ли не да не дишат. След като тази нова болест започваше от гърлото, значи най-вероятно се разнасяше от дъха.

— Намасте, докторе! — поздрави го Сундари, когато той най-сетне се появи.

Докторът беше старец с коса, бяла и гъста като предена вълна. На врата му висеше медальон с образа на Дханвантари — лекарят на боговете. Всички притиснахме едновременно ръце за намасте, но докторът сякаш изобщо не забеляза. Вместо това изрече делово:

— Бих искал всички в стаята да се подредят в една редица. Когато стигна до всяка от вас, отворете уста колкото е възможно по-широко, за да мога да видя назад в гърлото ви.

Представете си колко неудобно се почувствахме всички ние от тази молба! Не стига че трябваше да стоим, отворили уста като риби на сухо, а на всичко отгоре пред мъж!

— Добре — занарежда той, когато тръгна по редицата. — Добре — но когато стигна до Джалкари, изрече: — Отдръпнете се вляво, моля!

— Рани да не е болна? — попита Кахини, когато дойде нейният ред.

— Не. Детето също е добре. Но всеки, който има симптоми за тази болест, ще бъде освободен от работа, докато не се възстанови!

Бях чела разкази за чумата, избила една трета от населението на Европа. Да не би и това сега да беше същото?

Лекарят стигна до Моти, огледа гърлото ѝ и изрече:

— Добре — и тя въздъхна облекчено.

Но когато стигна до мен, челото му се сбърчи и той отсече:

— Отдръпнете се вляво при другото момиче!

Сърцето ми заби лудо в гърдите. Когато лекарят приключи с прегледа, три от нас бяха отделени от групата: моя милост, Джалкари и Мандар.

— Какво открихте? — попита изпитателно Сундари и котешките ѝ очи се стрелнаха из цялата стая.

— Тези трите — отговори лекарят. — Освободете ги за един месец. Най-малко!

— Но това са пълни глупости! — възкликна Мандар. — Двама вестоносци умират и внезапно аз също съм болна, така ли? Откъде накъде? Вие виждали ли сте тези хора? Кракът им стъпвал ли е в двореца?

— Не мога да кажа.

— Да, ама аз мога! — изрева Мандар. — Къде са ви доказателствата, че сме заразени?

Сундари вдигна ръка и отсече:

— Мандар, остави човека да говори!

— Тази болест е много хитра — поясни лекарят. — Крие се в гърдите и се проявява след много седмици!

— А вие разговаряхте ли с умиращите мъже? — намесих се дръзко аз. — Откъде знаете всичко това?

— Защото направих точно това, за което ме питате — вестоносците имаха симптомите преди две седмици.

— Нали били умрели в мига, в който пристигнали в Джанси?! — сопна му се Джалкари.

Той разпери ръце и сконфузено изрече:

— Предвид положението, в което се намира в момента рани, вие трябва да се махнете оттук!

След като лекарят излезе, Сундари заповяда на всички останали да се върнат в дургавас, но на нас трите каза да останем. Чувствах се като прокажена. Ами ако заразя и семейството си?

В мига, в който в стаята останахме само четирите, капитанът изрече с неприкрит гняв:

— Изобщо не вярвам която и да е от вас да е заразена! Това е поредната подла интрига, родена от болния мозък на Кахини! Тази сутрин ги забелязах да си шепнат нещо с дворцовия лекар, скрити в една ниша. Не вярвам да има даже мъртви вестоносци! И *никоя* от вас не е болна! — отсече непреклонно Сундари. — Това е просто номер, за да отдалечат Сита от рани!

Джалкари и Мандар се обърнаха едновременно към мен и ме изгледаха свирепо. Ако някога са търсели повод да се съюзят срещу мен, по-добър нямаше да намерят.

— Но Кахини не само ни прокужда от двореца — възкликна Джалкари, — но и ни ограбва! Добре известно е, че когато *някоя* от нас отсъства, не получава заплата!

— Има и още нещо — допълни Мандар. — Ами ако след месец рани не пожелае да ни приеме обратно от страх, че може да сме прокажени?

— Всъщност аз се чувствам точно така — смотолеви Джалкари. — Като прокажен в скъпа коприна.

— Защо не вземем да й кажем за интригата на Кахини? — предложих аз.

— Ако беше на нейно място, ти на кого щеше да повярваш — на лекаря или на охраната си? — изтъкна Джалкари.

— Така е — съгласи се Сундари. — Рани вече е в твърде напреднала бременност и разчита много на раждането на здраво дете.

Мисля, че сега не е най-подходящият момент да подлагаш на изпитание приятелството между вас двете, Сита. По-разумно е да изчакаш — всъщност всички да изчакате — един месец. През това време аз ще имам достатъчно сгодни моменти, за да я убедя, че в двореца не се носят никакви зарази!

* * *

Конете ни бяха доведени от трима мъже. Един от тях беше Арджун. Той ми подаде юздите, но не изглеждаше особено уплашен да не го заразя.

— Вярно ли е? — попита. — Болна ли си наистина?

— Толкова е болна, колкото си и ти! — намеси се безцеремонно Мандар, загледана в няколкото дузини войници, следващи Арджун, които бяха готови да ни ескортират по домовете ни. — Просто някой е успял да убеди рани, че в Джанси се носи зараза и че ние трите показваме симптоми за нея!

— Кахини?! — възкликна моментално Арджун. Очевидно не му беше трудно да се досети.

— Че кой друг?! — тросна се Джалкари. — Кой знае колко тлъст подкуп е дала на дворцовия лекар!

— Много съжалявам, момичета — изрече Арджун. — Питам, защото и моите колеги разпитват за тази болест и никой не знае на какво да вярва — после погледна към мен и тихо допълни: — Ще ми се да можех да те придружа до твоето село. Пътят дотам е дълъг — бръкна в торбата си и извади оттам същата червена книжка, която го бях видяла да чете първия път, когато се запознахме. — За из път — рече, като ми я подаде.

Плъзнах пръсти по позлатените букви. „Руми. Поезия“.

— Има една поема, която според мен ще ти хареса особено много. Отбелязал съм страницата.

Бузите ми веднага пламнаха и аз промърморих:

— Много благодаря!

— А за мен? — намеси се шеговито Мандар. — За мен нищо ли няма за из път?

— Четеш ли поезия? — попита усмихнато Арджун.

— Само под острието на меча! — изсмя се тя.

* * *

Пътуването до Барва Сагар отне по-голямата част от деня. Яздех като кон с наочници, защото единственият образ, който виждах пред себе си, беше лицето на Арджун — изразителните му очи, елегантният му нос, дългата му коса, придържана назад от муретата върху бледото му чело. Леко ми се завиваше свят, когато си го представех, застанал толкова близо до мен. Той беше много красив. Освен това беше капитан. Така че защо не беше женен? Капитанът на стражата на рани би трябвало вече да е женен, с все по-нарастващо семейство. Да не би нещо да не му беше наред?

Спомних си за червената му книга в дисагите ми и си представих позлатените букви.

Когато влязохме в нашето село и момченцата наобиколиха малкия ни кортеж, все още не можех да събера мислите си. Едва когато навлязохме в нашата тясна уличка, където бях живяла повече от седемнайсет години, аз се отърсих от унеса си и осъзнах, че отново съм в Барва Сагар. И това е истина.

Още отдалече видях, че вратата на нашата къща е широко отворена и че дворът е пълен с гости на баща ми. Децата започнаха да хвърлят цветя в краката ни, далечни братовчеди ни поднесоха сладкиши. Така ли се чувстваше рани всеки път, когато излезеше от Панч Махал? Все едно бях напуснала селото като котка, за да се завърна като лъв.

Не ми беше трудно да се видя през техните очи — зелената ми копринена ангарка беше по-красива и по-скъпа от всичко, притежавано дори от най-богатия човек в това село. Сребърната дръжка на револвера ми проблясваше на слънцето, а кинжалът и мечът ми я конкурираха успешно. В този момент тайничко ми се прииска баба ми да гледа отнякъде и да умира от завист.

— Сита! — изобрази с устни баща ми в мига, в който достигнах до него с коня си.

Слязох колкото ми беше възможно по-бързо и докоснах краката му. И изведнъж всички присъстващи в двора ни наобиколиха и

започнаха да говорят един през друг. На войниците, които ме ескортираха, бяха поднесени плата с храна, на конете беше донесена вода. Осъзнах, че тълпата около мен наброява най-малко сто човека и всички до един ме подканваха да видя какво ме очаква в къщата. И наистина — когато пристъпих в кухнята, установих, че в чест на пристигането ми са приготвени всички възможни ястия. Авани сигурно изобщо не беше мигвала, за да направи всичко това. Татко стисна ръката ми. Нямаше нужда от думи. Това може би беше един от най-щастливите мигове в живота ми. Огледах се за баба ми, но не я зърнах никъде. Сигурно се цупеше някъде в задната част на къщата.

— Къде е Ану? — попитах, оглеждайки се за сестра ми. — Ану! — извиках, но тя не се появи.

— Крие се — поясни Авани. — В стаята си е. Не ѝ е удобно от толкова много хора.

Заварих я сгушена върху нейния чарпай, свила колене към гърдите си. Не знам дали изобщо беше възможно, но ми се стори още по-дребна и по-млада и отпреди.

— Какво правиш тук? — рекох, докато присядах до нея. После я взех в обятията си.

— Толкова много ми липсваш! — разплака се моментално тя върху гърдите ми. После вдигна глава и ме погледна през дългите си влажни мигли. Беше облякла жълтото сари, което ѝ бях изпратила като подарък — някой ден от нея щеше да излезе много красива жена. — Всички се радват за теб, но аз те искам обратно у дома! — допълни тъжно сестра ми.

— О, Ану! — промърморих и я погалих по главата. — И на мен ми се иска да можех да живея тук!

По някое време успях да я убедя да излезе и двете бяхме посрещнати от огромна тълпа усмихнати лица от всички краища на Барва Сагар. Всички искаха да знаят едни и същи неща — как изглежда рани; дали дворецът е толкова красив, колкото разправят; дали махараджата наистина има дващест и три слона; какви са там храната, леглата и баните; всичките ли жени там носят ангарки като мен, или обличат и сарита; може ли да им покаже револвера си; убивала ли съм някого с него и какво ли още не.

Да, посрещането си беше изтощително. Последните гости си тръгнаха чак преди изгрев-слънце, много след като Ануджа си беше

легнала да спи. Когато къщата ни най-сетне се изпразни, татко дойде в стаята ми и се настани на ръба на моя чарпай. Голата му глава отразяваше лъчите на изгряващото слънце, превръщайки кожата му първо в златна, а после в оранжева. И двамата погледнахме едновременно към Ану, която се помести в съня си, сякаш сънуваше нещо. А после аз взех ръката на татко и написах:

— Нося още средства за зестрата й.

Той плъзна пръсти по дланта ми и накрая написа:

— Променила си се за тези пет месеца.

Очите ми срещнаха неговите. В погледа му имаше толкова жар, че започнах да се притеснявам какво ще каже. Дали смята, че аз, момичето от дворцовото огледало, съм станала неузнаваема?

— Станала си много по-уверена в себе си — обаче написа той. — В Джанси никоя жена не съблюдава пурда, нали?

— Така е, никоя — отговорих, още по-притеснена.

— Е, затова не смятам, че трябва да съблюдаваш пурда и тук! — довърши той.

Очите ми пак срещнаха неговите и този път зърнах в тях възторг, какъвто много отдавна не бях виждала.

— Дади джи ще се ядоса — предсказа татко, — но да знаеш, че когато двамата с Шиваджи излезем, искам и ти да дойдеш с нас!

От всички подаръци, които би могъл да ми даде при завръщането ми, това беше най-големият.

ТРИНАЙСЕТА ГЛАВА

— Сигурно сега ще вземеш да се оплакваш от качеството на твоя чарпай, а? — подхвърли баба ми сутринта на закуска. — Сигурно ще вземеш да искаш по-богаташко легло!

Както винаги, косата ѝ беше перфектно сресана. Спускаше се от царствената ѝ глава подобно на водопад от три сребристи плитки. Но острите ѝ скули, на които останалите жени завиждаха, всъщност разкриваха истинската ѝ природа — ъглите в нея бяха твърде много, за да оставят място за някаква мекота.

Оставих на масата купата си с кисело мляко и банани и изрекох бавно и спокойно:

— Да си ме чула някога да се оплаквам? — Ануджа ахна, а очите на баба ми се разшириха. Никога досега не ѝ бях говорила толкова неуважително.

— Как смеееш?! — извика тя и скочи от стола си.

Аз обаче също скочих. Бях по-висока, по-млада, по-силна. И никога повече нямаше да ѝ позволя да ме унижава.

— Как смея *какво*, дади джи? — изрекох, като я гледах право в очите. — Да ти отговоря ли? Или да печеля зестрата за сестра ми?

— И какво ще направиш, а? Ще ходиш да ѝ търсиш съпруг между мизерниците, дето просят пред храмовете ли? Защото никой друг няма да я поиска! Сигурно ти е казала колко време ѝ отне, докато се научи да прави роти^[1]!

— Не обиждай Ануджа! — изсъсках аз и се обърнах към сестра си. — Ану, баба ни обижда ли те е? — писмата ѝ не казваха нищо такова.

— Ха! — засмя се злобно баба. — Че това не е обида! Това е самата истина!

— Никога повече не се осмелявай да говориш така за сестра ми, разбра ли?! — извиси се изведнъж гласът ми и Ануджа си запуши ушите. — Ако науча, че си я била или обиждала, или въобще си се

държала към нея по какъвто и да било друг отвратителен начин, ще съжеляваш!

— И как точно ще го постигнеш, а?

— Някой ден, когато синът ти остарее твърде много, за да работи — изрекох, — аз ще бъда единствената, която ще внася пари в тази къща!

— И смяташ, че той ще ти позволи да ме умориш от глад ли?

Пренебрежението, с което тя възприе моята заплаха, накара нещо в мен да се пречупи. Внезапно аз се превърнах в бамбук, който не само се огъва, но и се чупи, сдобивайки се по счупеното с ръбове, остри като бръснач.

— Никой не може да каже кой от вас ще си замине първи — изрекох бавно и натъртено аз. — Но повелителят Шива да ти е на помощ, ако пръв си замине синът ти!

С тези думи се обърнах спокойно и напуснах кухнята. Малко след като се върнах в стаята си, чух зад себе си малките крачета на Ану. Тя се отпусна върху моя чарпай и изрече, останала без дъх:

— Дади джи ще те убие!

— Ану, това е абсолютно невъзможно, милата ми! По-скоро никога повече няма да се отнася жестоко към теб! Но от теб искам да сториш следното — когато те обиди или заплаши, или въобще се държи с теб по обичайния си отмъстителен начин, искам да ми напишеш следните думи: „Дади джи беше много добра с мен тази седмица“!

Ану ококори очи.

— Разбираш ли ме? — погледнах я аз. — Дори и да кара някого да ѝ чете твоите писма, пак няма да научи истината! Но ако аз видя тази фраза, ще разбера и веднага ще ти се притека на помощ!

Ану направо онемя.

— Би ли повторила изречението, за да съм сигурна, че си го запомнила? — подканих я аз.

— „Дади джи беше много добра с мен.“

— „Тази седмица“!

— Тази седмица — повтори послушно тя.

* * *

Аз се бях променила. Но не така, както си мислеше баба ми — не се смятах за твърде добра, за да спя на традиционен чарпай и със сигурност не бях свикнала до такава степен с богатите трапези от плодове и кърита в двореца, че да не се наслаждавам на гозбите на Авани. По-скоро сякаш съзнанието ми е било пясъчен часовник и мислите в главата ми — миниатюрните пясъчинки в него, а след като станах дургаваси, пясъчният часовник внезапно се беше обърнал и сега пясъкът се стичаше в другата посока.

Първо, вече бях далеч по-наясно с жестокостта. Петмесечният ми живот в близост до Кахини ми беше показал, че горчилката на баба ми е нещо, която тя съвсем съзнателно подхранва, полива я редовно като лоза, за да обгърне всички останали чувства и да ги задуши. И второ, вече разбирах напълно що е това страдание и виждах перфектно разликата между много богатите и много бедните. Не бях имала никаква представа, че ние сме бедни, докато не зърнах великолепието на Панч Махал. Същевременно обаче времето, което прекарвахме редовно в храма на Махалакшми, за да поднасяме кърпи и сладкиши на хора, които нямаха абсолютно нищо друго за ядене, ми беше помогнало да разбера, че съм извадила голям късмет с живота си в Барва Сагар. Освен това ме беше накарало да си дам сметка, че при наличието на достатъчно желание и отдаденост хората, които стъпваха по дебели килими и се хранеха от сребърни купи, притежаваха възможността да подобрят живота на по-бедните.

Няма да се преструвам, че внезапно съм станала като Буда и да започна да изреждам проникателни наблюдения за света, от който вече станах част. Но не мога да отрека, че в главата ми започнаха да се зараждат нови идеи, които ме накараха да се сетя за гуруто на рани — шри Рама, и да се зачудя какво ли би казал той за живота в Барва Сагар и за жените, които живеяха в къщите си като папагали в клетки.

По време на разходката ни из пазара с татко и Шиваджи аз бях единствената жена по улиците. Мъжете се взираха в мен и с чиста съвест мога да кажа, че погледите на повечето от тях бяха враждебни.

— Изглежда ли ти странно да нарушаваш пурдата тук? — попита веднъж Шиваджи.

— В началото да. Но сега се чувствам по-скоро като риба, пусната от купата, в която е прекарала по-голямата част от живота си в реката, където всъщност се е родила.

Със започването на месец декември въздухът рязко застудя, а аз вече бях изчала два пъти книгата, която ми даде Арджун. Докато семейството ни беше насядало на тънки възглавнички около мангала, който Авани раздухваше, не можех да не си помисля за топлината в двореца, където каменните подове бяха покрити с дебели килими и където винаги имаше достатъчно одеяла за завиване. Татко извади книжката, която винаги носеше със себе си, и задържа писалката си за миг над мангала, за да затопли мастилото. Когато беше готов, написа:

— Каква полза има от Руми в кралския двор? Защо не упражняваш английския си?

— Рани много обича поезията.

— Че има ли по-добър поет от Шекспир?

Замислих се, преди да отговоря. Не желаех да го обиждам, но едновременно с това не исках да лъжа.

— Смятам, че Руми може би е точно толкова талантлив, колкото Шекспир, пита джи — написах.

Татко се смръщи. Като че ли никак не хареса тази нова насока на разговора ни.

— В двора — продължих аз — английският е полезен, но също така на него се гледа с презрение.

— Защо?

— Защото в Джанси не харесват много англичаните. Има конфликти...

— Затова ли още не си се върнала там?

Това беше първият път, в който баща ми ме запита защо стоя толкова дълго в Барва Сагар. Ваканция от седмица, а защо не и две беше напълно приемлива. Но Дивали беше дошъл и отминал, а детето на рани щеше да се роди всеки момент. Защо тогава не бях в двореца, за да я защитавам?

— Ще се върна след две седмици — написах.

Той реши да не ме разпитва повече. Но преди да продължи да пише, погледна към сестра ми, след което поясни в малката си книжка:

— Познавам един човек, който е много подходящ за нея. Ако хороскопите им съвпадат, бих искал да започна необходимата подготовка!

Евентуалният брак на Ану би означавал, че тя ще отиде да живее в къщата на свекъра си. И татко щеше да остане съвсем сам с Авани и

дади джи, които не можеха нито да пишат, нито да четат.

— Кого имаш предвид? — попитах.

— Ишан.

Най-малкият син на Шиваджи. Сетих се за нежността, която беше проявил към малкото птиче със счупеното крило, когато беше дошъл в двора ни, за да се погрижи за него. Тогава беше само на седем. Ако се омъжеше за него, Ану щеше да бъде съвсем наблизно. И сега бързо написах:

— Перфектно! Даже повече от перфектно!

Запитах се кого ли щеше да ми намери баща ми, ако животът ни беше различен и на мен ми беше писано да се омъжа. Но веднага избутах тези мисли назад в съзнанието си, защото нямаше никакъв смисъл от тях. Аз бях завинаги свързана с рани от чувството си за дълг. Колелото на съдбата беше избрало различна посока за мен.

Не знам дали беше доловил мислите ми или не, но татко протегна ръка, потупа ме по коляното и написа:

— *Саб куч бхагван ке хаатх мейн.*

Което беше на хинди и означаваше: „Всичко е в Божиите ръце.“

* * *

Татко говори с Шиваджи и двамата се споразумяха да поканят свещеника, за да разчете *джанам кундли* на евентуалните булка и младоженец. Вече ви споменах за трудностите, съпътстващи един *манглик*. Но нито сестра ми, нито Ишан бяха деца на лошия късмет, а както скоро стана ясно от свещеника, техните хороскопи пасваха напълно.

Когато свещеникът си замина, Ануджа ме намери в кухнята да поставям купички с вода под краката на масичката, където държахме зеленчуците, така че насекомите да не се покатерят до тях.

— Вярно ли е? — извика. — Наистина ли ще се омъжа за Ишан?

— Да. Догодина. И надали е необходимо да ти казвам какъв късмет имате, че хороскопите ви съвпадат толкова много!

И тъй като сестра ми винаги се тревожеше за всичко, бяха й необходими няколко дена, докато свикне с мисълта, че бракът й вече е уреден. А после, както подозирам, че става с повечето деветгодишни

деца, тя забрави напълно за всичко това и предпочете да продължи да играе с куклите си, когато не беше заета да помага на баба ни в кухнята. А след като възбудата на Ануджа по повод бъдещия ѝ брак отмина, за мен не остана кой знае какво да правя. Беше твърде студено, за да ходя до пазара или да излизам с татко, за да доставяме поръчките му. Затова си седях край мангала и четях Руми.

*Бъди с онези, които ти помагат да бъдеш.
Не стой с безразличните,
чийто дъх излиза студен от устата им.
Не се занимавай с видимото, твоята работа е по-
дълбока.
Буцата кал, хвърлена във въздуха, се чупи на
парчета.
Ако не се опиташ да полетиш
и по този начин се счупиш,
ще бъдеш счупен от смъртта,
когато вече ще бъде твърде късно за всичко, което е
можело да станеш.
Листата пожълтяват.
Дървото пуска свежи филизи и ги раззеленява.
Защо се задоволяваш с любов, която те прави
жълт?*

Последната строфа ме обърка. *Защо се задоволяваш с любов, която те прави жълт?* Та каква любов имах аз, че на всичко отгоре и посредствена?

* * *

Най-накрая се появи вестonosец със свита от седемнайсет войници, за да ме ескортират обратно в Джанси.

Изпълних се със странното усещане на човек, който иска да бъде едновременно на две места — като моряк, който тъгува и по морето, и

по сушата. Стана ми много тъжно, когато целувах за довиждане татко и сестра ми, но същевременно изпитвах чувство за дълг към кралицата. И нямах търпение да видя другите дургаваси.

Яхнах Шер, който през последните четири седмици беше принуден да се подслони в конюшните на Шиваджи, а сестра ми протегна ръка, за да ми подаде малка кутийка със сладкиши.

— Приготвих ти *ладуси* — рече. — Любимите ти!

— Благодаря ти, Ану! — отвърнах разчувствано, осъзнала, че следващата ни среща ще бъде чак на сватбата ѝ. — Бъди мила с пита джи! — напомних ѝ. — И слушай дади джи. Нали помниш какво ти казах?

Тя кимна.

— До скоро! — извиках и пришпорих Шер към Джанси.

[1] Индийски хляб чапати. — Бел. Dave ↑

ЧЕТИРИНАЙСЕТА ГЛАВА

Мангалът хвърляше топли отблясъци върху лицето на Джалкари. През изминалия месец беше отслабнала значително и вече не приличаше чак толкова на рани. Но промените бяха не само в нея, а и около нас. Докато отсъствахме, по стените в стаята на кралицата бяха закачени килими, за да отблъскват студа, а тези на пода бяха заменени с още по-дебели и по-пухкави. Прислужниците бяха внесли десетина мангала, около които дургавасите се топлеха на групички. Ние с Джалкари се намирахме в най-далечния край на стаята, отделени от останалите от фонтана, който беше спрял за зимния сезон. И къде е Кахини? — попитах. Една много глупава част от мен се надяваше истината да е била разкрита и Кахини да е била прогонена веднъж завинаги от Дурга дал.

Джалкари, която се беше върнала ден по-рано от мен, ме изгледа свъсено и отговори:

— Къде да е? Разбира се, че е в стаята на рани заедно със Сундари джи!

— Значи Сундари джи така и не е казала на рани, а?

— Как би могла да й каже? Нали трябва да има доказателства! Без тях Сундари джи би изгубила мястото си, с което би доставила голямо удоволствие на Кахини. Надявам се на Кахини да й стига, че нейните интриги струваха работата на дворцовия лекар! Когато рани се обърнала към британския лекар доктор Макигън с питане на какъв етап се намира разпространението на заразата, той бил крайно озадачен и й отговорил, че не бил чувал нищо за никаква зараза. Тогава рани привикала дворцовия лекар в покоите си и поискала да знае къде са погребани нарочените за жертви на болестта двама вестоносци. Както и можеше да се очаква, такива нямало. И когато той най-сетне й признал истината, тя моментално го обявила за лъжец и го изхвърлила!

Все още не бях в състояние да повярвам, че на този свят има хора, които минават през живота като сърпове, посичайки всичко по пътя си с изключение на онова, от което имат полза. Това постоянно

унищожение не изтощаваше ли поне малко Кахини? Не й ли омръзваше да върви и да тъпче всичко? Даже повелителят Шива, Унищожителят на световите, се изпълнил със съжаление, след като изгорил Трипура!

— Що се отнася до рани — продължи Джалкари, — оттук нататък тя няма да напуска покоите си, докато бебето не се роди. Позволява ни се да влизаме при нея само ако сме извикани.

— Тя знае ли, че сме се върнали?

Джалкари ме изгледа продължително, след което изрече:

— Искаш да кажеш дали знае, че *ти* си се върнала, нали? Защото не смятам, че рани има някаква конкретна причина да вика точно *мен*.

Убедена съм, че в този момент бузите ми придобиха цвета на ангарката ми. Затова побързах да сменя темата.

— Ами ако е момиче? — попитах.

— Шшшт! — сръза ме веднага Джалкари. — Забранено ни е да говорим такива неща! *Трябва* да бъде син!

По-късно на същата вечер рани ме извика в покоите си. Надявах се да зърна и Арджун, но стражите, които охраняваха вратата й, ми бяха напълно непознати.

Слънцето се беше свлякло ниско под хоризонта и стените на кралските покои сякаш горяха в оранжево. По това време на декември очаквах да заваря рани сгушена в леглото под половин дузина завивки. Но вместо това тя крачеше пред отворените прозорци — дългата й синя роба се ветрееше зад нея като поток и при всяка крачка се отваряше, за да разкрие един много голям и много кръгъл корем. През времето, в което отсъствах, тя се беше разхубавила още повече, омекотена от допълнителната тежест на детето в утробата й.

— Сита! — възкликна тя в мига, в който ме зърна, и по начина, по който изрече името ми, разбрах, че съжалява дълбоко, че ме е отпратила от Джанси. — О, Сита! — повтори, пристегна леко робата си и бързо се приближи към мен.

Веднага притиснах ръце в намасте и докоснах краката й, изричайки:

— За мен е чест да се върна, за да продължа да ви служа, ваше височество!

В очите й се появиха сълзи. Изобщо не бях очаквала да заваря рани, обляна в сълзи, още по-малко — заради мен. Тя хвана ръцете ми

и ме поведе към леглото си. Хвърли част от завивките върху близката ракла, подкани ме с жест да седна върху този импровизиран омекотен стол и изрече:

— Хайде, разкажи ми всичко за баща си, баба си и малката си сестричка!

— Татко, баба и Ануджа са много добре, ваше височество.

Лицето на кралицата светна и тя възкликна:

— Сестра ти сигурно вече се подготвя за сватбата си, а?

— Точно така — отговорих с усмивка. — Защото ваше височество беше така добра да ме приеме като своя дургаваси! Благодарение на тази си работа ще мога да й осигуря достатъчно добра зестра. Докато си бях у дома, татко й уреди брак с един много подходящ младеж и церемонията по годежа им ще се състои следващия месец.

— Изобщо не трябваше да отпращам нито теб, нито останалите жени! Моят лекар е бил или некомпетентен, или заблуден! Предполагам вече си чула, че не е имало никакви вестоносци от Делхи, а?

— Да. Джалкари ми разказа какво сте научили.

— Е, този лекар вече беше освободен от длъжност — рече тя. — Мястото му е заето от доктор Бхагват. Уреди го Кахини. Именно тя направи огледа на новите лекари и...

— И ваше височество смята, че това е мъдро решение, така ли? — изтърсих, без изобщо да се замислям.

Изражението на рани моментално се промени. Като че ли се разочарова от мен.

— Сита — започна, — Кахини израсна в двора. Двете имахме почти еднакво детство. И в този дворец няма *никаой друг* — подчерта последните думи тя, — който да разбира по-добре от нея какви изисквания би могла да има една рани към своя лекар!

Сведох засрамено глава.

Известно време поседяхме в мълчание. След това рани взе купчината писма от нощното си шкафче, връчи ми ги и рече:

— Занеси ги на Гопал. Но го направи веднага, щом излезеш оттук!

— Да, ваше височество!

— И, Сита... — започна, но не довърши. Зачаках. — Добре е да не си въобразяваш твърде много!

Така бях освободена. Пред вратата на покоите Арджун беше заел мястото на един от стражите. В мига, в който ме видя, той се ухили широко и възкликна:

— Хей, чух, че си се върнала!

По начина, по който се загледа в мен, разбрах, че очаква да кажа нещо за книгата му.

— Да, доста време ме нямаше — признах аз, — но Руми ми беше неоценим приятел за свободното време!

— Значи си прочела книгата!

— Разбира се.

— И кое в нея ти хареса най-много?

Знаех си, че ще ми зададе този въпрос, затова вече бях подготвила отговора си:

— Последната страница. Някой си е записвал най-отзад любимите си мисли от поемите. Ти ли беше?

— Не. Купих я така.

В този момент в съзнанието ми нахлу един от тези цитати и аз веднага го озвучих:

— „Вчера бях умен, затова исках да променя света. Днес съм вече мъдър, затова започвам да променям себе си“ — изобщо не трябваше да си позволявам подобна прямота с рани. Сега тя може би никога нямаше да ми прости.

Арджун примигна бавно и отговори:

— И на мен ми е едно от любимите.

Докато говорехме, аз най-неусетно се бях приближила доста към Арджун — толкова, че ако протегнех ръка, можех да докосна гладкото му лице. Осъзнала този факт, автоматично отстъпих крачка назад.

— Извинявай, но трябва да тръгвам. Рани се разпреди да доставя тези писма на Гопал джи в мига, в който напусна покоите й — и размахаш купчината.

Но едва бях направила няколко крачки, когато Арджун ми подвикна:

— Можеш ли да дойдеш довечера във вътрешния двор? Искам да ти дам нещо.

— О, не мога да приемам повече подаръци от теб! — тръснах глава аз. — Как ще изглежда отстрани?

— Това не са подаръци — засмя се Арджун. — Очаквам да ми се отплатиш за тях!

Зяпнах сащисана.

— Аз те запознах с Руми — поясни той, — така че сега е твой ред да ме запознаеш с някой велик писател!

Изчервих се, защото изобщо не бях допуснала, че има предвид това.

— Но ти не разбираш английски... — смотолевих.

— Откъде знаеш?

— Добре де, разбираш ли?

— Достатъчно, за да чета по малко поезия — отговори той.

Втрещих се. По едно време изломотих:

— Но защо не ми каза?

— Не си ме питала!

И изведнъж се почувствах като пълна глупачка. Защо наистина Арджун да не разбира донякъде английски, след като непрекъснато го чува около себе си?

Когато стигнах до покоите на господаря на писмата, бях посрещната от слуга, който ми отвори и ме покани в кабинета на Гопал. Стените бяха облицовани с ламперия от мангово дърво в наситен цвят и под светлината на маслените лампи цялото помещение блестеше като току-що измита женска коса. На всеки няколко стъпки имаше пиедестали с тежки бронзови фенери върху тях, които също бяха запалени. Две от стените бяха покрити от горе до долу с рафтове стриктно подредени книги. В далечния край на това помещение се виждаше бюро, над което се беше превил Гопал. Когато той вдигна глава, аз се поклоних официално, опрях ръце в намасте и му поднесох писмата с думите:

— Рани пожела да ви връча тези писма в мига, в който напусна покоите й.

— Но това е работа на Кахини! — тросна ми се той и погледна над рамото ми, като че ли очакваше да я зърне да се крие някъде. — Ти ли ще заместваш Кахини отсега нататък?

— Не вярвам — отговорих. — Може би Кахини е била заета и затова рани е помолила мен.

— С какво да е заета?

Гопал ме зяпна така настойчиво, че накрая бях принудена да отговоря:

— Не знам, а и не ме интересува. Аз просто ви връчих писмата по нареждане на рани. Има ли нещо, което трябва да й занеса от вас?

— Не! — озъби ми се Гопал.

Повече не бях поканена в покоите на рани.

* * *

Когато пристигнаха новините, че родилните болки на рани са започнали, Сундари ме дръпна настрани и поиска да знае какво се е случило между нас.

— Защо рани не пожела да те види повторно, след като се завърна? — попита. — Какво се случи между вас при последната ви среща?

— Не знам накъде биеш — отговорих, въпреки че, естествено, знаех много добре. Но тъй като Сундари продължи да ме наблюдава втрепенено, аз промърморих: — Е, може да съм казала нещо, което да е оставило у рани впечатлението, че съм прекрачила границите.

Сундари въздъхна и рече:

— Хайде, разкажи ми какво стана!

Макар й неохотно, аз повторих целия разговор. А после зачаках присъдата си.

— Сита, ти може и да си най-опитното с оръжията момиче, което Дурга дал е виждал от доста години, но нямаш никакъв опит в човешките отношения! Колко пъти трябва да те предупреждавам? В кралския двор човек никога не знае на кого може да вярва и на кого — не. Често най-близкият му съветник може да крои заговор за свалянето му. Как разпознава приятелите от враговете си? Като се държи за семейството си, ето така! Кахини е роднина на раджата и въпреки това ти решаващ, че можеш да влезеш в покоите на рани и да критикуваш семейството й! Че коя си ти, а? Едно селско момиче, което не е било преглеждано от лекар дори веднъж през живота си!

И да ме беше зашлевила, Сундари пак не би могла да ми причини по-голяма болка от болката, която пробудиха в мен тези нейни

думи.

— Никога повече няма да кажа нищо за Кахини — промърморих.
— Или за когото и да било другиго.

— Моли се да имаш този шанс! Рани всеки момент ще роди. Дано да е син, защото тогава може да бъде и в опрощаващо настроение!

Стана така, че боговете се усмихнаха на Джанси. Рани наистина роди син, при това почти без изскимтяване, ако се вярваше на прислужниците, присъствали на раждането.

Празненствата, които последваха, надскочиха и най-смелото въображение.

Може и да беше най-студената част на декември, но в продължение на цяла седмица градът беше пълен с празнуващи хора. Събираха се по улиците и се поздравяваха един друг така, сякаш някоя жена от техните семейства беше родила син. По храмовете се раздаваха сладкиши и камбаните звъняха от сутрин до мрак, така че макар времето да беше мрачно, градът беше щастлив.

А вътре в двореца масите, колоните, касите на вратите и первазите на прозорците бяха украсени с гирлянди от ярки зимни цветя, донесени от градините на раджата. По дворовете бяха разпръснати розови листенца, навсякъде гореше жасминово масло. Уханието на цветята се смесваше с ароматите на всевъзможни видове къри и печени меса, идващо от кухните, и из целия дворец се сервираха по две пълни яденета на ден с гъсто *ласи*^[1] за пиене и сладкиши за десерт. Ежедневно се приготвяха толкова много сладкиши — *пуран пури*, *шира*, *анараса* — че опитването на всичките беше абсолютно невъзможно.

Както му беше обичаят, рани беше прикована към леглото си за един месец, увита като буба в копринения пашкул на своите покои, чиито прозорци бяха плътно затворени и където не се допускаха никакви посетители с изключение на най-доверените ѝ слуги и доктор Бхагват. Даже на Кахини беше забранено да влиза там. Сундари каза, че рани била изпълнила всички ритуали, свързани с раждането — стените на покоите ѝ били варосани, а на пръста си носела свещен пръстен от тревата куша за по-бързо и успешно възстановяване.

Тъй като знаехме, че рани е много щастлива, всички си позволихме да се забавляваме в нейно отсъствие, като залагаме на

различни имена за детето. Но единайсет дена след раждането на детето се появи свещеникът, който трябваше да проведе церемонията по даването на име. Името му щеше да бъде Дамодар. Към него щеше да бъде добавено „рао“ като знак за благородния му произход.

През същия следобед раджата организира процесия, с която да ознаменува появата на Дамодар рао.

Дургавасите не бяха част от парада, но на нас беше позволено да гледаме как раджа Гангадхар се качва на любимия си слон — огромно животно, което той беше кръстил Сидхабакш — а после да вървим след процесията, докато се виеше по богато украсените улици на Джанси. Беше изумително да гледаме как раджа Гангадхар се извисява далече над нас в креслото си от сребро и кадифе така, сякаш е бог. Около него яздеха слугите му, вдигнали трите символа на царската власт — метличката чаури, чадъра и сребърните пръчки. И трите символа проблясваха под лъчите на ниското зимно слънце. След слона яздеше свита от бели коне, облечени в церемониални униформи. А зад тях се низеше процесия от каруци, носещи даровете за принца на Джанси — коприни, гоблени, мраморни вази, дървени играчки и изящни медни статуетки от Лалитпур.

Хората се просваха на земята, когато процесията стигнеше до тях. Даже британските офицери, чиито съпруги с коси с цвят на лен се пазеха дори от зимното слънце с брокатени чадъри, спираха, за да гледат.

— Довечера ще има представление в театъра! — обяви Сундари. — Нещо от „Рамаяна“.

„Рамаяна“ е един от нашите най-свети текстове, затова три вечери подред щяха да се играят представления по нея в чест на раждането на Дамодар.

— Още една пиеса от „Рамаяна“! — възкликна Кахини. — О, радост!

Но истината бе, че тя като че ли се радваше да излезе за малко от Панч Махал. От раждането на Дамодар насам нито една от нас не беше ходила на майдана и обичайният ни режим от тренировки, къпане и посещение в храма беше напълно прекратен.

* * *

Всички облякохме най-хубавите си ангарки, увивайки се в по два големи шала от пашмина, дар от рани по случай раждането на Дамодар. Но дворът ни посрещна с дебел слой скреж по земята, затова Сундари реши, че всички трябва да се върнем обратно и да се преобуем. Коприната на пантофките ни нямаше да издържи кратката разходка до *барадарито* на раджата.

— Сита! — изникна облечен в двуредно сако Арджун в мига, в който останалите жени бяха влезли вътре. — Нося ти нещо! — държеше бяла торбичка, в която най-вероятно имаше книга.

Някои от дургавасите се обърнаха назад и ни изгледаха.

Без да им обръща внимание, Арджун се усмихна и ми поднесе торбичката с думите:

— Нещо за забавление!

И ме проследи как отварям книгата под мъжделивата светлина на фенерите. Оказа се сборник поеми от Хафиз.

— Не съм чувала за него — отбелязах съвсем искрено.

— Хафиз е персийски поет от четиринайсети век. Хората извършват поклонения до гробницата му и до ден-дневен.

— Ако ме изчакаш тук, аз също имам нещо за теб! — извиках и влязох бързо вътре при другите дургаваси.

Преобух се много бързо, после извадих една книга, която държах от известно време в сандъка под леглото си, и я увих в стара дупата. Джалкари, която не сваляше очи от мен, отбеляза:

— Сигурно те е чакал в двора. Навън е доста студено за чакане, не мислиш ли?

— Така си е. Но с него понякога си разменяме книги.

— И какво иска от теб?

— Казах ти, просто си разменяме книги! — повторих и без да чакам отговора ѝ, хукнах навън със сборник стихове на Уилям Уърдсуърт в ръка.

Поднесох му го свенливо и изрекох:

— На английски. Както пожела.

Той огледа обикновената синя корица и простичките надписи в черно и попита:

— А кое е любимото ти стихотворение?

— „Нещата се промениха“^[2] — изрекох бързо. Това просто беше първото, което ми дойде наум.

Обаче Арджун кимна така, сякаш отговорът ми имаше особено голямо значение.

[1] Ласи — индийска напитка, представляваща айран с различни видове подправки към него. — Б.пр. ↑

[2] Съвсем повърхностен превод на заглавието на стихотворението „The Tables Turned“, което не е превеждано на български. — Б.пр. ↑

ПЕТНАЙСЕТА ГЛАВА

1852 ГОДИНА

Появата на Дамодар на бял свят промени драстично живота в Панч Махал. Вече не ни беше позволено пред вратите към покоите на рани да разговаряме по-силно от шепот, а на градинарите, които се грижеха за зеленината и цветята в дворовете, беше разпоредено да вършат работата си само тогава, когато малкият раджкумар не спи. Даже готвачите бяха принудени да променят режима си, защото рани не искаше първото поемане на дъх на малкия принц рано сутрин да бъде на пушек и тежки миризми. Около главата му тя постави розови листенца, над него сплете дълги гирлянди от жасмин. Ние възобновихме тренировките си, но при отсъствието на рани никоя от нас не се напрягаше особено.

Раджата посещаваше съпругата си всяка сутрин и два пъти следобед. Беше толкова неистово влюбен в сина си, че беше истинско чудо как не го слагаше на носилка на гърба си, за да го води всяка вечер в барадари. Когато задължителният месец на изолация за рани приключи, ние мислехме, че тя ще пожелае да подемe наново всички онези неща, които толкова дълго ѝ бяха забранени. Но трябваше да минат още няколко седмици, преди тя най-сетне да се появи да ни види в стаята на кралицата. Но дори и тогава посещението ѝ беше за кратко, а Дамодар не беше с нея. Аз се поклоних много ниско, когато тя влезе, но бях удостоена точно с толкова внимание, колкото и останалите дургаваси. Единствените жени, които бяха канени в покоите ѝ, бяха Кахини и Каши — Каши, защото беше отгледала седем по-малки братчета и сестричета.

А после, в последния ден на януари, дургавасите бяха призовани в покоите на рани, за да се запознаят с раджкумар.

— На бас, че има носа на баща си! — възкликна Моти.

— И косата на рани — допълни Хира.

Всички се обърнахме към Каши. Тя беше виждала нашия раджкумар поне дузина пъти.

— Никога досега не сте виждали по-красиво дете! — изрече с възторг тя. — Чакал е цели девет години за появата си! — допълни изумено. — Беше крайно време боговете да ги благословят!

Кахини издаде някакъв странен гърлен звук и промърмори:

— Да не си мислиш, че рани се е сдобила с дете чрез молитви?

— Кахини, раджата е твой братовчед! — срязва я остро Хира.

— А истината си е истина — отговори наперено Кахини.

— Голяма работа, че била отишла при него, облечена като английски генерал! — намеси се Моти. — Важното е, че Джанси вече си има наследник!

Докато вървахме към покоите на рани, аз попитах шепнешком Джалкари защо, според нея, рани е отишла при раджата, облечена като мъж. Тя ме изглежда така, както човек гледа друг, поискал да знае защо дишането е важно за живота.

— Не е ли очевидно, Сита! — изсъска. — Защото той може да бъде разпален единствено от мъже!

Тази мисъл беше крайно шокираща, най-вече защото лично аз не я възприемах като възможна. Всички ли бяха наясно с това освен мен? Отново?

После Сундари обяви:

— Нейно височество е готова!

Кралицата беше по-красива от всякога. Беше облечена в ангарка в кремаво и златисто, а косата ѝ падаше на дълги вълни по раменете ѝ. На врата ѝ проблясваше дебел наниз от перли — най-вероятно подарък от Гангадхар.

— Моите дургаваси! — възкликна зарадвано тя, когато ни зърна.

Събрахме се в кръг около детската люлка в червено и златно. Раджкумар беше плътно увит в пелени и одеяла, така че се виждаше единствено лицето му. Но с гъстата си тъмна коса и деликатния нос той наистина беше така красив, както ни беше казала Каши.

— Вижте, той отваря очи! — посочи Хира.

Всички се приведохме, за да го видим, а рани рече:

— Той не вижда много надалече, но ако доближите лицата си към него, ще може да различи чертите ви.

— Но не всички заедно! — повиши предупредително глас Каши.
— Ще го объркате и ще се замае!

И така ние се подредихме в колона, и започнахме една по една да се привеждаме над бебешката люлка. Знаете, че в хиндуизма ние вярваме не толкова в съдбата, колкото в кармата. Ето че в мига, в който дойде моят ред да надникна в люлката, Дамодар рао ме дари с огромна бебешка усмивка. Сигурно си мислите, че преувеличавам, тъй като бебетата започват да се усмихват едва след шестата седмица, при това само на майките си, но в този случай стана точно така, както ви казвам.

— Видяхте ли това? — възкликна изумено рани и изглежда другите дургаваси. — Той се усмихна на Сита!

— Сигурно я е взел за *бханд* — промърмори Кахини. Кое то ще рече „клоун“.

— Престани, Кахини! — изглежда я строго рани. А после се обърна към мен и рече: — Ти си първият човек, на когото синът ми се е усмихнал!

И се загледа напрегнато в мен, като че ли се опитваше да разгадае тайната ми.

Ала аз бях не по-малко озадачена и от нея самата. Не бях сторила нищо по-различно от останалите дургаваси. Може би в предишния си живот бях сторила нещо изумително, за да заслужи подобен късмет.

— Някой ден — каза рани — искам Дамодар да научи английски. Нали ще идваш вечер, за да му говориш, Сита?

— За мен ще бъде чест, ваше височество! — побързах да се поклоня аз.

— Когато другите дургаваси си тръгнат, искам ти да останеш!

Всички постояхме в покоите на рани още около час, като гугукахме на раджкумар и си бъбрехме с рани, докато накрая Сундари не обяви, че всички трябва да се върнат обратно в стаята на кралицата с изключение на мен.

— Аз също мога да остана, ако желаете — обади се моментално Кахини.

— О, не мисля, че ще бъде необходимо — махна с ръка рани. — Сигурна съм, че раджата скоро ще те повика. Чувам, че подготвя нова пиеса.

— Да, „Сита Сваямвар“ — потвърди Кахини. — Играла се е за раджата на Сангли. Написана е от Вишнудас Бхаве. Но Гангадхар го е

наел да напише нещо ново, чието действие се развива в Джанси. Плаща му двойно повече от раджата на Сангли. Но и драматург като Вишнудас Бхаве не би приел нищо по-малко.

Забелязах раздразнението в изражението на рани, когато рече на Кахини:

— Вече можеш да си вървиш!

Кахини се измъкна бързо през вратата. В продължение на доста дълго време рани не изрече и думица, а аз останах до люлката на раджкумар, за да го забавлявам. По едно време тя се обърна към мен, посочи възглавницата до леглото ѝ и аз седнах на нея.

— Сита, през последните няколко седмици съм много разочарована от теб — рече кралицата.

— Ваше височество, аз...

Тя вдигна ръка и аз моментално млъкнах.

— Има моменти, когато трябва просто да слушаш, разбра ли?

Цялото ми лице пламна от срам и аз сведох глава, като промърморих тихичко:

— Съжалявам!

— Знам, че си честен човек, понякога даже до глупост. Но е крайно време да разбереш, че Кахини е моя роднина. Може и да е дразнеща и арогантна...

Както и егоистична и зла.

— Но ми направи една голяма услуга. Сигурно до това време вече си разбрала, че раджата не ме посещава в покоите ми?

Не можех да я погледна в очите от срам, затова промърморих към ръцете си:

— Да.

— Е, та именно Кахини беше човекът, който предложи аз да отида при него! — погледна към Дамодар в красивата му люлка. Тъмните му мигли бяха отпуснати нежно върху пухкавите му бузки. Съвършеното бебе. — Да го държа нощем в обятията си, да го приспивам с песен, да усещам тежестта му до гърдите си, когато го кърмя... Той е най-голямата благословия в моя живот, Сита! А без Кахини той нямаше да съществува!

Почувствах се така, както вероятно се чувства всяка жена, когато научи, че мъжът, за когото се е надявала да се омъжи, се е оженил за някоя друга, някоя с много повече красота и ум, отколкото тя самата би

могла някога да притежава. Осъзнах, че каквото и да сторя за рани, нищо и никога няма да се сравни с онова, което беше направила Кахини.

— Искам тази вечер и ти да отидеш на театър — продължи кралицата. — Раджата никога не ми казва какви пари харчи за тези свои пиеси. Искам да научиш колко получава този Вишнудас Бхаве и колко време ще се задържи тук!

Втренчих се в рани, чудейки се как, според нея, бих могла да получа цялата тази информация.

— Моят съпруг не задържа нищо в стомаха си — подсказа ми рани. В Индия това означава, че даденият човек не умее да държи нищо в тайна. — Имам нужда от тази информация, Сита! Защото ако хазната отива на изпразване, това ще промени коренно отношенията ни с британците! А ние не желаем да сме им задължени повече, отколкото вече сме, нали така? — погледна към Дамодар и допълни: — Той вече е всичко за мен. Някой ден ще наследи това кралство. Но преди това трябва да има кралство, което да наследи!

* * *

Няма да се преструвам, че не бях изнервена, когато всички започнаха да се приготвят за лягане, а от мен се очакваше да си облека по-представителна ангарка и да се отправя към театъра на раджата. Рани беше повикала двама от стражите си, които да ме придружат в тъмното, а аз се надявах единият от тях да бъде Арджун — въпреки че, ако някой попиташе, никога не бих си признала това. Изчаках Кахини да тръгне, а след това се преоблякох в лилави чуридари и тежка пурпурна мантия. Когато Джалкари ме видя, повдигна вежди и само попита:

— По заповед на рани или на раджата?

Останалите жени се обърнаха моментално към мен, за да чуят какво ще отговоря.

— И на двамата — отсякох, тъй като какъвто и отговор да дадах, Кахини щеше да научи за него.

Съмнявам се Джалкари да ми е повярвала, но важното е, че не каза нищо повече. Аз препасах кобура с револвера си и закрачих към

вратата на дургавас. Навън в мъжделивата светлина на двора вече ме чакаха двамата стражи. Дъхът им се виеше на бели облачета в пронизващия нощен студ. Единият от тях беше Арджун.

— Значи вървиш по стъпките на Кахини, а? — отбеляза заинтригуван Арджун, когато потеглихме.

— Не бих го нарекла точно така.

— Но тя е единствената друга дургаваси, която е канена на репетициите на раджата!

— Може, но аз не съм се борила за подобна покана. Раджата смята, че бих могла да добавя нещо ценно към постановките му. Опасявам се обаче, че съвсем скоро ще се увери колко се е лъгал в мен.

— Не съм много сигурен — отвърна Арджун. — Според мен ти можеш да добавиш към живота на хората нещо много повече, отколкото предполагаш!

Вдигнах поглед към него, но въпреки ярката луна над главите ни изражението му си оставаше неразгадаемо. Затова смених темата.

— Имате ли представа коя пиеса ще репетира тази вечер раджата? — попитах делово.

— Да. „Ратनावали“ — отговори другият страж.

— Комедия?! — възкликнах слисана.

— Раджата е убеден, че притежава комедиен гений, който само чака, за да се прояви — поясни Арджун. Не бях много сигурна дали не долових в думите му известен сарказъм. — Пък и сега, след като се роди раджкумар, той иска по-весели пиеси.

— Чия роля ще играе раджата? — попитах.

— На принцеса Ратनावали, разбира се.

Пристигнахме пред барадари и Арджун дръпна тежките завеси, които бяха поставени между колоните на открития павилион, за да задържат топлината. В момента, в който влязохме, заварихме раджата на сцената заедно с Адеш. И двамата носеха перуки, но само перуката на раджата беше с дълги копринени къдрици. В мига, в който ме зърна, раджата плесна с ръце и извика:

— Сита!

И изведнъж всички се засуетиха около мен и появата ми. Не било ли прекрасно, че съм обула прасковени пантофки? Вижте само как черният ръб на пелерината ми подчертавал красотата на кожата ми! После всички поискаха да знаят какво използвам за косата си.

— Блести даже в тъмното! — отбеляза раджата.

Наложи се да му отговоря, че не използвам нищо специално, обаче Адеш беше сигурен, че нарочно крия тайната си за хубава коса.

— Искам сега вие тримата да седнете точно тук! — отсече накрая раджата и посочи към няколко възглавници, подредени пред самата сцена. На една от тях беше седнала Кахини, но когато видя, че ние се приближаваме, демонстративно се изправи и се премести.

— Не бъди толкова груба! — срязва я моментално раджата.

— Не съм груба! — побърза да се защити Кахини. — Просто не обичам да има нещо около мен, когато гледам театър!

— Искаш да кажеш, че не обичаш около теб да има други красиви жени! — засмя се Адеш.

— Е, щом е така, бих могла да се върна обратно там — каза тя.

— Кахини! — размаха пръст раджата, но гласът му беше закачлив и тя му се усмихна в отговор.

Що се отнася до мен, аз просто не обърнах внимание на тази размяна на реплики. Но ако смятах всяка вечер да се държат така с мен, на рани щеше да ѝ се наложи да забрави за шпионската ми дейност, защото просто нямаше да издържа.

— В момента репетираме „Ратнавали“ — съобщи раджата. — Познаваш ли пиесата, Сита?

— Да. Това е комедия.

— Точно така! А сега гледай и веднага ми съобщи, ако имаш някакви коментари!

Погледнах към Арджун, но той беше точно толкова слисан, колкото и аз. Какво точно очакваше раджата от мен? Коментари за какво? За изпълнението му? За самия текст? Пиесата започна и продължи, но на мен не ми идваше нищо особено наум. Някъде към средата на представлението участието на Адеш на сцената приключи и той слезе, за да седне до мен. Ухаеше силно на парфюм и на още нещо. Вино?

— Чувала ли си нещо за някакъв драматург на име Вишнудас Бхаве? — прошепна ми внезапно той.

Тъй като няхах никаква представа дали рани иска от мен да лъжа или не, реших да му кажа истината.

— Да.

— Той наистина ли ще идва в Джанси? — продължи Адеш.

— Носят се слухове, че раджата го е поканил...

— Но това е напълно излишно! — възкликна Адеш. Раджата ни погледна от сцената и ние едновременно побързахме да се усмихнем, за да не разбере, че говорим за него. После, вече значително по-тихо, Адеш продължи: — На рани известно ли е колко струва драматург като него?

— Не бих могла да кажа...

— Аз пък мога да кажа, че няма никакъв смисъл този човек да бъде канен! Аз също съм драматург, но раджата категорично отказва да погледне пиесите ми!

Това определено ме изненада. Мислех, че Адеш е любимец на раджата. Тъкмо се канех да отговоря, когато Кахини се надигна от възглавницата си и се приближи до нас.

— Вие двамата какво си шепнете?

— Колко красив е братовчед ти тази вечер! — отсече веднага актьорът. — Не се сецам някога да съм виждал по-прекрасна Ратнавали!

Кахини погледна първо Адеш, после и мен и изрече:

— Знаете, че мога да пазя тайни...

— О, честна дума, ние нищо не... — започнах аз.

— Не съм питала *теб*!

— Какво става там? — извика накрая раджата, прекоси цялата сцена, приближи се към нас и сложи ръцете си на кръста. В тази поза и с дългата си перука и сарито изглеждаше точно като намръщена жена.

— Сита тъкмо обсъждаше изпълнението ти с Адеш — отговори небрежно Кахини. — Аз пък я помолих да сподели коментарите си и с нас, останалите.

Погледнах към Арджун с надеждата да измисли някакъв начин да ме спаси, но той мълчеше.

— Е, какво има, Сита? — поиска да знае раджата.

— Ами аз... нищо — изломотих.

— Нямах нищо за казване, така ли? Е, това е крайно разочароващо. Поканих те, защото рани ми каза, че си много умна!

— Може би просто ѝ е минало времето за лягане — обади се Кахини.

Няколко от актьорите се разсмяха.

— Ако си уморена и нямаш нищо ценно за казване, може би е по-добре да си вървиш. Следващият път ела отпочинала!

Когато раджата се върна към пиесата си, аз се обърнах към Арджун и прошепнах:

— Можеше да ми помогнеш!

— Как? Ти си шепнеш нещо с Адеш! Да не си въобразяваше, че раджата няма да забележи?

Очите ми се напълниха със сълзи от срам, но аз си наложих да не се разплаквам. Беше малко вероятно след случилото се тази вечер раджата пак да ме покани на репетиция. Не бях успяла да изпълня заръката на рани.

* * *

Когато тази нощ се прибрах в дургавас, Джалкари беше все още будна. Изчака ме да се преоблека и да се пхна под завивките си, след което прошепна:

— Отиде там по заповед на рани, нали?

Не исках да лъжа Джалкари, затова отговорих:

— Да.

— Да не би да се страхува, че раджата пилее твърде много пари?

Изправих се на лакът и възкликнах:

— Ама ти как...

— Не е трудно да се досети човек. Сигурна съм, че британците потриват доволно ръце всеки път, когато раджата организира празненство за актьорите си или наема някого от Сангли или Бомбай!

— Тя искаше от мен да науча колко пари харчи той, но не виждам как подобна информация би променила каквото и да било. Все пак той е раджата...

— И се вслушва в нея! Защо, според теб, именно тя води всички срещи в Дурбар хол? Та той я третира като своя майка! А никой син не желае да разочарова майка си.

— Но тя е с петнайсет години по-млада от него!

— Това няма никакво значение. Няма начин да не си чувала как хората говорят, че тя е ужасно мъдра за годините си. Нашата рани е родена, за да управлява!

Аз пък си казах, че в цялата история на Индия надали има раджа като нашия.

— Тази вечер той пак изпълняваше женска роля! — прошепнах.

В сумрака на стаята забелязах как Джалкари просто свива рамене. Останалите дургаваси може и да бяха приели, че в Джанси нещата стоят така, но аз все още имах проблеми с проумяването им. От мига, в който бях напуснала барадари, до мига, в който стражите ме бяха върнали в Панч Махал, аз не бях спряла да си представям раджата с онази дълга черна перука, толкова убедителен в ролята си, че всеки, който не го познаваше, би го помислил за жена. Знам, че изобщо не ми беше работа да се занимавам с тези въпроси, но не можех да спра да мисля какво ли щеше да се случи, ако рани не беше отишла в покоите на съпруга си, облечена като мъж.

— Просто не разбирам — прошепнах. — Как е възможно един раджа да не иска деца?

Джалкари се смръщи. Сега, след като рани беше изгубила тежестта на бременността, двете отново изглеждаха като сестри и ми беше малко странно да говоря за рани с жена, която прилича толкова много на нея.

— Кой казва, че не е искал деца? — попита тя.

— Ами, след като не е имал желание да посещава рани в покоите й...

— Някои мъже просто не проявяват интерес към жени.

— Но това само в Джанси ли се случва?

Джалкари се надигна на лакът, а зад нея Моти се размърда в съня си, като промърмори нещо. Сигурно пак сънуваше, че яде.

— Сита, само не ми казвай, че смяташ това нещо за уникално за Джанси! Та то е съществувало още от незапомнени времена! Раджата просто е роден такъв — както ти си родена с интерес към мъжете. И по-конкретно към един от тях.

Изправих се леко в леглото си.

— Трябва да внимаваш! — предупреди ме тя.

— Защо?

— Защото другите дургаваси говорят.

— Не виждам нищо неприлично в това да си разменяш книги с някого!

— Книгите са само началото. Но всички тук знаят, че тази вечер той изрично е помолил да те придружи.

— Ама как...

— Каши е била при рани, когато той си е предложил услугите. Така се започва, разбери! След това ще поиска да те придружи по магазините, а после да докосне ръката ти...

Усетих как лицето ми пламва и почти извиках:

— Той никога не би сторил подобно нещо!

— Той е мъж!

— Но е *капитанът* на стражите на рани!

— И това го прави по-малко мъж, така ли? Според мен е точно обратното — прави го още повече! Сита, пази си репутацията! Знай, че той надали търси да се ожени за дургаваси!

— Ти пък откъде знаеш? — изтърсих. И моментално се засрамах, че мечтите ми са били толкова прозрачни.

— Защото вече е бил женен и съпругата му е починала по време на раждане заедно с детето — отговори Джалкари и ме изгледа тъжно.

— Очевидно е, че той иска истинско семейство, Сита, така че се съмнявам нещо да се е променило оттогава насам.

Когато на следващата сутрин излязохме от Панч Махал, заварихме Арджун седнал на ръба на фонтана, облечен в бяла жилетка и златисти чуридари. Джалкари ме погледна изпитателно и изрече:

— Ето го и него. Очевидно те търси.

Но той се изправи чак когато видя Сундари и двамата започнаха да обсъждат оживено нещо с приглушени гласове. По едно време чух Сундари да възкликва високо: „Не!“. А после двамата хукнаха към стаята на кралицата и оттам — към покоите на рани.

— Какво беше това? — попита Каши.

Много ми се искаше да се разтревожа. През ума ми дори премина набързо мисълта, че рани е болна, но я отхвърлих. В крайна сметка рани беше в състояние да издържи всичко на този свят. Тя беше като бамбука, за който говореше баща ми — гънеше се, но не се чупеше. Нали именно тя беше намерила начин да зачене дете, когато първата съпруга на раджата се беше провалила? И нали именно тя управляваше Джанси по време, когато британците се надяваха силно на индийски метеж? Странното обаче бе, че колкото и да исках да фокусирам мислите си върху нея, все не успявах. В този момент

единственият човек, за когото можех да мисля, беше Арджун. Преди колко време е бил женен? Как е изглеждала жена му? Починалото бебе момиче или момче е било?

А после в стаята на кралицата се появи Кахини. Беше пребледняла.

— Мисля, че с нашия раджкumar се е случило нещо! — прошепна едва чуто.

ШЕСТНАЙСЕТА ГЛАВА

Можете да си представите каква паника настана в цял Панч Махал, когато се разбра, че Дамодар внезапно се е разболял. Всичко започна с невъзможността му да задържа каквото й да било в миниатюрното си стомахче. След това дойде затруднението в дишането. Рани завърза малка черна панделка на ръчичката му, за да го предпази от уроки, но той продължаваше да боледува. Най-странното бе, че лошите неща при него бяха на тласъци. Лекарите му даваха аюрведически чай, приготвен от мед и мащерка, той се оправяше, заспиваше и се нахранваше добре, а на следващия ден пак се събуждаше парализиран. Крачетата му prestaха да се движат и вцепенението започваше да пълзи бързо към ръчичките му. Изредиха се какви ли не лекари, пробваха се всевъзможни чайове и отвари, но симптомите не изчезваха. Не след дълго от покоите на рани бяха изгонени всички с изключение на най-близките.

Седмиците се нижеха и напрежението тегнеше над всички ни като тъмен облак. Всички чакахме и се молахме. А после, през април, точно на Рама Навами — началото на нашия фестивал, празнуващ раждането на повелителя Рама, когато Кахини се върна от покоите на кралицата, ние веднага разбрахме.

Уплаших се, че Каши ще се разпадне — толкова силно плачеше.

Лично аз се чувствах така, сякаш бях погълнала камъни.

* * *

В деня на погребението на раджкumar малкото му телце беше отнесено на носилка до бреговете на езерото, на чийто бряг се намираше храмът на Махалакшми. Към синьото небе се възправяха огнени оранжеви дървета, които ние наричаме „Пламъците на гората“, и се полюшваха от вятъра, докато свещеникът издигаше погребалната

клада. Когато приключи и запали кладата, имах чувството, че ще се задява и ще умра от скръб.

По целия бряг на езерото се бяха подредили стотици, даже хиляди хора. Рани се беше подпряла на Сундари. Без нея със сигурност щеше да се свлече на земята от тежестта на мъката си. Що се отнася до раджата, той падна на колене пред погребалната клада, покри лице с ръце и се разрида. Остана така толкова, колкото беше необходимо на пламъците да погълнат миниатюрното телце на сина му.

Никой човек на този свят не трябва да преживява подобна мъка.

В онзи ден изобщо не ми изглеждаше справедливо хора, които не бяха сгрешили с нищо в този свой живот, да бъдат наказвани за дела от минали животи, които изобщо не помнят. Отказвах да повярвам, че в някой от предишните си животи рани е сторила нещо толкова ужасно, че сега да бъде наказвана със смъртта на детето ѝ. Искаше ми се да попитам шри Рама за тези неща и мислено се заклев, че при първа възможност ще го направя.

През следващите седем дена нито рани, нито раджата напуснаха покоите си. Аз стоях с останалите дургаваси в стаята на кралицата. После минаха още три дена. Единственият път, в който зърнахме рани, беше, когато тя се отправи към покоите на раджата, облечена изцяло в бяло — от перлите на врата ѝ до сандалите на краката ѝ. Рани остана при раджата четири дена, а на петия аз писах на Ану:

Не можеш да си представиш колко се промениха нещата в двореца! Преди тук беше място на светлината и радостта. Сега се превърна в крепост на скръбта. Прозорците на стаята на рани и до днес не са отворени, сякаш тя се страхува да види слънчевите лъчи. А може би наистина е така. Спомням си как когато почина мама, бях ядосана на света, че продължава да си върви така, сякаш в Барва Сагар не се е случило нищо. Но Природата наистина продължава. Колелото на кармата се върти. Става ми болно като си помисля, че никога повече няма да зърна веселото лице на раджкумар, когато вляза в стаята на рани! Кралицата е в толкова дълбок траур, че вече дори не слуша съветниците си. Шри Бхакти я предупреди, че ако Дурбар

хол остане празен твърде дълго, със сигурност ще се появи някой, който ще поиска да го запълни. А претендентите наистина са много, Ану! Те са тук, дебнат в сенките, изчаквайки подходящия момент да излязат на светло. Сундари джи смята, че рани може да свика дурбар тази седмица. Искрено се надявам да е така!

Но изминаха още две седмици, преди рани да присъства на първия си дурбар. А и когато го направи, изобщо не беше там. Имам предвид духом.

От възглавницата си зад рани Кахини промърмори:

— Този траур не може да продължава вечно! Кралството трябва да бъде управлявано!

— А бе на теб какво ти става? — изсъска Каши. — Почина наследникът на Джанси, *нейното дете*!

— Ти май наистина нямаш сърце, а? — добави Моти.

— О, имам сърце, и още как! — отвърна високомерно Кахини. — Но освен това имам очи и уши!

* * *

Кралицата се хранеше съвсем сама в стаята си, а вечер не излизаше никъде. Даже на Кахини ѝ беше забранено да влиза там. Измина цял месец в този дух, а силният вятър, който ревеше навън, отразяваше прекрасно нашето мрачно настроение. Когато се появи Гопал, за да прибере писмата ни, само Кахини беше написала нещо. Често се питах на кого толкова пише всяка вечер — родителите ѝ бяха починали, братя и сестри нямаше.

— Ако имате нужда от утеха... — започна Гопал.

— Имам нужда само от това да изпратиш писмото ми! — сръза го Кахини.

Господарят на писмата моментално сниши глас, но не толкова, че да не успея да го чуя.

— Давам си сметка, че Садашив е важен за вас, но...

— Не смей да изговаряш на глас името му! — изръмжа през стиснати зъби Кахини.

Гопал отстъпи шокирано назад, а когато се обърна, Кахини веднага разбра, че съм чула всичко.

— Не мога да си представя да имам толкова отегчителен живот, че да ми се налага да подслушвам разговорите на другите! — подметна ми злобно.

Но преди да успея да отговоря каквото и да било, в стаята се появи Сундари. Беше пребледняла.

— Сита — изрече и ми направи знак да се приближа. — Върви веднага при рани!

Изпълних се със задоволство. Рани беше повикала мен, а не Кахини! Макар и със срам признавам, че преди да изляза, си позволих да ѝ хвърля един самодоволен поглед. Но когато се озовах пред вратата на кралицата, спрях несигурно. С какво бих могла да ѝ помогна след подобна непрежалима загуба?

Непознатите за мен стражи ми отвориха вратата и аз влязох. В стаята беше тъмно. Рани лежеше на леглото. Лежеше и мълчеше. След време, което ми се стори цяла вечност, тя изрече:

— Искam да ми напишеш едно писмо. Адресирай го до майор Елис — това беше човекът, когото бях зърнала на представлението на раджата преди месеци. — Започни с всички задължителни английски поздравии.

Веднага изпълних заповедта. Така в продължение на известно време единственият звук в стаята беше от писалката ми, докато драскаше по хартията. Когато накрая ме чу, че спирам, рани изрече:

— Пиши му, че ще има друг наследник!

Вдигнах стреснато глава и едва тогава си дадох сметка, че тя плаче.

— Ваше височество...

— Толкова много боли, Сита! — извика тя, раменете ѝ се разтресоха и тя покри очи с ръка. — Дурга да ми е на помощ!

Страхувах се да не кажа нещо погрешно, но когато тя продължи да ридае, осъзнах, че каквото и да сторя, нямаше да има никакво значение. Протегнах ръка и стиснах лекичко нейната.

— Много съжалявам! — прошепнах.

— Знам, че навън има много деца, които играят и се смеят. Навсякъде из Джанси има жени с деца! Шива да ми прости, но защо те да са благословени, а аз — не? — изглеждаше толкова млада и уязвима. Изобщо не беше за вярване, че съвсем скоро щеше да навърши двайсет и пет. — Не е ли ужасно? Представям си просякините навън и завиждам на бедняците, защото имат живи синове!

Стиснах още по-силно ръката ѝ и тя вече се разрева по начина, по който го правеха истински съсипаните от скръб хора — силно и дълбоко.

— Нощем го чувам как плаче — изхълца между две ридания. — Чувам го и в банята — сълзите ѝ рукунаха още по-силно. Едва успя да си поеме дъх, за да довърши изречението: — Чувам го как издава разни звуци. Докато водата тече, го чувам непрекъснато!

Усетих, че аз също ще се разплача, затова извърнах глава към прозореца. Навън градът Джанси беше прихлупен и сив, като старец, превит надве от студ.

— Смятате ли, че в предишните си животи наистина сме извършили нещо лошо? — попитах по едно време. — Да се върнем сега като жени... сигурно това е наказание за някое прегрешение, не мислите ли?

Рани си пое дълбоко дъх, а после още по-силно издиша.

— Смяташ ли, че Дамодар е сторил нещо ужасно в някой свой минал живот, за да умре толкова рано? — прошепна.

— Разбира се, че не! — отсякох.

— Значи наказаната трябва да съм аз.

Тук вече не разполагах с никакъв коментар.

— Шри Рама казва, че всички ние се намираме в постоянно състояние на израстване, че болката е тази, която ни движи напред, която ни променя в нещо друго, нещо, което трябва да станем — рече едва чуто тя.

След това помълчахме още известно време, а накрая аз попитах:

— Да довърша ли писмото?

Рани поклати глава и прошепна:

— Не.

* * *

— Каза ли на рани, че я чакаме? — извика Кахини в мига, в който се върнах в стаята на кралицата. — Предложи ли ѝ да ни придружи утре на майдана?

Всички дургаваси се обърнаха, за да чуят разговора ни.

— Сега не беше моментът за това — отговорих.

— Да знаеш, че траурът ѝ ще свърши някой ден! — размаха предупредително пръст към мен Кахини. — И когато това стане, ще те свързва с най-мрачните мигове от живота си!

— Кахини, *много подло* е от твоя страна да говориш така! — намеси се Сундари. — Нищо чудно, че рани не те вика напоследък.

— Може, ама я ми кажете колко пъти е била повикана Сита от *раджата*, а? Той е човекът, който управлява това кралство, не рани, независимо колко могъща си *въобразява*, че е!

Тогава за първи път чух Кахини да говори против нашата кралица.

* * *

Вече разполагах с достатъчно пари, за да платя зестрата на сестра си. Щях да добавя към чеиза ѝ и курти на стойност едногодишна заплата. Но докато планирах щастливото бъдеще на сестра си и подготвях булчинската ѝ зестра, аз се чувствах като предателка спрямо скръбта на рани. Затова ми беше двойно познанадващо, когато кралицата ме повика в покоите си, за да ми даде дар за Ану.

— Предай моята благословия на сестра си! — изрече, плъзна ръце под плитката си и разкопча огромната си огърлица от няколко реда перли. — Бих искала да я помолиш от мое име да носи това бижу в деня на сватбата си!

— Ваше височество... — запелтечих аз.

— Може да го задържи или да го продаде — както пожелае. Но тази огърлица е за нея!

Когато на следващата сутрин слънцето най-сетне разкъса облаците, аз вече яздех към Барва Сагар, придружавана от седемнайсет мъже.

СЕДЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

Когато баща ми зърна подаръка, който нашата рани беше изпратила за Ану, очите му се напълниха със сълзи. Веднага грабна ръката ми и бързо написа:

— Но как?

Подаръкът на рани щеше да промени завинаги статуса на моето семейство в Барва Сагар. Моето приемане в Дурга дал вече ни беше направило известни. Но отсега нататък щяхме да бъдем считани и за заможни, а на семейството на Шиваджи щеше да се гледа с още по-голямо уважение и отпреди, защото подаръкът на рани в крайна сметка беше предназначен да влезе в неговата къща.

Може и да изглежда странно добър приятел като Шиваджи да изисква от нас зестра, особено след като баща ми му е спасил живота в Бирма. Но в Индия тези неща нямат нищо общо с приятелството — всичко се върти около репутацията. Семейството ти ще се радва на почит и уважение само тогава, когато е успяло да осигури добра зестра на дъщеря си. Всеки съсед, който влезе в къщата ти, както и всички негови деца, и всички деца на децата му ще знаят какво е получил синът ти заедно с булката си. Ако тя влезе в новата си къща с ракла, пълна само с коприна, никой няма да каже после: „Ти чу ли какво е донесла еди-коя си като зестра в къщата на свекъра си?“. По-скоро изобщо няма да повдигнат темата, тъй като какво има за казване за булка, която пристига само с дрехи?

Когато сестра ми научи с какво е била дарена, тя покри лице с ръцете си и се разрида, като от време на време повтаряше:

— Благодаря ти! О, толкова ти благодаря!

— Е, аз не съм сторила нищо — отговорих усмихнато. — Този дар е от рани!

— Но рани дори не ме познава!

— Напротив. Аз непрекъснато ѝ говоря за теб.

— Така ли? — вдигна към мен сестра ми огромните си, подобни на две гигантски езера очи.

Заболя ме, че въпросът ѝ беше съвсем сериозен. Приседнах на леглото до нея и изрекох:

— Ану, та аз никога не спирам да мисля за теб! Само защото съм в Джанси, не означава, че сърцето ми не е тук, при теб! И при пита джи, разбира се.

Но това като че ли не я убеди особено.

— Утре ще бъдеш с мен, нали? — попита предпазливо.

— На всяка крачка от сватбата ти! — обещах.

— Ами утре вечер? — погледна ме уплашено тя. — Пита джи ще ми липсва!

— Да, знам. Пита джи липсва и на мен. Но онова, което ще се случи утре, ще бъде много специално и е нещо, което и пита джи, и аз очакваме с нетърпение от доста дълго време. Ще видиш каква красива булка ще бъдеш! — обещах.

И стана точно така.

В Индия има много брачни ритуали и всяко село ги изпълнява по различен начин. В Барва Сагар ритуалът на сватбата започва от предишната вечер, когато момичетата от цялото село се събират в къщата на булката, за да ѝ помогнат да се подготви. Затова още към шест вечерта къщата ни се напълни с кискащи се деца и съседки. В мига, в който се появи и леля, всички помогнахме на Ану да влезе във вана с ароматни масла, като измихме косата ѝ с кокосово масло, а кожата ѝ изтъркахме с куркума. За украсяване на ръцете и краката ѝ бяха привикани четири майсторки на къната. Те я намазаха внимателно с тъмнозелената паста, а после я инструктираха да не се движи много по време на сън, защото изсъхналата паста може да падне и така да разруши красивите рисунки под нея. На другата сутрин обаче, в мига, в който се събуди, Ану изтърси изсъхналата къна, за да види окончателния резултат.

— Вижте само колко са тъмни! — възкликна една от съседките. — Нали знаете какво казват? Колкото по-тъмна е къната на булката, толкова по-щастлив ще бъде бракът!

Върху бледата кожа на сестра ми къната беше придобила тъмнокестеняв цвят.

После бяха донесени малки сребърни купички с различни пасти. Челото на сестра ми беше намазано с паста от сандалово дърво, пътят в косата ѝ — с червения прах *синдур*, на устните ѝ беше сложено

червило. Но въпреки притеснението беше невъзможно да не се смееш. Сватбите в Индия са весели събития, пълни с много песни, танци и ядене. Вече чувахме и музикантите от двора на Шиваджи от другата страна на нивите. Само след няколко часа те щяха да придружат младоженеца да вземе булката си.

А когато извадих булчинската рокля, всички ахнаха. Беше сари от червена коприна, което бях купила от Джанси, бродирано със златна нишка и инкрустирано с миниатюрни мъниста, които проблясваха при всяко движение. Половин дузина жени помогнаха на Ану да се облече, а когато приключиха, резултатът беше зашеметяващ. С тази рокля, с гривните ѝ от слонова кост и солидната перлена огърлица тя спокойно можеше да мине и за дъщеря на рани.

— Хубава ли съм? — попита Ану.

— О, повече от хубава! Прекрасна си! — възкликнах, а другите жени се отдръпнаха няколко крачки назад, за да ѝ се възхитят. — Ишан ще бъде много горд с теб!

Той, разбира се, нямаше да я вземе в леглото си, докато тя не стане жена, но и сега красотата ѝ вече беше зашеметяваща.

И оттук нататък нямаше много време за разговори. Трябваше да се изпълнят един куп ритуали, започващи с появата на шест момичета, носещи глинени гърнета, върху които бяха изрисувани символи, носели късмет на хиндуистите в продължение на хилядолетия — алпаната, свастиката, краката на Буда. Момичетата бяха напълнили тези гърнета с вода от река Ганг и сега ги вдигнаха над главите си и обиколиха сестра ми три пъти. Седмо момиче озвучаваше танца им с раковина. После имаше още ритуали, след това ядене, после още ритуали, като всичко кулминира в *шрада* — ритуал, който се изпълнява в почит на предците.

А след това дочухме музиката много близо до нас и разбрахме, че младоженецът трябва да е потеглил за булката си, заобиколен от смеещи се и танцуващи роднини. Когато той наистина пристигна в нашия двор, аз хванах Ану за ръка и прошепнах:

— Готова ли си?

Тя кимна и аз метнах дупатата ѝ през главата ѝ, така че напълно да я забуля. След церемонията Ишан щеше да има правото да вдигне тази дупата и да види лицето на жената, която някой ден щеше да стане майка на децата му. За мнозина мъже това е първият път, в който

зърват булките си. Но Ишан, разбира се, беше виждал Ану и преди, но техният случай действително беше необичаен на общия фон.

Поведох сестра ми към двора, където вече чакаше Ишан, заобиколен от всичките си роднини. Беше облечен в скъпа коприна от Бенарес, а братята му го бяха покрили с гирлянди. Очите му се разшириха значително, когато ни зърна и като че ли забелязах леки проблясъци на усмивка. А после всички се настаниха на възглавниците, които бяхме подготвили. Това беше началото на един много дълъг ден. Всеки, който някога е присъствал на индийска сватба, може да ви каже, че ритуалите продължават повече от двайсет и четири часа и че даже свещеникът трябва да си почине, преди събитието да се сметне за приключило.

Някъде към изгрев-слънце на другия ден свещеникът приключи и роднините, които бяха останали будни, се присъединиха към уморената, но щастлива процесия от нашия двор до къщата на Шиваджи. Предупредих Ану да влезе и да си почине, тъй като вечерта щеше да има още празненства.

— Ану, довечера е Дивали — напомних ѝ. Тя се омъжваше в най-благодатния период на годината. — Преди вечеря ще се върна тук и всички заедно ще запалим свещите.

Когато отново я видях вечерта, тя се смееше. Очевидно в къщата на Шиваджи имаше много смях. Зарадвах се още повече за сестра си, че ще има щастлив живот тук. А после излязох с мъжете навън, за да запалим свещите и да ги подредим около стените на къщата. Ако бяхте птица и можехте да видите селото ни от небето по време на празника Дивали, щяхте да видите безкрайни поредици от светещи маслени лампи.

Ишан беше осигурил цял сандък с фойерверки и тази вечер ярките пъстроцветни фигури в небето накараха даже баба ни да се усмихне. В края на вечерта обаче беше странно да се прибираме вкъщи без Ану. Но знаехме, че домът на Шиваджи вече е неин дом. Тя никога повече нямаше да живее при баща ни.

Когато стигнахме до нашата къща, татко спря пред вратата и взе ръката ми.

— Смятам да се ожения повторно — написа.

Изобщо не бях шокирана. Татко чака толкова години. Беше крайно време да го направи.

— За коя?

— Авани.

Това вече ме шокира донякъде. В Индия вдовиците много рядко се омъжват повторно. Вярно, че понякога се случва, но е толкова често, колкото сняг през лятото. И въпреки това в дадения случай татко и Авани бяха перфектни един за друг — познаваха се от толкова дълго време. Двете с нея вече не се виждахме толкова често, но имах чувството, че тя изпитва силна привързаност към него. Татко зачака реакцията ми.

— Не знам защо никога досега не ми е хрумвало! — отговорих. А после се сетих още нещо и ще излъжа, ако ви кажа, че това нещо не ми достави огромна радост. — Каза ли вече на дади джи?

— Да. Ядоса се.

Никак не ми беше трудно да си представя крясъците, краченето напред-назад и хвърлянето на разни неща. Но очевидно татко държеше достатъчно на Авани, за да рискува да си навлече гнева на баба.

— Ами на Ану? — продължих да питам.

— Тъкмо тя ми подсказа тази идея!

Тази нощ легнах на стария си чарпай, чувствайки се като съд, пълен със сладка вода. Пълен и преливащ.

ОСЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

Когато се върнах в Джанси от сватбата на Ануджа, заварих пътя, водещ към Панч Махал, абсолютно пуст. По улиците нямаше никого, не се виждаше дори един чай-валах, продаващ чай. Единственият звук наоколо беше чаткането на копитата на конете ни. При портите на Панч Махал пък нямаше никой, който да отведе конете обратно в конюшните. Един от стражите, които ме ескортираха, остави при конете трима войници, за да ги пазят, а ние останалите влязохме вътре.

— Никога досега не съм виждала това място толкова пусто и тихо — изрекох потресена. Сякаш целият дворец беше изоставен. Докато вървахме към стаята на кралицата, най-сетне зърнахме в коридора един слуга и го спряхме.

— Какво става? Къде са всички?

Старецът се взря в нас и попита:

— Вие откъде идвате?

— От Барва Сагар! — избухнах. — Какво става тук?

Слугата бързо отстъпи назад, леко обиден.

— Раджата е болен — изрече. — Срина се на сцената в театъра си преди три вечери — прочисти гърлото си и след известно време добави: — Рани извика някакъв британски лекар.

— Къде е той сега? — попитах, изпълнена с огромна тревога.

— В покоите си — отговори старецът, загледа се в мен и допълни: — Вие да не сте шримати Бхосале?

— Да, аз съм!

— Рани заповяда веднага, щом се върнете, да отидете при нея в покоите на раджата!

Обърнах се към войниците, притиснах ръце в намасте и изрекох:

— Благодаря ви, че ме придружихте в този дълъг път!

Старият слуга ми направи знак да тръгна след него. Поехме по величествено изрисуван коридор, който ни отведе до изящно резбовани дървени врати. Слугата бутна вратите и изчезна, като ме остави сама с няколко стражи. Когато се върна, съобщи:

— Няма да влизате по-навътре от приемната зала. Рани ще ви чака там.

Предстоеше ми да вляза в личните покои на раджата. Малцина можеха да се похвалят с това.

Старецът задържа вратата за мен и аз влязох.

Единствената дума, с която мога да опиша видяното, е „грандиозно“. Но напълно безвкусно. Стените бяха червени, но толкова лъскави, че веднага ми подсказаха, че бояджиите са използвали един трик, който жените от Барва Сагар използват — втриват в тях цветовете от хибискус, за да им придадат блясък. От тавана, изрисуван със звезди в златно и жълто, висеше крещящо натруфен полилей. Мебелите бяха сребърни. Тапицерията на канапетата и възглавниците беше яркосиня. Истинско насилие над човешките очи.

В следващия момент се появи рани. Изглеждаше напълно съсипана. Поклоних се дълбоко и притиснах ръце в намасте.

— Ваше височество, толкова...

Тя прекъсна с жест опита ми за съчувствие и изрече, още преди да бях попитала:

— При него е доктор Макигън. Може да му се има доверие.

— Какви са симптомите?

— Повръщане, летаргия, липса на апетит. А снощи изведнъж престана да чувства краката си. Сякаш беше парализиран, точно като Дамодар. Неговият личен лекар подозираше отрова, но слугата, който опитва храната му, е жив и здрав — отговори делово кралицата.

В този момент чухме гласа на раджата — така ясен, сякаш стоеше на сцената.

— Няма да позволя на някакъв англичанин да се грижи за мен! — изкрещя. — Махай се! *Вън!*

Вратите към спалнята пак се отвориха и при нас се появи английският лекар. Излъчваше невъзмутимо спокойствие. Гласът му беше тих и съчувствен, когато изрече:

— Извикайте майор Елис! И обмислете сериозно какви стъпки ще предприемете за собственото си бъдеще и това на Джанси! Раджата е много болен, ваше височество!

Кралицата изчака излизането на лекаря, след това покри лице с ръце.

— Какво ще правите сега? — осмелих се да попитам. Раджата не можеше да е чак толкова зле, след като имаше сили да крещи.

— Не знам — въздъхна тя. — Най-важният въпрос сега е: как британците дефинират понятието „наследник“!

* * *

Детето беше взето от майка му в петнайсетия ден на октомври. Помня датата, защото тогава светеше ловджийската луна — единственото пълнолуние през октомври. Беше ярка и червена като гигантски рубин. Наблюдавах я от двора пред стаята на кралицата, когато чух писъците. Звукът беше толкова жалостив, че веднага се втурнах вътре да видя какво става.

Рани беше заобиколена от трима съветници, а в скута си държеше момченце. То беше на не повече от три годинки и по пухкавите му бузки се стичаха сълзи. Долната му устна беше обърната и то непрекъснато викаше майка си.

— Сита, запознай се с Ананд — рече рани.

Другите дургаваси също се втурнаха и всички се вторачихме в малкото момченце. Бездетната кралица беше направила бездетна друга жена.

Шри Бхакти пристъпи напред и съобщи:

— Официалното осиновяване ще се състои утре!

* * *

Двайсет минути преди обяд кралицата се появи, облечена в лилаво сари и жълти бижута. Носеше момченцето, което изглеждаше вече по-спокойно. Запитах се кога ли ще спре да се оглежда и да търси майка си, нощ след нощ.

Тихата ни процесия потегли към Дурбар хол, където раджата вече ни очакваше на трона си. Беше подпрян с няколко възглавници и изглеждаше изключително зле. Беше изгубил значително количество килограми. От двете му страни стояха стражи, готови да го хванат, ако се залюлее.

През годините след това съм чувала някои да твърдят, че осиновяването се е провело в спалнята на раджата. Но аз бях там и видях събитията с очите си, така че ви гарантирам, че се случи в Дурбар хол, точно по обяд. Присъстваха също така и десетина официални британски лица, включително и майор Елис, облечен в яркочервена униформа.

Бяха необходими няколко часа за подготвяне на документите, но накрая беше изготвено завещание, в което Ананд, вече прекръстен на Дамодар рао, се обявяваше за законния наследник на трона на Джанси. В случай на преждевременна смърт на раджата рани трябваше да изпълнява ролята на регент на сина си до порастването му.

Документите бяха прочетени на глас, след което раджата, рани и почти всички присъстващи британци се подписаха под тях.

Когато официалната част приключи, раджата помоли всички да напуснат тронната зала с изключение на рани. Ние се изнизавме един по един в коридора. Британските представители си тръгнаха, но ние останахме край отворените врати. Чувахме раджата така, сякаш стояхме до него. Гласът му беше дрезгав и слаб, когато каза:

— Ману, ако животът беше справедлив, аз трябваше да се родя рани, а ти трябваше да се родиш раджа!

— В следващия живот — отговори рани.

— Ако умра, другите кралства ще решат, че Джанси е отслабено. Затова поддържай приятелството ни с британците. Те са достатъчно силни, за да ни спасят от нашите врагове!

Сигурна съм, че в онзи момент рани е скърцала със зъби, но иначе я чухме да се съгласява с раджата.

После настъпи тишина. Вероятно той плачеше. А може би и двамата плачеха.

Беше шестнайсети октомври.

На двайсет и първи ноември раджата беше мъртъв.

* * *

В продължение на тринайсет дена — абсолютният минимум за пълен траур — рани не напусна нито за миг Панч Махал. А когато после го стори, то беше само за да изпълни един важен ритуал —

счупи гривните си на улицата и остави парчетата на земята, за да бъдат прибрани от бедните жени и продадени. Иначе нито обръсна косата си, нито смени пъстроцветните си сарита с вдовишкото бяло. Но докато се отправяхме през потъналата в мълчание крепост към езерото край храма на Махалакшми, гледката на погребалната клада на раджата изведнъж ме притесни.

Погледнах към Сундари, която стоеше до рани, докато свещениците вдигаха безжизненото тяло на раджата от позлатената носилка, за да го поставят върху безупречно подредените дърва. Но командирът ни беше твърде съсредоточена в кралицата, за да ме забележи. Огледах нарастващия брой хора около нас — съветници, войници, земеделци и търговци, всички до един стълпили се на брега на езерото, за да се сбогуват със своя раджа. Мнозина от тях тайничко хвърляха погледи към рани, чудейки се дали тя ще направи онова, което бяха правили нейните предшественички и безброй други жени.

— Тя не може да стори подобно нещо! — отсякох аз.

— Извършването на сати е най-силната форма на уважение, което една съпруга може да демонстрира на съпруга си! — отвърна Кахини.

Тази жена вече надскачаше дори себе си. Беше толкова коравосърдечна, че чак ми се гадеше от нея. Нямах ли кой да направи нещо? Какво щеше да стане с Джанси без рани? Какво щеше да стане с Дурга дал? Огледах се. Но главата на съветника шри Бхакти беше сведена, а деванът непрекъснато местеше поглед от него към съветника шри Лакшман и обратно. Никой не проговаряше, никой не помръдваше.

Свещеникът пристъпи напред с факлата и изрече няколко важни думи на санскрит. А после кладата беше запалена и всички се обърнаха към рани. Сърцето ми заби бясно в ушите ми.

Рани направи крачка към кладата и аз усетих в устата си вкус на метал. Очевидно всички смятаха, че тя ще го направи, но никой нямаше сили да изкрещи: „Недей!“.

Даже аз.

А после тя застана пред пламъците и изкрещя:

— Народе на Джанси, онова, от което днес нашето кралство се нуждае, е управник, а не мъченик!

Овациите, които изригнаха, бяха оглушителни.

— Да, знам, в този момент пред мен стоят хора, които ще ме осъдят остро, че не съм влязла в пламъците — продължи тя. — Но има ли жена, която е успяла да промени съдбата на съпруга си, като го е придружила на кладата? И има ли жена, успяла да изгради по-силно кралство, като го е изоставила? Нашите предци са вярвали, че извършването на сати е акт на храброст. Аз пък казвам, че с изключение на богинята Сати, която в крайна сметка е безсмъртна, това е акт на страхливост! Та кой след това ще отгледа децата ѝ? Кой ще се грижи за родителите ѝ? Кой ще засажда градината ѝ със зеленчуци? Не, народе на Джанси! Запомнете, че ако аз умра, то това ще стане от меч, а не от огън!

Шри Бхакти се разплака. Даже привидно безчувственият деван се просълзи. Зад мен хората започнаха да повтарят речта на рани и лека-полека из скърбящите плъзна мълвата, че Джанси няма да изгуби своята кралица.

И изведнъж въздухът се изпълни с чувство на триумф, като че ли присъствахме не на погребение, а на празненство. Рани се отдалечи от горящата клата, а когато очите ѝ срещнаха моите, аз вече бях широко усмихната.

* * *

Когато погребението приключи, рани се отправи тържествено към Дурбар хол. И този път изслуша просителите не иззад красивия параван с решетката, а от трона. Стекоха се стотици мъже, а когато и последният от тях напусна тронната зала, иззад завесите се появи Арджун, за да попита рани дали би могла да даде една последна аудиенция.

— Смятам, че е важно, ваше височество — добави.

В начина, по който изрече тези думи, имаше нещо, което накара всички ни да застанем нащрек по възглавниците си. Рани вече не спазваше пурда в Дурбар хол, така че когато майор Елис пристигна, със сигурност забеляза, че лицето ѝ е станало доста по-слабо и че тя вече не носи червения знак на съпругите в пътя на косата си.

— Сита, би ли поела за малко Дамодар, ако обичаш? — обърна се към мен кралицата.

Подаде ми сина си и нашият раджкумар нададе оглушителен писък. Започна да рита с крачетата си, уплашен, че се разделя от поредния човек, когото беше обикнал. Каши, която седеше до мен, протегна ръце и попита:

— Искаш ли аз да го взема?

Предадох раджкумар на Каши, която очевидно знаеше как да го държи, защото той се настани в скута ѝ така удобно, както беше седял у рани.

Днес майорът изглеждаше особено притеснен. Непрекъснато мачкаше шапката си, която държеше в ръце, и не смееше да погледне рани в очите.

— Майор Елис, с вас сме приятели още от пристигането ми в Джанси — започна кралицата. — Добре знаете, че мога да понеса всякакви новини. Ако са лоши, просто ми ги съобщете!

— Съжалявам, ваше височество...

— За какво?

— Аз... — очите му се напълниха със сълзи и едва в този момент аз си дадох сметка колко млад беше всъщност. Някъде на възрастта на рани може би, около двайсет и пет. — Британците говорят помежду си. Искат...

Не успя да събере сили да го каже. И аз усетих как по гърба ми пролазва някакъв хлад, все едно някой беше поставил ледената си ръка под ангарката ми. Каши до мен очевидно почувства същото, защото се вцепени. Дамодар започна да скимти.

— Майор Елис, кажете, каквото трябва да кажете! В крайна сметка каквото и да искат, те са наши съюзници, така че съм сигурна, че ще успеем да се споразумеем.

— Ваше височество, британците искат да анексират Джанси! Съжалявам!

Рани се изправи от трона си и изрече:

— Да не би да бях лош управник?

— Не е свързано с вас.

— Да не би да пренебрегнах някоя от заповедите им? Да не би да не изпълних някоя от молбите им?

Майор Елис очевидно не беше в състояние да си намери място от мъка.

— Но защо ще искат да сторят подобно нещо? — извика рани на английски. — Ние сторихме всичко, което поискаха! Преклонихме се пред правилата им! Те бяха тук при осиновяването на сина ми. Вие видяхте с очите си, нали също подписахте документите?

— Така е — кимна майорът. — Знам. Но сега твърдят, че това не било достатъчно. Че това дете не е ваш истински син. А когато си наумят нещо...

Всички дургаваси заговориха едновременно. Най-силен от всички беше гласът на Кахини:

— Никога няма да превземат Джанси!

Рани сведе очи към майора и попита:

— Какво можем да сторим?

— Но защо питате него? — провикна се Кахини. — Та той е един от тях!

Рани вдигна ръка, за да я накара да замълчи.

— Трябва да започнем с подаване на молба — отговори той.

— Дотам ли се е стигнало? — попита тя, отново седнала на трона си.

— Писмото с отговора ще пристигне след няколко седмици. Не знам какво възнамерявате да правите, ваше височество. Дали ще пожелаете да се омъжите повторно...

Сред дургавасите отново настана жужене и майорът започна да ни оглежда объркано.

— Майор Елис — изрече рани, — аз съм индийка. Вече бях омъжена, а ние, жените в Индия, се омъжваме само веднъж!

Лицето на майора стана червено като униформата му.

— Не знаех — запелтечи. — Много съжалявам. Аз... Може би трябва да си вървя.

— Не, моля ви! Нуждаем се от вашата помощ! Какво мога да сторя, за да спра този процес?

— Не знам дали изобщо би могъл да бъде спрян.

— Трябва да може! — извика отчаяно рани. — Джанси е моят дом! Той е моят живот! Това е кралството, което Дамодар е роден да управлява!

Тук Елис изгледа съжалително детето в скута на Каши, сякаш то беше жалък заместител на истинския наследник.

— Той е мой син! — отсече рани. — А това е моето кралство! Какво право имат британците да ми отнемат управлението?

— Никакво — призна майорът.

— Тогава ми помогнете, майоре! Моля ви!

— През декември можем да изпратим молба до генерал-губернатора във форт Уилям.

— Добре. Как се казва той?

— Лорд Далхаузи.

— Ще ми помогнете ли да му пиша?

— Разбира се, ваше височество — кимна той и очите му срещнаха нейните. — Всичко, което пожелаете!

Майорът си тръгна, а ние не помръднахме от местата си. Ужасът на чутото беше твърде голям, за да бъде осмислен. Британците бяха наши съюзници. Последните думи на раджата на смъртното му ложе бяха за постигане на споразумение с тях. Беше помолил рани да уважи това споразумение на всяка цена, воден от страх, че след смъртта му съседните на нас кралства ще се спуснат като лешояди върху трупа му. И се беше оказал прав. Само дето съседното на нас кралство се беше оказала Англия.

Когато се върнахме в стаята на кралицата, аз се увих в най-топлия си шал, после се извиних и излязох на двора. Арджун ме откри край фонтана.

— Чу ли? — попитах директно. Дъхът ми се събираше на облачета пред устата ми. Очакваше ни доста студен месец декември.

— Да, чух. Но тя сигурно е очаквала подобно развитие на нещата.

— Така ли? — изгледах го втрещена аз.

— Не чу ли как говореха британците за раджата по време на погребението му?

Замислих се, но нищо не се сетих.

— Ти разбираш английски по-добре от мен — отбеляза Арджун, — но даже за мен беше пределно ясно. Те наричат раджата „принц“, а не „крал“. А картината, която капитан Малкълм поднесе на рани... Видя ли я?

— Не. Рани не пожела да я окачи никъде.

— Защото на нея е показана среща между генерал-губернатора и раджата, на която и двамата седят на западни столове, при това на

еднакво ниво!

Ахнах.

— Когато писмото пристигне след няколко седмици — допълни той, вече значително по-тихо, — със сигурност ще избухнат размирици. Сипаите няма да приемат подобно нещо — предсказа Арджун, — а рани ще се озове в изключително деликатно положение. Ако избере да подкрепи въстаниците, британците ще я убият. Ако пък застане на страната на британците, ще я убият въстаниците!

— Какво имаш предвид под това „ще я убият“? — изгледах го ококорена аз.

— Сита, на прага ни чука война! Британците идват да завладеят кралството ни!

Имах чувството, че някой ме е сритал и ме е оставил без дъх.

— Ами онази молба? — простенах.

— Молбата свърши ли работа на моголския император? Ами на Баджи рао?

Въпреки студа на двора главата ми пламна. Та моят живот беше изцяло посветен на рани! Какво щеше да стане сега с Дурга дал? Какво щеше да стане с готвачите, градинарите и хилядите други хора, които зависеха от трона ѝ? Какво щеше да стане с Джанси?

— Нашата работа е да защитаваме рани и раджкумар на всяка цена — сякаш разчел мислите ми, рече Арджун. — А вероятно предстоят опасни времена! Затова искам да бъдеш много внимателна!

— Не, те ще се вслушат в нашата молба! Нямаат никаква причина да превземат Джанси! Та ние не сме нарушили с нищо подписания с тях договор! — изтъкнах, все така неспособна да приема други варианти.

Ала Арджун не беше особено убеден в подобен развой на нещата.

ДЕВЕТНАЙСЕТА ГЛАВА

1854 ГОДИНА

Когато рани обяви, че от днес нататък всяка сутрин ще практикуваме йога с шри Рама, сред дургавасите настана брожение. При толкова много проблеми, надвиснали над Джанси, на никого не му се занимаваше да изпраца поздрави към слънцето.

— Целта на йога — поясни рани — е да ни напомни, че не сме волове и че винаги можем да сложим настрани товара си, стига да пожелаем!

Повечето от дургавасите тайничко се изсмяха на тези думи. Но в рамките само на няколко седмици тялото ми стана много по-гъвкаво и подвижно, умът ми — много по-остър.

Знам, че Западният свят разглежда йог — или йога, както впоследствие стана известна — като нещо екзотично. За нея се знае, че е нещо, което мистиците практикуват с отпуснати с дланите нагоре ръце и затворени очи. Какви ли не глупости са се нароили за тази форма на медитация, но аз сега ще ви кажа какво точно е йога и какво не е. Йога не е нещо, което се практикува с музика, огледала или други средства за отвличане на вниманието. Целта ѝ е не толкова *самйога*, колкото *вийога*, което ще рече, че йога е свързана по-скоро с прекъсване на връзката, отколкото със създаването ѝ — нещо, което мнозина западници намират за твърде странно, докато не им се обясни. Причината, поради която човек практикува йога всеки ден, е да прекъсне връзката със страданието дълбоко в себе си.

Авторът на древния текст „Йогататва Упанишад“ е смятал, че без практикуването на йога е абсолютно невъзможно да освободим *атмана*. Атман, разбира се, е душата. И точно както каза рани, ние сме толкова превити под товара на ежедневните си тревоги, че мнозина от нас вече не са по-различни от зверовете. Крачим през света, за да ядем и да пием, и почти не се вълнуваме от целта си в този живот. А някои от нас и като зверове не са особено умни. Просто пристъпваме тежко

по пътя си, заробени от някакъв ужасен господар или от работата. Целта на йога е да промени всичко това, да напомни на човеците кой от тях е заприличал на вол, така че да им помогне, ако ще и само за няколко минути на ден, да се отърсят от робията и хомота си. Да напомни също така, че като укротим умовете си, можем да укротим също така алчността, глада и желанията си.

Всичко това, разбира се, звучи много хубаво. Но теорията на йога и нейната практика са много различни неща. Едното е лесно за научаване, другото изисква много време и отдаденост.

Накрая даже Мандар, която беше изразила най-силно презрението си чрез смях, когато рани реши, че трябва да започнем йога, стана видимо по-спокойна. Ала йога не е в състояние да промени реалността. Така на пети декември пристигна писмото от майор Елис — на Джанси наистина му предстоеше да бъде анексирано от Британската източноиндийска компания. А после, по съвет на майора, рани подаде молба. Отговорът от Англия пристигна на дваисет и четвърти февруари. Донесе го бащата на рани, в библиотеката, където аз и Каши седяхме заедно с кралицата и сина й. Моропант се отпусна до дъщеря си на широката оранжева възглавница и я зачака да го прочете.

Следях изражението й. Новините очевидно бяха лоши. А после тя рече:

— Каши, би ли отнесла детето в моите покои? — а след като те излязоха, тя добави: — Дават ми три месеца да си събера багажа и да напусна двореца.

Когато забеляза объркването по лицата ни, тя ми подаде писмото и ме помоли да го прочета на глас. И с всяка следваща дума светът под мен се изплъзваше все повече и повече, като че ли ръката на Брахма издърпваше земята изпод краката ми. Рани имаше три месеца, за да се премести от Панч Махал в по-малък дворец в подножието на хълма. Британската източноиндийска компания беше нарекла евфемистично този дворец „Рани Махал“ и обещавахе да й отпусне годишна издръжка, която щяла да бъде достатъчно голяма, за да поддържа „подходящо по размери домакинство“.

— А какво ще стане с народа ни? — попита рани. В очите й имаше сълзи, но те се задържаха на ръба на очите й и отказаха да паднат. Стисна устни и аз проследих посоката на погледа й към

знамето на Джанси — *литавра* и метличка *чаури* върху червен фон. — Утре там ще бъде британското знаме — прошепна, изправи се и отсече: — Утре ще изпратя молба до самия генерал-губернатор на Индия!

Това беше човекът, избран от ръководството на Компанията да надзирава делата ѝ в Индия, като изборът му зависеше и от одобрението на британската кралица.

Никога досега не се бях чувствала нито толкова бясна, нито толкова уплашена. Но какво даваше право на тези чужденци да унищожават нашето кралство? Та нашият народ живееше тук от пет хиляди години, а сега някаква търговска компания щеше да решава съдбата му!

— Трябва да подтикнем сипаите към бунт — обади се бащата на рани. — Крайно време е!

— Не и ако съществува и най-малкият шанс Британската източноиндийска компания да се вслуша в гласа на разума! — отвърна тя.

* * *

Тази нощ аз лежах будна в леглото си и мислех как нашият дургавас съвсем скоро щеше да принадлежи на британците. Стените, килимите, леглата, в които спяхме, даже малките масички, пред които отправяхме молитвите си към Дурга. Опитах се да си представя как ли се чувства рани, лежаща в стаята, където беше прекарала всеки свой миг, откакто беше навършила четиринайсет, знаеща, че съвсем скоро някакъв чужденец щеше да превърне тази стая в свой дом. И всичко това само защото тя беше имала нещастieto да изгуби съпруга и сина си.

Когато на следващата сутрин слънцето изгря, не изчаках да чуя войнишките рогове, призоваващи войниците за проверка и вдигане на знамето. В мига, в който слънцето си проби път през прозорците, аз вече бях готова и увита в най-дебелия си шал.

— Къде отиваш? — попита Джалкари.

— Искам да го видя с очите си — още няколко жени освен мен също се обличаха. Мандар, Хира, даже Раджаси. Джалкари седна в

леглото. Аз грабнах сгънатата ѝ ангарка от раклата ѝ, подадох ѝ я и подвикнах: — Хайде, бързо!

Щом излязохме, бяхме моментално последвани от малка групичка от стражите на кралицата. Сред тях беше и Арджун. Беше облечен по обичайния начин, само дето тази сутрин дългата му коса не беше пристегната назад с мурета. Обрамчваше лицето му и го правеше да изглежда доста по-млад. Запътихме се към място, откъдето южната кула се виждаше добре и ето че там, плющящо от силния вятър, ни очакваше знамето на Великобритания. По лицата на няколко от мъжете се отрониха сълзи.

Раджаси промърмори:

— Ей така, без бой, без капка пролята кръв...

— Точно както обичат да правят британците — отвърна с горчивина в гласа един от стражите.

* * *

Към Дурбар хол се бяха стекли хиляди жители на Джанси. Тълпяха се в залите на двореца и в мига, в който се появиха британските офицери, нашите войници едва успяха да запазят реда. В самата тронна зала бяха допуснати само съветниците на рани и най-важните официални лица на кралството. Ние поведохме рани през гневната блъсканица, а когато тя се отпусна на трона, залата изведнъж се изпълни с тишина, гъста и неподвижна като вода в езеро. Ние застанахме зад нея с ръце върху дръжките на револверите си в случай на избухване на безредици. Зад нас стражата на рани също беше в готовност.

— Народе мой — започна тя официалното си обръщение. — *Майн Джани нахин доонги!*

Тълпата отговори с енергичен възглас и британските офицери се спогледаха притеснено.

— Аз никога няма да ви изоставя! — закле се кралицата. — Ала днес покорно предавам управлението на Джанси на британците. Присъстващият тук майор Елис — посочи го — ще ви каже няколко думи от името на Британската източноиндийска компания. Майор

Елис, моля да ни запознаете с информацията, която сте получили от генерал-губернатора на Индия, лорд Далхаузи!

Майор Елис се изправи от стола си и започна:

— Поданици на Джанси! — моментално беше прекъснат от викове. Рани вдигна ръка и в залата отново се възцари тишина. — Лорд Далхаузи, официален пълномощник на Британската източноиндийска компания, обявява кралство Джанси за британска територия! Кралицата на Джанси ще се настани да живее в Рани Махал, където ще продължи да бъде източник на вдъхновение за народа на Джанси!

Те свеждаха нашата способна кралица до нищожна марионетка! Рани можеше да запази своя елитен отряд Дурга дал и личната си охрана от стражи, но армията на Джанси вече не съществуваше.

— На рани ще бъде отпусната годишна пенсия, а осиновеният ѝ син ще получи наследство, чиято стойност още подлежи на уточнение.

И свали листа, от който четеше.

— И кога британците възнамеряват да уведомят рани каква ще бъде стойността на тази нейна *пенсия*? — попита съветникът шри Бхакти.

— Много съжалявам — изчерви се като домат майор Елис. — Това е единственото, което ми е известно!

Съветниците на рани скочиха до един на крака, но най-силно се разкрещя генерал Сингх:

— Ами Панч Махал? Какво ще стане с двореца?

— Следващата седмица в него ще се настанят британските офицери — отговори едва чуто майорът.

— В двореца, строен от предците ми?! — извика възмутен някой.

— Това е истинско безчинство! — изкрещя дори деванът.

А някой заплашително изрева:

— Това плаче за мъст! Война!

Рани се изправи и изрече:

— Ние ще се държим мирно и с достойнство. Изнасянето ще започне от утре.

И с това всичко свърши, и нашето кралство вече принадлежеше на британците.

* * *

Мнозина са ме питали какво е усещането да се преместиш от бляскавия Панч Махал в Рани Махал. Представят си ужасни сцени, но както всеки, който е преживял неприятна промяна в живота си, знае, стига промяната да става постепенно, няма кой знае каква драма. Нещо ми подсказва, че именно с подобна цел британците отпуснаха на рани цели три месеца, за да се премести от единия дворец в другия.

Първоначално британците бяха забранили на рани да взема със себе си каквото и да било от движимото си имущество. Килимите, мебелите, даже изящният трон на раджата бяха сред нещата, за които британците имаха големи надежди да задържат за себе си. Обаче рани започна да пише молба след молба, докато накрая самият генерал-губернатор не постанови следното: „Извън властта на правителството е да се разпорежда с имуществото на покойния раджа, което по право принадлежи на осиновеното от него момче. Осиновяването е валидно за предаването на правата върху личното имущество, но не и за предаването на управлението.“

— Те наясно ли са изобщо с иронията на това, което са написали? — възкликна не гневна, а почти развеселена рани, докато баща ѝ четеше на глас писмото на лорд Далхаузи. — Значи, когато става въпрос за права за наследяване на собственост, осиновяването е *законно*, но когато се касае до унаследяването на трона е *незаконно*!

— Тези хора си измислят закони в движение! — изрева баща ѝ.

Но всички ние около тях бяхме в прекалено голям шок, за да имаме сили да се ядосваме.

* * *

Хиляди хора се бяха наредили покрай пътя, за да наблюдават нашата процесия към новия ни дом. И всички тези хора бяха потънали в гробовно мълчание. За британците, които ни гледаха, обстановката вероятно е изглеждала призрачна. Единствените звуци, които се чуваха по улиците, бяха песните на птиците и чаткането на копитата на конете ни.

Рани Махал е един от старите дворци на раджата. Представлява шейсетгодишна постройка на два етажа и плосък покрив, сгушена подобно на екзотична жълта птичка наред шумен пазар. Когато

пристигнахме, тежките железни порти се отвориха. А после ние влязохме един по един в малкия квадратен двор с два малки фонтана, едва капещи под слънцето. Всички слязоха от конете и четири конярчета отведоха конете ни до сграда извън самия Рани Махал, тъй като тук нямаше дори конюшни.

Вътре имаше шест коридора, отвеждащи до шест големи зали и няколко по-малки стаи. Почти всички стаи бяха боядисани в червено, а някой със страст към цветята беше добавил и цветни елементи към този фон. Арките бяха украсени с изображения на пауни и розетки, а от ярко боядисаните ниши към нас се виждаха скулптури от периода Гупта. И покоите на кралицата, и Дурбар хол се намираха на втория етаж. И двете стаи имаха тавани, покрити с дърворезба, и прозорци, гледащи към улиците под нас.

— Та тук няма място дори за дургавас! — промърмори Сундари.

— Изберете си една от стаите на долния етаж и я превърнете в дургавас — рече рани. — Арджун, същото важи и за моята стража. Настанете ги в съседната на дургавас стая!

Погледнах към Арджун. От този момент нататък нощем щеше да ни разделя само една стена и тази мисъл запрати към лицето ми мощен прилив на горещина. Дори и някой да забележа, нищо не каза.

Беше необходим цял следобед, докато животът в двореца бъде организиран. Ние седяхме на възглавници в Дурбар хол и се редувахме да забавляваме Ананд, докато прислугата се опитваше да въведе ред в хаоса. Някъде преди залез-слънце се появи Гопал, за да достави пощата ни.

— Това ли е само? Едно писмо? — провикна се жалостиво Кахини.

— Съжалявам — смотолеви Гопал. В крайна сметка и той беше изгубил всички свои привилегии в Панч Махал. — Това е всичко.

— Сигурен ли си?

— Да.

На мен Гопал достави две писма и аз автоматично разбрах грешката му. Един по-добър човек сигурно веднага би се обадил, но аз съвсем спокойно и невъзмутимо прибрах и писмото, адресирано до Кахини, и го пуснах в ангарката си. А през следващите два часа се питах дали притежавам смелостта да го прочета. Веднага щом настъпи подходящият момент, аз слязох долу и приседнах на малка мраморна

пейка в двора. През портите влизаха и излизаха толкова много хора, че никой не ми обръщаше внимание. Разтворих писмото колкото ми беше възможно по-бързо, преди да съм размислила. Не съм много сигурна какво точно очаквах да прочета, но изобщо не очаквах следното:

Любов моя, с прискърбие научих колко труден е станал животът ти. Носят се слухове, че с всеки изминал ден сипаите стават все по-гневни. Има ли някакви признаци за избухване на въстание? Трябва ли да дойда? Ти в опасност ли си?

С.

Сгънах писмото и побързах да намеря Джалкари. Тя беше в новия дургавас — малка стая, едва успяваща да побере десет легла. Говореше с Мандар, затова привиках и двете в ъгъла на стаята.

— Трябва да видите нещо!

След като прочетоха писмото, и двете жени поклатиха глави.

— Нещо не се връзва. Гопал чете всичко. Защо ще продължава да флиртува с Кахини, след като знае, че тя си има любовник? — промърмори по едно време Мандар, взе писмото и отново го прочете. Накрая отсече: — Върни го на Гопал! Да видим какво ще направи!

— Той ще побеснее! — светнаха очите на Джалкари.

— Аха — съгласи се Мандар. — Дотолкова, че дори няма да й каже, че ти си го отворила.

— Или може би изобщо няма да й го даде — отбеляза замислено Джалкари. — Вижте, ето го и него! — през прозореца видяхме как господарят на писмата претърсва яростно куртата си, потупвайки всяка възможна гънка. — Знае, че го е изгубил! — допълни тя. — Хайде, върви! Ние ще гледаме оттук.

Приближих се към Гопал с писмото и очите му започнаха да се стрелкат налудничаво от ръцете към лицето ми.

— Аха, значи е в теб! — извика възмутено. Протегна ръка, за да го издърпа. — Дай ми го веднага! — извика толкова силно, че няколко прислужници си оставиха работата, за да видят какво става.

— Дали сте ми писмо, което не е за мен — изрекох с безизразен глас аз.

— Прочете ли го?

— Да — отговорих, без да изпускам от поглед лицето му. И забелязах, че лявото му око потрепна.

— Но *не можеш* да си признаеш пред Кахини! — извика победоносно той.

— А защо изобщо я прикривате? — попитах и го оставих да издърпа писмото от ръката ми. — Тя не е влюбена във вас, пише си с друг мъж. И очевидно е влюбена в *него*!

— Нямах никаква представа — опита се да каже той.

Но аз само поклатих глава и се обърнах да си вървя.

— Почакай! — провикна се след мен Гопал. — Нали на никого няма да кажеш?

Не отговорих.

* * *

След преместването ни в Рани Махал всичко беше изгубило смисъл, особено за Ананд, който вече беше изгубил един дом, а след това трябваше да изгуби и втория. Три нощи подред не спря да пищи и рани не беше в състояние да го успокои по никакъв начин.

— Той просто дава гласност на чувствата, тормозещи всички нас — прошепна Каши от съседното на моето легло. От другата ми страна спеше Джалкари. Вече нямаше място дори за индивидуални пуджа масички. Сега всички бяхме принудени да споделяме един общ олтар край вратата.

Знам, че една голяма част от хората смятат, че когато рани е изгубила кралството си, моментално е започнала да крои планове как да си го върне обратно чрез бунт. Но тъй като аз бях с нея от първия ден, в който тя свика дурбар в Рани Махал, гарантирам ви, че това няма нищо общо с истината. Последното нещо, което рани искаше, беше война. Както вие и аз вярваме, че утре слънцето ще изгрее, така и тя вярваше, че някой ден Компанията ще уважи някоя от нейните молби. Ако можех да ви разкажа само колко молби написа, защитавайки на най-добрия си английски всеки от съвсем логичните доводи, които и вие бихте защитавали, ако бяхте на нейно място, останалата част от мемоарите ми трябваше да бъде посветена

единствено на това. Но всъщност беше така, както ми каза Арджун през първата вечер, която прекарахме в новия дворец: „Не знам кое е по-депресиращо — да гледаме как рани вярва, че британските закони ще възтържествуват, или да слушаме как баща ѝ обяснява, че нямаме никакъв друг изход, освен войната.“

Ала после, тъкмо когато рани и синът ѝ като че ли започваха да свикват с внезапната промяна, дойдоха още по-лоши новини. Един слуга съобщи, че майор Елис чака пред Дурбар хол.

— Ваше височество, почитаемият майор Елис е тук.

Прислугата продължаваше да се обръща към рани с „ваше височество“, а тя продължаваше да свиква дурбар, въпреки че вече нямаше кралство, което да управлява.

— Може да влезе.

Командирът пристъпи в залата и примигна няколко пъти, докато се ориентира в обстановката. Точно както и в Панч Махал, така и тук рани си седеше на трона от злато и смарагди, който генерал-губернаторът най-сетне ѝ беше позволил да си прибере. Беше заобиколена в полукръг от дургаваси. Бяхме насядали на големи червени възглавници, които бяха в тон с цвета на стените и тавана. Вляво от рани, върху столове с добре подплатени седалки, седяха нейните най-важни съветници — така, както бяха правили винаги, когато тя беше рани на Джанси. В залата беше и баща ѝ, както и генералите Гул Мохамад и Рагхунат Сингх. Тя вече не беше господарка на Панч Махал, но в синьото си копринено сари и сребърните гривни изглеждаше все така царствена.

Майорът се поклони много, много ниско и се обърна към нея като към кралица:

— Ваше височество, нося новини.

— Вие винаги носите новини, майор Елис, и това като че ли не е особено по вкуса ми. Е, какво има днес?

— Кралицата на Великобритания и нейният парламент също се интересуват от тази земя.

Рани погледна към баща си, но като че ли никой от тях нямаше представа какво означава това.

Командирът побърза да обясни:

— Английският парламент проявява голям интерес към собствеността на Британската източноиндийска компания по тези

земи.

Рани поклати глава и малките ѝ сребърни обеци уловиха светлината, напомняйки ми за двойка риби, увиснали от кукичките на две въдици.

— Обяснете ми съвсем ясно какво означава това! — отсече директно тя.

— Означава, че генерал-губернаторът вече може и да не разполага с властта да приема молбите ви. Означава, че може да се наложи да изпращате молбите си направо на кралицата на Великобритания и нейния парламент! — поясни майорът. — Освен това генерал-губернаторът ме премести в Пана и заповедта влиза в сила от първи юни.

— Но това е само след седем дена! — възкликна Моропант.

— Така е. Човекът, който ще ме замести, се казва майор Ърскин. Аз вече говорих с него и той разбира отлично вашето положение. Пристига утре.

— В моето кралство? Без мое знание? — възкликна рани. Но кралството вече не беше нейно.

— Ваше височество, много съжалявам! Ако можех да променя нещо от случилото се, щях да го направя! И се надявам, че вие го знаете.

Рани започна да глади сарито си и по едно време рече:

— Кажете ми какво трябва да сторя сега!

— Когато майор Ърскин пристигне, не позволявайте да бъде развеждан из Джанси от някого от сипаите — възложете тази задача на някого от вашите стражи! Помогнете му да види кралството през очите на *вашия* народ!

* * *

Кралицата възложи задачата по развеждането на майор Ърскин из Джанси на Арджун. Би могла да го стори и лично, но си представете каква мъка трябваше да си причини! „Това е библиотеката, където четях книгите си, това е храмът, където покойният ми син беше благословен, а това там е езерото, където издигнах некропол в памет на покойния си съпруг...“

Затова Арджун беше този, който трябваше да запознае майор Ърскин с Джанси. А когато на вечерта двамата се върнаха в Дурбар хол, залата беше осветена ярко от тежки бронзови лампи, а рани беше облечена в най-красивото си сари. Синята коприна се спускаше на дипли около тялото ѝ, перлите, които бяха окачени на врата ѝ, блестяха.

— Е? — изрече тя на английски, когато майорът се появи.

Той се поклони ниско и притисна ръце за намасте първо пред нея, а след това пред баща ѝ, който седеше на дебела червена възглавница до нея.

— Джанси наистина е скъпоценният камък на Индия, ваше височество! — отговори той.

Рани се отпусна назад в трона си и от пръв поглед се виждаше, че остана доволна от този отговор.

— А какво ви хареса най-много от Джанси? — попита.

Той се замисли, а през това време аз го огледах по-внимателно. Изобщо не приличаше на майор Елис. Очите и косата му бяха тъмни. Лицето му беше издължено и слабо, като изострените лица, които се виждат над вратите на църквите.

— Бих казал, че от всички гледки в Джанси, ваше височество — започна той, — бях най-силно впечатлен от храмовете ви. Попитах капитан Арджун за вашия бог с глава на слон и той ми обясни, че вие вярвате, че на света има само един бог.

Рани повдигна вежди и изрече:

— Хиндуистите представят бога с множество лица, за да напомнят на поклонниците, че във всяко нещо на този свят има по нещо божествено — в реките, дърветата, слоновете, маймуните...

— Вдъхновяващо! — кимна майорът.

— А дали би вдъхновило кралицата на Великобритания достатъчно, за да ми върне кралството?

Ърскин се стресна като човек, напълно забравил причината, поради която се намираше в Индия. Но бързо дойде на себе си и отговори:

— Не знам, ваше височество.

Рани се приведе напред и продължи:

— Генерал-губернаторът твърди, че синът ми ще наследи собствеността на съпруга ми, когато „стане пълнолетен“, както се

изразявате вие. Но аз *искам* тази собственост! И освен това искам да бъде освободена от дълговете на Джанси! Генерал-губернаторът твърди, че му дължа трийсет и шест хиляди рупии за дълговете, които това кралство е имало, когато той е поел властта. А това е въпиюща несправедливост! Какво трябва да сторя според вас?

— Изпратете ваш адвокат в Англия! — отсече моментално майорът.

— В Англия ли? — виждаше се, че не това беше отговорът, който рани беше очаквала.

— Точно така. Изпратете адвокат при самата кралица и оспорете това анексиране на териториите ви!

— Изпратете Умеш Чандра — намеси се Кахини. — Той е бенгалец.

Бенгалците са известни по нашите земи като светски и добре образовани хора. Ако някой можеше да направи впечатление на английската кралица, то това можеше да бъде само бенгалец. Рани се съгласи.

Но шейсет хиляди рупии и два месеца по-късно отвъд моретата пристигна вест, че Умеш Чандра не е успял да постигне нищо. Всички се бяхме събрали в Дурбар хол, заедно с бащата на рани и нейните съветници. И докато тя четеше писмото на глас, изражението на баща ѝ се смени от изпълнено с надежда към пламтящо от неподправен гняв.

Сторих всичко по силите си, ваше височество, но кралицата на Великобритания не се съгласи да ми даде аудиенция. Опасявам се, че това пътуване се оказа напразно. Очевидно ние не заслужаваме вниманието на кралицата.

— Не заслужаваме вниманието на кралицата ли? — изрева Моропант. — Не заслужаваме *вниманието* ѝ?!

— Ваше височество — побърза да се обади майор Ърскин, — кралицата много рядко обръща внимание на някого от първия път!

Рани му кимна да продължи.

— Аз съм чужденец във вашата страна, но ми се струва, че жените от вашия елитен отряд Дурга дал са високо образовани и крайно независими. Изпратете в Англия две от тях! Кралицата няма как да откаже да приеме подобна необичайна делегация!

Съветниците на рани започнаха да говорят един през друг. Едно беше да си създадеш армия от жени в собственото си кралство, но да ги изпращаш в чужди земи — съвсем друго. Мъжете, които излизаха извън Индия, много рядко бяха посрещани с добре дошли обратно в селата си, най-често защото се връщаха с радикални идеи. Бяха считани за опорочени от пътешествията си и всички ги гледаха подозрително, защото никой не беше сигурен какви злини са донесли със себе си. Така че онова, което майор Ърскин предлагаше, от наша, индийска гледна точка беше не само радикално, но най-вероятно и опасно.

— И казвате, че кралицата със сигурност ще даде аудиенция на моите жени? — попита по едно време рани, без да скрива конфликтните емоции, които се бореха в изражението ѝ.

— Ако са прекосили целия океан чак от Джанси? Със сигурност — кимна Ърскин.

— Бих отишла и сама — отбеляза кралицата. — Но за трона ми има достатъчно много претенденти, които няма да се поколебят да си присвоят собствеността ми, докато ме няма — обърна се към баща си.

— Пътуването до Англия с кораб е четирийсет и пет дена — каза той. — През това време могат да се случат хиляди неща!

— Забрави ли какво ми каза раджата, преди да умре? — изгледа го рани.

— Но само в рамките на разумното! — напомни ѝ той. — Това разумно ли е, според теб?

— Ще изпратя Сита и Джалкари. Ако се съгласят, естествено.

Всички присъстващи в Дурбар хол се обърнаха към нас. И в моя стомах се образува такава топка, че буквално щеше да се пръсне. Едно е да четеш за чужди земи, а съвсем друго — да отидеш там. Сетих се веднага за татко и Ану, които щяха да се поболят от тревоги за мен, докато съм на пътешествие. Не можех да не се запитам и какво ли щеше да си помисли останалата част от Барва Сагар. Дали после ще бъде добре дошла в родното си село? Но всичко това като че ли зависеше изцяло и само от реакцията на британската кралица.

Отговорът на Джалкари беше моментален.

— Ще отида! — отсече тя.

Всички се обърнаха към мен. И аз също отговорих:

— Ще отида, разбира се.

— Но ще имат нужда от придружители! — отсече Моропант. — Най-малко десет мъже!

— Ще изпратя Арджун — отвърна рани. — Арджун е учил в английски пансион, разбира английски.

— Могат да тръгнат веднага, щом уредим пътуването! — намеси се ентусиазирано майор Ърскин. — Ще имат нужда от обучение по английски маниери, разбира се, но смятам, че доктор Макигън и съпругата му няма да откажат да ги подготвят!

Доктор Макигън беше британският лекар, който беше гарантирал пред рани, че в Джанси няма чума. Освен това той беше и лекарят, когото раджата малко преди смъртта си изхвърли гневно от покоите си.

По лицето на рани се появи нова надежда.

— Ти какво ще кажеш? — обърна се тя към баща си. — Ами репутацията им, когато се върнат?

Но като че ли вече и Моропант се беше заразил от тази идея.

— Ако успеят там, където Умеш Чандра се провали — изрече той с плам в гласа, — не смятам, че ще има някакво значение, ако ще и да са ходили до луната!

Всички се разсмяха. Нямаше никаква причина да не се получи. Владетелката на Великобритания беше жена. Владетелката на Джанси — също. А сега втората изпращаше две жени воини през моретата, за да пледират в защита на каузата ѝ пред първата.

— Уроците по маниери да започнат веднага! — отсече рани.

* * *

Трите седмици, които Джалкари и аз прекарахме с мисис Макигън, бяха изумителни.

Кралицата беше уредила първата ни среща да стане след нашия час по йога. Макар да знаех, че трябва да прочиствам съзнанието си, аз лежах на рогозката си от юта и не можех да спра да мисля за Англия.

Какво ли би било да се разхождам по улиците на Лондон? Опитах се да си представя храната и гледките, но не можах. От онзи Лондон от Шекспирово време бяха изминали повече от две столетия, така че дори самият Шекспир не би могъл да ме подготви за онова, което щях да видя.

— И точно затова сега съм тук — изрече мисис Макигън, когато пристигна в Рани Махал.

Беше облечена в изумителна рокля, която напълно скриваше корема ѝ и почти изцяло разголваше гърдта ѝ. Кръстчето ѝ изглеждаше невероятно тънко. Роклята ѝ беше изцяло в зелено, точно като шапката на главата ѝ и украсата по ботушките ѝ. В мига, в който се появи в стаята на първия етаж, която рани беше отделила за нас, тя буквално обели белите ръкавици от ръцете си. А когато се настани на един от тринайсетте стола, които бяха подредени в кръг за пристигането ѝ, се отпусна бавно и с грация, каквато аз бях сигурна, че не притежавам. Точно като Джалкари, аз бях облечена в червена ангарка, а в колана ми бяха препасани вдясно пистолет, вляво — меч.

— Значи това сте всичките, така ли? — усмихна се тя. Аз погледнах към Арджун, за да проверя как възприема тази жена с воднисто сините очи и бледата като краве масло кожа. Ала подобно на деветимата други стражи, които щяха да пътуват заедно с нас, той беше извърнал очи заради неуместната рокля на мисис Макигън. — Не стойте така, вперили очи в пода! — подкани ги тя. — Погледнете ме!

Ако мъжете бяха вдигнали очи, щяха да видят млада жена с медена на цвят коса, подредена на гъсти къдрици около главата ѝ. Цялото ѝ красиво лице се озари от широка усмивка. Ала никой от мъжете не се подчини. Даже Арджун, който разбираше английски. Тя погледна озадачено към мен и Джалкари и аз реших да ѝ обясня:

— Мъжете са силно смутени, мисис Макигън. За нищо на света не биха погледнали жена, чиито гърди... — и посочих с очи към съответното място. Изведнъж лицето ѝ се изчерви, точно както някога бях виждала да става при майор Елис. Тя веднага се пресегна за шала си и побърза да покрие огромното си деколте. Един по един мъжете започнаха да вдигат глави.

— Нямах никаква представа... — промърмори смутено англичанката. — Но нали жените в Джанси до една оголват кръста си!

— Може би защото за вас гледката на женския кръст е същото, каквото е за нас гледката на женските гърди — обърнах се с риторичен въпрос към нея аз.

— Дааа — изрече замислено тя и бавно кимна. — Очевидно обучението ще бъде двустранно.

Започнахме с облеклото и постепенно научихме за британците ужасно много неща, които никога не си бяхме представяли. За мен беше изключително объркващо да разбера какво те считат за уместно и какво — за толкова неуместно, че граничело с непристойно и неприлично. Например оригването на публично място, което в Джанси си беше напълно нормално, се смятало от британците за проява на простация, присъща само на пияниците и малките деца. От друга страна обаче, да не се окъпеш, преди да отидеш в храма, където се покланяш пред своя бог, се считало за съвсем нормално — дотолкова, че някои от британците не се къпели по цели седмици! Храната им се състояла от мъртви животни, които те режели с метални предмети, наречени вилици и ножове. И почти нищо не се ядяло с ръка. Що се отнася до жените, както разбрахме от мисис Макигън, те се хранели пред когото си искали, смеели се свободно като нея, с широко отворена уста и изобщо не се свенели да позволят на мъжете да им целунат ръка.

Ала най-удивителните уроци включваха онова, което се смяташе за дворецов етикет, тоест нещата, които трябва и не трябва да правиш пред кралицата. Вратът и раменете на жените трябвало да бъдат голи при всички случаи, независимо дали има дъжд или сняг. Шлейфът на роклите им трябвало да бъде точно три ярда дължина, ни повече, ни по-малко, така че кралицата да види въпросния шлейф разстлан пред лордовете, които са в тронната зала при нея. Вечеря в шест часа вечерта означавало вечеря в шест и петнайсет, нито минута по-късно или по-рано. Ако извадим късмета да бъдем поканени за ядене, щяло да има десет блюда, всяко със своите крайно смущаващи за нас сребърни прибори. Никакви шумове по време на вечеря! Никакво пеене по коридорите и залите! И децата не трябвало нито да се разсмяват, нито да говорят, освен ако някой от големите не ги попита нещо.

Така, още към края на първия ни урок, английският кралски двор вече звучеше по-скоро като затвор, отколкото като дворец.

— Но в мига, в който видите всичко това, ще се почувствате съвсем различно! — обеща ни мисис Макигън. — Нищо на този свят не може да се сравни с Лондон! *„Тоз край благословен, таз честна пръст, това велико кралство, тази наша прекрасна Англия...“*^[1]

Веднага познах думите на Гонт от Шекспировия „Ричард II“ и на лицето ми разцъфтя широка усмивка.

^[1] Шекспир, „Ричард II“: II действие, 1 сцена. Превод: Валери Петров. — Б.пр. ↑

ДВАЙСЕТА ГЛАВА

Залязващото слънце позлатяваше стените на двореца и се отразяваше в златните обеци на Арджун. Той изглеждаше така, както винаги съм си представяла повелителя Кришна, когато е бил жив и е омайвал красивите *gopi*.

— Някой ден със сигурност ще се запозная със семейството ти. Може и да не е много скоро, но това непременно ще стане! Много искам да се запозная с мъжа, създал такава дъщеря като теб! — каза той.

Рани ни беше отпуснала по седмица, за да се видим със семействата си, преди да отпътуваме за Англия. Бях силно развълнувана, но и тъжна, защото Арджун нямаше да дойде с мен. Мислех си, че рани ще му позволи да ме ескортира до дома ми.

— Разбира се — отговорих. — Баща ми ще се зарадва много на любовта ти към литературата. Вие двамата имате доста общи неща.

— Пази се! — изрече Арджун с необичайна нежност.

Стояхме пред входа на Рани Махал. Беше септември и мусоните бяха превърнали двора в огромно кално поле. В една от локвите виждах отраженията ни — вълничките ги събираха бавно, докато накрая не ги сляха в едно.

— Непременно! — отговорих.

* * *

Баща ми беше на седмото небе, когато зърна своето малко паунче. Но къщата ни не беше същата без Ану, която вече живееше при съпруга си от другия край на нивите. Взех писалката на баща ми и написах:

— Виждаш ли я често?

— Почти всяка седмица. Не можеш да си представиш колко щастлива е там! Ами ти?

Искаше ми се да му отговоря искрено, но не знаех точно какво да кажа. Вълнувах ли се заради предстоящото си пътешествие? Уплашена ли бях? Нервна? След известна вътрешна борба най-сетне избрах една-единствена емоция и написах:

— Беше много болезнено да видим как над Джанси изведнъж се развя британският флаг!

— Британците имат по-добри оръжия от нас и много по-добра военна подготовка — отговори баща ми и от почерка му веднага разбрах колко ядосан е всъщност. — Какво смята да прави рани?

— Изпраща в Англия делегация, която да занесе петиция на английската кралица — отговорих и погледнах баща ми в очите.

И той веднага разбра.

— Отиваш ти?

— Да — отговорих. — Заедно с още една дургаваси и десетима от стражите на рани, включително техният капитан. Пътуването ни дотам ще ни отнеме два месеца. Ще останем месец, а след това още два месеца за връщане. Искам да се видя с Ану и да си взема довиждане и с нея. Ще се върна чак догодина.

Баща ми протегна ръка и я постави нежно върху моята. В очите му избликнаха сълзи.

* * *

Застанахме на прага на къщата на Шиваджи и баща ми почука, въпреки че повечето хора в нашето село обикновено подвикваха през прозореца.

Вратата беше отворена от самия Шиваджи. Приведох се, за да докосна краката му, а когато се изправих, видях, че той се усмихва широко.

— Сита! — възкликна. — Амиша — извика на съпругата си, — дошла е Сита! Но какво правиш тук? Сега ли пристигна? Хайде, влизайте, какво чакате!

Къщата на Шиваджи беше много по-хубава от нашата. Съпругата му беше донесла огромна зестра, като голяма част от нещата са били нейни още от детството ѝ. Минахме през антре, изрисувано с изображения на повелителя Кришна като бебе, и аз се запитах дали

някой от другите синове на Шиваджи не е художник. После обаче чух един познат глас да ме вика, а когато влязохме в дневната, две ръце моментално обгърнаха врата ми.

— Ану! — възкликнах щастливо. Дръпнах се и изживях истински шок, когато зърнах сестра си. Беше станала жена, с женски черти и женско тяло. Приведе се, за да докосне краката ми, а когато се изправи, видях, че под новото сари в синьо и жълто, което ѝ бях изпратила, са се появили и нови извивки. На китките си носеше златни гривни, както някога се носеше майка ни и приликата между двете се натрапи толкова силно, че в продължение на няколко секунди аз не знаех какво да кажа. Накрая промърморих: — Станала си жена!

Тя се изкикоти и попита:

— За колко време си дошла този път?

— За един ден. Рани ме изпраща на пътешествие. Дойдох да си взема довиждане с теб.

Усмивката ѝ веднага изчезна и тя попита тревожно:

— Но къде заминаваш?

— В Англия. Ще носим петиция на кралицата. Рани изпраща мен и още една дургаваси. Преди няколко месеца беше изпратила един адвокат, но английската кралица отказала да го приеме.

Баща ми и Шиваджи се настаниха на две ниски възглавници срещу сестра ми и аз последвах примера им. Едва по-късно осъзнах, че бях решила да седна при мъжете, а не при омъжените жени.

— Аз пък никога не съм ходил по-далече от Бирма — отбеляза Шиваджи, докато кръстосваше крака на възглавницата. — Но ако имах възможността да отида до Англия... колко беше пътуването? Близо два месеца по море, нали?

— Точно така. Ще пристигнем там в средата на декември, което ще рече, че ще можем да присъстваме на техния най-голям фестивал, наречен Коледа — разказах им историята, с която ни беше запознала мисис Макигън, за повелителя Исус и за неговата девствена майка. — Рани ни заръча да отдаваме почит на всичко, което те правят по време на този фестивал, стига да не нарушава повелите на повелителя Брахма.

Погледнах към сестра ми, която ме зяпаше така, както човек гледа непознат. А може би аз наистина се бях превърнала за нея в непознат. Тази мисъл ме натъжи и за да се отърва от нея, изрекох:

— Е, казвай сега! Какво е да си съпруга на Ишан, а?

Ану се изчерви и аз веднага разбрах, че е влюбена.

— В момента той е в болницата за животни — изрече. — Понякога носи вкъщи ранени птичета. Вече излекувахме три такива и ги пуснахме да отлетят.

— Той е добър човек — казах аз. — Очевидно е наследил характера на баща си.

При тези думи аз се усмигнах на Шиваджи, който ми върна жеста, след което ме попита какъв е животът като дургаваси на рани.

— Сега, след като британците превзеха Джанси, е по-различно — отговорих.

— Но това е нечувано! — възкликна Шиваджи. — Кралица Виктория и нейният парламент са точно толкова алчни, колкото и Британската източноиндийска компания! Ламтят за все повече и все по-ценни стоки, повече търговски маршрути и какво ли още не! Ще имате нужда от особено убедителен аргумент, за да накарате кралицата да ви чуе. Мислили ли сте вече какъв ще бъде той?

— Че младата кралица е жена също като нашата рани и разбира добре битката на една жена да управлява. Защо една кралица ще иска да ограбва друга, когато кралиците на този свят все повече намаляват?

— Само това ли? — втренчи се в мен Шиваджи. — Ще изминете такова разстояние, само за да напомните на британската кралица, че и тя е жена?

Лицето ми моментално пламна. Изречено от устата му, това наистина звучеше абсурдно.

— Не само — смотолевих. — Смятаме да се позовем на нейната човечност.

Защото имаше ли някаква друга мирна алтернатива за действие?

Но Шиваджи като че ли не беше особено убеден в ефективността на този подход.

— Казват, че била много мъдра жена — допълних с престорена самоувереност аз. — Със сигурност ще проумее, че дипломатията е най-доброто разрешение на проблема!

* * *

Ден след като се върнахме от гостуването при семействата си, ние отпътувахме за Англия. Рани и другите дургаваси наобиколиха конете ни, за да ни пожелаят добър път. Кралицата дори изнесе кратка реч, в която сподели гордостта си, че сме приели тази мисия, и засипа мен и Джалкари с хвалебствия заради онова, което ни предстоеше да направим. Някоя друга жена от Индия не беше предприемала пътешествието, което щяхме да направим ние двете — или поне някоя, за която бяхме чували. Та можете да си представите чувствата и емоциите ни, докато пътувахме първо на кон, после с каруца, след това пак на кон до пристанището, където ни очакваше корабът, който щеше да ни отведе до другия край на света.

— Никога през живота си не съм виждала подобни гледки! — повтаряше непрекъснато Джалкари във всеки град, през който минавахме.

И тези гледки бяха нови не само за нас, а и за всеки от нашата група. В един от градовете жените носеха неща, приличащи на дълги черни покрови. Даже лицата им бяха покрити с черно. В друг мъжете пък бяха облечени изцяло в бяло. Сградите, храната, даже животните, които срещаме по пътя си от Джанси до Мадрас, ни бяха напълно непознати. Все едно пътувахме през различни държави.

Когато стигнахме Мадрас, Арджун ме погледна усмихнато, а после и двамата се втренчихме в безкрайната вода, ширнала се пред нас. Никой от нас не беше виждал до този момент океана и аз никога няма да забравя прекрасната картина, която се очерта тогава пред мен — пъстроцветните платна на малките рибарски лодки на фона на яркосиньото небе. Беше неземно красиво.

— Ще ми се и баща ми да можеше да види всичко това — промърморих тихичко на Арджун.

Слязохме от конете и се приближихме до брега, загледани в поклащащите се върху вълните лодки. Вятърът ухаеше на солена вода, а не на земя и майор Уилкс — британският офицер, който щеше да ни ескортира до Англия, подуши с наслада въздуха и се усмихна. Той беше малко по-стар от рани — на двайсет и девет или трийсет години. Използваше това пътуване до Англия, за да доведе в Индия годеницата си.

— Роден дом! — изрече тихо той и въздъхна.

— Такава ли е Англия? — изглежда го Арджун.

— Не, имам предвид аромата на море — отговори му със свенлива усмивка майорът.

Помогна ни да свалим дисагите от конете, а след това се появиха няколко от неговите хора, които ни ескортираха към висок бял параход. Никой от нас не се беше качвал до този момент на кораб, така че в мига, в който се качихме на дървения трап и параходът се наклони силно на една страна, Джалкари сграбчи перилата и изкрещя:

— С това ли ще пътуваме до Англия?

Макар да съм сигурна, че майор Уилкс не знаеше и думица на маратхи, той очевидно разбра какво каза тя, защото се засмя и отвърна:

— Не. С това ще пътуваме до Суец. Оттам ще продължим по суша до Александрия, откъдето ще вземем до Англия друг кораб. А до Лондон ще стигнете с карета!

След малко се качихме на парахода и се озовахме в най-голямата зала. Зяпнахме.

Стените бяха покрити от горе до долу с богато резбована ламперия. Подът беше покрит с дебели килими, а тежкото сребърно огледало в единия ъгъл отразяваше светлината на позлатен полилей. Около малки инкрустирани масички бяха подредени тапицирани канапета, на които седяха няколко английски мъже и пушеха дълги пури. Загледах се в дима, който се виеше над главите им и се отправяше към кепенците на прозорците, за да излезе между дупките им. Самите кепенци бяха изработени от тиково дърво, а пепелниците върху всяка от масичките бяха от чисто сребро. Очевидно рани беше похарчила цяло състояние, за да ни изпрати в Англия. И нищо чудно — разглеждаше го като инвестиция.

Арджун пристъпи към един от прозорците, за да огледа панорамата навън, но в този момент майор Уилкс прочисти гърло и изрече сконфузено:

— Съжалявам, но тази зала не е за вас.

Всички се обърнахме едновременно към него.

Майор Уилкс погледна крадешком към другите англичани в помещението, които вече ни наблюдаваха свъсено, и поясни:

— Тази зала е само за британци — а после добави с извинителен тон: — Не аз определям правилата!

— Но съблюдавате спазването им — троснах се аз.

— Нищо не мога да направя, съжалявам — рече той.

Арджун ме погледна, а след това двамата обяснихме на останалите какво е казал майорът. Няколко от мъжете възроптаха, а Джалкари се провикна:

— След като не ни се позволява да седим при британците, тогава къде ще отседнем?

В отговор на въпроса ѝ майор Уилкс ни поведе през поредица от зали, докато не стигнахме задния край на кораба. Там за нас бяха отредени четири стаи — две за мъжете, една за Джалкари и моя милост и четвърта за хранене и разговори. Това бяха най-красивите стаи, които нашата скромна групичка беше зървала извън Панч Махал. Майорът ни позволи да си изберем стаите, а след това ни остави да си разопаковаме багажа.

Когато Джалкари затвори вратата, аз отбелязах:

— Това изобщо не ми изглежда реално! Цяла стая само за нас, представяш ли си?!

— Чувствам се като рани — призна си Джалкари.

Огледахме всичко в най-големи подробности — от сребърните брави на вратите през малките, перфектно чисти легла до дървените нощни шкафчета с махагонови полици за книги. Леглата се намираха в двата противоположни края на стаята, така че аз си избрах онова, което беше по-близо до прозореца. Излегнах се и се загледах в ширналия се пред мен океан. И едва тогава ми хрумна да се запитам дали изминаването на такова голямо разстояние по море е безопасно. Предстоеше ми да навърша двайсет и една години, но единственото, което знаех за корабите, беше, че те имаха навика да се озовават в непознати води — или поне според английската литература. Погледнах към Джалкари, която продължаваше да стои с кръстосани пред гърди ръце и да гледа водата, и попитах:

— Смяташ ли, че пътуването с кораб е безопасно?

— Рани не би инвестирала в нас толкова много пари, ако не беше — гласеше отговорът ѝ.

Ами ако излезе буря и ние се окажем в центъра ѝ? Възможно ли е да бъдем изхвърлени на брега на някоя непозната земя като Виола в „Дванайсета нощ“? Или още по-лошо — на някой необитаем остров като Миранда в „Бурята“? На вратата се почука и на прага се появи Арджун, следван от още двама стражи.

— Какво ще кажете да се разходим из кораба? — предложи той.

Изминахме цялото разстояние от носа до кърмата, а Арджун ни обясняваше устройството на парахода, базирайки се само на онова, което беше чел в огромната библиотека на рани. Когато стигнахме кърмата, петимата вкупом се загледахме в отдалечаващия се от нас бряг. А когато той се превърна в нищо повече от едно петно на хоризонта, Арджун каза:

— „Никой не знае със сигурност дали корабът ще потъне, или ще стигне до другото пристанище. Предпазливите хора казват: «Няма да правя нищо, докато не съм сигурен.» Но търговците са по-умни. Те знаят, че ако не сториш нищо, само губиш. Не бъди един от онези търговци, които не смеят да поемат риска на пътуването в океана!“

— Но какви ги приказваш, за бога? — сбърчи нос Джалкари.

— Цитира Руми — обясних й аз. — Сега ние сме тези търговци.

Когато дойде вечерта, на групата ни от дванайсет човека беше поръчано да се съберем в общата стая. Насядахме около дълга дървена маса, чудейки се какво предстои. Когато малко по-късно в стаята се появиха половин дузина сервитьори, носещи сребърни подноси, ние с Джалкари се погледнахме ужасено и аз извиках:

— Ама те си мислят, че ние ще се храним заедно!

Скочих, за да намеря майор Уилкс, но се сблъсках с него точно на прага на общата стая.

— Те си мислят, че ние ще ядем заедно! — възкликнах силно притеснена аз.

Той ме погледна. Аз също го погледнах. И осъзнах, че той изобщо не ме разбира.

— Жените не се хранят пред мъжете — поясних. — Това е забранено!

— Мадам — изрече учтиво той, — в Англия ще има множество случаи, когато от вас ще се очаква да се храните заедно с мъжете. В моята страна това е обичай. Сега можете да си вземете храната и в стаята, ако желаете — добави, — но се опасявам, че в Лондон ще има моменти, когато или ще трябва да се храните заедно с останалите, или да стоите гладни!

— Хайде, връщай се на масата и започвай да ядеш! — подвикна ми небрежно Арджун.

Обаче аз за нищо на света не бях в състояние да си представя подобно нещо. Ами ако случайно пръдна, докато съм на масата?

Истински кошмар! И как се очакваше от мен да правя това нещо непрекъснато в продължение на пет месеца?!

Но в крайна сметка двете с Джалкари се върнахме бавно на масата и аз преведох на останалите какво беше казал майор Уилкс.

— Я да видим какво са ви сервирали! — подвижна майорът. Преди беше споменал, че не може да си представи как вегетарианците оцеляват без агнешко, телешко или свинско в храната си.

Сервитърите вдигнаха капациите от подносите и пред нас се разкриха вдигащи пара купчини странна храна.

— Аха! Киш! — възкликна той, като посочи към подноса с жълти и зелени сладкиши. — А ето и нещо, което познавате — броколи и моркови. За това не съм много сигурен какво е — имаше предвид супата, — но все пак бон апети! — последното не ми звучеше много на английски.

И с тези думи той напусна стаята.

Нямаше за ядене нито хляб, нито леща, нито нахут — въобще нищо, съдържащо протеини. Ние се спогледахме и се разсмяхме.

— Това ли ядат англичаните? — попита един от мъжете.

— Не. Те ядат предимно месо. Затова не могат да проумеят с какво точно се хранят вегетарианците — обясни Арджун.

После започна да сипва от всяко плато в една чиния, която накрая ми подаде и отсече:

— Яж!

Изчервих се до корените на косата си.

— Яж! — повтори той. — Тук на никого не му пука за нашите обичаи!

И докато всички опитваха миниатюрните сладкишчета, Джалкари ми прошепна:

— Вече разбирам!

Огледах се, но мъжете си говореха преспокойно за кораби и не ни обръщаха никакво внимание, сякаш цял живот се бяха хранили с жени и бяха пътували многократно по море.

— Какво разбираш? — попитах я също така шепнешком аз.

— Арджун. Той е влюбен в теб!

Погледнах към Арджун и изведнъж ми се зави свят. Но не от движението на кораба.

— Представяш ли си как ще ни се отплати рани, ако кралица Виктория се вслуша в молбата ни и я върне на трона на Джанси? Със сигурност ще ни позволи да се пенсионираме от Дурга дал и тогава ще бъдеш свободна да се омъжиш!

— Ами... не знам... — промърморих. Да открия любовта в двореца и да се омъжа на двайсет и една? Струваше ми се неизпълнима мечта.

— Сита, щом може да се случи на мен, значи може да се случи и на теб! — настояваше Джалкари.

— Направо не смея да се надявам на подобно нещо — отговорих смутено.

— Защо пък не?

— Защото аз никога не съм била предвиждана да се омъжвам. Сестра ми...

— Сестра ти вече е омъжена и зестрата ѝ е платена! Сита, ами ако това пък е *твоят* шанс?!

Главата ми се замая още повече при тази мисъл. И макар да си знаех, че не трябва да го позволявам, тайничко започнах да се надявам.

* * *

С Арджун започвахме всеки свой ден с йога. Всяка сутрин сядахме на одеялата си и наблюдавахме изгрева на слънцето над океана, превръщащо вълните в бляскави кристали. Следобед четяхме заедно поезия, а вечер се събирахме с останалите, за да четем „Пураните“ — нашите най-свещени санскритски текстове. И изведнъж невъзможното престана да бъде толкова невъзможно.

Беше приказно време.

А после, сякаш твърде скоро, един моряк изкрещя:

— Земя на хоризонта!

Точно както правят по книгите. И всички се втурнахме на палубата, за да зърнем Англия за първи път. Над брега, подобно на тънък воал, беше легнала гъста мъгла, но отвъд нея, пробиващи този воал, се издигаха най-високите скали, които някога бях виждала. Бяха покрити в зелено, с дървета, които бяха толкова високи и дебели, че приличаха на шепи, пълни със смарагди. Всички потънахме в

благоговейно мълчание, опитвайки се да си представим какъв ли свят се крие зад тях.

Арджун застана до мен и изрече:

— Красота!

Когато се обърнах, той гледаше мен. Сведох очи.

— Моите хора смятат, че ако мисията ни в Англия се увенчае с успех, рани ще ни възнагради пребогато — продължи той.

— Да, и Джалкари мисли така.

— Ако това стане — призна си той, — надявам се отново да се ожения!

Усетих в гърлото си странна буца и вдигнах очи към него. Той се усмихваше.

— А ти какво ще правиш, ако рани те освободи от Дурга дал? — попита Арджун.

Стомахът ми се сви и изпитах истинска, физическа болка, когато отговорих:

— Нищо. Ще бъда стара мома на двайсет и една, и нищо в живота ми няма да се промени.

И се отдалечих, преди да беше успял да отговори каквото и да било. Как не го е срам да признава подобно нещо пред мен?! След всичко, което преживяхме заедно... Вирнах гордо брадичка, но болката в гърдите ми беше толкова голяма, че се опасявах да не ме задуши.

Застанах до майор Уилкс в другия край на кораба и се опитах да се престоря, че в очите ми няма сълзи, а просто са чувствителни към вятъра.

— Декември в Англия — каза той, когато ме видя. И точно както беше сторил на пристанището в Мадрас, вдиша дълбоко. Очевидно Англия имаше за него особен аромат така, както Барва Сагар имаше за мен. Сигурно това важи за всички, които служат в чужбина. Цял живот чакат да се приберат у дома и през всичките десет, двайсет, та дори трийсет години в чуждата страна нито за миг не могат да изпитат истински душевен покой. — Нямам никаква представа какво правим ние в Джанси — изрече, когато отвори очи. — Нямам представа и защо един англичанин би желал да живее там. Не познавам човек, който по-силно от мен да мечтае вие да успеете да убедите нашата кралица да се оттегли от Индия! Макар че, разбира се, ако бъда запитан официално, ще го отрека!

Огледах внимателно изражението на майора — стори ми се напълно искрен.

Когато корабът спря в пристанището, майорът отново вдиша дълбоко от въздуха на Англия. Последвах примера му, надявайки се да усетя онова, което усещаше той. Но мислите ми се върнаха обратно при Арджун. Как не го е срам да си разменя книги с мен, да играе йога с мен, а после да ми заявява, че се надява да си намери булка?! Вдишах нова порция от чистия въздух, опитвайки се да прочистя съзнанието си. Студеният въздух беше натежал от аромата на сол и водорасли. Носеше със себе си и звуците на доковете, претъпкани с търговци, моряци и пътници, слизащи от другите кораби. Нямах представа накъде първо да гледам — към каретите на пристанището и техните пътници с красиви бонета и високи шапки или към моряците на нашия кораб, които хукнаха да пуснат трапа.

Когато стъпихме на твърда земя, аз се стараех да се държа плътно до Джалкари. За нищо на света не исках да позволя на Арджун да види колко много страдам. Той никога не ми се беше обяснявал в любов, нито веднъж не беше споменавал за брак, дори не беше подхвърлял, че нещата между нас биха могли да бъдат и по-различни. За да не мисля за него, се оставих да бъда погълната от новите гледки и звуци. По едно време към нашата група от дванайсетима се присъедини и майор Уилкс, който обяви:

— Ще вземем четири карети до Лондон. Подгответе се. Пътуването няма да бъде никак кратко!

Увихме се плътно в кожените наметала, които ни беше подарила рани, а след това се разпределихме по четирима в карета. Джалкари се настани до мен — с меката хермелинова кожа, галеща бузите ѝ, приличаше напълно на нашата рани. Не можеше да се отрече, че ако не беше това пътешествие, надали щяхме да притежаваме подобни луксозни дрехи, ако ще и хиляда години да живеехме. Арджун и майор Уилкс заеха местата срещу нас. Когато се отпуснаха доволно върху меките кадифени седалки на каретата, аз не можах да не се запитам дали всички англичани пътуват по този начин. После обаче се сетих, че Арджун си търси нова съпруга и усетих, че стомахът ми пак се преобръща.

— Предупреждавам ви, че ще се смаете, когато стигнем в Лондон! — каза майорът.

Но когато каретите се втурнаха напред, ние вече бяхме смаяни.

Пред нас се ширнаха безкрайните хълмове на Англия, изпъстрени с църкви и красиви каменни селца. По едно време майорът затвори прозорците, но въпреки това аз продължавах да усещам наситения аромат на горящи цепеници, докато се носехме напред. Минахме през няколко претъпкани града, чийто шум ми напомни за Джанси. Навсякъде жените вървяха свободно като мъжете, а някои дори управляваха карети. Яздеха коне, облечени в поли и седнали настри, и се смееха с широко отворени уста, показвайки зъбите си като хиени. Но най-скандалното от всичко беше, че бяха облечени с рокли, които показваха едва ли не половината от гърдите им!

— Мисис Макигън обясни ли ви всичко за кралския двор? — попита по едно време майорът.

— Да — отговорих аз.

За разлика от нашата рани английската кралица допускаше в двора си само определени членове на обществото. Военните, религиозните служители, лекарите, адвокатите и съпругите на всички тях бяха приемливи. Но бизнесмените, търговците и техните семейства, независимо от богатството им, бяха неприемливи. Тогава дали кралицата на Великобритания знаеше, че Джалкари и аз сме родени на село и че на всичко отгоре Джалкари е далит?

— В такъв случай предполагам знаете, че в мига, в който пристигнем, кралицата ще реши кога ще ви приеме. Може да стане днес, но може да стане и в друг ден. Дотогава сте свободни да разглеждате Лондон.

Едва ли бих могла да ви предам в пълна степен вълнението си от първото си стъпване в Лондон! Накъдето и да се обърнехме, виждахме жени — с незабулени лица, смеещи се широко, пиещи чай. Въпреки пронизващия вятър шапките им стояха гордо върху главите им, целите в дантели и пера, подобно на птици, перчещи се, за да бъдат видени. Минахме покрай Хайд Парк, където красиви семейства разхождаха децата си и миниатюрни кученца. В Джанси подобен парк би се използвал ежедневно за сватби. Тук обаче не се виждаше нито една сватбена церемония.

— А това е Парк Лейн — обясни по едно време майорът, докато минавахме по широка улица. — Тук се намират най-модните къщи на Лондон.

В една от къщите, които зърнахме на тази улица, можеха да се поберат десетина семейства от Барва Сагар.

— А това там е магазинът на „Фортнъм и Мейсън“, доставчикът на кралицата.

Майорът очевидно имаше коментар за всичко наоколо.

А после очите на Арджун се разшириха и той си пое дълбоко дъх. Видяхме го заедно — дворецът Бъкингам! Простираше се пред нас във всички посоки — величествен дворец, обграден от разкошни градини.

— Реших, че ще се радвате да го видите, преди да се насочим към хотела — отбеляза майор Уилкс.

Всичко, което бях виждала в Джанси, изглеждаше дребно в сравнение с този дворец. Пред портите конете леко забавиха, за да ни дадат възможност да огледаме, а след това кочияшите ги пришпориха бързо към Албемарл Стрийт, където спряхме пред величествена постройка с табела, на която пишеше: „Хотел Браун“.

— Тук ли ще отседнем? — възкликнах.

— Точно тук — отговори с усмивка майор Уилкс.

Та този хотел беше като дворец! От входа му се появиха десетина мъже в черни сака и бели ревери, за да вземат багажа ни. Въздухът навън се оказа студен и ухаещ на дървета. Уилкс каза, че било от вечнозелените гирлянди, използвани за външната украса на хотела.

— Значи тези гирлянди не са обичайна част от хотела, така ли? — попитах.

— Не. Само за Коледа са — отговори той. — Като онзи имел ей там.

Въпросните вечнозелени гирлянди изпълваха и рецепцията и я насищаха с приятен аромат. Всичко тук беше ярко и весело. Заведоха ни до стаите ни — седем на брой, на един и същи етаж, след което ни уведомиха, че вечерята се сервира в трапезарията на долния етаж. За нас всичко тук беше ново, огромно и странно. Оказа се, че британците носят обувки и вътре в стаите, въпреки че навсякъде имаше килими. Навсякъде имаше и газени лампи, даже в баните. Щеше ми се сестра ми и баща ми да можеха да видят всичко това с очите си! Сигурно нямаше да ми повярват, когато им разкажа.

Тази вечер, докато седяхме на дълга маса, украсена с дълги зелени гирлянди и проблясващи свещи, майор Уилкс ни предупреди да

не очакваме вести от кралицата поне през първите няколко дена.

— Представете си още колко много хора искат да я видят, нали?
— добави.

— Но ние сме дошли чак от Джанси! Кой друг е изминал толкова дълъг път, за да се срещне с нея, а? — изтъкнах аз.

И въпреки това не можехме да сторим нищо друго, освен да чакаме. В продължение на следващите няколко дена ние прекарваме времето си в разходки по мокрите улици на Лондон, където се възхищавахме на красиво украсените магазини и огромните коледни венци, окачени на дървените порти на къщите. Един ден отидохме до прочутия Хайд Парк. На следващия ден се запътихме към Риджънт Стрийт. Но всяка наша поява привличаше всеобщото внимание. Пелерините ни прикриваха достатъчно, за да не се види, че не сме облечени като англичани, но цветът на кожата ни се открояваше драстично от този на англичаните, а също така и бижутата ни. Ние с Джалкари продължавахме да носим халките на носовете си. Арджун продължаваше да носи халките на ушите си.

Към третия ден обаче станавме неспокойни. Ами ако кралицата реши да ни приеме чак след два месеца? Или пък ако изобщо откаже да ни даде аудиенция?

Но когато на същата вечер седнахме да вечеряме в трапезарията заедно с майор Уилкс и неколцина други гости на хотела, в залата внезапно се появи един добре облечен вестносец и обяви на всеослушание:

— От двореца Бъкингам!

Всички затаиха дъх. После вестносецът разтвори писмото, което носеше, и го прочете на глас.

Ние бяхме призовани да се явим на аудиенция в двореца на следващия ден и трябваше да бъдем там точно в дванайсет на обяд!

Сред групата ни избухна възторжен смях. Дори останалите гости на хотела се усмихнаха. А в шест часа сутринта на другия ден ние вече бяхме станали и бяхме започнали да се обличаме. Майор Уилкс ни беше предупредил да се явим в двореца, облечени в западен стил.

— Мъжете трябва да бъдат с черни костюми и бели вратовръзки, а жените да се облекат като истински дами! — беше подчертал.

Когато го попитах какво има предвид под „истински дами“, той се изчерви, както непрекъснато правеха англичаните, и смотолеви:

— Хиляди извинения, мадам, но кръстът ви... Опасявам се, че в покоите на кралицата никой досега не е виждал тази част от женското тяло!

Това може и да беше така, обаче ние предпочетохме да игнорираме съвета му и се облякохме така, както винаги бяхме възнамерявали — в копринени сарита и курти. Джалкари сплете косата ми, а после аз сплетох нейната, след което и двете украсихме плитките си със златни *чоти* — гирлянди от дълги цветя, изработени от двайсет и четири каратено злато и инкрустирани със смарагди и рубини. Когато приключихме, застанахме пред огледалото, за да се насладим на себе си.

— Не мога да позная нито теб, нито себе си! — промърмори Джалкари.

Което беше самата истина. Ние бяхме като видения от злато и коприна — Джалкари в сари в червено и златисто, аз — с жълто и пурпурно. На вратовете ни блестяха нанизии от перли, а рубинените ни обеци бяха в тон с рубинените ни халки за нос и широките рубинени гривни. На глезените ни подрънкваха звънчета от злато и рубини. Фактът, че рани ни беше заела всички тези бижута, говореше предостатъчно за доверието, което имаше към нас. Нищо чудно, че всичко това изобщо не ни изглеждаше реално. Нито дрехите ни, нито бижутата ни, нито красивото огледало в изящна резбована рамка, окачено на покритата с ламперия стена в нашия хотел.

В коридора пред стаите ни, очакващи майор Уилкс, стояха Арджун и останалите стражи. Те пък бяха облечени величествено като махараджи — с позлатени курти, тежки златни обеци и сложно завъртени *пагри*. Ако никога не сте виждали такова пагри, мога да ви кажа, че това е тюрбан, украсен с покрит със скъпоценни камъни *сарпех*, предназначен да прилича на пауновото перо на Кришна. Ахнах, когато зърнах Арджун. Той беше онова, което Джейн Остин би нарекла „зашеметяващ“. Никой от нас не си беше сложил тежката кожена мантия, защото при среща с кралицата горни дрехи не се допускали. Щеше да се наложи да излезем на студа по тънки курти и коприна.

— Изглеждате изумително! — обърна се Арджун към Джалкари и мен.

— Както и ти — върна му комплимента Джалкари.

Аз го дарих с мимолетна усмивка, но все още не можех да забравя онова, което ми беше казал на кораба. Беше ме заболяло много повече, отколкото си представях, макар да знаех, че нямам никакви причини за това. Той никога не ми беше обещавал нищо, никога не ми беше говорил за любов. Просто си разменяхме книги и толкова.

Когато пристигна да ни вземе, майор Уилкс се намръщи заради вида ни, но предпочете да си държи езика зад зъбите. Бяхме отведени до каретите ни. Втората ни среща с двореца Бъкингам се оказа не по-малко впечатляваща от първата. Когато спряхме пред портите, аз положих неимоверни усилия да успокоя нервите си, докато майорът говореше със стражите отпред. Акцентът им беше доста труден за разбиране, но пък всички се разсмяха с глас, което ми се стори добър знак. А после вратите се разтвориха и ние се оказахме вътре.

Вратите на каретите ни бяха отворени от слуги и когато излязохме, зърнахме десетки лица, залепени по прозорците над главите ни, които ни зяпаха. Когато тръгнахме през пищните коридори на резиденцията на английската кралица, всички се заковаха на място, за да ни зяпат. Зяпаха ни и слугите, и придворните, зяпаха ни всички. Ние обаче бяхме твърде заети да зяпаме обстановката, за да им обърнем внимание. Минахме под безкрайна поредица от полилеи и влязохме в празна гостна стая, където един слуга ни прикани да седнем на луксозните кадифени столове. Накъдето и да се обърнехме, се виждаха само дебели килими, резбовани перила и позлатени корнизи.

— Ще изчакаме тук, докато не бъдем официално поканени в тронната зала на нейно величество — поясни майор Уилкс.

Бяхме пристигнали с повече от час по-рано. Накрая, в един следобед се появи изключително висок мъж с невероятно сериозна физиономия, който обяви тържествено:

— Нейно величество кралицата има удоволствието да ви приеме в своята тронна зала!

Всички се изправихме едновременно, изнервени като престъпници, които всеки момент трябва да се явят пред съдията. Аз стиснах ръката на Джалкари, тя стисна моята. А после отправих кратка молитва към Ганеш, който премахва препятствията по пътя ни. „Моля те, нека всичко мине гладко!“ — примолих му се аз.

ДВАЙСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

Приблжихме се към трона на английската кралица така, както правехме пред трона на нашата рани в Джанси, а когато стигнахме подиума, сведохме глави и притиснахме длани в уважителния жест за намасте. Бяхме се подредили по двойки — първо аз и Джалкари, зад нас Арджун и Манодж, а зад тях останалите стражи. Мога само да си представям как ли сме изглеждали тогава в очите на кралица Виктория — боси и облечени в скъпи коприни посред зима, с халки на носовете и паунови пера на главите на мъжете.

— Никога досега не съм виждала подобни хора! — възкликна кралица Виктория, надигна се от трона си и слезе по трите кадифени стъпала, за да застане пред нас. Оказа се дребна жена с пухкави бузи и доста закръглена фигура. Съпругът ѝ остана на мястото си.

— Вие сте една от жените воители на кралицата, така ли? — обърна се към мен тя.

— Да, ваше величество — отговорих.

Кралицата ме зяпаше така, сякаш не можеше да повярва на чутото.

— И сте в състояние да я защитавате така, както го правят тези мъже зад вас?

— Абсолютно.

— Как?

— Като използвам оръжията си. И ако е необходимо — думите си. Но днес думите са единственото, с което разполагам, тъй като съм тук, за да ви помоля да спасите кралството на нашата рани!

Кралицата се обърна към съпруга си, а след това отново към мен.

— Говорите много добре английски — изрече.

— Научих го от баща си, който беше войник в Бирма на страната на Британската източноиндийска компания — отвърнах аз.

Тя погледна към Джалкари, а после и към мъжете, които стояха зад нас. Бях сигурна, че те са извърнали очи заради изключително дълбокото деколте на кралицата.

— Бих искала да говоря само с вас и другата жена! — отсече.

— Опасявам се, че тя не говори английски, ваше величество. Мъжът зад мен е капитанът на стражата на рани и той е единственият друг човек в нашата делегация, който разбира английски.

— В такъв случай всички останали са свободни! — обяви кралицата.

Аз преведох тази заповед на Джалкари, която моментално поведе стражите обратно натам, откъдето бяха дошли.

После кралицата заповяда да бъдат донесени два стола. Докато чакахме да ги донесат, Арджун, който стоеше до мен, ме дари с поглед, изпълнен с огромно уважение. А когато столовете пристигнаха, ние бяхме настанени пред техни величества. И двамата започнаха да ни оглеждат много внимателно. Накрая кралицата отново поклати глава и отбеляза:

— Изумително! Всички ли жени в Индия се обличат като вас?

— Да — отговорих. — С изключение на няколко бижута.

— А мъжете? — поиска да знае принц Албърт. Говореше английски с акцент, но аз знаех, че родният му език е немският.

— Аз съм облечен с традиционна курта — отговори Арджун. — Това е дрехата, която ние носим само при много официални случаи.

— И освен това сте изключително изискани и образовани. За мен е изключително удоволствие, че рани е изпратила точно вас! Е, какво мислите за нашата страна?

Погледнах към Арджун, за да знам кой ще говори пръв. Той ми кимна и аз отговорих:

— Ваше величество има прекрасна страна, особено църквите!

— А на вас кое ви хареса най-много? — обърна се тя към Арджун.

— Зелените хълмове, изпъстрени с овце — отговори той.

Кралицата се усмихна и отбеляза:

— А ето че сега сте при мен!

— Точно така. Идваме от името на рани Лакшмибай — изрекох аз, — която се надява да си получи обратно трона на Джанси.

Кралицата кимна бавно и каза:

— Разкажете ми за нея! Как изглежда? Колко деца има?

Беше ми трудно да повярвам, че кралицата на Великобритания не знае тези неща. Особено след като ние си бяхме направили труда да

научим всичко, което може да се знае за нея — от рождения ѝ ден през май до името на третото ѝ дете.

Този път започна Арджун:

— Рани е изключително красива жена. Имаше едно дете, което почина, преди да навърши една годинка, и след него тя си осинови друго.

— Защо? — запита заинтригувано кралицата. — Да не би съпругът ѝ да е бил неспособен да има деца?

С Арджун се спогледахме, напълно онемели.

— Чувала съм слухове, че се обличал в женски дрехи — продължи безцеремонно кралицата.

Значи все пак беше чувала за Джанси.

— Така е — съгласих се аз.

Кралицата изглежда триумфално принца.

— Народът на Джанси се страхува да живее под управлението на Компанията — изрекох, насочвайки разговора обратно към рани. — Хората в нашето кралство биха желали да съхранят обичаите си и начина си на живот. Ако ваше величество се съгласи да помогне на друга кралица в нужда, това ще означава много за нашия народ!

Кралицата отвърна:

— Тази вечер заповядайте на вечеря! Всички, цялата делегация. А след нея ще получите отговора на вашата молба.

Ние се поклонихме и се приготвихме да напуснем тронната зала, когато тя внезапно извика:

— Почакайте! Искам да ви покажа нещо! — усмихваше се като дете. Принцът до нея се смръщи. — Баут! — поясни тя.

Тогава и той се усмихна, след което извикаха един слуга и му поръчаха да доведе Баут.

Ние с Арджун се спогледахме бързо. Какво беше това? Някакъв вид храна ли? Но когато слугата се върна, видяхме, че води на каишка едно огромно куче.

— Баут! — извика принцът и огромното куче се спусна към него. Кралицата се засмя, докато кучето се носеше към трона. Реших, че това е много добър знак.

— Тибетски мастиф — представи ни го тя. — Подарък от лорд Хардинг, моят генерал-губернатор на Индия. Вярно ли е, че всички кучета в Индия са толкова големи? Лорд Хардинг ми разказва

невероятни истории — че в Индия всичко е голямо — големи количества подправки, големи дворци, големи богове...

— Опасявам се, че е преувеличил силно, ваше величество — отговорих.

Принц Албърт зарови лице в козината на кучето и го потупа по гърба.

— Е, в такъв случай очакваме да ви видим довечера на масата си — рече кралицата и с това стана ясно, че сме освободени. Когато излизаме, тя продължаваше да гука името на мастифа.

* * *

Напуснахме тронната зала и всяка следваща зала, през която преминавахме, беше по-пищна от предходната. В огромните каменни камини горяха дебели кедрови цепеници, които изпълваха помещенията с приятно ухание, но в стаите не се долавяше никакъв пушек, какъвто виждахме задължително в нашата страна. Незнайно как всичкият дим беше всмукван сякаш от въздуха. Огледалата, покрай които минахме, бяха украсени с гирлянди от вечнозелени растения и навсякъде се виждаха свежи клонки имел, част от тяхната коледна традиция.

Накрая открихме останалите в поредната голяма зала. Там също гореше огън и всички бяха наобиколили камината, за да се топят на бездимните пламъци.

— Какво стана? — хукна към мен Джалкари, когато ме видя.

— Тя каза, че всички трябва да се върнем тук на вечеря, след което ще получим отговора на нашата молба.

— Тези новини добри ли са, или лоши?

— Нямам представа — промърморих. Какво ли щеше да се очаква от нас на вечеря? Само двама от нас говореха английски, а повечето от стражите дори още не бяха овладели употребата на вилица и нож.

Внезапно се появи някакъв мъж в красив черен костюм, който обяви, че стаите ни са готови.

— Но ние нямаме стаи тук! — възрази Арджун. — Стаите ни са в хотел „Браун“!

— Може и така да е, но кралицата ви позволява да останете тук и следобед и предполага, че сигурно ще имате нужда да се преоблечете за вечеря.

— Но ние не си носим никакви дрехи за преобличане! — изтъкна очевидното Арджун. — Всичките ни вещи са в хотела!

Мъжът с черния костюм сведе поглед към върха на дългия си нос, въздъхна и изрече:

— Пътническите ви сандъци ще бъдат донесени тук, след което ще бъдат отново върнати в хотела.

— А готвачите ви наясно ли са, че индийците никога не хапват месо?

— Подготвени са за всички възможно ситуации — увери го черният костюм. — Включително и за вероятността нашите гости никога досега да не са се хранили на маса със столове!

Хвърлих гневен поглед на Арджун, който ми промърмори на маратхи:

— Не сега! Толкова близо сме до целта!

Последвахме Черния костюм през нова поредица от зали към едно крило от двореца, запазено специално за гости. Когато минахме покрай един голям прозорец, видяхме, че от небето падат бели люспици. Джалкари първа се втурна към прозореца, а после я последвахме и ние, останалите.

— Но какво е това? — възкликна един от стражите.

Черния костюм въздъхна дълбоко за втори път, сякаш днешният ден се очертаваше като най-мъчителния през цялата му достойна кариера.

— Сняг — изрече натъртено. — Това е нещото, което вали от небето, когато стане много, много студено!

Аз преведох на останалите и в продължение на известно време всички стояхме и зяпахме изумено снега, който валеше навън. Докато накрая Черния костюм не прочисти гърло и не каза:

— Бихте могли да съзерцавате чудото на снега и от staите си, ако желаете. Разполагате с цели два часа.

Стаите ни се оказаха точно толкова величествени, колкото и самият дворец, с огромни прозорци, гледащи към градината, и махагонови мебели, поставени до стените в синьо и златно. Въпреки че всеки от нашата делегация получи самостоятелна стая, мъжете

останаха при Арджун, а Джалкари — при мен. Двете приседнахме на фотьойлите от синьо кадифе и се загледахме в падащия навън сняг — нежни късчета дантела, извиращи от сиво-черното небе.

След известно време Джалкари се приведе напред и попита:

— Е, каква беше тя? — беше снишила глас, въпреки че говореше на маратхи.

— Учтива. Резервирана. Интелигентна. Като рани.

— Но тя е най-огромната жена, която съм виждала през живота си! — изрече все така шепнешком Джалкари. — Видя ли й само брадичката? Че там има две!

— Джалкари! — смърхих я аз, но после се изкисках.

— Ще ми се да можехме да вземем малко сняг и да го занесем у дома, та да могат всички да го видят.

Загледахме се отново в странния, напълно чужд за нас пейзаж.

— Имам добро усещане за всичко това — промърморих по едно време аз, съзнателно потискайки необяснимото чувство на напрежение, зараждащо се някъде в гърдите ми. — Защо иначе ще ни кани на вечеря, ако не е, за да ни зарадва с добри новини?

* * *

Въпреки разкоша, който бяхме срещнали навсякъде около нас през този ден, той се оказа нищо в сравнение с пищността и разточителството на двореца Бъкингам, с които се сблъскахме вечерта.

Бяха се появили още мъже с черни костюми и бели ревери, за да доставят пътническите ни сандъци, след което ние се преоблякохме. Джалкари си избра сари, украсено със злато и извезано със златни листа. Остави си същите рубини на врата и китките, но смени рубинената си тика, която се спускаше от центъра на косата ѝ до средата на челото ѝ с тика от злато и смарагди. Що се отнася до мен, аз си избрах сари с наситено пурпурно, с извезани по ръбовете сребристи мотиви с преплетени пера. Рани ми беше дала комплект от редки виолетови сапфири, които си подхождаха точно с това сари.

Според мен всеки си има някакъв образ за себе си в главата си, но той рядко съвпада с образа, който виждат другите хора. Примерно аз, когато мисля за себе си, си се представям винаги на дванайсет

години, облечена в грубата памучна ангарка, която баща ми беше успял да купи, продавайки две от най-хубавите си дърворезби. Но точно в този момент, когато се зърнах в огледалото, сякаш видях самата себе си за първи път. Поставих внимателно сапфирената тика в центъра на косата си. Скъпоценните камъни увиснаха върху челото ми и между веждите ми застана огромен виолетов сапфир. Сапфирената халка за нос завърши целия ансамбъл.

— Красива си колкото рани! — възкликна Джалкари, когато ме видя. — И със сигурност много по-красива от кралица Виктория!

Засмях се, но приятелката ми беше напълно сериозна.

— Срамота, че се е наложило да станеш дургаваси! — продължи в същия дух тя. — Извинявай, не го казах като обида. Понякога си мисля, че е срамота, че и аз станах дургаваси!

— Но си се омъжила! — напомних ѝ аз.

— Да, обаче никога няма да имам деца — отвърна тихичко тя.

Погледнах се отново в огледалото — златото по врата и пръстите ми проблясваше загадъчно.

— Не забравяй, че сме тук със специална мисия! — напомних ѝ аз. — Ако успеем, представи си само как ще се промени животът в Джанси! Рани сигурно ще възнагради и нас, и семействата ни по начини, които дори не можем да си представим!

— Може би — отвърна Джалкари. Приседна на ръба на леглото и се втренчи през прозореца. — Наистина ли вярваш, че тази кралица ще върне трона на Джанси на нашата рани?

— Разбира се! Защо, ти не вярваш ли? — изгледах я аз. Бях длъжна да вярвам, че ще стане така.

— Не, не вярвам. Съгласна съм напълно със съпруга си, който смята, че ако кралица Виктория искаше да го направи, досега щеше да го е направила.

Малко след това се появи същият онзи мъж с черния костюм, който ни беше довел в стаите ни — този път, за да ни ескортира до трапезарията. Двете с Джалкари чакахме в коридора, докато той чукаше безуспешно на всяка от следващите врати. Отлично знаехме, че всички мъже са в стаята на Арджун, но решихме да не споделяме тази информация, защото ни беше много смешно да гледаме Черния костюм как въздиша все по-дълбоко и по-дълбоко. Накрая, когато почука на последната врата, оттам излязоха Арджун, следван от всички други

стражи. Беше облечен в курта в сребристо и бяло, със сребърни чуридари и сребърни джути. Когато очите му срещнаха моите, първо се плъзнаха към врата ми, после към гънките на сарито ми и накрая пак се върнаха към моите очи.

— Сита! — изрече топло и нежно.

— Насам! — отсече Черния костюм, преди да бях успяла да реагирам по какъвто и да било начин.

Последвахме го през поредица от осветени от газени лампи зали към трапезарията, където друг мъж в черен костюм обяви пристигането ни. Вътре три полилея от шлифован кристал осветяваха огромна махагонова маса с дължината на приемната на рани в Панч Махал. Може би беше заради огледалата, отразяващи светлината на полилеите, или пък заради специалната украса за Коледа, но в този момент всичко това ми се стори като най-прекрасната гледка, която бях виждала през целия си живот. Всичко беше в червено, сребърно и златно. Масата беше покрита с покривка от красива дамаска, която на свой ред беше почти закрыта от купища кристал и порцелан. До всяка чиния бяха подредени множество сребърни прибори — по две лъжици, четири вилици и два ножа. А чашите бяха толкова големи, че човек би могъл да пъхне и юмрук в тях. Стаята вече беше наполовина пълна с гости и аз не пропуснах да забележа, че жените и мъжете са равен брой.

От нас се очакваше да застанем пред столовете си и да чакаме, докато поредният Черен костюм не ги бутне към нас така, че да седнем. Моето място се оказа до Арджун, а точно срещу нас стояха празните столове за кралицата и нейния съпруг, принц Албърт. Докато протягах ръка, за да взема кремовата платнена салфетка от масата така, както ни беше учила мисис Макигън, в трапезарията се появи друг мъж. Беше невероятно красив — индиец, но облечен като англичанин. Сакото му отзад беше разделено на две, сякаш отзад имаше две патици. Никога до този момент не бях виждала индиец, облечен в официално британско облекло.

Един от Черните костюми го преведе през залата и всички жени се загледаха в походката му. Когато пристигна до стола от другата ми страна, той притисна длани в намасте и учтиво се поклони.

— Чух, че рани на Джанси изпраща свои пратеници в Англия — каза той, — но нямах никаква представа, че те ще бъдат толкова

красиви!

Той премести очи от мен към Джалкари, която седеше от другата страна на Арджун, и съм напълно сигурна, че смених няколко нюанса на розовото по бузите си. След това този индиец взе ръката ми и я целуна. Никога до този момент не се бяха отнасяли към мен с такова неуважение! Арджун веднага скочи на крака и още няколко от стражите около масата сториха същото.

— Спокойно! Такава е английската традиция! — увери ги усмихнато мъжът.

По лицата на британските гости пробяга сянка на тревожност — горките, нямаха никаква представа какво точно става.

— Тормозенето на жена не е традиция *в нито една страна*! — изрече Арджун на маратхи. — Веднага се извинете на дамата!

Мъжът моментално се поклони много, много ниско и промърмори:

— Хиляди извинения, шримати!

И всички се настаниха обратно по местата си.

— Просто упражнявах британските си маниери — обясни непознатият индиец на Арджун. — Отново моля да ми простите! Казвам се Азимулах хан — когато Арджун не реагира по никакъв начин, Азимулах продължи: — Моят покровител познава вашата рани. Или по-точно той и тя са израснали заедно.

— Как се казва покровителят ви?

— Нана Сахеб.

Това име вече привлече вниманието на всички ни. Въпреки че вече споменах тази история, може би си струва да се напомни отново, най-вече заради факта, че тя изигра знаменателна роля в живота на рани. Когато била малка, рани била позната като Манукарника, или на галено — Ману. Израснала в двора на Баджи рао II, а баща ѝ се отнасял към нея като към сина, когото винаги е искал. Позволявал ѝ да се облича като момче и да играе като такова, макар това да намалявало шансовете ѝ за успешен брак. От всички деца в двора най-близките приятели на рани били Татя Топе и Нана Сахеб. Първото момче било син на Пандуранг рао Топе — важен благородник от двора на пешва Баджи рао. А вторият, разбира се, тъй като всички са чували за Нана Сахеб, е осиновеният син на пешва.

Мнозина по онова време смятали, че рани ще се омъжи за Сахеб, но не станало точно така. През 1817 година бащата осиновител на Нана Сахеб бил победен от британците. Съкровищата му, земите му, именията му, даже мебелите, предавани от поколение на поколение в семейството му, били конфискувани. До последната лъжица. Било му съобщено, че в замяна той и неговите наследници ще получават годишна пенсия от близо осемдесет хиляди британски паунда. Но когато през 1852 година пешва починал, британците отказали да дадат на Сахеб пенсията на баща му.

Нямам представа каква е била реакцията на наследниците на останалите победени от британците раджи, но що се отнася до Нана Сахеб, той реагира по същия начин, по който реагира и рани. Като изпрати молба до Компанията да му върне кралството, а когато не срещна разбиране — с нова молба за възстановяване поне на пенсията на баща му. Всички бяхме чували историите за безкрайните молби на Сахеб и именно това отчасти беше причината, поради която бащата на рани проявяваше такъв скептицизъм относно опитите за преговаряне с Англия. Сахеб го беше уведомил в най-големи подробности за последиците от тези молби. Но нашата рани, също като приятеля си Нана Сахеб, беше много упорита и ето че сега се бяхме събрали всички на една маса, представляващи два отделни случая на британска несправедливост, надяващи се, че кралицата ще разреши и двата.

— Значи от всички мъже в Битхур — отбеляза Арджун — Сахеб избра вас!

Азимулах се ухили. Той действително имаше изумителна външност — почти бяла кожа, черна коса, падаща на вълни около лицето му, и зелени очи.

— Можете да ме обиждате, колкото си искате, но аз съм много популярен тук!

— Затова ли не сте се връщали в Индия от две години? — подметна презрително Арджун.

Азимулах го изгледа изненадано.

— Чувал съм рани да говори за вас — поясни Арджун.

— Вашата рани може да си говори каквото пожелае, но тази работа е ужасно трудна!

— Кое му е трудното? — не издържах и се намесих аз. — Да присъстваш на вечери с кралицата ли?

— Да я убедиш, че индийците са способни да се самоуправляват!

— И ви трябваха цели две години, за да го постигнете, така ли?

— подхвърли Арджун.

— Не. Точно в това тя беше убедена още от мига, в който се запозна с мен. Но сега трябва да бъде убедена да *действа*! А това отнема време.

При тези думи ние с Арджун се спогледахме, а Азимулах се разсмя.

— Вие да не би да сте смятали, че като дойдете тук, ще получите автоматичен отговор, а?

Огледах цялата маса, но всички останали си чуруликаха щастливо на английски. Все едно бяхме прислужници на кралицата — толкова внимание ни обръщаха.

— Беше ни казано, че тази вечер ще получим своя отговор — изрекох тихо.

— Шримати — обърна се към мен Азимулах. И макар да използваше уважителната форма на обръщение към жена, усещах, че го прави по-скоро презрително. — В Англия нещата не стават така. Отговорът може да дойде утре или вдругиден, или изобщо да не дойде, но ако изобщо дойде, кралицата го изпраща с писмо! — със сигурност забеляза шокираното ми изражение, защото добави: — Да не би да сте мислили, че тя ще съобщи решението си тук, пред всички тези гости?

— Точно така мислех. В крайна сметка самата тя ни каза, че ще направи така — отговорих.

— Шримати, завършил съм Свободното училище в Канпур, където съм бил възпитаван от същите тези британци. И мога да ви кажа, че не трябва да се вярва на нищо от онова, което те казват! Една трътлеста жена, перчеща се с корона...

Аз ахнах, а Арджун почервения.

— Никой от тях не е в състояние да разбере нас, индийците! Да не си мислите, че тя може да махне с тлъстата си ръка и да подобри нещата просто ей така? Та тя изобщо не разполага с подобна власт! Решенията се вземат от парламента!

— Ама нали тя е кралицата! — възропта Джалкари.

— Да, но всичко, което тя прави, трябва да бъде одобрено от парламента! — изтъкна Азимулах. — Повярвайте ми, живял съм с тези хора и познавам отлично навиците им! Те носят обувки в къщите си и

се къпят веднъж седмично! Може да изглеждат чисти, но отвътре са мръсни както в морално, така и във физическо отношение!

— Да не би да са също така и слепи? — изгледах го с присвити очи аз. — Иначе защо досега не са видели колко ги презирате?

Азимулах се усмихна. Човек би си казал, че до този момент сме водили просто един учтив разговор, примерно за времето.

— О, да, освен това са и слепи! — кимна бавно. — Точно затова, когато се върна, ще запозная Сахеб с внимателно обмисленото си мнение по въпроса.

Без да се опитва да скрие отвращението си, Арджун попита:

— И какво ли ще да е то?

— Че британските мъже са слаби и много лесно могат да бъдат победени. Той просто трябва да поведе въстание!

До края на вечерта не си проговорихме повече с Азимулах хан. В крайна сметка той не знаеше всичко. При нас обстоятелствата бяха различни — кралицата ни беше харесала. Но когато тя се появи на банкетa, хванала под ръка принц Албърт, и когато започнаха да сервират вечерята, аз действително започнах да се питам дали тя ще спомене каквото и да било тази вечер по въпроса за положението на рани. Имаше варени картофи, някакъв зелен зеленчук, който никога не бях виждала, задушени моркови в гъст сос и огромни камари месо. И всички наоколо изглеждаха далеч по-заинтересовани от храната, отколкото от въпросите, поради които бяха дошли тук. Разговорът премина от времето към храната и накрая стигна до ездата в Хайд Парк. А после, съвсем внезапно, кралицата се изправи и всички останали я последваха. Един слуга обяви тържествено:

— Нейно величество кралицата се оттегля за тази вечер!

Ние с Арджун се спогледахме. Надигнахме се от местата си, но преди да успеем да кажем каквото и да било, кралицата беше изчезнала. Подчинените на Арджун се обърнаха като един към нас.

— Но къде отива тя? — възкликна слисана от името на всички Джалкари. — Ами Джанси?

Азимулах изглеждаше безкрайно доволен от себе си, когато изрече:

— Точно в този момент Джанси най-вероятно е последното нещо, което я вълнува!

— Какво искате да кажете?

— Че утре е техният фестивал Бъдни вечер. Предстоят много банкети и гостувания.

* * *

Дните минаваха. А после седмиците. Накрая, към края на януари, ние напуснахме Англия. Бяхме удостоени с аудиенция при кралица Виктория, бяхме вечеряли на нейната маса и седмица след тяхната Коледа бяхме поканени отново в двора, за да се запознаем с важни членове на техния парламент. Но в крайна сметка пратеникът на Сахеб се оказа прав. Тя ни беше оставила да изминем целия път от Джанси до Лондон и обратно, без да ни даде никакъв отговор. Завръщането ни нямаше да бъде триумфално. И нямаше да има никакви големи награди.

Джанси си оставаше все така изгубено за нас. Британската кралица се интересуваше повече от кучетата на Индия, отколкото от нейния народ.

ДВАЙСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

1856 ГОДИНА

През краткото време, в което ни нямаше, всичко се беше променило.

Яздехме през Джанси в гробовно мълчание. Напълно потресени. Храмът на Махалакшми, където винаги хранехме бедните, беше затворен — върху пъстроцветните му прозорци бяха заковани дъски, покрити с английски надписи, които гласяха: „ТОЗИ ХРАМ Е ЗАТВОРЕН“. А точно до него, на обширната морава, вече заградена с груба дървена ограда, британците бяха направили кланица. Днес, когато разговарям със западници, разбирам, че те знаят само едно нещо за Индия и то е, че ние смятаме кравата за свещено животно. Някои от тях незнайно откъде са се сдобили със съвсем погрешното схващане, че ние вярваме, че предците ни се връщат на този свят като крави. Това е пълен абсурд и безкрайно далече от истината. Ние просто никога не убиваме нарочно животно, което дава мляко, а кравата е особено важна за нас, тъй като бебетата могат да пият нейното мляко, ако млякото на майките им по някаква причина свърши. Следователно от всички обиди, които британците можеха да ни нанесат, коленето на млекодайни животни беше най-ужасната. Коленето на крави беше ужасно и само по себе си, а да го виждаш да се случва точно до най-свещената постройка на Джанси... По-добре британците да бяха сринали храма със земята.

Книжарницата, чиято табела в синьо и златно някога ме беше пленила с надписа си: „Книги — на хинди, маратхи, английски“, сега гласеше само: „Книги — на английски“. И накъдето и да се обърнем, виждахме само британското знаме, плющящо от вятъра. Сякаш британците се бяха обзаложили да проверят на колко места биха могли да качат знаме. То се вееше от покривите на магазините, от балконите на къщите, дори от кладенеца, където жените всяка сутрин вадеха вода.

А когато стигнахме до Рани Махал, имахме чувството, че някой беше взел двореца и беше драпирал ярките му стени в плътен сивкав покров. Отчасти причината се дължеше на времето — слънцето се появяваше много рядко между облаците. Но отчасти беше и от самата градина. Всичко беше голо, като че ли повелителят Ваю — нашият бог на ветровете, беше фокусирал цялата си сила върху моя дом. Дърветата, храстите, цветята бяха напълно лишени от листа. Дом, повторих си аз и за първи път осъзнах, че наричам „дом“ място, различно от Барва Сагар.

Никой не ни чакаше, за да ни посрещне. Бяхме изпратили писмо преди пристигането си, в което описвахме всичко, случило се в Лондон. Може би не беше пристигнало?

Или може би е било посрещнато с твърде болезнено разочарование.

Почувствах се крайно неудобно в обшитото си със скъпи кожи наметало, подарено ми при съвсем различни обстоятелства, затова, когато слязох от коня, го съблякох и го метнах през ръката си. Джалкари и войниците сториха същото. Стражът пред портите се поклони много ниско, преди да ни пусне вътре, но коридорите на двореца тънеха в гробно мълчание.

Изкачихме се по стълбището. И там, в Дурбар хол, зърнахме не кого да е, а Азимулах хан — последният човек, когото очаквахме да видим, както и първият човек, когото най-силно *не желаехме* да видим. До него имаше още един мъж, за когото предположих, че е Нана Сахеб. Рани беше облечена в млечносиня ангарка от мачкан шифон, общита със заешки кожички по деколтето и маншетите. Изглеждаше абсолютно царствено, седнала върху сребърната възглавница пред тях. В мига, в който ни зърна обаче, тя скочи и извика:

— Но защо никой не ме е уведомил, че сте се върнали?

Огледах стоята и видях, че останалите дургаваси започват да се изправят една по една. Азимулах се обърна към нас и веднага ми се прииска да изтрия самодоволния израз от лицето му.

Групата ни се приближи към рани и се подредихме, за да докоснем краката ѝ и да притиснем ръце пред нея за намасте. А след това всички започнаха да говорят един през друг и в стоята бяха донесени още възглавници. Арджун, Джалкари и аз бяхме поканени да

седнем вляво от Сахеб, а рани веднага попита дали кралицата е променила мнението си относно връщането ѝ на трона на кралство Джанси.

Значи писмото ни не беше пристигнало.

— Кралица Виктория има много интереси — изрекох горчиво, — но даването на директни и бързи отговори не е сред тях.

— Разбирам — отвърна тихо рани. — Моят приятел Сахеб ни гостува вече от няколко дена и макар че баща ми в момента не е тук, Сахеб е напълно съгласен с него — всички зачакахме да чуем какво е мнението на бащата на рани, с което приятелят ѝ е съгласен. Накрая тя завърши: — Ясно е, че британците нямат интерес да ни върнат Джанси. Но за всеки британски войник тук ние разполагаме с по четирийсет и четирима индийски войници!

— Това ще рече два милиона индийски войници в сравнение с нищожните четирийсет и пет хиляди британци — поясни Сахеб. — Когато се разчуе за онзи Циркулярен меморандум — а то ще се разчуе, — при всички положения ще избухне бунт. Вече изтърпяхме достатъчно! Чашата на търпението ни се напълни!

— И е време да прелее — допълни тихичко Азимулах.

— Какъв е този Циркулярен меморандум? — попитах аз.

— Документ, издаден от Британската източноиндийска компания, в което заповядват на командващите офицери да събират индийски момичета от всяко село и да ги настаняват в специални домове за употреба на британските войници! — отговори мрачно рани. — А ако някое момиче бъде видяно да говори с мъж, автоматично да бъде обявявано за проститутка и изпращано в един от въпросните домове! — гласът ѝ звучеше привидно равно и спокойно, но гневът, който бушуваше отвътре, се усещаше недвусмислено, подобно на огън под тлеещи въглени.

— Но как е възможно подобно нещо?! — извика възмутено Джалкари.

Никой друг в стаята обаче не се палеше чак толкова. Очевидно темата е била обсъждана многократно през последните дни. Представих си кралица Виктория как в момента вечеря на блестящата си маса и ми се прииска да знаех тази новина, още докато бяхме там.

— Има ли вече момичета, обявени за проститутки? — настръхнах още повече аз.

— Да.

— Без съд? Без нечия намеса? — обади се Арджун, в същото настроение като мен.

— Просто отиват и ги отвличат — обясни рани. — А сега, след като *кутвал* знаят, че разполагат с подобна власт, само вървят от къща на къща и изискват откупи!

— Кутвал винаги са били корумпирани — отбеляза Арджун.

Кутвал са полицията. И те наистина винаги са били белязани от сянката на корупцията. Нито едно добро семейство не би пуснало сина си доброволно в кутвал.

— И това става във всяко село, така ли? — извиках, представяйки си Ану в къщата на Шиваджи. Дали местният кутвал вече е успял да ги посети? Дали са имали възможност да платят необходимия подкуп?

— Да, във всяко. И момичетата, изпращани в тези домове, се използват най-брутално, а ако се разболеят, биват изхвърлени. Семействата им не ги приемат обратно, а аз не мога по никакъв начин да им помогна! — възкликна рани. — Вече не разполагам нито с власт, нито с пари!

— Да, сипайте със сигурност ще се надигнат — предрече Азимулах, — а ние ще бъдем готови!

— Мълвата за този меморандум вече се носи от уста на уста — каза рани. — Но за онези, които още не са загубили съпруга или дъщеря, за онези, които няма да повярват, докато не видят с очите си, Азимулах ни е донесъл дар от Франция!

Всички проследихме погледа ѝ до голям предмет, покрит с одеяло в ъгъла на стаята. Сахеб се изправи и свали одеялото. Отдолу се разкри голяма метална машина.

— Печатна преса — поясни Сахеб. — Ще отпечатаме този презрян меморандум на всички говорими езици в Индия! И ще го разпространим във всяко село, до най-малкото. А аз ще потегля на поход към Делхи. С десет хиляди яки мъже!

— С каква цел? — попита предпазливо Арджун.

— Да върна моголския император на трона. Под неговото управление Индия ще може да се върне към положението си на земя с множество кралства, точно каквато беше преди нахлуването на британците!

Ако държите да си съставите по-добра представа за моголския император, най-подходящото сравнение за него е с папата в християнския свят, а всички кралства в Индия са като католическите държави, над които папата има власт. В случая Сахеб предлагаше да върнем на власт победения император, в замяна на което императорът би могъл да се погрижи всички кралства, които британците вече бяха завладели, да бъдат върнати под индийско управление.

— Добре, десет хиляди мъже на Сахеб. А кои други кралства ще се присъединят към вас? — попита Арджун.

— Всички, които не желаят да живеят под британско господство — отговори Азимулах вместо Сахеб. — Защото в дадената ситуация *или сте с нас, или сте против нас!* — допълни заплашително и отправи дързък поглед към рани, която съвсем явно беше разкъсвана от дълбок вътрешен конфликт.

— Вече ви казах — изрече след дълбок размисъл тя. — Ако окажа помощ на сипаите и британците успеят да ги победят, имате ли някаква представа какво ще ми сторят британците? И което е още по-важно — какво ще причинят на Джанси? Разберете, положението ми е особено трудно. Налага се да остана неутрална!

— И съвестта ти ще ти позволи, така ли? Особено след този прокълнат меморандум? — избухна Азимулах. — Даваш ли си сметка, че ако не окажеш помощ на сипаите, те ще решат, че подкрепяш британците? А какво ще стане с Джанси *тогава*?!

* * *

Веднага щом рани ни освободи, аз се втурнах надолу към дургавас, за да напиша писмо на Ану. Трябваше да я предупредя за меморандума и за онова, с което са се заели кутвалите. Ако пристигнеха в дома на Шиваджи, за нея щеше да бъде най-добре да се скрие. Написах писмото и веднага го отнесох на Гопал с инструкции веднага да го изпрати. А после, когато се връщах към Дурбар хол, срещнах на стълбите Арджун. Под светлината на леко полюляващите се маслени лампи лицето му изглеждаше като изваяно от камък.

— Е, какво мислиш за онази заплаха на Азимулах „който не е с нас, е против нас“? — попитах го аз.

Арджун се огледа. Наблизо стоеше Мандар, а Моти говореше с Каши няколко стъпала под нас. Надали ни обръщаха внимание.

— Британците трябва да бъдат спрени! — отсече той. — Пък и аз винаги съм смятал, че сипаите ще се вдигнат на въстание. Притеснява ме само едно — Азимулах да бъде водач на каквато и да било революция!

— Прав си. Но мисля, че разбирам причината за горчивината му — отговорих.

— Сита, отдавна искам да ти кажа нещо!

Стояхме един до друг под мъжделивата светлина, а покрай нас минаваха нагоре-надолу дургаваси и стражи.

— Онзи път на кораба... когато казах, че се надявам отново да се ожения и да имам деца... Помниш ли? Е, имах предвид *теб*! Искях да кажа, че много бих искал да се ожения за *теб* и да имам деца от *теб*!

Подпрях се с ръка на стената, за да не падна. Но защо изобщо ми признава подобно нещо? Вече стана ясно, че мисията ни в Лондон се провали, което ще рече, че рани никога няма да ме освободи. Как не го е срам да споменава подобна възможност, когато много добре знае, че за мен вече няма никаква надежда?!

— Виж какво — изрекох бавно, — аз съм дургаваси. Вече съм на двайсет и две. Трябва да издържам баща си. Хайде да не разрушаваме приятелството си с някакви мечти, става ли?

Знам, че думите ми бяха жестоки. И знам, че зърнах съжаление в очите му. Но той се поклони, за да ми покаже, че разбира, след което ме ескортира до Дурбар хол.

Щом влязох вътре, веднага побързах да преглътна чувствата, които ме задушаваша. Щях да оцелея. Оцелявала съм и при по-тежки изпитания. Нали в крайна сметка бях бамбук? А бамбукът само се огъва, не се чупи.

ДВАЙСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

В живота ми има само шепа събития, за които мога да ви кажа точно къде съм била и какво съм правила, когато еди-какво си се е случило. Примерно смъртта на майка ми. Все още усещам аромата на куркума и кардамон във въздуха, които се носеха, когато тя умря, и мога да ви кажа точно как звучеше дъждът, който капеше от ъгъла на покрива ни в глинената делва отвън. Когато ми съобщиха, че ме приемат за дургаваси. Когато научих за смъртта на малкия Дамодар. Когато рани разбра, че Джанси вече няма да бъде нейно кралство... Това са все моменти, които мога да възстановя в съзнанието си с фотографска точност. И мигът, в който въстанието стигна до Джанси. Това е събитие, запечатало се завинаги в паметта ми.

Похапвахме фъстъци в Дурбар хол. Рани четеше писмо от капитан Скийн относно сипаите в близкия гарнизон Меерут. Отказвали да се подчиняват на заповедите на британците. А после, подобно на вятър, долетяла и мълвата, че и сипаите в Джанси започнали да проявяват неподчинение към британските си командири. Само тази сутрин сто от тях са били изкарани на плаца за наказание с камшик за това неподчинение. В този момент на прага на тронната зала се появиха стражите. Вдигнах глава към тях. Откакто се бяхме преместили в Рани Махал, те бяха започнали да идват редовно при нас за вечерния чай — този дворец беше твърде малък, за да живеем отделно както някога. Очите ни се срещнаха и ние разбрахме.

Рани прочисти гърло и продължи да чете писмото на капитан Скийн. Така и не ни беше осведомила как е попаднала на този откраднат екземпляр, но пък тя си имаше достатъчно шпиони из цял Джанси.

Радвам се да потвърдя, че тукашните войски продължават да бъдат непоколебимо верни на нас и изразяват безрезервното си отвращение към варварщините,

извършени в Меерут и Делхи. Доверявам се на принципа, че трябва да демонстрираме абсолютна самоувереност и съм напълно сигурен, че съм прав... Всичко в Джанси ще се оправи!

Все още се дивяхме на наивността на този капитан, когато се появи вестносец, ескортиран от четирима от стражите на рани. В мига, в който го зърнахме, ние се изправихме. Рани стори същото. Вестносецът направи дълбок поклон, обаче рани махна с ръка, за да прекрати формалностите, и изрече властно:

— Какво става?

— Ваше височество, сипаите са изгорили две от казармените помещения във вътрешността на крепостта Джанси. В момента гори трета казарма!

Вие, англичаните, имате един израз — „Цветът се оттече от лицето й“. Е, точно това се случи, когато нашата рани чу тези новини. Пребледня толкова рязко, че вестносецът пристъпи напред, за да я хване, ако се наложи, уплашен, че тя ще припадне.

— Ваше височество! — извика Сундари.

Рани се хвана за рамото на Сундари, за да не падне.

Ето това се случи в мига, когато чухме за настъпващия към нас бунт.

През следващите два дена напрежението в града нарастваше все повече и повече — сякаш Джанси беше неправилно настроен инструмент, чиито струни бяха толкова опънати, че всеки момент можеха да се скъсат. Всеки от нас изпълняваше задълженията си така, както и преди, но всички тревожно очаквахме по-нататъшния развой на събитията.

И когато следващият критичен момент настъпи, ние тъкмо тренирахме в двора пред Рани Махал. Беше преди изгрев-слънце. Чуха се изстрели и всички дургаваси се смръзнахме на място. Кахини първа дойде на себе си, метна лъка си през рамо и хукна към портите. Ние веднага я последвахме и тогава се чуха още изстрели, и хората изведнъж се разбягаха от претъпкания с народ пазар. Нисък мъж в сипайска униформа се появи пред портите и поиска да види рани. Ние прибрахме револвера и меча му и го поведохме към нея. Кралицата

беше по стар навик при нас, на двора, и когато човекът я видя, веднага се втурна към нея, докосна краката ѝ и се поклони.

— Сипаите на Джанси се вдигнаха на въстание срещу британците, ваше височество! Мъж на име Хавилдар Гурбакш, командир на Седма рота на Дванайсети пехотен полк, е превзел с хората си форт Стар!

В град Джанси има три укрепления — онова, което някога е било домът на рани, форт Стар и Градският форт. Но само в складовете на форт Стар имаше оръжия и амуниции.

— Има ли още нещо? — попита рани. От пръв поглед се виждаше, че полага огромни усилия да изглежда неутрална. Защото, ако окажеше открита подкрепа на въстаниците и британците потушаха метежа, със сигурност щяха да я убият.

Ниският сипай се помести притеснено от крак на крак и отговори:

— Двама офицери са били убити, а останалите британци се спасяват с бягство. Капитан Скийн се опитва да убеди хората си да се подслонят в Градския форт.

Сетих се за доктор Макигън и мисис Макигън, които ни помогнаха да се подготвим за пътуването си до Лондон. Сетих се и за майор Уилкс — дано изобщо не се е връщал тук от Англия с годеницата си!

— Кой те изпрати? — попита рани.

Сипаят сведе очи към сандалите си и промърмори:

— Никой, ваше височество. Дойдох по собствена воля.

Значи останалите сипаи нямаха доверие на рани.

Кралицата моментално свика събрание на дургавасите и стражите в Дурбар хол. Веднага, щом ние влязохме в двореца, двестата войника, които британците бяха позволили на рани да си наеме, оградиха Рани Махал, за да го отбраняват. Самата рани остана на долния етаж с Арджун и Сундари.

— И какво правим сега? — извика Кахини, докато се качвахме по стълбите. — Защо не помагаме на въстаниците във форт Стар?

— Въпросът би бил валиден, ако рани *иска* да им помогнем — промърмори Мандар.

В самия Дурбар хол нямаше място да стоиш прав, камо ли да седнеш. Стаята беше построена за не повече от петдесет човека, но

заедно с нас, стражата и цялата прислуга на двореца, стълпени вътре, бяхме близо двеста. Ние с Джалкари се настанихме до прозорците, опитвайки се да разберем какво става долу. Из пазара се носеше пушек, хората се щураха насам-натам и бързаха да затворят сергиите си, но пламъци не се виждаха. Засега.

— Британците могат да изкарат доста време в Градския форт — обади се по едно време Джалкари. — Той е създаден именно с тази цел — да издържи на обсада. Има кладенец, както и храна за най-малко седмица.

Накрая, след неизвестно колко време, в залата се появи рани. Следваха я Арджун, Сундари и баща ѝ. След като си размениха няколко думи с Кахини, те поканиха мен и Джалкари да ги последваме в личните покои на кралицата. Когато се настанихме по възглавниците, думата взе бащата на рани.

— В Градския форт има шейсет и шест европейци — започна Моропант. — Над половината от тях са жени и деца.

— Та сега най-важният въпрос е — продължи рани — какво можем да сторим за тях? Все трябва да има нещо, което бихме могли да сторим.

„За разлика от кралица Виктория — казах си аз, — която в момента се крие зад своя парламент и не прави нищо.“

Спогледахме се. Никой не искаше да бъде първият, предложил нещо.

— Ману, помисли логично! — обади се пак баща ѝ. — Разполагаш само с двеста човека и всички те са ти необходими, за да охраняваш този дворец! Знаеш много добре какво става по време на бунт! Претендентите за трона изпъзват от пръстта като червеи, изкарани на повърхността от пороя!

Аналогията беше наистина превъзходна, но дали беше възможна точно сега? Не се ли биехме всички за една кауза — да освободим Индия от британците?

— Бих могла да говоря със сипаите — каза рани.

— И защо да ти вярват, след като вземаш пенсия от британците? — изтъкна съвсем разумно Моропант.

По изражението ѝ стана ясно, че от тези думи я заболя, но все пак отвърна:

— В такъв случай бихме могли поне да им кажем да бягат! Да се измъкнат от Джанси и да се скрият в Сагар или Датия!

— Да не би да си въобразяваш, че те не са се сетили за това? — подметна грубо Кахини.

— Мисля, че те са решили да изчакат и да видят какво ще стане — контрира я Сундари. — Предлагам да изпратим при тях вашия деван, за да ги предупреди. А като жест на добра воля бихме могли да изпратим и няколко човека от личната ви стража.

И рани избра да постъпи точно така. Четирийсет стражи придружиха девана до Градския форт.

Цял ден чакахме да получим някаква вест от тях. Към залез-слънце обаче се прибра само деванът. Стражите на рани се бяха присъединили към въстаниците.

— Там е истински хаос, ваше височество! — започна с треперещ глас деванът разказа си за изминалия ден. — Жените са в паника, а децата по никакъв начин не могат да бъдат успокоени. Капитан Скийн не възнамерява да бяга от Градския форт. След като видя, че вашите хора се присъединиха към бунтовниците, реши, че вие му устройвате капан!

Тази нощ никой в двореца не спа повече от няколко часа. Дургавасите се сменяха на пост в покоите на рани, а в мига, в който слънцето изгря, пред портите настана някаква суматоха. Ние хукнахме към прозореца тъкмо навреме, за да видим как двама мъже минават покрай нашите стражи долу и започват да крещят името на рани от двора под прозорците.

— Рани Лакшмибай! — извика единият.

— Рани на Джанси! — провикна се след него вторият.

Нито един от тях не носеше оръжие, но въпреки това и двамата изглеждаха много заплашително. Рани веднага хукна към прозорците и когато мъжете зърнаха лицето ѝ, започнаха енергично да ръкомахат.

— Ваше височество, може би ще бъде по-добре да се отдръпнете от прозорците — обадох се аз.

— Не, нека говорят! — тръсна глава тя, обърна се към мъжете и се провикна: — Какво искате?

— Искаме да знаем на чия страна сте! С британците ли сте, или с нас?

Отговорът ѝ беше много мъдър.

— Аз съм на страната на справедливостта — за народа ми, сина ми и моето кралство!

Мъжете се спогледаха. Накрая очевидно решиха, че с тези думи тя им е казала, че е на страната на въстаниците, защото единият от тях вдигна ръка във въздуха и изкрещя:

— *Хар, хар махадев!*

На английски това е все едно да кажеш: „По Божията милост напред!“.

Вторият мъж поде този вик и после двамата изчезнаха така бързо, както бяха дошли. Но нахлуването им спомогна да получим едно много важно предупреждение — разбрахме, че рани можеше да разчита на охраната извън двореца толкова, колкото можеше да се довери и на британците. С други думи, единствената ѝ истинска охрана оставаха само нейните дургаваси и личната ѝ стража.

До края на този ден не се случи нищо повече, въпреки че ние непрекъснато очаквахме да чуем екота на оръдията, пукота на пушките и врявата на народа, подсказваща, че навън се събира голяма тълпа. През целия ден пазарът тънеше в призрачна тишина. Зачудих се как ли оцеляват британците в Градския форт. Дали възприемат продължителното затишие като сигнал за тяхната безопасност? Дали капитан Скийн осъзнава, че бунтовниците разполагат с всичкото време на света, а британците са онези, за които времето изтича?

На следващата сутрин рани пожела да сервира закуската ѝ в нейните покои, докато тя обсъждаше лични въпроси със Сундари. На този етап нямаше и помен от бунтовниците, които се бяха промъкнали със сила в двора предишния ден. Ние с Моти седяхме в Дурбар хол, надявайки се това да бъде поредният спокоен ден, когато откъм портите отекнаха силни гласове, а малко след това по стълбите се чу тропота на тежки ботуши. Аз автоматично се пресегнах за лъка си, а Моти скочи на крака и пригответи камата си. Изкрещях на рани да си стои в покоите и точно в този момент през вратата влетя баща ѝ.

— Ти май твърдо си решила да ме убиеш, а? — избоботи той.

Аз веднага свалих лъка си и промърморих:

— Съжалявам, шри Моропант!

Той махна небрежно с ръка и изрече:

— Убити са двама британски войници. Един капитан и един младши лейтенант. Носели писма за крепостта, когато се случило.

— Сипайте ли са ги убили? — попитах.

— Да.

Рани чу гласа на баща си и излезе от покоите си. Той повтори пред нея онова, което вече беше казал на нас, а след това по стълбите отново се чу тропот на ботуши. Пресегнах се към колчана си за стрела, но този път се оказа Арджун.

— Ваше височество, пристигна вестonosец от форта. Може ли да го въведа?

— Разбира се.

Появи се един англичанин, облечен по най-абсурдния начин, който бях виждала. Опитваше се да имитира индийско облекло, но памучните му чуридари му бяха твърде малки, джутите му бяха твърде официални, а бледата му кожа контрастираше ярко с черната материя на куртката му. По лицето му се четеше невероятно изтощение, както и още нещо, което не бях зървала върху лицето на британски войник никога досега — страх.

— Ваше височество — започна той, но веднага след това се срина в краката на рани. — Другарите ми са убити! Изпратиха при вас трима, но другите двама са мъртви!

Рани погледна към Арджун, но той не беше в състояние нито да отрече, нито да потвърди тази история.

— Изправи се! — каза тя на мъжа в краката й.

Англичанинът се изправи с треперещи колене.

— Праща ни капитан Скийн — продължи, — за да търсим помощ. Нуждаем се от вас, ваше височество! Бунтовниците ще ни избият до крак! Жените, децата... — гласът му достигна до истеричен писък.

Рани постави ръка на рамото му и попита:

— Какво искате от мен?

— Да спрете бунтовниците!

— Но аз вече не съм рани на Джанси! — изтъкна тя.

— Не можете ли поне да поговорите с тях? — запелтечи войникът, който вече истински трепереше.

— Мога. Но аз вече дадох съвет на вашия капитан, а той не се вслуша в него. Казах му да бяга!

— Сега ще ви послуша! Каквото и да му кажете, ще ви послуша!

— Аз ще говоря с въстаниците! — обади се внезапно Моропант Тамбе.

— Ще ги помолите ли да ни осигурят безопасен коридор за оттегляне? — извика изведнъж войникът със светнали очи. — Това е единственото, което искаме. А после всички ще се качим на първия кораб за нашата родина! — обеща. — Никой от нас не е молил да идва тук! Никой от нас никога не е искал да бъде тук!

Но в този момент аз се сетих за Циркулярния меморандум и не изпитах почти никакво съчувствие към този мъж.

— Ще използвам всички ресурси, с които разполагам — обеща Моропант. — Но само заради жените и децата! А сега трябва да се върнем във форта.

— Ама те ще ме убият!

— Няма. Аз ще ви пазя.

Рани погледна многозначително баща си, след което той изведе англичанина от тронната зала. Настъпи напрегнато мълчание. Аз започнах да си вея с ръка. Прозорците бяха отворени с надеждата за някакъв повей на вятър в летния зной. В Панч Махал щорите от дългата трева куша щяха да блокират слънцето, но тук нямаше нищо такова — само боядисани дървени кепенци.

— Бих ли могъл да ви бъда полезен с нещо? — обади се накрая Арджун. — Бихте ли желали да отида на пазара и да видя какво мога да науча?

Рани кимна.

Арджун се върна след час и докладва:

— Баща ви ескортира Джонсън до Градския форт. Така се казваше онзи човек. Останалите — казвали са се Андрюс и Скот — са били убити, точно както каза и той. Атаката е планирана за утре.

— И какво ще стане с англичаните? — попита рани.

— Предоставен им е коридор за изтегляне — отговори Арджун. — Все пак там има жени и деца. Ще им бъде дадено време да се изтеглят.

— Ти чу ли това с ушите си? — попита скептично рани.

— Лично чух как генерал Хан дава това обещание на баща ви — отговори Арджун.

Помислих си, че тази вест ще утеши донякъде рани, но тя продължаваше да изглежда все така напрегната.

На следващата сутрин въстаниците обградиха Градския форт, както бяха обещали. Англичаните бяха отведени до Джокхан Багх — голяма градина извън стените на Джанси. И там бяха избити всичките шейсет и шестима, включително капитан Скийн, доктор Макигън, мисис Макигън и всички малки деца, които доскоро гледахме как тичат из крепостта. А после представителна група въстаници се отправиха тържествено към Рани Махал и поискаха да бъдат пуснати в двора. Когато видяхме, че стражите отвън не оказаха абсолютно никаква съпротива, ние залостихме вратите и се заслушахме през дебелото дърво и метала в техните викове в двора. Искаха веднага да видят рани на Джанси.

— Тя надали ще рискува да се появи пред тях, нали? — прошепнах притеснено.

— Не е много сигурно — отвърна Джалкари. — Знаеш, че нашата рани е много безстрашна.

Арджун и останалите стражите бяха до нас с извадени мечове, в случай че на някого от въстаниците отвън му хрумне да се опита да изкърти вратата. Аз пък извадих една стрела от колчана си, изпълнах тетивата на лъка си и застанах в готовност.

— Доведете рани на Джанси! — изкрещя някой отвън, а после друг започна да напява: — Рани! Рани!

Всички подеха този вик, докато накрая, внезапно, настана тишина. Кое то ни подсказа, че рани се е появила на прозореца на горния етаж. И веднага след това избухнаха неистови възгласи на радост и бурни овации — въстаниците изведнъж станаха толкова щастливи, колкото гневни бяха допреди малко.

— Слезте долу! — изкрещя някой, а после тълпата изпадна в още по-голям екстаз.

По дървените стълби зад нас се чува стъпки. Появи се рани, облечена в бяло сари чандери и червен полумесец, изрисуван върху челото ѝ. На кръста си беше препасала меч, зад гърба ѝ имаше щит. Беше облечена като воин.

— Отворете вратите! — изкомандва ни тя.

Арджун и останалите мъже се поколебаха, но тя повтори командата си.

— Колко мъже искате да ви придружат? — попита Арджун.

— Нито един. Искам зад себе си само три дургаваси — Сундари, Кахини и Сита!

Арджун я познаваше достатъчно добре, за да оспорва командите ѝ. Сундари беше въоръжена с оръжието, с което се чувстваше най-добре — револвера. Аз, разбира се, носех лъка си, Кахини — ножовете си. Подредихме се в разгънат строй зад рани. Вратите се отвориха и шокираните въстаници отстъпиха назад. Буквално ги чухме как си поемат дълбоко дъх, изведнъж осъзнали, че тази жена воин пред тях някога е била тяхна кралица.

— Какво искате? — извика тя.

Първоначално никой не посмя да обели и думица. А после, един по един, въстаниците започнаха да падат на колене. Накрая един от тях се изправи и се обърна лично към нея.

— Ваше височество! — вдигна юмрук във въздуха и аз веднага видях, че ръката му е покрита с кръв. Пристъпих крачка напред, за да го огледам по-добре, и ми стана ясно, че косата и гъстата му брада също са подгизнали от кръв. — Въстанието започна с отнемането на живота на шейсет и шест англичанина! Генерал Хан даде заповед да ги убием и ние се подчинихме, като започнахме от капитан Скийн!

— Жените и децата пощадихте ли? — попита рани, едва успяваща да скрие отвращението си от тях.

— Никой не беше пощаден, ваше височество! — отсече сипаят с гордост, очевидно приел, че рани е била напълно съгласна с решението на генерал Хан. — Сестрата на капитан Браун пищеше — продължи да разказва с гордост. — Молеше за живота си. Хвърли се в обятията на един от нас, така че да убият и него, ако я докоснат, обаче той успя да се освободи от нея и я захвърли към гладните остриета! Една от тях пък извика името ви — някаква хубавичка докторска съпруга. Молеше ни да пощадим съпруга ѝ, а когато го убихме, тя се хвърли върху него, за да загинат заедно.

— Значи и тя е...

— Убита, както и всички останали — отговори мъжът и облиза устни. Очевидно се наслаждаваше на преживяното.

Представих си мисис Макигън, с красивите ѝ руси къдрици и морскосините очи, а после си я представих подгизнала в кръв и буквално ми прилоша.

— Какво ще бъде сторено с телата им? — попита рани. Гласът ѝ беше станал абсолютно безстрастен, като че ли се беше оттеглила от тази реалност така, както човек се отделя от неприятна компания, като отива в друга стая.

— Ами да си гният там — сви рамене мъжът. — Тази страна отново е наша! — изкрещя.

Останалите подеха вика му.

— Сега потегляме към Делхи — рече въстаникът. — Ще върнем императора на власт и ще ударим англичаните там, където най-малко очакват!

— В такъв случай Дурга да ви пази — изрече рани, но все едно казваше да внимават да не ги завали дъжд — толкова емоция влагаше в думите си.

След това пожелание тя се върна в двореца, а ние останахме до вратите, за да се опитаме да ги затворим и залостим добре, преди тълпата да се е разбесняла.

— Назад! — изкрещя Кахини, когато мъжете направиха опит да настъпят напред. — Или рани ей сега ще ви каже какво мисли *наистина* за вашето въстание!

— И какво толкова може да мисли? — подвижна един от сипаите.

— Че вие сте шайка кучета, тръгнали срещу лъвовے! — изкрещя в отговор тя.

И точно в този момент Арджун дръпна силно вратите, затвори ги и ги залости с дървената греда. После се обърна към нея и избоботи:

— Защо трябваше да казваш това, а?!

Кахини го погледна право в очите — ако някога сте поглеждали в очите подивяло животно, значи можете много добре да си представите погледа ѝ.

Обаче стореното вече беше сторено. Нанесените щети бяха непоправими. Съвсем скоро мълвата щеше да плъзне по всички флангове на въстаниците. И те щяха да повярват в една лъжа. А положението на рани щеше да стане крайно несигурно. Освен ако не останеше неутрална, животът ѝ и този на сина ѝ щяха да бъдат изложени на огромна опасност.

Двамата с Арджун решихме да не казваме на рани за случилото се, но от този момент нататък не изпускахме Кахини от очи. Когато настъпи вечерта, аз я последвах тихичко до стаята на Гопал и заставах пред вратата, докато те разговаряха вътре с приглушени гласове.

— Искам да дадеш това на родителите ми! — каза тя. — Кажи им, че съм добре и че няма за какво да се притесняват.

Кахини нямаше родители. Майка ѝ беше починала при раждането ѝ, а баща ѝ — няколко години по-късно. Сега Гопал студено изрече:

— Не виждам защо изобщо трябва да му го предавам!

— На *тях*! — изсъска Кахини. — Дай им този сапфирен пръстен! И не забравяй сделката ни!

Очевидно въпросният пръстен не беше предназначен за родителите ѝ. Но тогава за кого?

— Снощи ми липсваше — рече Гопал. В гласа му се долавяше копнеж.

— И на мен много неща ми липсват, включително Панч Махал — тросна се Кахини. Но после гласът ѝ изведнъж омекна. Като че ли слушах напълно различен човек, който изрече: — Точно сега има много по-важни неща, за които трябва да се притесняваме. Всичко с времето си.

— Само това повтаряш! — смотолеви той.

После се чу мляскащ звук, като целувка. И стомахът ми се преобърна от погнуса.

* * *

Бащата на рани смяташе, че се налага веднага да напишем писмо на британците, за да ги уведомим, че кралицата ни няма никакъв пръст в касапницата извън стените на крепостта. И нещо повече — че дори се е опитала да я предотврати, предупреждавайки капитан Скийн да напуснат максимално бързо крепостта. Ала повечето от съветниците ѝ бяха на мнение, че и всичките писма на света не биха могли да накарат британците да повярват, че рани не е била съучастник в това престъпление. И след като британците така или иначе щели да я

нарочат за бунтовник, по-добре било тя да се присъедини към въстаниците.

В крайна сметка се взе решение тя да напише това писмо.

Тя ми продиктува какво искаше да пише в писмото, след което аз го преведох на английски и отново ѝ го прочетох. Когато се увери, че е обхванала всички необходими подробности, тя подпечата писмото и повика Гопал.

В този момент някой започна да удря по вратата и веднага след това се чу гласът на Арджун:

— Ваше височество, към Джанси приближава армия!

Пръстите ми хванаха лъка още в мига, в който той нахлу в стаята.

— Стражите казват, че войската пристига от Унао. На около пет кос оттук. Води ги някакъв мъж на име Садашив Нараян, който твърди, че идва, за да предяви претенции към трона ви!

Рани пребледня като платно и прошепна:

— Роднина на Невалкар!

— Войската наброява между две до три хиляди човека. Намеренията им са да поставят този Садашив Нараян на вашия трон, а след това да се отправят към Делхи.

Но рани вече беше излязла от стаята си. Двамата с Арджун я последвахме до Дурбар хол, където беше дадена заповед да бъдем в готовност.

— Няма да отстъпим този дворец на бунтовниците! — извика рани. — Сундари, отведи дургавасите на първия етаж! Каши, охранявай Ананд в моята стая! Арджун, изведи стражите си на двора! Тези мъже смятат, че като сложат на моя трон някой, който е по-голям противник на британците от мен, ще постигнат нещо, обаче не си дават сметка, че още преди да е дошъл дори краят на жътвата, британците ще му прережат гърлото!

В двореца настана голяма суматоха. Аз заех позиция до Джалкари на първия етаж. Стрелата ми беше насочена през прозореца към портите, така че още първият преминал оттам въстаник щеше да бъде прострелян право в сърцето. Не можех собственоръчно да държа на разстояние три хиляди мъже, но със сигурност голяма част от тях щяха да умрат, още преди да са направили и две крачки в нашия двор.

А после настъпи напрегната тишина, в която единственият звук беше от приближаването на вражеската армия. Вятърът носеше до нас мъжки гласове, както и по някой откъслечен звук от изстрел. Ако някога ви се е случвало да очаквате нещо ужасяващо, то тогава със сигурност знаете, че очакването може да бъде по-лошо от действителното събитие.

— Излизам да ги пресрещна! — отсече рани.

— Не! — извика Кахини, свали лъка си и застана пред нея. — Те ще те убият!

— Тогава ела с мен! Ако наистина са дошли да ме убият, значи никой от нас няма да издължи особено дълго — отбеляза рани.

А Кахини трепереше. Истински. Никога досега не я бях виждала да проявява такава загриженост към рани. Лицето ѝ беше преbledняло, но все пак поведе рани към вратата, а оттам към портите на оградата. Изненадата на Арджун беше съвсем явна, но после той кимна бавно и изрече нещо, което не можах да чуя. След това тръгна с жените и след няколко секунди тримата напуснаха двора и охраната затвори портите зад тях.

Въпреки това стрелата ми продължаваше да бъде в готовност. И не след дълго въстаниците се появиха, стотици и хиляди, облечени както дойде. Това бяха мъже, идващи както от села, така и от градове, най-вероятно присъединили се към разпасаната армия в крачка. Бяха толкова близо, че гласовете им вече се чуваха съвсем ясно — някои от тях искаха смъртта на рани. Но когато слънцето тръгна към закат, подпалвайки небето в оранжево-червени пламъци, гласовете им започнаха да стават все по-приглушени. После настъпи тишина. Накрая портите се отвориха отново и в двора се появи рани, следвана от Кахини и Арджун.

Кахини каза:

— Тръгват си.

Лицето ѝ беше напълно безизразно.

— Арджун успя да ги убеди, че хората в този град са лоялни само и единствено на мен — поясни рани. — Затова те продължават направо към Делхи. Освен това искат една кесия скъпоценни камъни — добави. — Някой ще трябва да им я занесе.

— Аз ще отида! — веднага скочи Кахини.

— Но някой трябва да отиде с нея — намеси се Сундари.

— О, няма нужда! — възпротиви се Кахини.

— Не! Трябва да отидат две жени! — отсече рани. И аз установих, че си предлагам услугите.

Изчакахме рани да донесе кесия със смарагди и рубини, след което последвах Кахини на двора. Арджун не одобряваше излизането ни, но все пак инструктира своите хора да отворят портите и внезапно ние се озовахме сред човешка паплач от зле облечени мъже със смърдящи тела. Бяха марширували цял ден в тази жега без баня, храна и много вероятно вода. Кахини извиси глас и поиска да види онзи, когото наричат Садашив Нараян. Когато той излезе от тълпата, видях, че е красив на вид мъж, с коса до раменете и добре поддържани мустаци. Прецених го на двацет и пет-трийсетгодишна възраст. Той протегна ръка и аз сащисана видях как Кахини докосва нежно пръстите му, докато му подава кесията.

— Благодаря — каза той. Изсипа скъпоценните камъни в ръката си, а след това ми се стори, че пхна нещо друго в кесията — нещо синьо и златно, може би пръстен със сапфир. — Това не ми трябва — рече, когато ѝ подаде обратно кадифената кесия.

— В такъв случай ще го върна на рани — отговори тя.

Очите им изобщо не се срещнаха.

Аз не казах нищо, но после, докато останалите вечеряха, аз хукнах към нашата спалня на първия етаж и се заех да претърся сандъка на Кахини. И ето че там, увит в няколко пласта синя коприна, седеше един сапфирен пръстен. Но защо Гопал ще изпраща този пръстен на Садашив Нараян, претендент за трона на рани? Дали не трябва да поговоря със Сундари? Или може би със самата рани? Чух зад себе си стъпки. Затаих дъх, подготвяйки се да чуя писъка на Кахини.

— Какво правиш?

Издишах облекчено. Беше само Джалкари. Без да мисля, пхнах пръстена в джоба си и промърморих:

— Имах прозрение.

— За вещите на Кахини ли?

— Да — кимнах. Другите жени вече се връщаха от вечеря. — По-късно ще ти кажа.

ДВАЙСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

— В доклада си пред парламента лорд Станли е определил случващото се в Индия като метеж. Същото тръбят и британските вестници — съобщи вестносецът.

— Може да се определи като метеж само ако ние сме британски граждани! — възкликна вбесено бащата на рани.

Вестносецът погледна смутено Моропант, но рани само му махна с ръка да продължи.

— Моля, слушаме те! — подкани го тя.

— Като... като водач на този метеж — продължи още по-смутено вестносецът — британските власти са издали заповед за вашия арест. В нея се казва, че ваше височество трябва да бъде обесена във форт Уилям. Съжалявам! — прошепна човекът. В очите му имаше сълзи и ръката му потрепери, докато ѝ поднасяше писмото.

Моропант напусна с гръм и трясък залата. В светлината на подобни новини надали имаше някакво значение какво има да каже вторият вестносец. Но въпреки това той пристъпи напред и притисна ръце в намасте.

— Да? — изрече тихо рани.

— Опасявам се, че нося още лоши новини, ваше височество!

— Слушам те! — прикани го тя.

— Садашив Нараян е превзел близката крепост Кархера и си е организиран церемония за коронясване. Назначил е своя собствена администрация и е издал свой специален указ за събиране на данъци!

Ако тази новина не беше пристигнала в сянката на още по-лошата новина от Англия, щеше да бъде комична. Но частта за събирането на данъците вече дойде на рани в повече. Виждаше се как решимостта ѝ се топи, но точно в този момент вратите се разтвориха с трясък и баща ѝ се върна, връхлитайки като хала.

— За рани на Джанси! — изрева победоносно той, размахвайки някакъв документ.

Всички вперихме очи в него, чудейки се какво ли е това, променило до такава драстична степен настроението му. Оказа се, че държи в ръцете си една *харита*, която веднага връчи на мен.

— От майор Ърскин е — изрекох веднага и зачетох колкото ми беше възможно по-бързо, за да превода. — Искат от вас да поемете управлението на кралство Джанси от името на британското правителство!

В залата настана неистова радост. Някои от дургавасите дори се разплакаха. Обаче аз изобщо не вярвах на британците и на техните мотиви. Очевидно те просто имаха нужда от някого, който да поддържа мира тук, докато се върнат на власт.

— Е, каква ще бъде първата ти заповед, кралице? — обърна се Моропант към дъщеря си.

— Тръгнете веднага за Кархера и арестувайте претендента!

* * *

На въстаниците в Кархера им бяха необходими точно два часа, за да ни предадат Садашив Нараян. Малко по-късно всички се върнахме в Панч Махал. Въоръжена охрана ескортира арестувания до Дурбар хол, където рани му връчи заповед за изпълнение на смъртната му присъда. При тази новина Кахини изпадна в истерия и се разкреця:

— Моля ви, изпратете го в затвор до края на живота му, само не го убивайте! Моля ви!

— Кахини — изсъска рани, — какво ти става? Познаваш ли този мъж?

— Да. Израснахме заедно в кралския двор в Унао!

Това моментално ме върна към писмото, което Гопал беше дал погрешка на мен. То беше подписано с буквата „С“. „С“ за „Садашив“! Значи това бил прословутият любовник на Кахини! Огледах високия, красив мъж с разтворената риза, който бил израснал заедно с Кахини. Но как изобщо беше успяла да подмами Гопал да му доставя писмата?

От другия край на залата Арджун ме погледна смръщено. В отговор аз поклатих глава. Нямах никаква представа какво става. Кахини предателка ли беше наистина? Тя ли е подготвила

настъплението на Садашив към Джанси, изпращайки накрая онзи пръстен като доказателство, че моментът за действие е настъпил?

Рани привика Кахини навън, за да поговорят насаме. Когато се върнаха, Кахини изглеждаше напълно спокойна. Кое то веднага накара гърдите ми да се стегнат от мъка. Отново ѝ се беше разминало. И този път, защото аз бях тази, която не беше уведомила рани за съдържанието на онова писмо и за подозрителния пръстен!

Рани се насочи към трона си, седна и изрече:

— Садашив, ти си глупак, но имаш голям късмет!

Той погледна към Кахини, но само за миг. Тъмните му очи се върнаха върху рани и аз не можах да не се запитам колко ли жени беше успял да съблазни с тези негови очи.

— Присъдата ти се променя на доживотен затвор! — отсече рани. — Смятам, че не си бил много наясно какво целиш, когато си пристигнал в Джанси, за да претендираш за трона ми. Трябваше да си останеш в Унао, щеше да е по-добре за теб!

С тези думи тя кимна и двама стражи отведоха затворника.

А той изглеждаше странно спокоен и овладян. Поклони се дълбоко на рани, като ѝ благодари за проявената милост. Изобщо не погледна към Кахини, а самата тя не направи никаква сцена повече. Сякаш истерията ѝ никога не се беше случвала. Но как беше успяла да убеди рани да пощади живота на този предател? И ако Садашив беше предател, то каква беше Кахини? Също предателка. А аз притежавах пръстена, с който да го докажа. Но можех ли да бъда стопроцентово сигурна? И как бих могла да застана с тези вести пред рани, ако не съм напълно сигурна?

Рани върна на служба хилядите войници, които преди беше принудена да освободи, и първата заповед, която им даде, беше да арестуват всеки кутвал, спомогнал за влизането в действие на безславния Циркулярен меморандум на британците. Храмът на Махалакшми щеше да бъде отворен наново, касапницата до него — затворена. Но най-важното от всичко бе, че британското знаме щеше да бъде свалено от южната кула, а на негово място щеше да бъде върнато знамето на рани, с метличката чаури и литаврата на червен фон. Веднага, щом рани приключи с раздаването на заповеди в Дурбар хол, ние се отправихме към нашия дургавас, за да свалим официалните си ангарки и да се преоблечем в по-прости, ежедневни. Всички жени

хвърляха подозрителни погледи към Кахини, но даже Раджаси предпочете да си мълчи.

Изчаках останалите да отидат в стаята на кралицата, след което се изправих смело срещу Кахини.

— Знам, че пръстенът ми е у теб — изрече тя, докато пускаше розовата си ангарка на пода. Гола беше още по-красива от облечена. Така ли беше успяла да убеди Гопал да доставя писмата до любовника ѝ? — Бих искала да ми го върнеш.

— Видях те да го даваш на Гопал — изрекох.

Раменете ѝ моментално се стегнаха. Въпреки това тя се наведе небрежно, взе една мека памучна ангарка, с която да замени предишната, и я вдигна пред себе си, като че ли искаше да се увери, че дрехата ѝ харесва. Едва тогава изрече:

— Това ли е всичко?

— Не. Видях и как Садашив ти връща същия този пръстен. Както и писмото му, в което той те питаше дали си в опасност и дали не трябва да дойде!

— Ти крадеш писмата ми? — очевидно най-сетне бях успяла да я изненадам. — Раджаси! — извика и аз веднага хванах дръжката на камата си.

— О, спокойно! — махна царствено с ръка тя. — Няма да отнема безценния ти живот!

Раджаси се появи при нас от стаята на кралицата.

— Сита е убедена, че аз и Садашив кроим *заговор* за свалянето на рани от трона.

Изрече го така, сякаш това беше най-глупавата, най-незначителната идея на света. Но вече дори Раджаси си имаше своите съмнения.

— Ти защо поиска да му пощадят живота? — попита я директно.

Тук Кахини вече не издържа и побесня.

— И *ти* ли намекваш, че аз съм предателка? — когато Раджаси не отговори нищо, Кахини прекоси бързо стаята по посока на статуетката на Дурга, изработена от баща ми, и извика: — Е, в такъв случай може би няма да е зле да видим какви тайни крие тук нашата малка *ганваар*! — кимна ми и заповяда: — Покажи ни какво има вътре!

Сигурна съм, че бях точно толкова слисана от тази идея, колкото и Раджаси.

Кахини се насочи към масичката ми и завъртя главата на моето мурти. И там, където трябваше да бъдат молитвените мъниста от баща ми, имаше само изсушени зелени листа и бели цветове. Приближих се, за да погледна по-добре, а Кахини натика муртидо под носа ми и извика: — Бучиниш! Веднага разпознавам убийците, когато ги видя!

Раджаси се обърна към мен и ме погледна изпитателно. Накрая върна погледа си към Кахини и спокойно изрече:

— Кахини, на всички ни е известно, че ти счупи това мурти и после го взе, уж за да го поправяш! Не знам какви играчки играеш, но те предупреждавам, че ги играеш в опасни времена!

— Раджаси, аз също нямам представа какво криеш — изрече с необичайно нисък глас Кахини. — Но това тук е отрова!

Аз грабнах муртидо от ръката ѝ и веднага изсипах съдържанието му през прозореца, след което отсякох:

— А сега вече я няма! Изчезна така мистериозно, както и се появи!

След това двете с Раджаси оставихме Кахини сама в дургавас, но аз бях изпълнена с необичаен страх. Кахини беше сложила бучиниш в моето мурти! Самата мисъл за оскверняването на свещената статуетка обаче беше достатъчна, за да замени страха ми с неистов гняв. Прииска ми се веднага да покажа пред всички предателското ѝ лице. Но после си спомних реакцията на рани, когато един-единствен път си бях позволила да критикувам Кахини пред нея. Тогава се опасявах от доктора, който Кахини беше избрала за рани, но страховете ми се бяха оказали неоснователни. Как можех да бъда сигурна, че и сега няма да се окажат неоснователни?

Когато най-сетне привечер успях да остана за момент насаме с Джалкари, веднага я попитах известно ли ѝ е какви са симптомите на отравянето с бучиниш.

— Аз не знам — отговори тя. — Но Моти е наясно с всички билки и отрови. Е, какво мислиш за Кахини?

— Мисля, че не може да ѝ се има доверие.

На този етап не се впуснах в подробности. Веднага отидох при Моти и я попитах дали би могла да ми каже нещо за бучиниша и

неговото действие. Точно до нея една от музикантките настройваше своята вина и благодарение на това никой не можеше да ни чуе.

— Това е много силна отрова — отговори веднага Моти. — Би могла да се използва за бавно убиване на някого, без никой да заподозре нищо. Отравянето е придружено с обилно повръщане, необичаен сърдечен ритъм, а накрая парализа и смърт!

Спомних си начина, по който беше умрял малкият Дамодар, а след това се сетих, че и смъртта на раджата не беше много различна. Възможно ли беше Кахини да е нещо много повече от предателка?

Тази вечер Джалкари направи няколко опита да ме убеди да говоря, но аз все ѝ казвах:

— Не сега! Има твърде много хора наоколо!

Накрая тя отсече:

— Ела под моите завивки! Никой няма да ни чуе тук.

Аз легнах до нея на леглото ѝ и тя метна одеялото над главите ни. Ако Кахини не беше заспала, със сигурност щеше да се досети за какво си говорим.

— Мисля, че Кахини е убийца! — прошепнах тихичко. А после разказах на Джалкари всичко останало — от Гопал през пръстена до бучиниша, който Кахини уж откри в моето мурти.

Усетих приятелката си как се вцепени. След дълъг размисъл изрече:

— Споделяла ли си това с някого другиго? С Арджун например?

— Разбира се, че не! Ами ако греша?

— Не грешиш, Сита! Тази нощ Арджун е дежурен пред покоите на рани. Веднага върви и му разкажи това!

Облякох се и под светлината на пълната луна забелязах, че леглото на Кахини е празно. Къде ли беше отишла? Дали не беше с рани, опитвайки се да я отрови, преди да съм успяла да я разоблича? Звукът от шляпащите ми по мрамора сандали събуди неколцина стражи, които уж трябваше да стоят на пост. Но пред покоите на рани Арджун беше буден.

— Какво има? — изрече той още в мига, в който ме видя.

— Кахини. Вътре ли е?

— Не и тази вечер. Защо? Някакъв проблем ли има?

Поех си дълбоко дъх, а след това отведох Арджун встрани, в една ниша на нашия бог Шива, танцуващ сред златните пламъци. И после му разказах всичко, което преди малко бях разказала на Джалкари, като добавих още, че тази вечер Кахини не е в леглото си.

— Възможно ли е да греша според теб? — попитах накрая. — Знам също така, че малко преди сватбата ѝ някакъв слуга открил нейно писмо до любовника ѝ. И точно затова тя станала дургаваси. Обаче два дена, след като издал Кахини, въпросният слуга бил намерен мъртъв в река Ганг. Дали пък не е станала убийца още тогава?

— Не е необходимо голямо въображение, за да си представиш Кахини в заговор, целящ да направи нея рани, а Садашив раджа — отговори Арджун. — Нищо чудно да планира да отрови и Садашив, след като го качи на трона. Както добре знаеш, овдовялата рани, която не избере да извърши сати, се радва на голяма свобода на действие.

Значи Кахини беше убила Дамодар. После беше убила и собствения си братовчед, раджата. Тази мисъл незнайно защо ме върна към един далечен миг от моето детство — как баба ми ме води в храма на Анапурна, за да ме продаде като девадаси.

— Кога човек престава да се доверява на роднините си? — попитах тихо.

— Когато доказателствата са необорими. Ако Кахини е умна, ще си даде сметка, че вече я наблюдават. Ходът ѝ с поставянето на бучиниш в твоето мурти е бил много глупав. Още по-глупаво е било да си помисли, че Раджаси веднага ще приеме тази отрова за твоя!

Постепенно осъзнах, че споделям една спалня с жена, която е убила и раджата на Джанси, и неговото дете. А Дамодар беше само на няколко месеца, най-невинното създание на тази земя! Всички тези заключения ме накараха да се запитам колко ли по-различен щеше да бъде животът ни тук, ако не беше намесата на Кахини. Ако не беше тя, вместо да разпръскваме прахта на Дамодар в река Ганг, сега той щеше да бъде сред нас, извор на радост за майка си. А момченцето, което днес заемаше неговото място, щеше да бъде при истинската си майка, сгушено в нейните обятия. Замислих се за всички човешки животи, които Кахини беше съсипала. Но защо не се беше опитала да отрови и мен?

Мислите ми бяха прекъснати от двама мъже, застанали на стълбите. Единият беше страж, другият — вестоносец. Двамата с

Арджун побързахме да се отдалечим един от друг, а на мен никак не ми се искаше да си представям как ли сме изглеждали в очите на новопристигналите.

— Новини от Канпур — съобщи стражът. Лицето му беше мрачно, сякаш някой беше заципал връхчетата на устните му с щипци и ги беше дръпнал надолу.

— Рани спи — каза Арджун.

— Събуди я! Новините, които този мъж носи, са много важни!

Арджун започна да чука по вратата. След известно време отвори Сундари. От пръв поглед се виждаше, че е била заспала дълбоко.

— Вестоносец от Канпур — уведоми я Арджун. — Кажи на рани, че е спешно!

— Нося писма от Канпур — поясни вестоносецът. — От Сахеб.

Няколко секунди по-късно на вратата се появи самата рани.

Вестоносецът пристъпи напред, за да докосне краката ѝ с дясната си ръка, след това се изправи и ѝ връчи два плика. Тя разгъна едното от тях под мъжделивата светлина на маслените лампи и смръщено отбеляза:

— Само не разбирам какво изобщо прави той в Канпур. Нали щеше да стигне до Делхи, за да върне предишния император Бахадур Шах на трона му?

После започна да чете. На път за Делхи Сахеб решил да се отбие до Канпур, за да освободи града от британците. Обсадата на Канпур отнела три седмици.

Тук рани спря, неспособна да продължи. Връчи писмото на Арджун, който зачете на глас:

— „Имаше касапница, в която бяха убити триста британски мъже, жени и деца.“

Сахеб твърдеше, че той бил разпоредил да се създаде свободен коридор за британските граждани към северния град Алахабад, а случилото се впоследствие било изцяло по вина на Азимулах хан.

Сахеб изпратил британците на брега на река Ганг, която в този момент била достигнала до максималните си нива. Там ги чакали четирийсет лодки, но хората се сблъскали с проблеми при качването в лодките при толкова буйни води. Азимулах хан станал нетърпелив и се разкрещял, че ако британците не напуснат веднага този бряг, ще бъдат избити. Както и можело да се очаква, тези негови думи предизвикали

истинска паника. По заповед на Татя Топе, генерала на Сахеб, войниците насочили пушките си към групата и започнали да стрелят, за да прекратят бъркотията. Избили всички британски мъже. Останалите сто и двайсет жени и деца били взети в плен.

Били отведени в къща, наречена „Бибигхар“, което ще рече „Дома на дамите“ — място за проститутки. Британските жени щели да бъдат използвани за проститутки. А защо не и децата? Все пак имало достатъчно войници, които биха се радвали на среща с малко британско момченце. Както и достатъчно генерали, които не биха имали нищо против малко британско момиченце.

Обаче Азимулах хан не бил съгласен с този план — настоявал всички пленници да бъдат избити. Когато войниците на Сахеб отказали да изпълнят подобна заповед, той ги заплашил със смърт.

„Единственото, което успяваше да надвие пукота на пушките — пишеше по-нататък Сахеб, — бяха детските писъци «Мама», но майките не бяха в състояние да спасят децата си. Самият аз не можех да ги спася. Дано Бог ми прости, Ману! Надявам се и ти да ми простиш! Азимулах и Татя Топе са решили да прогонят британците от нашите земи на всяка цена, каквото и да им струва това. Трябва да знаеш, че аз никога не съм одобрявал подобни методи. Но се опасявам, че всички ние ще страдаме от техните безчинства!“

Представих си ужаса на децата, когато са гледали майките си, търсейки в очите им някакъв знак, че всичко ще бъде наред. Но не са го видели.

Но с това ужасите в писмото не свършваха. Сахеб съобщаваше, че някои от жените и децата оцелели след стрелбата. Но и на тях не им било позволено да живеят. Една проститутка, любимка на Азимулах хан, събрала местните касапи, които буквално транжирали оцелелите живи, срязвайки гениталиите и гърдите им.

Когато Арджун приключи с четенето, никой от нас не посмя да каже каквото и да било. Как беше възможно в света, в който живеехме, да се случват толкова кошмарни неща?

— Ваше височество — изрече по едно време вестоносецът, — моля ви да прочетете и второто писмо!

С треперещи ръце рани отвори втория плик.

В него Сахеб описваше в подробности отговора на британците. Когато войските на Британската източноиндийска компания стигнали

до мястото на масовата касапница, установили, че нито един от убитите британци не бил заровен. Обезобразените им тела били завлечени до близкия кладенец и захвърлени там. Вонята била непоносима. Косите на жертвите се били заплели в клоните на дърветата и храстите и все още продължавали да се веят на вятъра. Няколко свидетели потвърдили, че три жени с деца някак си успели да останат живи след тази касапница, криейки се под мъртвите тела. Но на следващата сутрин те били хвърлени живи в същия този кладенец, редом с труповете на приятелите им.

Когато британският командир генерал Нийл научил за всичко това, нещо в него очевидно се пречупило и започнал да арестува всеки срещнат мъж, даже онези, които никога не били стъпвали в Дома на дамите. Арестуваните били накарани да почистят кръвта от подовете с езиците си. После мюсюлманите сред тях били защити в свински кожи и обесени по този начин, а индусите били екзекутирани от далити. Останалите затворници били завързани за дулата на оръдията, след което оръдията гръмнали, разкъсвайки телата им. Ставало ясно, че точно по този начин войниците на Азимулах хан били избили взетите от тях в плен мъже. Едно от близките села, което се осмелило да протестира срещу избиването на невинни граждани в Канпур, определяйки този акт като нехуманен, било подпалено. И всеки, който се опитал да избяга от пламъците, бил застрелван.

— „Хората подеха вече нов призив — прочете рани. — *Помнете Канпур!* Британските вестници не пишат за нищо друго в момента, Ману! Наричат те Непокорната кралица, защото именно по време на твоето управление сипаите се били вдигнали на бунт! Бъди готова за всичко! Азимулах хан и неговият генерал вече дадоха на британците предостатъчно извинения да обявят истинска война на цяла Индия!“

Когато вдигна глава от писмото, рани беше преbledняла като платно.

— Това ли е всичко? — едва успя да прошепне.

Вестоносецът сведе притеснено глава и с вида на човек, отдавна прежалил живота си, смотолев:

— Не, ваше височество. Въстанието в Делхи се провали. Вчера градът беше завзет наново от британците.

ДВАЙСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

1858 ГОДИНА

Да се знае от всички хора, живеещи или временно пребиваващи в правителствения окръг Джанси, че вследствие на непростимото поведение на сипаите в Канпур голям брой хора срещнаха своята ненавременна смърт и много имущество беше съсипано. Но силният и могъщ парламент на Великобритания изпраща хиляди европейски войници на местата, засегнати от този метеж, които ще спомогнат за възстановяването на реда и порядъка в Джанси.

Докато нашите войници стигнат до Джанси, рани Лакшмибай ще продължи да управлява от името на британското правителство и съобразно законите на британското правителство. Поради това призовавам всички, големи и малки да се подчиняват на рани и да си плащат редовно данъците към нея, за което ще получат съответното признание.

Британската армия си възвърна град Делхи и избви хиляди бунтовници. Всеки открит оттук нататък бунтовник ще бъде обесван или разстрелван.

Британското правителство изпращаше войници. Според съветниците на рани това бил начинът, по който английското правителство казваше, че Компанията не е била права да я сваля от трона и че рани пак можела да управлява, само че този път с благословията на британския парламент.

— Никъде не се казва подобно нещо! — възрази моментално Моропант. — Пише само: „Докато нашите войници стигнат Джанси“! Подчертавам — *докато*!

Дурбар хол се изпълни със спореци мъжки гласове. Рани прекрати моментално споровете, като изрече високо:

— Ще им изпратя писмо, в което ще поискам да изяснят пределно ясно моето положение! Защото, от една страна, ме наричат Непокорната кралица, а, от друга, ме канят да въздавам справедливост в кралството си с тяхно одобрение. Така че ще поискам да знам точно къде стоя в тази игра!

* * *

В Дурбар хол се появи мъж, представящ се за вестоносец от тайния обожател на рани. Последните думи обаче изрече на английски, което ме наведе на предположението, че мъжът, чието съобщение вестоносецът носеше, е англичанин. Чула това, рани се изчерви като домати.

— Подайте писмото на моята дургаваси! — отсече веднага тя.

Старецът ми връчи доста дебело писмо, поставено в голям син плик. Скъсах плика и отворих писмото. Първият ред гласеше: „За рани на Джанси от майор Елис“. Подадох ѝ веднага писмото. След като го прочете, тя го предаде и на баща си, който след известно време отсече:

— Е, вече е съвсем ясно!

— Британците нямат никакво намерение да ме оставят на трона на Джанси — поясни пред нас рани с неприкрита болка в гласа. — Заповедта за моя арест все още важи — сведе глава, сякаш нещо я притискаше надолу, и добави: — И нямат никакво намерение да дойдат тук с мир. Майор Елис ни предупреждава, че ако държим да знаем какво ще се случи тук, да си спомним Лакнау!

Лакнау беше изгорен до основи. Жените му бяха изнасилени и избити, мъжете и децата — заклани като животни. При мисълта за случилото се там рани покри очи с ръка. Това предателство на британците вече ѝ идваше в повече.

Погледнах към Кахини и се запитах какво ли би си помислила рани, ако знаеше колко дълбоко всъщност се простира предателството.

Бяха ѝ необходими няколко минути, докато дойде на себе си, но когато се увери, че гласът ѝ е твърд, тя продължи:

— Сега ще издадем прокламация! С нея ще призовем мъжете и раджите от всички вероизповедания в кралството да се обединят, за да дадат отпор на британците! Ще предупредим народа, че британците изобщо не идват с мир!

Веднага бяха изпратени глашатаи из всички кътчета на кралството. Само в Джанси се явиха хиляда и четиристотин мъже, за да бъдат обучени за войници. И ако някога сте наливали вода в мравуняк, и сте виждали как мравките се разбягват на всички страни, значи можете да си представите как изглеждаше нашият град през следващите няколко седмици. Тропотът на каруците, минаващи по улиците, се чуваше денонощно. Хората местеха семейства, оръдия, храна, въобще всичко, за което човек можеше да се сети. Храмовете и съкровищата бяха изпразнени, а парите от тях — използвани за закупуване на оръжия. Видях с очите си как от Гвалиор пристигнаха двеста паунда барут — Гвалиор беше едно съседно кралство, което беше твърде страхливо, за да се опълчи на британците, но и твърде алчно, за да устои на изкушението да не ни продаде оръжия и амуниции. Малко по-надолу по пътя, отвеждащ към двореца, беше издигнат склад за съхранението на барута и амунициите. Междувременно оръжейната продължаваше да се пълни с револвери, мечове, стрели и кинжали. Появиха се и шест нови оръдия заедно с осем артилеристи от Калпи — съседен град, където британците бяха отвлечали по едно момиче от всяка къща, за да бъде използвано като жена за удоволствия. Тези осем мъже донесоха също така и познанията си за изработката на оръдейни снаряди, чието производство започна веднага.

Рани изпрати прокламация и към селяните, като ги помоли да изгорят нивите си, да отровят кладенците си и да отсекаят всяко дърво, растящо по земите им. Когато пристигнеха, британците не трябваше да заварят нищичко, нито капка вода дори. Самите селяни щяха да бъдат принудени да оцеляват от онова, което успеят да складираат и скрият добре.

Като остатък от дните ни в Рани Махал Арджун и неговите стражи прекарваха вечерите си с нас, в стаята на кралицата, и никой нямаше нищо против това.

— Чух, че британците оставили ранените си войници да измрат, докато плякосвали храмовете в Нагпур — изрече по едно време

Мандар и се премести по-близо до мангала. Това беше първата вечер за сезона, в която имахме нужда от огън в двореца. — А Нагпур е само на три дена езда южно от нас — което щеше да рече, че няма да мине много време и британците ще се опитат да сторят същото и в Джанси. Сетих се за Барва Сагар и се зачудих какво ли може да се случи там, но пък Барва Сагар беше мъничко селце и британците надали щяха да имат интерес да се отбиват там. Нали така?

— Тези британски войници нямат уважение към нищо свято. Вълнуват ги единствено парите — промърмори Моропант.

— Генерал-губернаторът лорд Канинг е заклеил това тяхно поведение — отбеляза рани, загледана в горящите въглени на мангала. — Британските вестници твърдят, че кралица Виктория също се отнасяла критично към случващото се.

— Да не би да се надяваш, че тя изведнъж ще реши да се изтегли оттук? Не забравяй, че този огън беше запален в мига, в който Британската източноиндийска компания стъпи в Индия! Просто на пламъците им бяха необходими двеста и петдесет години, докато обхванат цялата страна!

Нещо не ми се слушаше повече за пламъци, независимо от кой вид. Станах от възглавницата си и излязох навън. Земята беше покрита със скреж, който проблясваше под хладните лъчи на луната. Потреперих. Изведнъж зад себе си чух гласа на Арджун:

— Питала ли си се някога колко ли нощи още ще трябва да гледаме тази луна?

— Да, случвало се е.

— А аз исках да се ожения за теб, Сита!

Обърнах се към него и се втренчих в очите му. Макар да знаех, че е напълно безсмислено да плача, очите ми се насълзиха и аз промърморих:

— Жената дургаваси живее и умира като дургаваси!

— Да не би да си смятала, че рани няма да направи изключение за теб и мен?

Всъщност може би точно това щеше да направи. Но сега вече беше твърде късно. Реалността беше толкова непоносима, че не бях в състояние да я погледна в очите. Ако го направех, щях да се свлека под тежестта ѝ. Позволих на Арджун да ме прегърне през раменете и

вдишах с наслада аромата на въглища и кедър, който се излъчваше от него.

— Ако оцелеем след всичко, което предстои, искам да се омъжиш за мен! — прошепна в ухото ми той.

— Ама...

Той сложи пръст на устните ми и все така шепнешком добави:

— А ние ще оцелеем! Когато британците дойдат, и двамата ще доживеем да видим края на тази история!

* * *

През февруари от съседните кралства до нас достигнаха ужасни новини — разкази за насилие, мародерства и блудства. А наред всичко това бяха кралствата Гвалиор и Орча, и двете предоставящи войници в помощ на британците.

Когато настъпи фестивалът Холи, улиците на Джанси трябваше да бъдат пълни с деца, хвърлящи пъстроцветни ленти, но този път небето беше свъсено, а улиците — пуси. Всички седяхме в стаята на кралицата и похапвахме печени орехи, когато Ананд внезапно вдигна един орех и рече:

— Някога моята истинска мама ми правеше такива.

Изражението на рани в този момент беше такова, че накара сърцата на всички ни да се късат заради нея. Тези простишки седем думи очевидно я съсипваха и моята първа мисъл, разбира се, беше за Кахини — че тя беше виновна за всичко това. Ако не беше тя, нашият раджкумар щеше да бъде още жив и кралство Джанси никога нямаше да бъде анексирано от англичаните. Нямаше да има никакъв въстанически поход към Делхи, никаква касапница в Канпур, никакво отмъщение от страна на британците. Вдигнах глава и погледнах към Кахини. Очите ни се срещнаха. И тя изобщо не потрепна. Дори не беше първата от нас, свела поглед. Това ме накара отново да пожелаая да разкажа на рани всичко, което знам. Но на кого щеше да повярва тя — на мен или на любимата си братовчедка, жената, която ѝ беше помогнала да поддържа раджата щастлив и доволен, докато беше жив?

Генерал Хю Роуз и армията му се появиха пред стените на Джанси на два̀йсет и първи март. Времето беше хладно и из цял Джанси зазвъняха сигналите за тревога. После дойде пратеник на генерала с предложение за мир. Моропант хвърли само един поглед на писмото и твърдо отказа.

— Техният мир включва пълното предаване на града и смъртта на всеки мъж над тринайсетгодишна възраст! — изрева.

Два дена по-късно, във вечерта на два̀йсет и трети март, британците нападнаха град Джанси и откриха, че кладенците са или пресъхнали, или отровени, и че наоколо не е останал нито един посев, с който биха могли да хранят армията си. И въпреки това те нахлуха през улиците и покрай къщите с пуснати кепенци, насочвайки се към нашата крепост, към двореца, храмовете и казармите зад стените ѝ. Погледната отдалече, крепостта Джанси е просто една гранитна постройка върху нисък хълм. Но на практика, с изключение на южната ѝ фасада, тя е непревземаема. Планината образува допълнителна защитна стена откъм север и запад, всички стени се охраняват от кули, всяка от които побира спокойно пет оръдия. Никой не си спомня кога точно са изградени крепостните валове, но те обхващат всичките осем порти на града.

И въпреки това британците откриха огън.

Колкото и странно да звучи, ние постепенно свикнахме със звука от пушечните изстрели.

Сутрин по време на часа по йога, в храма, докато се молехме, даже на майдана този звук беше толкова всепроникващ, че човек просто преставаше да го чува. Иначе беше страшно и децата се гушеха близо до родителите си или молеха да бъдат носени, докато минаваха по улиците. Иначе нищо в града не се беше променило — книжарницата беше все така отворена, подвижните сергии със зеленчуци все така обикаляха, даже мъжът, който приготвяше питките *пури* на площада, си беше все така там, нагорещената мазнина все така цвърчеше от тигана му и цапаше ризата му.

На четвъртия ден от атаките Сундари ни събуди час по-рано от обикновено. Когато пристигнахме на майдана, рани вече ни чакаше

там. Около главата ѝ беше завързана синя мурета. Тя беше в тон с ангарката ѝ в бяло и синьо и сините ѝ чуридари. Веднага, щом всички се събрахме на тревата, тя скочи от възглавницата си. Речта ѝ беше кратка:

— Мнозина от вас са с мен повече от десетилетие. Някои като Сундари и Хира — даже от по-дълго. Никой никога не е твърдял, че животът на една дургаваси е лесен. Но и от нито една дургаваси не се е изисквало да дава живота си за своята рани. Британските оръдия ще пристигнат съвсем скоро и тогава вече ще започне истинската война. Затова още сега трябва да решите дали искате да влезете в бой заедно с мен, или предпочитате да се приберете по домовете си. Няма да съдя никоя от вас, която днес избере да напусне Дурга дал!

Изведнъж на майдана се възцари такава тишина, че се чуваше даже цвиленето на конете от конюшните в другия му край.

— Ако някоя от вас иска да напусне, моля да го направи сега! — повтори рани.

Ние се спогледахме и зачакахме коя първа ще се изправи. Помислих си, че Кахини няма начин да не пожелае да си тръгне. Или може би Моти, която беше толкова сладка и дребна. Но и двете не мръднаха от местата си.

— Не подхождайте с лека ръка към този избор — обади се пак рани. — Дори аз нямам представа какво бих избрала, ако бях на ваше място. Особено, ако имах съпруг! — и погледна към Джалкари.

— Ние оставаме с вас! — отсече Джалкари.

Всички я подкрепихме с вдигнати юмруци и рани побърза да изтрие сълзите от очите си.

Взе се решение, че ако британците успеят да пробият крепостните стени, единствената задача на Каши ще бъде да защитава Ананд, вече известен като Дамодар. Ние останалите щяхме да защитаваме рани, а личната ѝ стража щеше да се заеме със защитата на жените и децата в Панч Махал. Опитах се да си представя сценарий, при който стените на нашата крепост падат, но някак си не успях. Гранитната зидария беше направена така, че да устои на всякакви обсади. Разполагахме с шест хиляди войници, а според шпионите ни британците имаха хиляда и петстотин. Нашите седем кладенеца и хранителните ни запаси бяха достатъчни, за да ни стигнат

поне за два месеца. А британците нямаха никакъв достъп до прясна вода.

Огромното оръдие, което бяхме кръстили Гханагарадж, което ще рече „Най-могъщият сред могъщите“, беше разположено на южната кула, гледаща към хълма Капу Тикри. Осем други оръдия бяха подредени по цялото протежение на крепостния вал. И тогава британците изтикаха напред своите оръдия.

Мнозина са се опитвали да опишат звука от оръдейните залпове, пробиващи стените и агонизиращите викове на ранените, чиито крайници бяха откъсвани от снарядите. Огън, камънаци, хаос, смърт. Но аз мога да ви кажа, че никога досега не съм срещала разказ, описващ в пълна степен истинския ужас на оръдейния бой.

От мястото си на крепостната стена близо до Арджун и Мандар станах свидетел на разрушаването на южната кула. Тримата бяхме заели позиции и засипвахме британците със стрели. С всяка следваща стрела си мислех: „Дали не убивам нечий баща? Коя ли майка ще оплаква загубата на сина си?“. А после, изведнъж, един снаряд разтърси основите на крепостта и нашият главен артилерист беше мъртъв, и вече никой не стреляше с могъщия Гханагарадж.

— Не спирайте да стреляте! — изкрещя Арджун.

— Но какво прави тя? — извика внезапно Мандар.

И тримата видяхме как Моти се катери по изпочупените стъпала на южната кула. Към върха. Дребната, чевръста Моти. Видях я как пали фитила на един снаряд точно преди вражески оръдеен залп да разкъса гърдите ѝ и същият залп да ме метне по гръб назад. А после всичко беше само залпове и писъци. Аз се изправих на крака, а после заедно с Мандар и Арджун се отправихме обратно през камънаците по посока на Панч Махал.

— Къде е рани? — изкрещях. Но никой не знаеше. Хората бягаха, децата пицяха, а после Арджун посочи към двора, където красивите плочки бяха изпочупени, а фонтанът беше почернял от пепел. Сред кръг от съветници и войници стоеше рани — челото ѝ беше покрито със сажди.

— Когато се стъмни, англичаните ще прекратят стрелбата — рече тя в мига, в който зърна Арджун. — Но още при изгрев-слънце...

Неизказаното увисна във въздуха.

— Какво искате от нас да направим? — попита той.

Рани се втренчи в далечината, където от поредното попадение на оръдеен снаряд се вдигаше пушек. После отговори:

— Направете защитен обръч около двореца, за да браните жените и децата вътре!

А в самия Панч Махал залите бяха пълни с хора. Всеки, който или не беше могъл, или не беше пожелал да напусне града преди пристигането на британската армия, беше потърсил подслон тук. Ала ние бяхме наясно, че британците са в състояние да подпалят и сграда, пълна с хора, а след това да стрелят по всеки, който се опита да бяга.

* * *

Тази нощ спяхме в коридора пред покоите на рани. Първата смяна взе Арджун, а през това време аз сънувах Моти как тича по стъпалата на кулата и крещи: „Сита! Сита! Събуди се! Сънувах сън!“.

Отворих очи и видях над себе си лицето на рани.

— Сънувах сън! — повтори тя.

Кралицата ни никога досега не беше говорила нищо за своите сънища.

— Яви ми се един ангел — сподели сега тя.

В хиндуизма ние нямаме ангели. Ангели има само в исляма и християнството.

— Тя беше цялата в червено, а скъпоценните камъни по роклята ѝ бяха по-ярки и от тази светлина — посочи към маслената лампа до нея. — А после я видях да държи огнена топка. Ръцете ѝ започнаха да горят и тя ми каза, че това щяла да бъде и съдбата на крепостта! Джанси е обречен да бъде унищожен от огън!

— Но защо ангел? — промърморих и се разтреперих. — Защо не Дурга, Рама или дори Кали?

— Не знам. Но тя беше така реална, както си ти сега за мен!

— Казахте ли на някого другиго? — попитах, макар почти да бях сигурна, че не е.

— Не съм — отговори тя. — Но, Сита, това не беше просто кошмар, това беше видение!

После в продължение на няколко секунди замълчахме. Накрая аз казах:

— След няколко часа слънцето ще изгрее и англичаните ще бъдат тук.

— Така е — кимна тя и видях как се опитва да се отърси от видението в съзнанието си. — Трябва да се подготвим!

Започнахме да будим останалите живи дургаваси и стражите. Рани събуди първо Кахини. Като я видях как нежно поставя ръка върху рамото на Кахини, ми се прииска първата убита от нас да беше Кахини, а не Моти.

В пет сутринта вече всички бяхме будни и в готовност за бой.

Подредихме се около пробива в стената, заслушани в песните на птиците. За тях нямаше никакво значение, че ние долу се избивахме. Те не се интересуваха кой ще победи и кой ще загуби. Утре пак щяха да продължават да пеят, ако ще и всички ние долу да се превърнем трупове, плаващи по Ганг. Рани надникна над крепостния вал. Видях я в същия момент, в който я зърна и тя — огнената стена, изгаряща тревата по северните брегове на реката. А в светлината на пламъците се очерта армия — толкова голяма, че краят ѝ беше невъзможно да бъде видян.

ДВАЙСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА

По цялото протежение на крепостния вал се понесоха викове на радост, когато разпознахме червено-белите униформи на въстаниците. Татя Топе, генералът на Сахеб, беше пристигнал на помощ с над двайсет хиляди души. С него беше и кралят на Банпур. С него беше и кралят на Шахгарх. Набабът на Банда, сипаите от Канпур, сипаите от Асам. Превъзходството в числеността им беше толкова голямо, че беше истинско чудо как британците просто не се разбягаха.

От позициите си на крепостната стена видяхме как насред сивата мъгла на зората изплуваха слоновете, дърпащи оръдия и въоръжение, носещи хора. Нашите собствени слонове бяха по-скоро за показ, не за война, но гледката на тези гигантски животни как се носят през равнините под крепостта караше сърцето на всеки от нас да запее. Рани събра около себе си стражите. Хира и Раджаси бяха изпратени с малък боен отряд към складовете, за да охраняват барута и амунициите на Джанси. Останалите дургаваси заедно с двайсет и двамата останали живи мъже от личната охрана на рани трябваше да останат в Дурбар хол до второ нареждане.

В залите и коридорите на двореца настроението беше приповдигнато. Двайсет хиляди мъже бяха изплували сред мъглите подобно на небесна армия, пратена от боговете. Това беше нашата земя! Това беше нашият народ! Най-сетне боговете бяха застанали на наша страна! Така ние се настанихме сякаш на сцената, рани зае мястото си на трона и всички дружно закахме победата.

А после се случи немислимото. Пристигна вест, че генерал Роуз бил разделил силите си така, че сега гromял бунтовниците край реката. С напредването на деня заприиждаха още лоши новини, а Арджун все не можеше да се начуди защо Татя Топе беше изложил фланговете си по толкова наивен начин.

— Няма никакъв смисъл! — повтаряше от време на време той, надвиквайки врявата от плачещи деца и уплашени жени в двореца.

Няколко секунди и всичко се преобърна. Два английски снаряда попаднаха право върху склада с барута и амунициите. Експлозията беше почувствана от всеки в двореца. Жените в залата се разпищяха ужасени. Сякаш всеки момент гранитните стени щяха да се стоварят върху нас. А после тълпите в Дурбар хол се умълчаха в очакване на второ попадение. И то дойде, следвано от трето.

— Но какво става, за бога? — изрева Мандар.

През вратата се втурна войник, за да докладва на рани.

— Унищожиха целия склад! — извика. — Всички...

Рани покри уста с ръка. Първата ѝ мисъл изобщо не беше за изгубения барут.

— Хира и Раджаси... — само прошепна.

Мандар затвори очи.

— Елате! — рече войникът и отведе рани настрани. — Трябва да видите нещо!

Чакахме цял час завръщането на рани, заслушани във все по-нарастващата паника в тронната зала. Хира и Раджаси ги нямаше. Направо не можех да повярвам! Те бяха мъртви!

Когато се върна, рани привика само трима от нас в покоите си.

— Арджун, Сита, Сундари! — отсече.

Последвахме я надолу по стъпалата към нейната стая. Щом влязохме, тя веднага заповяда на Арджун да залости вратата. А после вдигна нещо, което приличаше на официално писмо от двореца.

— От Татя Топе — рече. Ръцете ѝ трепереха. — Открил го е в един от британските войници!

Взех го и започнах да го чета на глас. Беше писмо на английски, написано от Гопал, в което той описваше в най-малки подробности къде точно се намира складът с амунициите и барута в района на крепостта и как два снаряда са напълно достатъчни да унищожат всичко и да осакатят необратимо армията на Джанси.

— Предадени сме! — прошепна Сундари.

— И не само от Гопал! — извика Арджун. — Той вече арестуван ли е?

— Да. Изпратих войници да го разпитат.

Прилоша ми. Тялото ми изведнъж се превърна в тежък камък, който започна да ме завлича към недрата на земята. Де да бях казала на

рани по-рано! Арджун ме погледна и това ми беше напълно достатъчно, за да прошепна:

— Има нещо, което трябва да ви кажа, ваше височество.

От изражението на рани се виждаше, че се страхува да не ѝ признае, че съм изменник. Ала аз веднага започнах да ѝ разказвам всичко, което бях видяла и научила. Как Кахини и Гопал бяха изпратили пръстен на някого, как същият пръстен се беше появил наново с появата на Садашив, как Кахини беше молела да му пощадят живота и накрая как беше открила бучиниш в моето мурти.

Рани се насочи към леглото си и приседна. Не ме погледна. Не вдигна очи към никого.

— Съжалявам — смотолехих, усещайки неадекватността на думите си в момента, в който ги изричах. Така, както се чувства човек, когато поднася на умираща от глад жена шепа ориз. — Не знаех дали ще ми повярвате!

В продължение на няколко секунди тя мълчеше. Накрая си призна:

— Права си, нямаше да ти повярвам. Раджата някога казваше, че това била най-голямата ми грешка като рани. Че се доверявам на твърде много хора. Както впрочем и той самият... — гласът ѝ заглъхна и ние я зачакахме търпеливо да си събере мислите. — Искам да чуя признанието на Гопал! Ще кажа на войниците да му пощадят живота, ако издаде Кахини. А британците и без това ще го убият.

Разбира се, че щяха да го убият. След като един човек беше готов да се превърне в изменник на собствената си родина, какви гаранции можеше да има, че няма да измени и на новите си господари?!

— Върнете се в тронната зала и не изпускайте от очи Кахини. Гледайте да не излиза оттам. Ако го направи, задръжте я на мига!

Върнахме се в Дурбар хол. Там най-малките деца все така пищяха, докато по-големите им братя и сестри правеха всичко по силите си да ги успокоят. Майките изглеждаха като ударени от гръм. Някои се люлееха на колене и се молеха. Други зяпаха неவிждащо стената пред тях. Дали съпрузите на всички тези жени бяха живи? Дали щяха отново да се съберат?

Кахини седеше на любимата си възглавница в стаята на кралицата. Вероятно беше някакъв животински инстинкт, не знам, но в

мига, в който ни зърна, скочи и побягна на двора, лавирайки умело между счупените плочки.

Ние тримата я погнахме.

— Спри! — изкрещя Сундари.

И за моя огромна изненада Кахини изпълни заповедта. Но когато се обърна, насочи револвера си право към гърдите на Сундари и стреля.

Аз веднага изпратих стрела, уцелвайки я в ръката с револвера. Тя се залюля назад и за краткия интервал от време, което ѝ беше необходимо да възстанови равновесието си, Арджун вече беше скочил върху нея и ѝ беше отнел всички оръжия. После извика и няколко стражи му се притекоха на помощ, а аз отидох да видя Сундари.

Командирът на Дурга дал се беше хванала за гърдите. След толкова години предана служба врагът най-сетне беше дошъл отвътре, не отвън.

— Спокойно, ще се справиш! — опитах се да я успокоя аз. Спомних си за първия ден, в който се срещнахме, и как тя ми беше заприличала на котка. Англичаните имат една приказка, че котките притежавали девет живота. Ала Сундари имаше само един. Дишането ѝ стана накъсано и тя стисна ръката ми. Тънка струйка кръв се стече от устните ѝ. — Сундари! — изкрещях.

После се обърнах към Кахини. Лицето ѝ беше безизразно като маска. Ръката ѝ кървеше обилно, но тя изобщо не ѝ обръщаше внимание.

— Ти я уби! — изпищях. — И пак ти отрови раджкumar! — приближих се към нея. — Отрови и раджата. Следващата беше рани, обаче ти реши да не си цапаш ръцете и да оставиш британците да ти свършат мръсната работа!

— Е, а ти какво стори по въпроса? — изгледа ме със самодоволна усмивка тя.

— Отведете я в затвора! — намеси се Арджун. — Стража!

Но аз побързах да им напомня, че в затвора е любовникът ѝ Садашив и двамата само това чакат.

— Защо не вземем да я дадем на британците, а? — предложи един от стражите.

И за първи път, откакто познавах Кахини, по лицето ѝ се изписа страх.

— Не! По-добре да се самоубия! — разкрещя се тя и започна да се дърпа ожесточено. Но четиримата мъже около нея я държаха здраво. Писъците ѝ продължиха по целия път надолу по хълма.

Други войници отнесоха тялото на Сундари, а ние се върнахме в покоите на рани. Зачервените ѝ очи ни накараха да си помислим, че е чула всичко случило се на двора.

— Съжалявам — изрекох и погледнах към Каши, която държеше Ананд. — Отведоха Кахини при британците, за да правят с нея... каквото си поискат.

— Не разбирам — изгледа ме объркано рани.

Двамата с Арджун се спогледахме и аз изрекох:

— Реших, че ваше височество е разтревожена, защото сте чули за Сундари.

— Какво да съм чула за Сундари?

— Кахини я застреля — прошепнах аз.

Рани отпусна лице в ръцете си, а Каши се разрида с глас. Накрая кралицата вдигна очи и посочи към купчина отворени писма.

— Някои от тях са за теб — рече. — Гопал нарочно ги е крил.

Започнах да ровя като обезумяла в купчината. Едно, две, три писма от Ишан — съпругът на сестра ми. Едно от Шиваджи. Три от баща ми. Всички до едно с дати от последните четири месеца. Първо разгънах едно от писмата на баща ми.

Сита, имаме нужда от теб в Барва Сагар! Моля те, ела си веднага и доведи със себе си войници от двора на рани! Британците арестуват най-красивите жени в селото и вече взеха сестра ти...

Дъхът ми сякаш секна.

Шиваджи:

Сита, отведоха Ану в дом за проститутки и отказват да я пуснат. Само боговете знаят какво ѝ причиняват там, но ние се надяваме, че военната сила или парите биха могли да ги умилоствият. Сита, моля те...

Притиснах ръка към челото си, за да накарам думите да престанат да се движат пред очите ми. Арджун вземаше всяко от писмата, което оставях настрана, и също го прочиташе. Писмо след писмо, умоляващи ме да отида на помощ. Да занеса пари, войници или и двете.

Синът ми казва, че въпреки всичко ще я приеме отново като своя съпруга, но какво точно ще приеме, ако не я спасим още сега? Представяш ли си какво правят с нея там?! Не мисля, че получаваш нашите писма, иначе досега да си долетяла като вятър.

Не можах да издържа и бутнах настрана останалите писма. Каквато и съдба да очакваше Кахини при англичаните, вече бях абсолютно убедена, че пак няма да бъде достатъчно жестока.

— Веднага щом мога, ще изпратя и войска, и пари! — обеща рани.

Но кой би могъл да каже кога ще бъде това? Ако аз загинех в Джанси, сестра ми щеше да остане завинаги робиня в някой британски бардак. Тази мисъл беше напълно достатъчна, за да ме накара да разбера омразата, ръководеща Азимулах хан. Вече разбирах и яростта му. Да, вече ги разбирах.

— Какво стана с Гопал? — обади се по едно време Арджун.

— Призна, че всичко, което Сита е подозирала, е абсолютно вярно — изрече рани с кух глас. — Кахини му обещава да го направи свой любовник, ако помогне на нея и Садашив да седнат на моя трон.

После Арджун се обърна към мен и каза:

— Сита, не мисли сега за това! Когато всичко свърши, тръгваме директно за Барва Сагар! — а към рани добави: — Да не забравяме, че нашите хора продължават да се бият!

— Точно така! — кимна тя и скочи. — Давайте да изгоним британците и от Джанси, и от целия наш континент!

Извика Мандар, Прияла и Джалкари, а после ние петте се отправихме към крепостната стена. Когато стигнахме, генерал

Рагхунат Сингх слезе по стълбите, за да ни докладва.

— Водните източници на крепостта са прекъснати. Водата ще ни стигне за не повече от два дена.

Артилерийският огън беше оглушителен и се налагаше да крещим, за да се чуем.

— Татя Топе? — запита рани. — Дава ли добър отпор на британците?

— Носят се слухове, че бил избягал към Чаркхари, ваше височество. Въстаническите сили са останали без водач. А британците са докарали огромна гаубица. Когато това нещо гръмне, стените на Джанси ще се сринат!

Шестимата се бяхме подредили в кръг. Лек бриз докосна бузата ми. Беше месец април. Някъде из Индия жена сплиташе дългата си коса с цветове на жасмин.

— Въстаниците се регрупират в Калпи — продължи генерал Сингх. — Моят съвет е да намерите начин да напуснете Джанси. Вземете сина си и бягайте в Калпи, за да живеете и да продължите борбата!

Върнахме се в Панч Махал, придружавани от писъците на жените по улиците, молещи рани да ги спаси. Вътре в двореца хаосът беше още по-голям. Навсякъде тичаха хора и крещяха от ужас. В мига, в който стигнахме до покоите на рани, Джалкари пожела да говори с кралицата насаме. Ние я изчакахме в коридора. Докато чакахме, пред нас се изредиха всякакви жени, молещи ни да им помогнем да избягат.

— Знам, че рани ще избяга с раджкумар и вие ще тръгнете с нея. Моля ви, вземете и сина ми! — замоли ни се истерично една от тях. — *Моля ви!*

— Не можем, шримати — отговори нежно Прияла. — Не разполагаме с никакъв начин да напуснем града.

— Тогава каква надежда има за мен? Ами за него? — жената вдигна сина си. Изглеждаше на около шест месеца, с големи очи и трапчинки в бузите. — Изобщо няма да ви притеснява! Той е щастливо дете!

— Шримати — вече прошепна Прияла, — много съжалявам! Ще се моля за вас!

— Моля ви! — продължи да пищи жената. — Той няма нужда от много мляко. Вече яде и храна...

Тук Прияла вече не издържа и съвсем открито се разплака. Арджун извърна очи. Знаех, че се чувства точно толкова безполезен, колкото се чувствах и аз.

Когато рани най-сетне отвори вратата на покоите си, видяхме, че и нейните очи, и тези на Джалкари са зачервени.

— Арджун, Сита! — повика ни рани. — Искам да видя двама ви насаме!

Джалкари ни се усмихна тъжно, докато се разминавахме пред покоите на кралицата.

Влязохме. Известно време рани не каза нищо. А когато заговори, гласът ѝ беше станал дрезгав, сякаш часове наред беше крещяла.

— Тази вечер напускаме Джанси през портата Бхандир. С мен ще бъдат баща ми и четиристотин от неговите хора. Ананд, Каши, Мандар и Прияла също ще дойдат с мен. Както и всички стражи на Арджун. Ще изчакаме британците да нахлуят в Джанси, за да се възцари хаос. След това ще се преоблечем като войници от Орча.

Идеята за това предрешаване беше много добра, защото кралство Орча беше изпратило войници в помощ на британците, които изглеждаха точно като хората на рани.

После рани подаде на Арджун една голяма чанта от синьо кадифе и каза:

— Искам да вземете това. Ще бъде достатъчно да освободите сестрата на Сита от британците. Вие няма да идвате с мен в Калпи.

И двамата извисихме гласове в протест, но рани ни прекъсна с безкомпромисно поклащане на глава, след което добави:

— Изберете си десетима мъже, които да тръгнат с вас, а когато освободите момичето, върнете се при мен, ако можете. Ако ли не, използвайте онова, което е останало в тази чанта, и бягайте. Изберете си град далече оттук и се оженете. Родете си деца. И никога не позволявайте на британците да ви открият!

Преди да успеем да кажем каквото и да било, тя ни отпъди. И в продължение на следващия час викаше един по един най-важните за нея хора, за да се сбогува с тях.

Ние с Арджун останахме в коридора с Джалкари в очакване да бъдем повикани. Общо взето никой не каза нищо особено. Когато се опитах да поведя разговор с Джалкари, да я попитам какъв е планът ѝ за отвличане вниманието на британците и как смята да се присъедини

към групата за Калпи, тя отби всичките ми опити. Не можех да разбера защо се ина̀ти толкова. Да не би да не ми вярваше повече? Продължих да хвърлям коси погледи в нейната посока с надеждата, че ще размисли и ще ми каже, но лицето ѝ остана като затворена книга. Безсъмнено планираше нещо и не искаше да ме въвлече в него.

До полунощ всички бяхме облечени като войници от Орча, със свободни чуридари и мръсни курти. От вида и миризмата на одеждите ни заключих, че са взети от телата на убити мъже. Рани носеше дълга вълнена мантия и всичките си оръжия, но нищо друго. И да имаше някакви бижута, скрити под куртата, аз не ги видях. Навън вече ни чакаха конете ни, но нито един от тях не беше с обичайното си обзядване. Кобилата на кралицата — Саранги, беше освободена от всичките си труфила и на мястото на седлото със скъпоценни камъни имаше обикновено старо платнище. Каши доведе Ананд и рани го завърза здраво зад нея, след което го покри с вълнената си мантия. Той не изрече и думица — нито се оплака, нито се разплака, и това ме накара да се запитам какъв ли ще стане като голям, ако оцелее след всичко това.

Аз потупах нежно задницата на Шер. Постоянните стрелби го бяха направили неспокоен. Риеше земята с копита, нетърпелив да потегли напред. Каши, Мандар и Прияла застанаха в полукръг зад рани. А после се появи Джалкари. В мига, в който я видях, най-сетне разбрах какво е намислила.

— Джалкари, имаш съпруг! — изкрещях. — Къде си тръгнала така?

Беше облечена в синя ангарка, перлена огърлица на врата и рубинена халка на носа. Само човек, който отблизо познаваше рани Лакшмибай, би могъл да разбере, че това не е тя. Джалкари щеше да отвлече вниманието на врага на друга порта, като се престори на рани. Но в мига, в който откриеха измамата, британците щяха да я екзекутират.

Не издържах и се разплаках. Джалкари ме прегърна и аз продължих да плача, заровила лице в гърдите ѝ.

— Но защо правиш това? — изхълцах по едно време.

— За да може рани да продължи борбата от Калпи — отговори тя. — Ти сещаш ли се за някакъв друг начин да постигнем това?

Ако трябваше да бъда честна към себе си, наистина не се сещах. Отдръпнах се покрусена от Джалкари и извърнах очи.

Арджун яхна коня си, аз яхнах Шер. После поехме бавно към портата Бхандир. Сърцето ме болеше за Джалкари. Войниците, оставени на пост там, ни спряха.

— Ние сме войски от Орча — изрече генерал Сингх с бунделкханди акцент.

Един от англичаните погледна право към рани и видя само един изтощен войник.

— Хубаво. Продължавайте!

И ние напуснахме Джанси колкото ни беше възможно по-бързо.

Когато се обърнах назад, целият град гореше.

Не бяхме изминали кой знае какъв път, когато до началото на строя ни достигна новината, че ни преследват. Спряхме край една нива и Арджун каза на рани:

— Трябва да се разделим. Групата ни е твърде бавна. Вие тръгнете напред. Вземете само моите стражи и дургавасите. Така ще стигнете много по-бързо до Калпи.

— Но войниците знаят, че тя е във военна униформа! — намесих се аз. — Трябва да се преоблечем! Можем да минем за селянки.

В далечината се чу оръдеен тътен. Арджун като че ли не беше особено убеден в полезността на идеята ми.

— В „Одисеята“ на Омир — поясних — Одисей се връща у дома след двайсетгодишно отсъствие и вече не знае на кого може да вярва. Затова се предрешава като просяк.

Тогава рани заповяда на Мандар и Прияла да купят дрехи от селянина, в чиято нива се бяхме озовали. Когато те се върнаха, двете с рани се запътихме към малка колиба наблизо, за да се преоблечем. Безмълвно съблякохме дрехите си и облякохме следващите, а когато излязохме, кралицата ни вече се беше преобразила в селянка. Преди да се метнем отново на конете, тя хвана ръката ми.

— Благодаря ти! — прошепна. Не каза за какво, но аз стиснах леко нейната ръка с надеждата да разбере колко много значи за мен. — Да потегляме!

При разклонението на пътя ние с Арджун и десетимата стражи поехме на юг, към Барва Сагар. Рани и групата ѝ продължиха в галоп на север, към Калпи.

ДВАЙСЕТ И СЕДМА ГЛАВА

Изминаха осем часа, докато стигнем Барва Сагар. Спряхме само за да дадем почивка на конете и да ги напоим. Повечето от селата, през които минахме, бяха спокойни — не бяха оказали никаква съпротива. Жените им бяха отведени в британските публични домове, посежите им щяха да отидат за британската армия под формата на данъци.

Когато зората премина в ден, галещ с розови отблясъци покривите на къщите, ние навлязохме в Барва Сагар. Никой не излезе да ни посрещне, докато минавахме през селото. По нивята нямаше момченца, грижещи се за биволите, всички кепенци на прозорците бяха пуснати. Да не би да ни бяха взели за част от британската армия?

Когато стигнахме до къщата на моето семейство, заварихме растенията в двора изсъхнали и клюмнали. От комина на кухнята не излизаше никакъв пушек.

— Пита джи? — повиках аз. Но никой не отговори.

Слязохме от конете и влязохме в къщата. Навсякъде цареше мрак. Проверих всяка стая и един по един спомените започнаха да ме връхлитат — сестра ми, сгушена до мен на моя чарпай, дървеният сандък, където си държах най-любимите неща като онова дървено блокче, което баща ми беше издялал във формата на мечка. Не, в тази къща не беше влизал никой, при това от доста дълго време.

— Може да са избягали — предположи Арджун.

Невъзможно. Къде да избягат? С кого?

Излязох бързо на двора, следвана плътно от Арджун. Оставихме другите стражи да ни чакат в нашата къща, а ние се насочихме към дома на Шиваджи. Оттам поне се чуваха гласове — ниски и слаби като едва капещ чучур, но все пак гласове.

— Шиваджи! — извиках и започнах да удрям с юмрук по вратата. — Шиваджи!

Отвори ни Ишан.

— Баща ми не е тук — изрече тихо. Лицето му беше бледо и изпито.

А после се появиха и братята му.

— Сита! — извика най-големият. Спомних си, че веднъж го бях виждала у дома с баща му. Казваше се Дийпан. — Заповядайте в кухнята! — покани ни и докато влизахме, попита: — Какво знаеш за тази работа?

— Знам, че баща ми е изпратил писмо, в което ми съобщава, че са взели Ану — отговорих с треперещ глас. — В писмото ме моли да донеса пари и помощ. Сега имаме и едното, и другото.

— С благословията на рани! — вметна Арджун.

— Но това беше преди толкова много време! — възкликна Дийпан. После сведе очи към ръцете си и започна: — Сита...

— Просто казвай, каквото има за казване! — изкрещях.

— Баща ти е мъртъв. Един ден пристигна местният кутвал и заяви, че имал заповед да открие най-красивите жени в Барва Сагар. Очевидно някой му беше посочил специално Ану, а когато я видяха, веднага я арестуваха. Имаха револвери. Стана толкова бързо! Когато я отведоха, баща ти помоли нашия баща да му помогне.

Имах чувството, че някой ме беше лишил от въздуха в дробовете ми — не можех да си поема дъх.

— Бяха решили да я откупят, Сита, но когато стигнали онази чакла, британците изобщо не искали да ги чуят. Затова двамата ни бащи отидоха втори път, с повече мъже. Британците застреляха и двамата — изрече едва чуто Дийпан. — Твоят баща умря веднага. Моят баща остана да се мъчи още три дена.

Татко. Татко беше мъртъв...

— Можем да те заведем до онази чакла, Сита, но те няма да я пуснат!

— Ами Авани? — прошепнах. — А дади джи?

— Съпругата на баща ти извърши сати — отговори Дийпан. — Никой не успя да я спре.

Покрих уста с ръка. Авани очевидно не е можела да си представи живот, в който два пъти е станала вдовица. Дали се е страхувала, че вече не е останал никой, който да се грижи за нея? Дали не е помолила някого да ми пише от нейно име, а след като не е получила отговор, е взела това решение?

— А баба ти се разболя и месец по-късно почина — завърши тъжния си разказ Дийпан.

Чувството за вина прониза тялото ми като нажежена стрела. Още през първите ми дни в Джанси Джалкари ме беше предупредила да не изпращам писмата си по Гопал. Обаче аз бях държала да пестя пари. И сега тази моя криворазбрана пестеливост ми беше коствала всичко, всички мои близки.

Ако някой ми беше казал преди много години, че приемането ми в Дурга дал ще бъде на цената на семейството ми, никога нямаше да продължа военното си обучение. Каквато и да беше съдбата ми, никога нямаше да рискувам нито живота на баща си, нито живота на Ану и Авани, за да се спася от храма на Анапурна!

— Каквото и да става, ще върнем сестра ми! — отсякох решително.

Тук вече Дийпан реагира много странно. Извърна назад глава и смотолехи:

— Сита, та нея я няма вече четири месеца!

Знаех какво има предвид. Искаше да каже, че Ишан вече не я иска.

— Вярно ли е? — обърнах се към него и го изгледах с присвити очи. Искях да чуя това решение от собствените му уста. — Отхвърляш ли съпругата си?

Той извърна очи.

— Кажи го на глас! — изкрещях.

Той се заплака.

Тук вече се намеси Арджун. Хвана ръката ми и изрече:

— Сита, нека първо да я намерим! Хайде, водете ни до тази чакла! — каза на братята. — Колко войници има там?

— Около петдесет — предположи вторият брат. — Британците ги настаняват само в по-големите села, за да сеят неприятности.

— И от колко жени се нуждаят тези петдесет мъже? — поисках да знам аз.

Дийпан примигна и се дръпна назад. Сигурна съм, че прямотата ми го обиди. Жените в неговия дом не стояха в присъствието на мъже, не носеха револвери в коланите си и колчан стрели на гърба си. Те бяха тихи и мълчаливи. Само преди четири месеца и сестра ми е била сред тези жени.

— Десет — прошепна накрая. — Взеха десет момичета.

— Защото не мога да спася само Ану! — поясних на Арджун.

— Да, знам — кимна веднага той.

Дийпан ни поведе, а ние, останалите се метнахме на конете си и тръгнахме след него. Слънцето вече беше високо в небето, но в селото цареше тишина. Беше месецът на жътвата. По това време нивята трябваше да гъмжат от хора, жънещи пшеница, ечемик, грах и синап. Но за разлика от изгорените ниви около Джанси, тези тук бяха просто изоставени.

— Когато стигнем до *чаклата* — инструктира Арджун хората си, — никой да не стреля! Ако случайно убием някой британски войник, цялото село после ще плаща! Аз ще откупя жените и ще ги измъкна от това робство. А после всички ще ги върнем по домовете им.

— Ами ако семействата им не ги искат? — обади се един от стражите.

— Тогава ще използваме онова, което рани толкова щедро ни предостави, за да им купим къща, където да могат да живеят заедно и да се подкрепят.

Въпросната *чакла* се оказа малка къщичка, построена точно до храма на Дурга.

— Остани тук! — отсече Арджун, когато пристигнахме. — Трябва да минем за мъже от това село. Ако видят, че си жена, ще има да се чудят откъде идваме!

Останах при другите, а Арджун слезе от коня си и тръгна заедно с Дийпан към дървената врата. Отвори им един британски войник, който ги покани вътре. През главата ми започнаха да прелитат какви ли не сценарии, от ужасни по-ужасни. Ами ако британците са ги убили? Ами ако откажат да пуснат Ану?

Но в крайна сметка златото се оказа доста по-изкусително от плътта.

Първи излезе Дийпан. Беше следван от девет момичета, след които вървеше Арджун. Отне ми доста време, докато я позная. Беше ужасно отслабнала, с тъмни кръгове под очите. Но не това, а закръглеността на корема ѝ ме накара да затая потресено дъх. Слязох от коня колкото можах по-бързо и хукнах към нея. Изобщо не ме интересуваше, че от прозорците ни гледаха британски офицери.

— Ану! — извиках. — Ану, аз съм, Сита!

— Знам коя си.

Това не беше нейният глас. Беше гласът на някой далечен човек. Беше глас без сърце.

Арджун каза:

— Върви с Дийпан и я отведи до вашата къща. Аз ще дойда при вас веднага, щом разведа тези жени по домовете им.

— Не, не се връщам там! — отсече Ану с глас, събрал цялата мъка на последните четири месеца. А после изведнъж изпищя: — Искам Ишан!

Погледнах към Дийпан. Сестра ми беше бременна с детето на друг мъж. С британско дете. Даже най-разбиращият съпруг не би приел обратно съпругата си при подобни обстоятелства.

— Върнете ме там! — продължи да пищя тя. — Искам си в моя дом!

Беше като обладана от демони. Ала нито една от останалите нещастни жени не изглеждаше изненадана от това. Погледнах отново към Дийпан, тъй като, бидейки най-големият брат, а оттам и главата на къщата им, решението беше негово.

— Добре. Отиваме направо у нас! — кимна той.

Сложих сестра ми пред мен на коня, но тя се изтегли колкото й беше възможно по-напред, за да не я докосвам. Когато стигнахме дома на Шиваджи, топката в стомаха ми беше станала толкова голяма, че ако се пипнех, бях сигурна, че ще мога да я докосна.

Помогнах на Ану да слезе от коня, а Дийпан бавно отвори вратата. Другите жени веднага се втурнаха напред, но в мига, в който видяха сестра ми, се отдръпнаха. Една от тях покри лице с ръце и се разплака. Но не това, а реакцията на Ишан беше онази, която я съсипа.

— Това не е моята съпруга! — отсече той.

— Сита, трябва да си я прибереш — започна Дийпан.

Но сестра ми си проби път между нас, влезе в къщата и извика умолително:

— Ишан!

— Ти не си моя съпруга! — повтори той.

— Ишан! — изпищя тя, сграбчи краката му и го принуди да я изрита. — Ишан! — звучеше като ранено животно.

Пристъпих напред, за да я изтегля, но тя започна да се дърпа и да вика:

— Ти не си моя сестра! Ти не си ми семейство! Ето това е моето семейство!

Вече всички присъстващи жени плачеха. Разплакаха се дори мъжете.

— Ишан! — изпищя пак сестра ми. — Моля те, погледни ме!

Без изобщо да се обърне към нея, той изкрещя:

— Махай се!

И борбеността я напусна. Тя просто се отпусна в ръцете ми, повтаряйки името на съпруга си като мантра. Отнесох я до нашата празна къща, където тя заплаши да убие и детето, и себе си. Разказах ѝ за Гопал и скритите писма. Това очевидно не ѝ беше достатъчно.

— Ти избра рани пред мен! — изпищя изведнъж и цялото ѝ тяло се разтресе така, че се уплаших за детето, което носеше. — Може би и аз трябваше да се обличам като мъж! Нали британците затова ме пожелаха — защото бях хубава! Виновни са всичките онези коприни, които все ми пращаше! — а после, изведнъж, в гласа ѝ се прокрадна един много познат звук. — Ти изобщо не си направи труда да ме спасиш! — изсъска. И аз осъзнах, че чувам баба ни. — Трябваше да ме оставиш там да си гния и да си умра заедно с това копеле! — продължи да съска. — Остави ме! Махни се от мен!

Направих, както пожела тя. Излязох на двора и се запътих към нашето голямо дърво. Чувствата на вина и скръб ме заливаха едно през друго като вълни. Татко беше убит от британски войник, нищо чудно син на някого, с когото той се беше бил рамо до рамо в Бирма. Опитах се да си представя отчаянието на Авани, когато е научила, че баща ми е убит. Как ли я е боляло, когато пламъците са започнали да ближат тялото ѝ, докато се е качвала върху погребалната клада на баща ми? Тези и всякакви други мисли се надбягваха в съзнанието ми. А накрая единственото, което остана и върху което можех да се фокусирам, беше яростта.

Когато се върнах обратно в къщата, Арджун веднага забеляза тази ярост. Той седеше в кухнята с няколко от стражите.

— Да излезем ли на двора? — предложи.

— Току-що идвам оттам.

— Тогава да поседим в работилницата на баща ти.

Аз не исках да ходя там. Но последвах послушно Арджун и ароматът на тиково дърво, който все още се носеше из работилницата,

моментално ме накара да се разридая. Арджун ме взе в обятията си и затвори вратата. Седяхме заедно върху рогозките от юта и той ме държеше, докато плачех. След като изплаках и последната си сълза, той нежно изтри лицето ми с ръка.

— Онова, което сториха със семейството ми...

— Всичко приключи, Сита — рече той. — Всичко свърши. Стените се сринаха, а вместо да се опиташ да ги съградиш наново, ти питаш защо. В съседната стая е сестра ти. Тя е единственото, което ти е останало, а и то не е никак малко! Тя носи дете!

— Да. Ама англичанче...

— Дете! — повтори и натърти той. — Невинно дете! Ето това е бъдещето!

* * *

Няма да се преструвам, че тази реч на Арджун промени коренно чувствата ми към британците, но все пак успя да ми даде някаква утеха през следващите няколко седмици. И прочисти съзнанието ми относно онова, което трябваше да сторя оттук нататък. Сега не можехме да се присъединим към войските на рани — аз трябваше да лекувам сестра си. Затова останахме в Барва Сагар, а когато сутрин не можех да се надигна от леглото от мъка и скръб, Арджун ми даваше сили да продължа.

През една топла вечер на месец май, когато бяха минали повече от шест седмици от пристигането ни в Барва Сагар, Арджун ме изведе на двора и тихо изрече:

— Един от стражите срещнал на пазара човек, който носел новини от Джанси. Името на този човек е Баладжи и е търговец на коприна в Джанси.

— Може ли да се видим с него?

Съвсем скоро Арджун се върна с добре облечен мъж в средата на петдесетте. Имаше бяла коса и мустаци и от пръв поглед се виждаше, че на младини е бил много красив. Седнахме на двора близо до старото фикусово дърво и го зачакахме да каже нещо. Докато чакахме, аз се загледах в дървото. Когато бях малка, си мислех, че всички дървета стават толкова големи като нашето. Сега поставих ръка върху

солидният му ствол и затворих очи. Гостът ни избра точно този момент, за да започне:

— Чух, че британците преследвали рани чак до Банда, обаче тя убила двама британски войници и един лейтенант. От нейните войници също загинал един. Но останалите успели да стигнат до Калпи.

— А град Джанси?

— Изгорен до основи.

— А хората там? — попита Арджун.

— Избити.

— Но те бяха хиляди! — пет хиляди, както беше споменавала рани.

— Да, толкова. А британците изгубили само сто човека.

Но това бяха действия на демони! Човеците не си причиняваха подобни злини един на друг! Изгледах Баладжи — очите му не трепнаха нито за миг. И аз разбрах, че всичко казано е истина. Британците бяха отнели живота на пет хиляди души като отмъщение за нещо, извършено от десетина. Сетих се за жената, която толкова отчаяно ни молеше да вземем детето ѝ — кръглото му лице, трапчинките на бузите и огромните, ярки очи. И зарових лице в ръцете си.

— Малко по-късно бил заловен бащата на рани — продължи Баладжи.

Всички бяхме абсолютно шокирани. Най-много Арджун, който възкликна:

— Той не е успял да стигне до Калпи?

— Не. Стигнал до Датия, обаче тамошните хора го предали. Нямали избор — британците бесели наред за укриване на престъпници. Дори подозрението, че укриваш някого, било достатъчно. Обесили го в Джокхан Багх.

Следващото разкритие беше не по-малко шокиращо от предишното. В Калпи братът на Нана Сахеб — рао Сахеб, извел командването върху по-голямата част от войската и оставил на рани само двеста и петдесет конници, с които да защитават границите на Калпи.

После рао Сахеб тръгнал с окупираната от него армия на запад. Свидетели разказвали, че са видели рани как в истински пристъп на

яроост кълне страхливостта на рао. При горещина над четирийсет градуса водата не стигала, запасите във форт Калпи също постепенно намалявали. Накрая крепостта била завладяна от британците, обаче рани и нейните хора успели да избягат и намерили рао Сахеб. Говори се, че когато се приближила към него, рани казала: „Когато хората си спомнят за тази война, ще помнят теб, рао Сахеб, и когато си спомнят за теб, ще си казват: *страхливец!*“

После рани предложила войската, която към този момент наброявала единайсет хиляди души, да превземе близкия форт Гвалиор, който е най-голямата и най-значима крепост в Централна Индия. Към този момент британците все още не били стигнали до нея. Нейният двайсет и три годишен владетел, махараджа Скиндия, все още бил на трона. Обаче подкрепял англичаните с оръжия и храна.

Веднага си представих какво е предложила рани — войниците пристигат и убеждават махараджата да ги приюти само за няколко дена. А после, когато се настанят вътре, се опитват да го убедят или да се присъедини към въстанието срещу британците, или да бяга. Сякаш чух гласа на рани в главата си, обявяваща махараджа Скиндия за предател.

— Значи са отишли в Гвалиор? — попита Арджун с надежда в гласа си. — В крепост като Гвалиор победата вече наистина е възможна.

Баладжи буквално се усмихна, когато отговори:

— Да, снощи. А сега аз съм се отправил към Делхи, за да започна всичко отначало. Имам близки в Барва Сагар, но веднага, щом натоварим багажа им, тръгваме.

С тези думи той си взе довиждане с нас.

Когато останахме сами, аз се замислих. Рани беше на цял ден път северно от нас, подготвяща се да нападне крепостта Гвалиор. А аз бях дала пред нея клетва за вярност. Както и Арджун.

— Не знам какво да правя — признах аз. — Вече изобщо не мога да мисля разумно.

Приседнах на тревата и отпуснах брадичка върху свитите си колене. Стражите ни наблюдаваха от верандата на къщата. Сигурна съм, че вече знаеха за какво си говорим — трябваше да се вземе решение. Или потегляме право към Гвалиор, или оставаме в Барва Сагар до края на войната. Най-лесното щеше да бъде да не мърдаме

оттук. Опитах се да чуя вътрешния си глас, но в главата ми имаше толкова много други гласове, които го заглушаваха, че затворих очи. По едно време изрекох:

— Рани има три дургаваси и твоите хора. На кого другиго би могла да се довери?

Арджун не отговори нищо. Само слушаше.

— Но ако сега тръгнем, какво ще правя с Ану? После бихме могли да се върнем за нея, но...

— Знаеш, че ако сега тръгнем, малко вероятно е да оцелеем — изрече той, здраво стъпил в реалността.

— Не! Тръгваме за Гвалиор! — извиках и скочих. Баща ми би искал да направя точно това. Както и Шиваджи. Нали точно за това ме обучиха?! — Защото, ако сега не отидем, ще прекараме остатъка от живота си на колене! А аз предпочитам да загина, стъпила здраво на краката си!

Арджун стисна ръката ми и се усмихна.

Стражите започнаха да си събират багажа в мига, в който им съобщихме. Ану не каза нищо.

— Ще ти оставя достатъчно пари, за да можеш да си покриваш всички нужди за години напред! — уверих я аз.

— С живота ми е свършено — промърмори тя.

— Напротив, ти *носиш* живот! — напомних ѝ и погледнах корема ѝ. Нежната му извивка беше същата като на съда, с който някога носехме вода от кладенеца. — Нищо не е свършено, освен ако ти не пожелаеш да свърши!

Не изчаках отговора ѝ. Отидох в стаята си и започнах да си събирам багажа. Но до следващата поява на Баладжи беше изминала още една седмица и никой не очакваше новините, които той този път донесе.

Вместо да се присъедини към въстаниците или да избяга, махараджата на Гвалиор предпочел да поведе война срещу тях. Смятал да залови рани и да я поднесе в дар на британците, за да го засипят с подаръци и хвалебствия, и така той да си подсигури короната. Не щеш ли обаче, когато неговите осем хиляди войници чули войниците на рани да крещат: „*Хар, хар махадев!*“, отвърнали, като вдигнали оръжията си и повторили техния вик. След това мирно и кротко излезли от крепостта и се присъединили към войската на рани. Накрая

всички седнали заедно и си направили банкет край бреговете на река Морар.

Ние зяпнахме от изумление.

Гвалиор вече принадлежеше на рани! Беше го превзела по мирен път, а той беше сърцето на Индия!

ДВАЙСЕТ И ОСМА ГЛАВА

Когато си взех довиждане със сестра ми, все едно се сбогувах с непознат. И разбрах нещо, което никога досега не бях знаела — че любовта може да бъде като сезоните, неусетно превръщайки зеления лист в нещо крехко и жълто. Ану не излезе да ни изпрати и до изгрев-слънце Барва Сагар вече беше далече зад нас. Щях да се върна тук още само веднъж за този свой живот — за да взема сестра си и да я заведа на място, където никой не знае историята ѝ. Бях станала дургаваси, за да спася не само себе си от проституция, но и да спася Ануджа от тази съдба. И макар че съдбата въпреки всичко я беше пратила в ръцете на британците, за да я използват като най-долна *вешя*, все още можех да я спася. Нищо друго нямаше значение.

Не срещнахме никаква съпротива по пътя към Гвалиор. Някъде по обяд спряхме в покрайнините на едно село, за да си опечем чапата на малък, стъкнат от съчки огън. След като похапнахме, изтупахме дрехите си и пак поехме напред. Когато крепостта най-сетне се показа пред нас, и дванайсетимата дръпнахме юздите на конете си и спряхме. Слънцето залязваше, обливайки крепостта и нейните кули с наситена, неземна кехлибарена светлина. Никога досега не бях виждала нещо по-величествено, дори крепостта Джанси не беше такава.

Изградена върху плато с височина най-малко сто метра, крепостта беше толкова красива, че ни беше трудно да разберем дали виждаме реалността или някаква огромна картина. Плочките проблясваха под лъчите на залязващото слънце с великолепиe, превръщащо цялата постройка в приказка от синьо и златно.

Накрая подкарахме конете си към портите. Стражите, които излязоха да ни проверят, бяха пияни. И четиримата.

— Я да видим сега какво си имаме тук? — провлачи единият.

Арджун ни представи, но беше принуден да повтори представянето няколко пъти, преди те да проумеят, че сме дошли, за да се присъединим към рани.

— Аха, Непокорната кралица! — обади се накрая последният в групата и всички се разсмяха, сякаш това беше особено смешно. — Ама защо не казахте по-рано?

— Истински позор за униформата! — промърмори си под носа Арджун.

Накрая благоволиха да ни отворят портите и онзи от тях, който изглеждаше най-пиян, ни поведе през градините към входа на самия дворец. Отвътре се чуваше музика и смях и двамата с Арджун се спогледахме.

— Тук да не би да се празнува нещо? — попитах.

Мъжът се обърна рязко, шокиран от гласа ми.

— Ти мъж ли си или жена?

— Аз съм от дургавасите на рани — отговорих.

Той разтегна устни в усмивка, но само от едната страна на лицето си, сякаш беше кукла на конци, а господарят му — твърде мързелив, за да повдигне и двете му страни.

— *Сериозно?* — изрече похотливо.

— Напълно. Тя се би рамо до рамо с рани в Джанси, а сега идва, за да се сражава отново до нея! — отговори вместо мен Арджун.

Стражът изведнъж изтресня. Но съвсем за кратко.

— Ама тук няма никакви сражения — смотолеви. — Не сте ли чули? Успяха да отворят съкровищницата и сега всички сме богати, шримати! Имаше и церемония — добави. — Сахеб беше коронясан за пешва, а рао Сахеб беше провъзгласен за негов вицецрал.

Провели са церемония, издигаща Сахеб за пешва във време, когато Индия се разпадаше? Когато генерал Роуз и армията му щяха да пристигнат тук всеки момент?

Стражът започна да си подсвирква весело, а ние безмълвно се подредихме в колона и продължихме след него.

По залите хората се веселяха и пируваха, поздравявайки се един друг, сякаш се намираха на сватбен *бараат*. На водача ни бяха необходими двайсет минути, докато открие рани. Никой не знаеше къде се намира. Няколко души ни насочиха към Дурбар хол на първия етаж. Когато не я открихме там, казаха ми да се кача на втория етаж и да погледна в женските стаи. Проверих всяка от тях, а след това се качих на терасата на покрива. А после някой подвижна, че рани била на балкона на четвъртия етаж.

— Но четвъртият етаж е *раджанивесана*! — промърмори неуверено стражът, защото там очевидно бяха апартаментите на раджата.

Познавайки нашата рани обаче, аз възкликнах:

— Точно там е! — сигурно се беше настанила в някой от апартаментите с Мандар, Каши и Ананд.

Изкачихме с мъка всичките четири етажа по стълбите и преди да я видим, успяхме да я чуем — крещеше нещо за чиста загуба и нещо друго, което не успях да разбера от всичката музика и пеене, носещи се из двореца.

Стражът спря пред вратата, водеща към апартаментите на раджата, и попита:

— Това ли е всичко, за което съм ви нужен? — очевидно нямаше търпение да се върне към пиенето.

— Това е — изрече през стиснати челюсти Арджун.

В мига, в който ни видя, рани изпадна в екстаз. Аз прегърнах Мандар и Каши. Даже Ананд искаше топла прегръдка. А после видях набаба на Банда, седнал с кръстосани крака на пода. Той притисна ръце за намасте, а после, по покана на рани, ние се присъединихме към него. В мига, в който седнахме, тя поиска да знае всичко — какво се е случило в Барва Сагар, дали сме чули за Джанси, дали сме успели да стигнем до Гвалиор, без да бъдем забелязани. Много се натъжи, когато научи съдбата на семейството ми. За собствения си баща обаче не каза нищо и аз предпочетох да не я питам.

В топлата нощ в небето избухнаха фойерверки.

— Предупредих ги, че генерал Роуз приближава — каза рани. — Но рао Сахеб иска празненствата да продължат две седмици.

— Тези мъже пренебрегнаха съвета на рани в Калпи — обади се набабът на Банда. — Ако досега не са се научили да я слушат, съмнявам се някога да го направят.

На вратата се почука. Отвори Каши. Появи се добре облечен мъж — Сахеб. От обсипания му с бижута тюрбан се вееше наперено едно голямо перо, благодарение на което той изглеждаше така, сякаш всеки момент ще му поникнат криле. На врата му висяха дебели наниз перли.

— Погледни се на какво приличаш, Сахеб! — извика възмутено рани. — Облечен си за бараат, когато ние сме във война! Погледни и

двора си как се държи в тези времена!

— Аз поне имам двор! — тросна ѝ се ядосано той, напусна с широки крачки стаята и тресна вратата зад гърба си.

— Като дете е — отбеляза замислено набабът.

Празненствата продължиха още девет дена.

А после, на дванайсети юни, точно преди полунощ на вратата на рани се почука настойчиво. Беше дошъл вестоносец. Генерал Роуз бил стигнал Амин, намиращ се на един ден път на юг. Рани връчи на Каши чанта от синьо кадифе, подобна на онази, което беше дала на Арджун, и изрече:

— Утре сутринта искам да отведеш Ананд далече оттук!

Каши изглеждаше съсипана, докато рани ѝ обясняваше къде да отидат и какво да направят, ако бъдат открити. След това кралицата се обърна към мен и за моя огромна изненада взе ръцете ми в своите. Въпреки горещината на лятото нейните ръце бяха студени.

— Няма да ви изоставя! — побързах да я предупредя в случай, че беше намислила да ми отправя подобна молба.

— Да, знам. Ти си твърде упорита и глупава. Като мъжа, който иска да се ожени за теб. Но искам да ти кажа следното, Сита — ако на бойното поле с мене се случи нещо, искам моментално да напуснеш Гвалиор!

— Моля ви, не говорете така! — прошепнах.

— Всички ще умрем някой ден. Но някои от нас имат големия късмет да загинат, борейки се за справедливост!

— А аз не виждам по-справедлива кауза от тази — добави тихо Мандар. — Започнали са да превземат Индия кралство след кралство!

По долните етажи вестта за приближаването на британците вече беше плъзнала и с изключение на няколко малки групички особено пияни мъже песните бяха престанали.

— Сита, обещај ми, че ще избягаш веднага! С Арджун, ако е жив, или съвсем сама, ако не е! — повтори рани. — Не мога да се подготвя за тази битка, докато не ми обещаеш!

Обещах ѝ. А после двете с Мандар се спогледаха — като че ли бяха постигнали някакво тайно съглашение помежду си, което ме накара да си спомня за Джалкари. Когато образът ѝ изникна в съзнанието ми, чак сърцето ме заболя. „Надявам се, че вече си стигнала Сварга“ — прошепнах беззвучно.

На седемнайсети юни съгледвачите забелязаха в далечината армията на генерал Роуз. Ние се отправихме с конете си към близкия Котах-ки-Серай. На разположение на рани имаше петдесет и осем оръдия. Ако Татя Топе поемеше командването на предните линии в Кампу, Гул Мохамад се разположеше около Котах, а набабът на Банда вземеше Катигхати, британците просто нямаше да имат накъде да мърдат.

Няма да ви описвам кръвопролитията и зверствата, които видях през онзи ден. Не искам да си спомням за това и не желая да повярвам, че съм способна на онова, което извърших. Мога само да кажа, че нищо от живота и случилото се в Джанси не ме беше подготвило за онова, което видях в Гвалиор. Бихме се часове наред в онази нечовешка жега и към момента, в който слънцето тръгна на заниз, по изсъхналата земя имаше толкова хлъзгави от кръв участъци, че конете ни едва успяваха да се задържат на крака.

В най-горещата част на деня приливът на битката започна да се обръща срещу нас. Генерал Роуз стигна до артилеристите в Пхулбах, плени оръдията им и после настъпи истински хаос, когато собствените ни оръдия бяха обърнати против нас. Нашите войници се опитаха да бягат, пресичайки река Сонерека и насочвайки се към Морар, но те бяха твърде много и така се превърнаха в лесни мишени.

— Не минавайте през реката! — изрева Арджун. Но Мандар и рани вече я бяха преполовили.

И до ден-дневен не мога да повярвам на онова, което се случи после. Миг преди конят на Мандар да се качи на другия бряг, един куршум прониза гърдите ѝ. Аз веднага извадих лъка си и стрелата ми бързо намери човека, който я застреля, но докато успея да стигна до Мандар, тя вече беше паднала по лице в мътните води на Сонерека. Самата рани успя да стигне до другия бряг и точно в този момент един британски войник вдигна ръка, за да я посече с меч си. Имаше един миг, едновременно кратък и вечен, когато всичко беше възможно. Прииска ми се да имах оръжия, които още не съществуваха и с които можех да я спася. Прииска ми се повелителят Хануман, нашият крилат бог, да долети и да я грабне в обятията си. Прииска ми се да можех да

върна назад времето така, че тя никога да не пресича реката. Болезненото в този спомен беше — и все още е — че мечът на онзи войник успя да мине през врата ѝ и преряза вената на живота ѝ. В един миг кралицата на Джанси беше жива и здрава, а в следващия вече я нямаше. Една секунда, *една-единствена* е всичко, което отделя живота от смъртта.

Ръката на рани моментално се вдигна към врата ѝ, но преди войникът да успее да я посече втори път, стрелата на Арджун прониза сърцето му.

Въпреки хаоса от бягащи войници ние веднага се озовахме до нея. За един кратък миг тя отвори очи. А после се плъзна от седлото си в ръцете на Арджун. Аз посочих към една колиба в далечината и той метна рани на коня си. Докато стигнем до колибата, лицето ѝ беше преbledняло като платно.

— Много кръви — прошепнах.

Поставихме я върху напуканата земя, а след това свалихме бронята ѝ, за да видим по-добре раната.

— Дълбока е — потвърди Арджун.

— Рани! — извиках аз и се разплаках. Но тялото ѝ вече се сковаваше. Под златната светлина на залеза сякаш беше заспала. — Рани! — повторих. — Рани!

Сложих главата ѝ в скута си. Ала тя вече беше отлетяла при баща си и сина си.

ЕПИЛОГ

1919 ГОДИНА

Ръцете ми треперят. Оставям дневника си. Изведнъж вече няма никакво значение, че оттогава са изминали шейсет и една години. Все още усещам в устата си вкуса на пръстта от бойното поле, чувам писъците на мъжете и цвиленето на конете. Имаше време, когато обичах да чета тези думи отново и отново, като че ли съживяването на травмата щеше по някакъв начин да я облекчи. Шри Рама беше онзи, който ме посъветва да оставя дневниците си. Бях започнала да се превръщам в дърво, пуснало корени в почвата на трагедията. Така каза той. И с всяко следващо прочитане поливах корените си, за да потънат още по-дълбоко и да засият болката. „Засади корените си в прясна почва“ — каза ми той. И така думите от дневниците ми за дълго време бяха лишени от звук. До този момент, мис Пениуел, в който ги четете.

Когато войната приключи и британското знаме се развя над всяка крепост и паланка в моята страна, Арджун и аз бяхме оженени от шри Рама, който не само оцеля, но и успя да си създаде нов живот в град Бомбай. Тъй като и Арджун, и аз бяхме бунтовници, за нас беше невъзможно да останем близо до Джанси. Затова се преместихме в шумния и многолик град Мумбай. Скоро след това градът беше преименуван от британците на Бомбай, за да ни напомня всеки ден какво сме изгубили. За да ни напомня, че кралство Джанси вече не съществува. Бяхме станали част от огромна империя. Поканихме сестра ми и сина ѝ да живеят при нас, но тя отказа. Държеше ме изцяло отговорна за съдбата, която я беше сполетяла. Смяташе, че аз никога не съм била вярна на семейството си, а на една кралица, която ме беше дарила с бижута и добър брак. Въпреки отношението ѝ към нас ние предложихме да ѝ купим къщичка в един град, намиращ се на брега на Арабско море, където ѝ уредихме спокоен и напълно доволен живот като вдовица. Това вече тя прие.

Болеше ме, като си представех Ану съвсем сама в непознатия град. Посещавахме я многократно, но тя отказваше да ни отвори вратата на къщата си. Гледахме сина ѝ как играе на близките поляни — дете със светла кожа и очи с цвета на морето. Дали майка му го обичаше, или ежедневно го наказваше за онова, което ѝ беше струвал? Така и не разбрах. Арджун ме посъветва да изчакам детето да порасне, след което да се свържа с него и да му помагам. Но през десетата си година момченцето почина. Две години по-късно почина и сестра ми. В къщата ѝ открих дневника, който ѝ бях подарила като дете — дневника с всички спомени за нашата майка. Беше увит в стара мурета. Вдигнах го към носа си и вдишах дълбоко. Все още миришеше на Барва Сагар.

Често се чувствам виновна за щастието, което двамата с Арджун открихме в Бомбай. Благодарение на щедростта на рани успяхме да си купим къща в престижния квартал „Малабар Хил“, където си родихме три дечица — две момченца и момиченце на име Рааши. Днес те продължават да живеят в Бомбай, до един семейни, със своя собствена многолюдна челяд. Нямам представа защо Ану трябваше да преживее всичко това, защо съдбата ѝ беше толкова различна от онова, което бях планирала за нея. На сватбата ни шри Рама ни каза нещо много интересно, което Арджун много обича да ми напомня — че можем да спомогнем за проправянето на пътищата на любимите ни хора, ала не можем да избираме посоката им. Даже опитът да я променим противоречи на законите на *самсара*.

Въпреки това понякога присядам на леглото си и се замислям за всички лица, които бяха минали и отминали през живота ми — рани, Моти, Джалкари, Мандар, Сундари, баща ми, Шиваджи. Войната изтръгна толкова много хора от нас — и все още не е приключила. Понякога, когато Рааши ме качва на влака, за да се поразходим, зървам някой младеж как се бори с охраната, която се опитва да го прогони от вагоните първа класа — защото там е запазено само за британци. И по това разбирам, че войната още не е приключила. Богинята Дурга все още е тук, шепнеща на своите деца: „Ще бъде щастлива едва когато бъде отново свободна.“

ИСТОРИЧЕСКА БЕЛЕЖКА

На 20 юни 1858 година, само два дена след смъртта на рани, „метежниците“ из цяла Индия се предават. Почти пет месеца по-късно Британската източноиндийска компания е забранена, а кралица Виктория е обявена за императрица на Индия. Когато се замислим за живота на рани Лакшми и за невероятната съдба на жените от нейния елитен отряд Дурга дал, никак не е трудно да си представим защо тя е най-прочутата жена в историята на Индия. В нейния живот и в този на нейните дургаваси няма почти нищо, което се нуждае от разкрояване. Единственото, за което трябваше да внимавам, бяха легендите, нароили се след нейната смърт — бяха толкова много и толкова приказни, че ми се наложи да бъда изключително внимателна, отделяйки фактите от измислиците. Например прочутият ѝ скок с коня от стените на крепостта, докато още износва сина си, със сигурност не се е случвал. Но нейният отряд Дурга дал, решението ѝ да тренира заедно с нейните дургаваси (безпрецедентно за индийска кралица), присъствието ѝ в Дурбар хол по време на аудиенциите на съпруга ѝ, раджата, и последващата ѝ роля в индийското въстание са все част от историческите хроники.

След смъртта ѝ генерал Хю Роуз се завръща триумфално в Гвалиор. Придружава го раджа Скиндия. Двамата влизат в града, посрещнати с фойерверки и победни шествия. Въпреки победата си обаче Роуз е дотолкова притеснен от бягството на рани Лакшми, че заповядва да запечатат портата, през която се е измъкнала. И тя остава така в продължение на следващите седемдесет и пет години. При завръщането на Роуз в Англия кралица Виктория го прави лорд Стратнеърн на Джанси. Така анексията на Индия става пълна. На населението на Великобритания се съобщава, че завоюването на Индия е било наложително. Вестниците нарочно бълват съобщения за издевателства и нарушения на човешките права.

Повечето от дургавасите на рани загиват в борбата срещу британските нашественици. Но Каши все пак успява да избяга заедно с

Ананд, а в крайна сметка британците благоволяват да осигурят момчето с малка пенсия.

Не е известно каква е била съдбата на предателите Гопал и Садашив, но най-вероятно и двамата са били сполетени от бърза смърт — също като Татя Топе, който бил заловен от британците и екзекутиран. Що се отнася до Нана Сахеб, прекарал дни наред в празнуване на собствената си коронация, вместо да се подготвя за сблъсък с приближаващата британска армия, той като че ли е успял да избяга от лапите на британците, бягайки с една от съпругите си в Непал. За разлика от Азимулах хан, който умира от неизвестна болест, преди британците да успеят да го заловят, Нана Сахеб най-вероятно се е радвал на дълъг живот.

Някои от по-необичайните елементи от книгата са историческа истина. Шекспир действително е бил изключително популярен сред индийците, учещи английски. А пиесата, която впечатлява толкова силно раджата в този роман, някога е послужила за вдъхновение за Гьотевия „Фауст“. Но макар да съм се старала да бъда максимално вярна на историческата истина, някои от датите са съзнателно променени. Например пристигането на Азимулах хан в Англия става през 1853, а не през 1855 година, както се вижда в този роман. А презреният Циркулярен меморандум е написан през 1886 година. Ето какво казва един англичанин, изпратен в Индия да наблюдава британците, относно документа, прочул се впоследствие като „Позорния меморандум“:

Изброените заповеди бяха изпълнени надлежно под егидата на командващите офицери и в духа на документа... Местният кутвал трябваше да вземе двама полицаи без униформи, да отиде по селата и да изведе от домовете на бедняците дъщерите им от четиринайсетгодишна възраст нагоре, като сформира групичка от дванайсет до петнайсет от тях. Задачата беше да изберат най-хубавичките. На следващата сутрин момичетата трябваше да бъдат представени на полковника и интенданта. Първият направи подбора си от изискуемия брой арестувани момичета. След това на избраните им се връчиха пропуски, а после бяха

отведени при старицата, отговаряща за съответния дом на порока под егидата на британското правителство. Лекарят направи подробен преглед на вече живеещите там жени и онези от тях, които бяха регистрирани като болни, бяха премахнати и пропуските им отнети, за да бъдат прогонени от полицията далече от региона, а после бяха заменени със свежата, невинна плът, събрана при арестите.

Както пише Джозефин Бътлър във „Възраждане и разпространение на аболиционистката кауза“ от 1887 година: „Какво би могла да направи една бедна робиня на армията, когато ѝ се случи подобно нещо? Прогонена е завинаги от кастата си, защото е живяла с чужденци, а приятелите и близките ѝ рядко я приемат обратно. Била е принудена да следва войниците на всички военни походи, а след това е била изхвърлена обикновено на стотици километри от местата, където някое човешко същество я познава.“ Обичайната съдба на тези жени е позорна смърт.

Направила съм известни промени и в случаите, където историята не е особено ясна — наложи ми се просто да гадая каква би могла да бъде истината. Например не е много сигурно дали рао Сахеп (наричан понякога Сахиб) е брат на Нана Сахеп или негов племенник. В същия ред на мисли и годината на раждане на рани Лакшми е твърде спорна — на мемориалната ѝ плоча в Гвалиор пише 19 ноември 1835 година, но биографите ѝ твърдят, че годината на раждането ѝ е или 1827, или 1828. Тези по-ранни дати ми се сториха далеч по-вероятни, затова най-сетне се спрях на датата 19 ноември 1828 година.

Животът на рани Лакшми е изумителен в истинския смисъл на думата. В Джанси жените действително са се радвали на безпрецедентна свобода и именно тази благодатна почва е способствала за физическото и духовно израстване на кралицата. На мемориала пред двореца в Джанси тя е увековечена като:

Защитничка и родителка на града Джанси, която се отличаваше като мъж, която можеше да язди най-високия сред конете, която държеше меч във високо вдигнатата си ръка, която се възпламеняваше от яростта на богинята

Кали, която многократно предизвикваше на двубой английски генерали като някой си Хю Роуз — тази Лакшми (богинята на съдбата) беше убита тук сякаш от злощастен обрат на съдбата, за да се върне в небесата!

На 15 август 1947 година, осемдесет и четири години след смъртта на рани Лакшми, Индия извоюва своята независимост.

ТЕРМИНОЛОГИЧЕН СПРАВОЧНИК ЗА НЯКОИ ОТ ПО-ЧЕСТО СРЕЩАНИТЕ ИНДИЙСКИ ДУМИ В КНИГАТА

Ангарка — дълга рокля, която стига или до коленете, или до глезените и се носи с панталони.

Багх — градина.

Бинди — червено-кафявата точка между веждите на индийските жени, символ на мъдрост.

Брахма — Богът творец.

Брахмин — член на кастата на свещениците, считана за най-висшата в хиндуизма.

Бхагават Гита — шестата книга от епоса „Махабхарата“, в която бог Кришна говори с ученика си Арджуна. Основните принципи, заложиени в „Бхагават Гита“, са *мишкама карма* (да работиш, без да чакаш награда) и *бхакти* (преданост към бога).

Бханд — клоун.

Вешя — проститутка.

Вишну — Богът пазител и съхранител, чиито десет аватара включват и Рама, и Кришна.

Ганваар — човек, считан за недодялан и най-вероятно необразован, защото произхожда от село. Селяндур.

Гуру — религиозен учител и духовен наставник.

Дади — баба.

Далити — най-низшата каста в Индия, наричана още „недосегаемите“. Членовете ѝ могат да извършват само нечисти дейности.

Девадаси — момиче, отдадено на хиндуистки храм, за да обслужва мъжете.

Джи — уважителна частица, която се слага след собствено или нарицателно име.

Диди — по-голяма сестра, често използвано и като обръщение към по-големи момичета, макар и без роднинска връзка. Кака.

Дупата — широк шал, обикновено покриващ главата и врата.

Дурбар — среща, събрание.

Дурбар хол — зала за срещи; тронна зала.

Дурга — Богинята майка.

Дургаваси — член на Дурга дал.

Дурга дал — елитен отряд жени бойци, обучени за охрана и защита на рани.

Дурга пуджа — важен хиндуистки фестивал в чест на Богинята майка.

Дхоти — дълго платно, носено от мъжете за покриване на тялото от кръста надолу.

Кришна — осмият аватар на Вишну.

Кшатрии — втората по важност каста в Индия. Традиционно тя включва воители, благородници и земевладелци.

Мандир — храм.

Майдан — голямо открито поле.

Махабхарата — единият от двата най-велики санскритски епоса. Написан от мъдреца Вяса и разказва историята за битката между Пандавите и Кауравите.

Махал — дворец.

Махараджа — велик цар/крал. „Маха“ означава „велик“.

Моголи — мюсюлманските управници на Индия от XVI до XVIII век.

Набаб — провинциален управител в Моголската империя. Използвано и като титла на заможните мъже.

Намасте — учтива форма за поздрав, изпълнявана с притиснати длани с пръсти нагоре.

Пешва — паша.

Пита джи — татко.

Пуджа — молитва.

Пурда — изолация на жените от погледите на другите мъже.

Раджа — владетел, управник. Цар/крал.

Раджкумар — сина на цар/крал.

Рама — героиня бог от санскритския епос „Рамаяна“.

Рамаяна — единият от двата най-велики санскритски епоса. Разказва историята за бог Рама, неговата съпруга Сита и брат му Лакшама.

Рани — царица/кralица.

Рупия — валутната единица, използвана в цяла Индия и всичките ѝ кралства.

Сари — индийска женска дреха, която се състои от метри плат, увити така, че образуват красива, многопластова рокля.

Свастика — много древен и свещен хиндуистки символ с четири лъча, извити под 90°, символизиращ благоденствие и добруване. През XX век този символ е завъртян надясно и използван от нацистите в Германия.

Сипай — индийски войник в британската армия.

Тика — украшение, което се поставя върху пътя в косата на жената и завършва между веждите ѝ.

Чакла — публичен дом.

Чарпай — дървено легло тип нар с матрак от сплетени въжета.

Чоти — украшение за плитката на жената, обикновено изработено от злато.

Издание:

Автор: Мишел Моран

Заглавие: Последната кралица на Индия

Преводач: Антоанета Дончева-Стаматова

Година на превод: 2016

Език, от който е преведено: английски (не е указано)

Издание: първо

Издател: Издателска къща „Кръгозор“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2016

Тип: роман (не е указано)

Националност: американска

Печатница: „Алианс принт“

Излязла от печат: 08.04.2016

Технически редактор: Ангел Йорданов

Коректор: Мария Тодорова

ISBN: 978-954-771-359-8

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3615>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.